Dagboek voor mijne vrouwelijke landgenooten

Eerste deel

Petronella Moens

bron
Petronella Moens, *Dagboek voor mijne vrouwelijke landgenooten*. Ten Brink & De Vries, Amsterdam 1826

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/moen006dagb01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

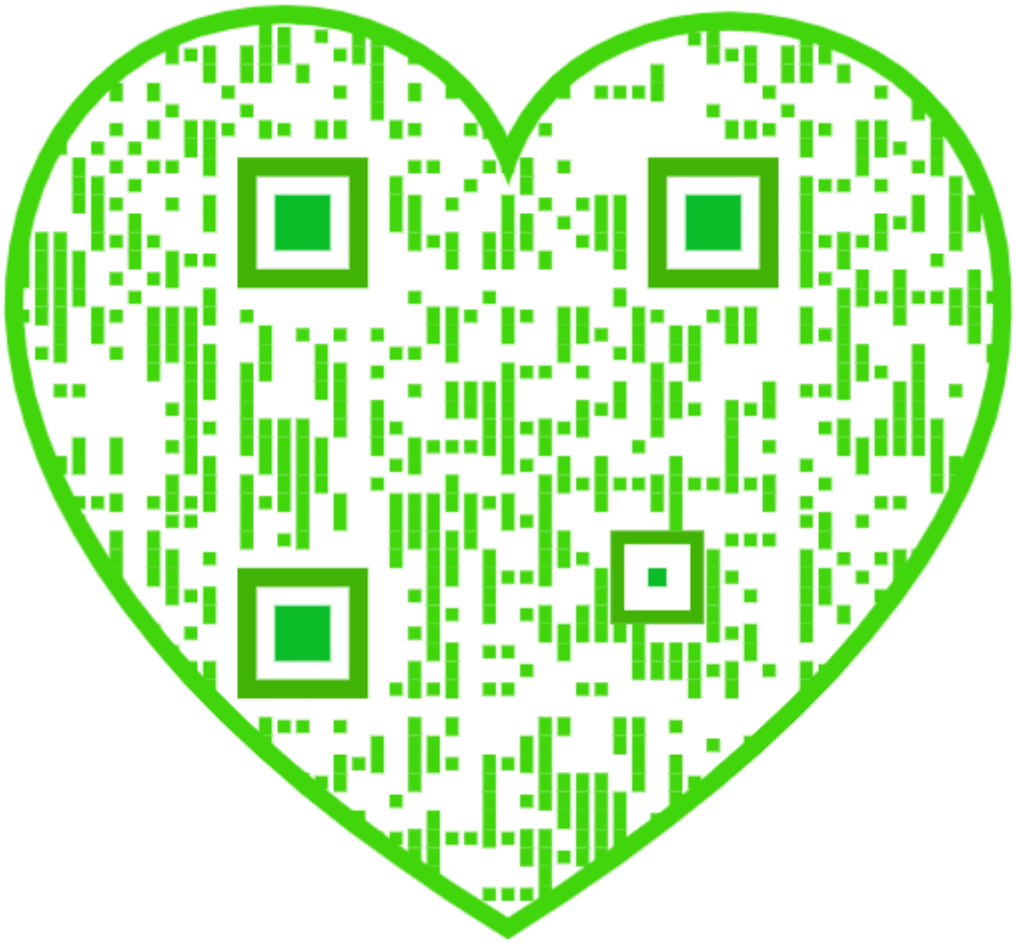

Weest rampspoed nachtfloers voor 't gezigt!
Geen nood; ook door gevoel van pligt
Wordt, wat een vrije ziel hier kluistert, stout verbroken.
God lof! ook op de donkre paàn
Biedt werkzaamheid een lamp ons aan --
Die andren licht -- aan 't vuur der menschenliefde ontstoken.

Voorrede.

Geen gebrek aan lektuur, en - dat nog meer zegt - aan goede lektuur, voor mijne vrouwelijke landgenooten, scheen mij het schrijven en uitgeven van een Leesboek voor mijn zusterlijk geslacht eenigzins noodzakelijk te maken; neen, dank zij ook in dit opzigt den goeden geest onzer eeuwe, het ontwikkelen en oefenen van vrouwelijke zielskrachten wordt even heilzaam voor geheel het menschelijk geslacht geoordeeld, als de zielskracht der mannen. Beminnaars en beoefenaars der letterkunde misgunnen het niet meer aan de letterminnende vrouw, dat zij hen op het spoor volgt, of zelfs op zijde streeft. Geen eigenbelang (of egoisme) is, over het algemeen, meer de drijfveêr, waardoor de eene helft van het menschdom op een standpunt, ver beneden de andere helft, gehouden wordt; meestal uit schroom, dat voor huishouding en tafel minder zorg zoude gedragen worden, wanneer vrouwen en meisjes iets meer beoefenden dan huishoud- en kookkunde. De ver-

lichte, de verstandige man acht en vereert ook de vrouw, of het meisje dat haren aangeborenen weetlust op eene edele wijze poogt te voldoen; dat haren zedelijken smaak poogt te verfijnen, en, als een gevolg hiervan, haar pligtgevoel poogt te verlevendigen. Zulk een verlicht, zulk een verstandig man, ziet het met welgevallen, dat het meisje - geoefend in vrouwelijke bedrijven naar haren stand geschikt - zich ook vormt tot eene verstandige, eene achtingwaardige gezellin op den weg des levens voor hem, aan wien zij eenmaal hare hand en hart zal schenken. Wat zeg ik? de verlichte, de verstandige man, ziet het met onbeschrijfbaren wellust, dat zijne gade, door haar wijs, haar geregeld huisbestuur, uren genoeg uitspaart, om zich met zielveredelende kundigheden te verrijken; om hare levendige verbeelding door het gezond oordeel te doen geleiden, en zich op die wijze hoogst beminnelijk - hoogst nuttig, ja - onwaardeerbaar voor hem maakt; met onbeschrijfbaren wellust ziet hij het, hoe de lieve teederhartige moeder den kunsteloozen wiegezang, die haar kleinen lieveling deed insluimeren, afwisselt, met het lezen van een boek, dat eene

gezonde zedeleer bevat, dat haar Gods grootheid in de Natuur doet kennen, of dat haar de ware levensvreugd, die de Christelijke Godsdienst ons aanbiedt, doet genieten. Reine zaligheid smaakt het mannelijk hart, wanneer de opvoedster van zijne dierbare kinderen het kenvermogen der ontwakende ziel in de lieve kleinen opwekt en uitbreidt, wanneer zij de natuur - dat Goddelijk Leerboek - voor hen opent, wanneer zij Gods geopenbaarden wil, door hun kinderlijk verstand, leert bevatten, en de Christelijke zedeleer diep in de jeugdige hartjes drukt. - Doch daar dit alles nu waarheid is, daar dit alles nu door de ondervinding bevestigd wordt, waarom dan nog een boek afzonderlijk voor het vrouwelijk geslacht geschreven? - vraagt men welligt - en, ik weet naauwelijks iets anders hierop te antwoorden, dan dat ik mij meer vrij, meer ongedwongen waande te gevoelen, wanneer ik alleen voor vrouwen dacht en schreef. Ik ken maar al te wel mijne geneigdheid, *om, bij het behandelen van een onderwerp, door de geringste aanleiding van hetzelve af te dwalen, en aan mijne gedachten den vrijen teugel te vieren.* Dit nu,

(verbeelde ik mij) kan, om meer dan eene reden, door mijne eigene sekse beter geduld, of met meer toegevendheid beschouwd worden, dan door mannelijke letterkundigen, waaronder zich meer echte geleerden bevinden, die door aanhoudende oefeningen meer aan eene geregelde denkwijze gewoon zijn. Minder gestrenge beoordeeling, ja, zelfs welligt eenigen bijval, heb ik dus bij mijne zusterlijke landgenooten te verwachten. Doch dit is het niet alles, ik verlangde - en dit is wel de voorname reden - ik verlangde in deze bladen vooral tot het vrouwelijk hart of gevoel te spreken, en, kon het zijn, in meer dan één opzigt aan hetzelve nuttig te wezen. Moge ik dit doel bereiken; worde ik regt verstaan; dan, geliefde Lezeressen! zal de reinste zelfvoldoening mijn beloonen; en ook deze zwakke poging, om uw heil te bevorderen, zal in het oog van onze Hemelschen Vader (dit vertrouw ik) welgevallig zijn.

P. MOENS.

De eerste Januarij.

Met verschillende aandoeningen wordt deze dag aangevangen en beschouwd, door elk mensch in wiens borst een gevoelig hart klopt; een hart, waarin Godsdienstige beginselen zijn ontwikkeld en aangekweekt, of dat God, den Schepper van het Heelal eerbiedigt, dat Hem als den Bestuurder van alle menschelijke lotgevallen aanbidt, en Hem vooral als een liefderijk Vader, die zich aan de menschen in JESUS CHRISTUS, als de liefde zelve, geopenbaard heeft, dankt, en boven alles bemint. Ja, gewis voor zulk een mensch is de eerste dag van het jaar waarlijk een Godsdienstig vreugdefeest. Vooral voor ons, mijne Vriendinnen! die door zoo vele teedere betrekkingen ons aan de geheele maatschappij verbonden gevoelen, voor ons, die elk, in onzen afzonderlijken kring, op zoo vele onderscheidene wijzen invloed hebben op de zeden, op de gevoelens, ja op de geheele denkwijs van de, met meer ligchaamskracht begaafde, helft van het menschelijk geslacht.

Hoe meer wij onze waarde leeren kennen en gevoelen, des te duidelijker gevoelen wij ook de hei-

lige pligten die van ons gevorderd worden, en over welkers tekortkoming wij ons voor het oog van God niet genoeg kunnen verootmoedigen. Deze dag, de eerste van het jaar, ontsluit ons op nieuws den gewigtigen werkkring waarvoor wij bestemd zijn, en waarin wij even rusteloos moeten voortgaan als de tijd in zijnen loop, of als deze aarde die wij bewonen, in het voortsnellen op hare baan, die door den eeuwigwijzen Schepper voor haar is afgeteekend. De aarde heeft geen rustpunt; stond zij slechts een enkelen oogwenk stil; God weet welk eene verwarring in de sfeer, waartoe de aarde behoort; God weet welk eene verwarring in het Heelal, door het heerlijkst verband aan elkander geschakeld, ontstaan zoude. Doch hiervoor heeft de eeuwige, de onbevatbare wijsheid van Hem, die het Heelal door zijne Almagt draagt, op eene voor ons onbegrijpelijke wijs gezorgd. Alles wat door het eindig verstand van menschen, of van hooger zedelijke wezens, wier wijsheid, hoe voortreffelijk ook, wel volmaakbaar, maar niet hoogstvolmaakt als Gods wijsheid is; alles, zeg ik, wat door eindig verstand, door onvolmaakte wijsheid immer in verwarring zoude kunnen gebragt worden, en daardoor de instandhouding van het Heelal zoude kunnen schaden; dit alles staat onmiddelijk onder het bestuur des Allerhoogsten. Zonnen en werelden, die door een gewijden Dichter het heer des Hemels genoemd worden, en waarvan hij zingt: ‘door den adem des Almagtigen zijn zij voortgebragt,’ ja die zonnen en werelden, hoe groot, hoe talloos in menigte, zweven door

alle eeuwen heen nog als op den adem des Almagtigen, en wijken nimmer uit hunne aangewezene plaats, of vastgestelde loopkringen. Heden, toen de klok middernacht sloeg, bevond zich de wereldbol, dien wij bewonen, daar, waar hij, nu drie honderd vijf en zestig dagen en eenige uren geleden, zich ook bevond; doch hij vertoefde daar geen enkel tijdstip, maar zette zijnen loop, door den geest of door den adem des Eeuwigen gedreven, weer op dezelfde wijze voort. Zoo is het niet met den mensch, voor zoover hij een zedelijk schepsel is; neen, de levenlooze stof volgt bewusteloos de Almagt, die haar geleidt; maar de zedelijke wezens in Gods heerlijke schepping, ontvingen het vermogen om vrij te denken en te werken. Dit gaf hun een' trek van gelijkheid met het nameloos Wezen, dat alles wat wij volmaakt ons kunnen voorstellen in zich bevat, en dat wij *God* noemen. Doch bij dat vermogen om vrij te kunnen werken, ontvingen ook die zedelijke wezens het gevoel voor de schoonheid der orde, het gevoel voor het zedelijk goede, en eene rustelooze begeerte naar hooger geluk, naar een geluk waarvoor zij bestemd zijn, doch waarvan zij door het schenden der orde, en het verwerpen van het zedelijk goede vrijwillig kunnen afwijken. Dit deden reeds onze eerste voorouders; zij poogden de zedelijke orde, of het verband waarin het waarachtig menschelijk geluk met den wijzen, den liefdevollen wil des Eeuwigen staat, te verbreeken; zij lieten het gevoel voor het zedelijk goede door onedele begeerte overwinnen, en zij weken hierdoor van den weg tot

hun eindeloos toenemend geluk af; zij smaakten de wrang vruchten van hun gedrag, en, eenmaal de oorspronkelijke reinheid van hunne natuur besmet hebbende, planteden zij ook de zaden dier zedelijke krankheid over in hunne afstammelingen; zaden die maar al te welig zich ontwikkelden, en de voortreffelijkheid der menschelijke natuur allengs meer deden verbasteren; ja, wat zoude van ons geslacht geworden zijn, indien de eeuwig liefhebbende Vader van het menschdom, de geheele vernietiging van alles wat eenmaal schoon en goed was in den mensch niet weldadig had verhoed. Doch dit deed Hij op de aanbiddelijkste wijs, door, onder al de toenemende verbastering, toch de zuivere kennis aan Hem en aan zijne zedelijke wetten, door middellijk en onmiddellijk onderwijs te bewaren, en voor eenen geheelen ondergang te beveiligen. Door alle eeuwen heen behield de Goddelijke liefde kweekelingen hier op aarde die het volkomen zedebederf poogden te stuiten en die het licht der waarheid zelfs in den donkersten nacht der onkunde deden schemeren. Doch ook deze konden de gedurig toenemende donkerheid niet verdrijven; neen, om de geheele menschenwereld, die van eeuw tot eeuw dieper in het booze wegzonk, te redden, hiertoe werd oneindig meer gevorderd. Maar ook dat middel, hetwelk de meest verlichte serafijn niet uit kon denken, werd, tot bewondering van hemel en aarde, door de Eeuwige liefde daargesteld. God, de onzienlijke God, werd zigtbaar aan de menschen geopenbaard in JEZUS den Zaligmaker der wereld; den Heer van hemel en aarde, in wien de

menschenwereld den eenigen en waarachtigen God leerde kennen; in wien de menschelijke natuur hare oorspronkelijke reinheid en zedelijke goedheid werd teruggeschonken, in wien de gevolgen van het zedelijk kwaad op eene voor ons ondenkbare wijze werden vernietigd, en in wien de geheele menschenwereld, tot het doel van haar aanwezen of tot haar eeuwig toenemend geluk werd teruggeleid.

Vergeeft het mij, geliefde Lezeressen! dat ik in deze eerste uren van een nieuw aangevangen jaar, aan mijne gedachten den vrijen teugel vierde. Immers, ik dwaalde niet geheel van mijn onderwerp - de bestemming van den mensch en inzonderheid die der vrouwen - af - neen - vooral wenkt ons deze dag, zelfs boven andere dagen, om den Almagtigen Schepper, Onderhouder en Bestuurder van het heelal te aanbidden, en Hem met de geheele natuur - die sinds zoo vele Eeuwen door zijne Almagtige kracht naar vaste wetten voortwerkte, - den lofzang der dankbare blijdschap toe te zingen; maar ook niet minder wenkt ons deze dag boven andere dagen, om als Christenen, die in het licht des Evangelies wandelen, voor de zaligheid, waartoe wij geroepen zijn, God te verheerlijken; om ons op nieuws aan de ware Godsvereering toe te wijden, en JEZUS onzen verheerlijkten Zaligmaker, om zijne genade, om zijne gezindheid, en kracht tot het goede, met geheel ons hart vurig en vol dankende liefde te bidden. Met zijne genade en geest blijft Hij toch bij, en met zijne volgelingen, tot aan het einde der huishouding van deze zinnelijke wereld; ja ook dit jaar, mijne Mede-

christinnen! wil en zal Hij bij en met ons zijn, onder alle lotgevallen, onder alle wisselingen des levens, in alle vreugd en smart, onder alle rampen en zegeningen, in leven en in sterven. Ook dit jaar zal zijne liefderijke broederhand ons geleiden, tot in, ja - tot over den dood, want voor velen van ons, zal de eerste dag van het volgende jaar niet weer opgaan; velen van ons zullen het laatste uur van dit tegenwoordige jaar niet meer hooren slaan, en de blijde gelukwenschen met den aanvang van een volgend jaar van vrienden en bloedverwanten niet meer ontvangen. O! dat wij dan werken terwijl het nog dag is, mijne Vriendinnen! het is God bekend welk uur van dit jaar, voor velen van ons, het sterfuur zijn zal; maar dit weten wij ontwijfelbaar zeker, dat het kennen van den waarachtigen God en van JEZUS CHRISTUS, dien hij ons tot zaligheid gezonden heeft, dit weten wij dat een waarachtig kinderlijk geloof, en geloof dat vruchten der zedelijke verbetering voortbrengt, het Eeuwige leven is, of ons deelgenooten doet zijn van de heerlijkheid die onze Goddelijke Vriend en Broeder voor ons bereid heeft; en waarin hij, door lijden en gehoorzaamheid zegepralend is ingegaan. Verbinden wij ons dan op dezen dag op nieuws op het plegtigst aan het getrouw zijn aan alle menschelijke, aan alle christelijke pligten. Want die getrouwheid is de onwankelbare grond van ons tijdelijk en eeuwig geluk. Deze getrouwheid wordt van ons, in alle rangen en standen onder alle lotgevallen des levens gevorderd, zoo wel voor u, wier voorspoed welig bloeit, en voor

wie de zon der vreugd onbeneveld schijnt, als voor u, die met smart en behoefte worstelt, en voor wie den weg naar het graf meestal met treurige donkerheid bedekt schijnt. O gij, gelukkige Echtgenooten! en Huismoeders! gij, die (toen de klokslag te middernacht het voleindigen des vorigen jaars aankondige) een dierbaren huwelijksvriend zegenend aan het hart zonk, terwijl uw beider gevoel geene woorden vond, maar in te zamen vloeijende tranen zich biddende om Gods voortdurende liefde oploste. O, ik weet het, ook in die plegtige oogenblikken hebt gij u op nieuws verbonden om de reine liefde van dien huwelijksvriend waardig te blijven, om zijne tijdelijke belangen met vernieuwden ijver te bevorderen, om zijne zorgen blijmoedig te helpen dragen, om zijne vermoeijende bezigheden door huisselijk genoegen af te wisselen, en om tot zijne zedelijke volkomenheid, en dus ook tot zijn eeuwig geluk werkzaam te zijn. O! ik weet het, toen dezen morgen uwe lieve kleinen u vrolijk in de armen snelden, en eenen gelukwensch met het nieuwjaar ook stamelend uitspraken, toen kneldet gij deze lievelingen aan uwe borst, en, met ten hemel geslagen oogen, smeektet gij God om licht en wijsheid, tot het opvoeden van deze onsterfelijke panden, die u meer dierbaar zijn dan uw eigen leven; zelfs de lieve, onnoozele zuigeling, die den eersten nieuwjaarsdag beleefd, en die nog geene begeerte nog geene andere vreugd kent, dan aan uwen vollen boezem kracht en leven met volle teugen in te drinken, en om de tevredenheid van zijn onschuldig hartje door vleijende lachjes liefkozend en spelend uit te

drukken. Ook deze lieve onnoozele zuigeling wijdet gij op dezen eersten dag van het jaar, op nieuws aan God uwen vader, op nieuws aan JEZUS dien eeuwig liefhebbenden kindervriend, aan wien gij het wichtje, even gelijk de moeders in *Palestina*, zoo gaarne ter omhelzing en zegening hadt overgegeven, indien de Goddelijke Weldoener nog onder de menschen rondwandelde; maar stel u gerust, liefdevolle Moeders! de verheerlijkte JEZUS ziet en kent ook nu uw teeder moederhart, ook nu zoude Hij niet willen dat gij verhinderd wierdt uwe lieve kleinen tot hem te brengen. Ook nu zegent Hij het onnoozel, het nimmer mistrouwend kindje, en verklaart het tot eenen erfgenaam der zaligheid, en tot een' deelgenoot van het Rijk des vredes, der waarheid en der liefde; o! ik weet het, zachtaardige, edeldenkende Huismoeders! de eenvoudige maar gulhartige zegenwenschen van uwe dienstboden, schenken u een aandoenlijk genoegen; uw geweten verwijt u niet dat gij het lot der dienstbaarheid verzwaart, het verwijt u niet dat gij de vreugd van hun leven door noodelooze kwellingen hebt vergiftigd, neen, gij gevoelt het dat ge hunne trouw, en liefde waardig zijt, welmeenend bidt gij ook den Goddelijken zegen af over deze kinderen van God, die door niets, dan door de standplaats welke zij in de Maatschappij bekleeden, van u onderscheiden zijn! ja ook omtrent uwe dienstboden, mijne Vriendinnen! worden heilige pligten van u gevorderd; pligten, niet minder onschendbaar dan die omtrent uwe naaste betrekkingen, want ook de vervulling van deze pligten wordt niet minder vereischt dan die omtrent

ouders, echtgenooten en kinderen, om u in den dag der algemeene vergelding de goedkeuring van den Regter der wereld te doen verwerven. Het nieuwjaars geschenk, waarmede gij uwe dienstboden op nieuws aan uwen dienst verbindt, zij dan ook het onderpand van uwe menschelijke, van uwe christelijke behandeling, het onderpand van uwe menschlievende zorgen, niet slechts voor hunne tijdelijke, maar ook, zoo veel mogelijk, voor hunne eeuwige belangen. Wee den ongelukkige! die deze, doorgaans weinig verlichte en veelal verwaarloosde menschen, door zedelooze voorbeelden, verder doet afdwalen. Wee den ongelukkige! die hen van den weg der deugd terug houdt, die hen de vertoostingen van den Godsdienst doet missen, want, zoo ergens, geldt het ook hier, die deze kleinen, deze zwakken ergert, of eigenlijk doet struikelen en vallen. Het ware zulken ongelukkigen, beter nooit geboren te zijn. Want in het oog van onze onzijdig liefhebbenden Hemelvader is elke menschelijke ziel, die Hij voor de eeuwigheid schiep, dierbaar en kostelijk. En nu nog een woord tot u, geliefde Vriendinnen! wier dagen en jaren treurig daar heen vloeijen, Echtgenooten! en Huismoeders! voor wie geen huisselijk geluk bloeit, o! gij beklagenswaardigen! voor wie het huwelijk een duldeloos knellend juk is, gij, wier echtgenoot koel en gevoelloos voor uwe liefde, u elk genot des levens verbittert; en door twistzucht of norsche gemelijkheid zijne en uwe woning, tot een verblijf der knagende smart en des jammers heeft herschapen; onderzoekt op dezen eersten dag van het jaar uw eigen hart, mijne Gelief-

den! ach, voorzeker zult gij daar ook meer of min de bronnen van uw ongeluk aantreffen.

Vrouwelijke zachtaardigheid heeft zoo menigwerf den hardvochtigsten Echtgenoot tot wederliefde gedwongen; toegevendheid, geduld, en onuitputtelijke goedheid, overwinnen niet zelden de grofste gebreken van den man. O! beproef het slechts dit ingetreden jaar, om zijne koelheid, met trouwhartige zorg voor zijn genoegen, om zijne twistzucht, met onvermoeid geduld, om zijne gemelijkheid, met liefderijke opgeruimdheid te beantwoorden. O! ik durf het u plegtig verzekeren, lieve treurige Vrouw! aan het eind van het jaar, indien ge het beleven moogt, zult ge u rijkelijk beloond gevoelen; is het dan ongelukkig al niet door de liefde van uwen Echtgenoot, die gij gewonnen hebt, dan zal het toch zeker zijn door de zaligste zelfvoldoening, door de rust van uw geweten waarin de goedkeuring van God uwen ontfermenden Vader duidelijk spreekt. Zijt gij met kinderen gezegend? ach! deze doen dan immer uwe tranen menigwerf opdroogen; doch boezem gij hun liefde en eerbiedige gehoorzaamheid in, voor, en aan hunnen vader; en verberg zorgvuldig voor hen de smart die hij u doet lijden. Zijt gij kinderloos? o troost u dan met de gedachten: geen onschuldige lievelingen zijn hier getuigen van twist en tweedragt, geen rein kinderhart loopt hier gevaar om op de jammerlijkste wijs bedorven te worden, door de rampzaligste liefdeloosheid, die bron van ellende en ondeugd. En gij droevige Moeders! gij die eenmaal uw gebed om panden uwer Huwelijkslief-

de verhoord zaagt, toen de lievelingen, die gij met smart had gebaard, aan uwen boezem speelden, en vrolijk opgroeiden, terwijl gij nu, in deze kinderen zedelooze booswichten moet aanschouwen; zwaar, ik beken het, zwaar is uw lijden, schrikwekkend is uw ongeluk; doch treurt niet moedeloos, maar spant al uwe vermogens in om op de verstandigste en liefderijkste wijze aan de zedelijke verbetering der verdwaalden te arbeiden. Wat uwe moederlijke liefde niet vermag, zal welligt een braaf, een menschkundig vriend vermogen; neen, geeft de hoop niet op. Een van onze grootste vaderlandsche Dichters zong eenmaal, bij het begroeten der Afgevaardigden van het Genootschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen, onder anderen, deze regels

> Komt, werken wij met Christenvreugd;
> Wij dweepen met geen menschendeugd,
> Maar achten nooit de kiem verstorven,
> Die, weêr gekoesterd, weêr gedrenkt,
> Al scheen zij tot in 't hart verstorven,
> Nog eindlijk najaarsbloesem schenkt.

Ja lieve ongelukkige Moeders! blijft onvermoeid met Christelijke liefde arbeiden, nimmer kan het te laat zijn. De schijnbaar verstorvene kiem van het goede kan nog najaarsvruchten voortbrengen. Een geheel jaar heeft heden eenen werkkring weer voor u ontsloten, God weet het, Moeders! en Vriendinnen! hoe gij aan het einde van dit jaar over uwen arbeid

der liefde zult juichen. Welaan dan; wenschen wij allen elkander nog eenmaal van harte geluk met het nieuwbegonnen jaar. Bidden wij zegen over elkander af, zegen over onze goede voornemens, en de God der liefde verhoore ons!

Brief aan mijne jonge vriendin, kort na nieuwjaar.

Lieve ADRIANA!

Hartelijk welkom waren mij gisteren de door u beschreven bladen; in elken regel verstond ik duidelijk de taal van uw liefhebbend hart; ik weet het, mijne Lieve! gij hebt in de eerste uren van het nieuw aangevangen jaar over uwe getrouwe vriendin Gods Vaderlijke bescherming en geleidende liefde afgebeden, met niet minder hartelijkheid dan gij dit deedt over uwe dierbare ouders, broeders en zusters. Maar ook met dezelfde liefde, dit vertrouwt gij, mijne Beste! dacht ik, aan u, toen het laatste uur van het vorig jaar sloeg, en ik in een kleinen maar gulhartigen vriendenkring blijmoedig zegenend omhelsd werd. Ja uit de volheid van mijn hart steeg ook toen dit mijn gebed omhoog: *Hemelsche Vader! verblijd mij ook in dezen nieuwen jaarkring, door het toenemend geluk van mijne dierbaarste lievelingen.* En dat mijne jeugdige vriendin, dat mijn beminnenswaardig JAANTJE

onder deze lievelingen begrepen was, hieraan twijfelt gij wel niet. Dierbaar zijt gij mij, als waart gij door de heiligste banden der natuur aan mij verbonden; dit weet Hij, die mijne gebeden om uw tijdelijk en eeuwig heil zoo menigwerf hoort; ach! reeds hoorde, toen gij nog bewusteloos in uw waggelend wiegje sluimerdet. Ik wil eerst zoo goed mogelijk uwe vragen, omtrent den Nieuwjaarsdag en omtrent de namen der maanden, beantwoorden, en u verder nog eenige moederlijke raadgevingen of teregtwijzingen op den levensweg mededeelen.

Reeds in de jeugd der wereld, werd opgemerkt, dat lente, zomer, herfst en winter, op elkander volgden, en telkens op vaste tijden terugkeerden. De zon moest dus - dit begrepen zij die de aarde als het stilstaand middelpunt beschouwden - in een zeker getal dagen hare wandeling om de aarde afleggen. En deze loopkring was het jaar, dat men alras begon te verdeelen in maanden, zoogenoemd naar de maan, die in omtrent achte en twintig dagen om de aarde loopt, en zich - verdonkerd, weer geheel verlicht, en ook weer geheel verdonkerd - vertoont. Naar mate nu de sterrekunde, of de opmerkzame beschouwing der Hemelsche ligchaamen, vorderde, werd ook de verdeeling van het jaar in maanden verbeterd; lang werden twaalf maanden (elk van dertig dagen) behouden onder de volken die het meest in beschaving van verstand waren toegenomen. Doch men ontdekte in het einde, dat met deze twaalf maanden de jaarkring niet gesloten was. Men begon dus bij deze twaalf maanden nog eenige dagen te voegen, die van

tijd tot tijd vermeerderen, omdat men aan het einde van elk jaar duidelijk zag dat de aarde; of, zoo gij wilt, de zon, die men toen vooronderstelde dat om de aarde liep - zich niet juist in dat Hemelteeken bevond waar zij zich bij het begin van het verloopen jaar bevond. JULIUS CESAR, met de sterrekundigen van zijnen tijd geraadpleegd hebbende, gaf aan de verdeeling van het jaar eene bewonderenswaardige juistheid. Eeuwen lang waren de meest beschaafde volken daar ook volkomen mede tevreden, terwijl men intusschen toch allengs begon op te merken dat ook deze berekening nog voor verbetering vatbaar was, want, bij het verloopen der Eeuwen, kwamen de feestdagen niet langer op denzelfden tijd, en de dierenriem (of de cirkel, waarop de zoogenaamde loop der zon zich teekende) bewees duidelijk dat de jaarkring niet meer eindigde waar men dat eind eenmaal had vastgesteld. Paus GREGORIUS *de Dertiende*, waarschijnlijk door sterrekundigen geholpen, ondernam dan ook eene meer naauwkeurige verdeeling van het jaar, of aanwijzing van den tijd. En aan dezen Paus of Opper-Bisschop hebben wij onzen tijdwijzer, gelijk die nu is, te danken. Drie honderd vijf en zestig dagen zes uren en eenige minuten, besteedt de aarde om in hare afgeteekende baan zich om de zon te bewegen. Deze zes uren maken in de vier jaren één dag en één nacht uit; waarom wij om de vier jaren dan ook, bij de tweede of korste maand van het jaar, eenen dag voegen, om op die wijs weer gelijk te komen; de overschietende minuten en sekonden moeten met

elke Eeuw ook weer omtrent eenen dag uitmaken, en op deze wijs blijft het einde en het begin van het jaar nagenoeg op denzelfden tijd bepaald. Welligt is ook deze aanwijzing des tijds nog niet volkomen, doch met de toenemende kennis van den loop der planeten, en de standplaats der vaste sterren, zal ook dit zeker meer volmaakt worden. Waarschijnlijk, mijne jonge Vriendin! was u dit alles reeds bekend, doch ik wilde antwoorden op uwe vraag: waarom juist de een en dertigste December de laatste dag van het jaar moest zijn. Voor mij zelve had ik altijd gewenscht, dat de winterzonnestand, of de kortste dag, ook de laatste van het jaar was. Het begin van het verlengen der dagen (dacht mij) zoude ons de geboorte van een nieuw jaar het duidelijkst voorstellen. Doch zoo als het nu is ben ik ook tevreden. De gedurige omloopende aarde heeft eigenlijk geen rustpunt, het voleindigen van haren loop in eenen cirkel is dus denkbeeldig, zoowel als het op nieuw aanvangen van dien loop. De Joden vieren het nieuwjaar in September, de meeste volken in het oosten vierden dit ook na het inzamelen van den oogst; doch daar die inzameling van de verschillende luchtsgesteldheid afhangt, is dit veel te onzeker, en, daar ik het nieuwjaarsfeest ook als het feest der schepping tracht te vieren, is het in mijn oog natuurlijker dat die dag vastgesteld is, wanneer een schijnbare doodslaap (althans hier in de gematigde en in de meer noordelijke luchtstreken) op de planten, en voor een gedeelte op de dierenwereld is neergezon-

ken; terwijl de ontwikkeling toch allengs weer zal aanvangen, en de jeugd der aarde zich zal vernieuwen.

Wat nu de maanden betreft, lieve JAANTJE! de beteekenis der namen van dezelve is u immers bekend? Uw vragen daarna, is (zoo als het mijne jonge vriendin wel meer eens gebeurt) zonder nadenken uit de pen gerold. Toch wil ik iets daarvan weer in uw geheugen roepen. De Romeinen noemden de eerste maand *Januarij*, naar eene Godheid, die JANUS was genaamd, en die met twee aangezigten, als zage hij in het verledene, en in de toekomst, afgebeeld werd. Wij hebben den naam dier maand behouden, doch wij noemen haar, in onze taal, ook wel *Louwmaand*, waarschijnlijk kreeg zij dien naam oudtijds naar het voorlezen van 's Lands wetten op eene verhevene plaats, dat door de oude bewonders van ons land, en nog door de *Saksen*, *Lo* of *Lau* wordt genoemd, en welke voorlezing in deze maand plaats had. *Februarij* kreeg dien naam naar de Romeinsche zuiveringsfeesten, die dus genoemd werden. In onze taal zeggen wij *Sprokkelmaand*, omdat het verstorven hout, van het nog levende, door zijne brosheid of breekbaarheid, dan wordt onderscheiden, en ter verbranding kan opgezameld worden. *Maart*, is genoemd naar MARS den krijgsgod. Wij zeggen *Lentemaand*, omdat de lente, die met de evennachtslijn voorondersteld wordt aan te vangen, den een en twintigsten van die maand de Natuur weer begroet. Wat *April* betreft, de beteekenis van dien naam is welligt jeugd, of jeugdige liefde. Geleerden, die de Grieksche taal verstaan, hebben

mij weleens gezegd, dat die naam betrekking heeft tot de geboorte van VENUS, de Godin der liefde, die (volgens het geloof der Grieken) eigenlijk uit zeeschuim was geboren. In het Nederlandsch noemen wij die maand *Grasmaand*, omdat het jonge gras in dien tijd te voorschijn komt. *Mei* droeg bij de Romeinen den naam naar MAJA, de aarde, of de vruchtbaarmakende Godin der aarde. Maar die van *Bloeimaand*, draagt deze maand met het hoogste regt, want de bloeijende lente vertoont zich dan in al hare bevallige pracht, en tooit om ons heen de Natuur met bloesems en bloemen. *Junij* draagt dezen naam naar eenen Romein JUNIUS, en die van *Zomermaand*, weet gij, draagt zij naar den zomerzonnestand, wanneer de zon het hoogst boven ons noordelijk halfrond staat, en dus hare stralen, minder schuins dan ooit, op hetzelve neerschiet. Dit is den een en twintigsten dier maand, wanneer wij den langsten dag hebben. *Julij*, is waarschijnlijk naar JULIUS CESAR genoemd. Bij ons is zij *Hooimaand*, omdat het afgemaaide gras, in de heete zon geroost en gedroogd, dan tot hooi of wintervoedsel voor het vee bereid wordt. *Augustus*, is denkelijk een Petekind van Keizer AUGUSTUS, doch bij ons is zij *Oogstmaand*. Het graan is dan doorgaans door de zon tot volkomenheid gebragt, en wordt vrolijk en dankend als onze wintervoorraad ingezameld. *September* en de overige maanden beteekenen slechts de getallen negen, tien, elf en twaalf. *September* is onze *Herfstmaand*, want met de tweede evennachtslijn vangt de herfst aan, en de dagen zijn reeds merkelijk verkort.

October verkreeg den naam van *Wijnmaand*, omdat in het zuidelijk gedeelte van *Europa*, waar de druiven welig voorttelen, alsdan de wijnoogst wordt ingezameld. *November* noemen wij *Slagtmaand*, ik behoef u niet te zeggen waarom; want in bijna elk huisgezin geeft alsdan de slagt, of het inmaken van vleesch voor den winter, huisselijke drukte genoeg. Dat *December Wintermaand*, naar den aanvang des winters genoemd is, begrijpt elk. - En ziedaar nu mijne taak, wat het beantwoorden van uwe vragen betreft, afgedaan.

Voorts, mijn lieve Vriendin! moet ik u nog eenmaal vol moederlijke vriendschap ook de betrachting van uwe heiligste pligten herinneren; gij kent die pligten, maar nooit kunnen wij elkander genoeg waarschuwen tegen het verzuim van dezelve. Het nieuwjaar ontsloot, ook voor u, weer eenen vernieuwden werkkring; gij staat weer, als aan het begin van het oefenperk, mijne Lieve! o! treed het moedig in, maar gewapend met het standvastig voornemen, om u de plaats, die gij in de rij der wezens bekleedt, waardig te gedragen. Ja, treed het moedig in, met het oog gevestigd op Hem, die elke goede handeling, die elke goede bedoeling ziet, en met zijne zegenende goedkeuring bekroonen wil. Het steunen op onze eigene krachten is gevaarlijk, en het wordt dagelijks door de ondervinding gelogenstraft. Ach! hoe menigwerf beginnen wij eenen dag, in de schoonste verwachting dat wij over ons hart zullen waken, en elke verleiding tot zondigen weerstand zullen bieden, en hoe menigwerf is die verwachting

reeds verijdeld eer een enkel uur van dien dag vervlogen is? Neen, die staat, zie toe dat hij niet valle. Maar niet minder gevaarlijk is ook de vooronderstelling, dat wij volstrekt geene kracht ten goede bezitten, en tot het volbrengen van elken pligt onvermogend zijn. Zulk eene vooronderstelling, strijdt met ons innerlijk gevoel van het zedelijk goede en schoone, dat zelfs door de ongelukkigen, die op den weg der ondeugd voortwandelen, nog met eerbied en hoogachting beschouwd wordt. Zulk eene vooronderstelling strijdt met de goedheid en regtvaardigheid van den Schepper der menschen, zoo wel als met zijn Goddelijk woord, of de leer van onzen verheerlijkten Zaligmaker. Niets wordt van den mensch gevorderd waartoe hij volstrekt onmagtig is. Het is waar, de menschelijke natuur heeft hare oorspronkelijke reinheid, en met dezelve ook hare oorspronkelijke geschiktheid om het goede te doen, verloren; doch het ontbreekt haar niet aan het gevoel van deze zedelijke ongesteldheid, ook ontbreekt het haar niet, God zij eeuwig gedankt! aan het middel tot herstel. Neen, God heeft de wereld zoo lief gehad, dat Hij zijnen Zoon gegeven heeft, om zondaren te behouden. Heil ons! wie in dien Zoon gelooft, is deelgenoot van het eeuwig zalig leven, en de vruchten van dat geloof zijn goede daden, goede woorden en reine gedachten. Of zou de liefdevolle Zaligmaker ons misleiden? ons bespotten? wanneer hij zegt: ‘Komt tot mij, gij die vermoeid zijt van afdwalen; ik zal u rust geven’; wanneer hij zegt: ‘die tot mij komt zal ik niet verstooten. Bekeert u, gelooft,

en gij zult zalig worden.' Misleiden en bespotten, ware het immers? wanneer hij dit sprak tot schepsels die geene vermogens hadden om tot Hem te komen, geen vermogen om zich te verbeteren, en zijne aangeboden schuldvergiffenis te gelooven en aan te nemen. Neen, mijne Jonge Vriendin! gij kunt over uw hart waken, gij kunt bedachtzaam zijn, en het goede boven het kwade verkiezen; en gevoelt gij uwe zwakheid, gij hebt uwen Bijbel, deze leert u, dat bij God kracht en sterkte is, dat gij Hem moet bidden om ondersteuning en hulp, en dat Hij uw vertrouwelijk gebed niet zal afwijzen. Uw Bijbel leert u, mijne Geliefde! dat door JEZUS lijden en dood, de verbastering der menschelijke natuur (eene verbastering die haar afscheidde van de gemeenschap met een vlekkeloos heilig God) volkomen vernietigd is. De Bijbel leert u, dat JEZUS, die op eene voor ons onbegrijpelijke wijs met het eenig eeuwig Wezen, dat wij God noemen, vereenigd is, de menschelijke natuur heeft aangenomen, opdat Hij die in hare oorspronkelijke reinheid, schoonheid en sterkte zoude herstellen, opdat hij vrede, of verzoening, of (nog liever) gemeenschap tusschen God en de menschen, op de heerlijkste wijs zoude daarstellen; ja, de Bijbel leert u, dat alle zonden en ongeregtigheden den tot God wederkeerenden mensch zullen vergeven worden; alleen de moedwillige verwerping van zijne aangeboden genade, de moedwillige bestrijding of verdelging van alle Goddelijke gezindheden, sluit den mensch uit van schuldvergiffenis. Want, de rampzalige, (die deze Goddelijke gezindheid, die

dezen Geest van God bestrijdt, en tracht te vernietigen;) deze begeert ook zelf geene schuldvergiffenis, en kiest den dood of de ondenkbaarste ellende, boven een leven vol namelooze zaligheid.

O mijne altijd dierbare ADRIANA! laat uw Bijbel het zuiver, het wolkeloos licht zijn, waarbij gij veilig den weg des levens bewandelt. Dat licht zal u voor afdwalen behoeden, het zal uwen geringsten mistred doen opmerken, het zal u de diepste verborgenheden van uw eigen hart ontdekken, het zal u de strikken der verleiding (hoe listig ook met bloemen bestrooid) duidelijk aantoonen, en te gelijk ook, de wapens waarmede gij de verleiding kunt van u afweren en doen vlugten. Ja, mijn geliefd Kind! dat licht zal u van verre de grenzen van uw beter vaderland doen zien, het zal u de schoonste zegekroon, die aan het eind van den weg der opregten, der Godgetrouwen, is opgehangen, in het oog doen blinken. Begin geen' dag van dit jaar, begin geen' dag van uw leven, zonder uwen Bijbel in te zien, of iets van deszelfs inhoud u voor den geest te brengen; bij elke struikeling zult gij u alsdan door hetgeen uw Bijbel u geleerd heeft ondersteund of opgerigt gevoelen. Bij elk bedroevend lotgeval zult gij bemoedigd en vertroost worden, ja, zelfs dan, wanneer alle aardsche vreugd voor u verloren schijnt, zal het denken aan hetgeen uw Bijbel u verzekerd heeft, u het leed geduldig doen verduren, en op Gods vaderlijke ontferming doen hopen. Zijt getrouw in het vervullen van uwe pligten omtrent uwe dierbare Ouders, omtrent uwe Broeders en Zusters, ja omtrent al uwe

natuurgenooten. Elke pligt is even onschendbaar; want immers God kunt gij niet liefhebben, wanneer gij uwe naasten niet bemint? Hoe zoudt gij uwe Ouders eeren en waarlijk liefhebben kunnen, wanneer gij met uwe Broeders en Zusters in oneenigheid leefdet en uwe Ouders het leven daardoor verbitterdet? Hoe zoudt gij kunnen zeggen ik heb mijne natuurgenooten *lief*, wanneer gij tegen een van allen haat of wraakzucht voedet, wanneer gij een van allen, trachtet te benadeelen, in zijne eer, in zijn genoegen, of in zijne goederen. Liefde is de wortel van alle deugden, liefde is de beeldtenis der Godheid, die wij gelijkvormig moeten worden. God geve, mijne lieve jonge Vriendin! dat wij aan het eind van dit pas begonnen jaar, indien wij het beleven zullen, elkander mogen verblijden door de vorderingen die wij in het goede of op den weg der ware Godsvrucht hebben gemaakt. Vaarwel! schijnt u deze brief al te uitgebreid? O, denk dan: hij vloeide uit het welmeenend hart van

Uwe opregt liefhebbende Vriendin

S.

Mevrouw G. en Mevrouw R., of het vriendinnenbezoek.

Mevrouw R.

Gij zijt voorzeker ook genoodigd op de praatpartij bij onze vriendin O, dezen avond? gij behoeft geene koets te nemen, Lieve! ik zal u met de mijne komen afhalen.

Mevrouw R.

Gij zijt wel goed. Ja genoodigd ben ik, doch ik heb bedankt, en dezen avond bestemd om mijne bijna stervende Vriendin VAN DE VELDEN te bezoeken.

Mevrouw R.

Om zulk een liefdewerk te verrigten, hadt gij toch geen langen winteravond noodig, heden voordenmiddag hadt gij dit kunnen doen, gij zult toch dien geheelen langen avond niet in de treurige ziekekamer doorbrengen, dit zoude welligt de zieke hinderen, en het zoude voor het behoud van uwe gezondheid ook niet raadzaam zijn. Het doet mij leed dat gij bedankt hebt bij Mevrouw O, gij geeft zoo veel levendigheid aan de gesprekken; ik verveel mij doorgaans op eene praatpartij en ik houd daarom meer van spelen, maar men moet toch aan al onze vrienden trachten genoegen te geven, niet waar? maar blijf toch, bid ik u, niet al te lang bij Mevrouw VAN DE VELDEN.

Mevrouw R.

Ik denk bij deze lieve stervende Christin den geheelen avond te slijten; zij is de Vriendin van mijne jeugd; mijn bijzijn kan haar niet schaden, want ik

zorg dat ze zich niet door te veel spreken vermoeit; ach! mijne komst verblijdt haar altijd, en zoude ik haar deze laatste vreugd dan weigeren? Voordenmiddag ga ik zelden uit, en vooral doe ik dat niet, wanneer ik voornemens ben om ook des avonds uit te gaan; dit laten mijne huisselijke bezorgingen, en bezigheden niet toe. Ik zoude mijne Vriendin VAN DE VELDEN bedroeven, wanneer ik haar slechts een vlugtig bezoek gave, ook zoude ik dan mij zelve niet bevredigd gevoelen, de ziekekamer heeft voor mij niets treurigs, integendeel, ik gevoel mij bij het ziekbed van deze edeldenkende vrouw altijd opgeruimd; en ik verzeker u, mijne waarde Mevrouw R.! dat ik voor geene zelfverveling (hoe lang de avond dan ook wezen moge) te vreezen heb; het is daar zoover van daan, dat zelfs de langste avond ons nog te kort schijnt. Mevrouw R.

Dat gij u niet verveelt, Lieve! is mogelijk, gij bemint alles wat aanleiding geeft tot eene ernstige denkwijze, maar dat gij bij het ziekbed van uwe Vriendin opgeruimd kunt zijn of worden, dat is mij onbegrijpelijk. Gij weet, het laatste jaar vóór mijn huwelijk, stierf mijne lieve Moeder, ik heb haar weken lang opgepast; maar (behalve dat het naderend verlies, dat ik door haren dood lijden zoude, mij tot in de ziel bedroefde) drukte het denkbeeld, dat het ook eenmaal mijn lot zoude worden te sterven, mij geheel ter neder; ach! dat gedurig afnemen van krachten, dat gedurig meer naderen van het ontzaggelijke uur des doods is mij bij elke zieke zoo verschrikkelijk. Geloof mij, wanneer ik veel zieken

moest bezoeken, zoude ik geen regt genot meer van het leven hebben, en ik zoude onvatbaar worden voor alle vreugd.
Mevrouw R.

Juist omdat bij het ziek- en sterfbed van mijne Vriendin VAN DE VELDEN, en bij dat van elken waren Christen of Christin, al het verschrikkelijke, al het ontzaggelijke van het naderend uur des doods verdwijnt; omdat ik daar den dood, als een vriendelijken engel door God gezonden, om ons uit het tegenwoordige leven in een veel hooger, veel zaliger leven te geleiden, leer kennen; juist daarom word ik bij zulk een ziek- of sterfbed waarlijk opgeruimd. Want alle natuurlijke angstvalligheid voor de groote verandering, die wij bij het sterven ondergaan, wordt geheel vernietigd. Het vertrouwend geloof van den Christen bemoedigt mij, en doet mij de toekomende wereld (die met eene dondere wolk hier voor ons bedekt is) van verre als eene helder lichtende ster beschouwen. Neen, het zien lijden en sterven van een waar Christen kan ons niet onvatbaar maken voor de vreugd van dit leven, het doet ons, integendeel, het beste, het schoonste genot hebben van alles wat Gods liefde en wijsheid ons hier schenkt. Of zoude een reiziger, die lang op den grooten Oceaan had rondgezworven, niet vatbaar zijn voor het genot van eene heerlijke opgaande zon, die de rollende baren met schitterende kleuren versiert, wanneer men hem verzekerde dat hij, eer deze dag ten avond zonk, in het vaderland zoude zijn?
Mevrouw R.

Ja, wanneer gij dat geloofdet, dan wel. Maar

wanneer deze reiziger nu vreesde, bij het inzeilen van de haven schipbreuk te zullen lijden; neen, dan zoude hij immers geen genot kunnen hebben van het schoone der opgaande zon?

Mevrouw R.

Om bij ons beeld te blijven. Lieve! had ik eenen reiziger moeten teekenen, die volkomen op de hand, welke het scheepsroer bestuurde, en nog nimmer gemist had, vertrouwde. Zonder zulk een vertrouwen kan zeker de angst voor schipbreuk lijden niet vernietigd zijn.

Mevrouw R.

Ik weet wat gij bedoelt, Vriendin! kon ik volkomen op Gods vergevende liefde vertrouwen, ja, dan zoude ik den dood niet vreezen; het tegenwoordige leven, ik wil het gaarne bekennen, heeft veel bekoorlijkheid voor mij, maar ik weet ook bij ondervinding hoe vele teleurstellingen ons grieven, en hoe menigwerf onze meest gegronde blijdschap, door innige zielesmart wordt afgewisseld, ik zoude dus voorzeker een beter zaliger leven verkiezen boven het tegenwoordige, ware ik maar overtuigd, dat zulk een beter zaliger leven ook voor mij bereid is. Maar hoe kan ik daarvan overtuigd zijn? ik gevoel dat ik elken dag in het vervullen van mijnen pligt te kort kom, ik gevoel dat ik elken dag strijdig met de Goddelijke voorschriften handel, en dat mijn gedrag volstrekt zoo veel zaligheid niet verdient.

Mevrouw R.

Dit, mijne Vriendin! gevoelt elk die zich zelven niet wil misleiden, maar die naar de inspraak van

zijn geweten luistert. Het was dit gevoel, dat bij het al vroeg afdwalend menschdom, (toen de zuivere kennis van den waren God verloren ging) afgodsdienst en offeranden deed geboren worden; het geweten, of het zedelijk gevoel van regt of onregt, beschuldigde den mensch met het schenden der heiligste wetten die de menschelijke natuur zijn ingedrukt; de verdwaalde sterveling trachtte dan ook de vertoornde Godheden (die zijne verbeelding schiep) te bevredigen; hij offerde daarom vruchten, dieren, ja zelfs het liefste dat hij bezat, zijne eigene kinderen, aan die Godheden op, doch onze Hemelsche Vader ontfermde zich over zijne dwalende kinderen op aarde, en de Zaligmaker verscheen in de zinnelijke wereld. God werd in het vleesch geopenbaard, en de afscheidingsmuur, dien het zedelijk kwaad, of het misbruik van onze redelijke vrijheid, tusschen God en den mensch had opgerigt, werd volkomen vernietigd, vernietigd voor elk, die JEZUS, den Zoon des Eeuwigen, als den Zaligmaker der wereld aanneemt, en die, door zijn gedrag, hoe gebrekkig dan ook, overtuigende blijken van zijn geloof in dien Zaligmaker geeft. Zeg mij, lieve Vriendin! wat weerhoudt u om in dezen Zaligmaker (die in de wereld kwam om ons te behouden, die geene volkomen heiligen of regtvaardigen, maar afgedwaalden en zondaren tot zich roept) wat weerhoudt u om in dezen Zaligmaker te gelooven? om zijne schuldvergiffenis aan te nemen, vrede met God, en de blijde hoop op eeuwige zaligheid te hebben?

Mevrouw R.

Wat mij weerhoudt? ach! ik geloof immers in JEZUS den Zaligmaker der wereld, ik heb mijne belijdenis afgelegd, ik betuig telkens, wanneer ik het Avondmaal geniet, dat ik tot de Christelijke kerk behoor. Het doet mij altijd verdriet, wanneer ik met woorden of daden gezondigd heb, ik doe zoo veel goeds als in mijn vermogen is, en ik hoor zoo gaarne over onze eeuwige belangen spreken. Deze oogenblikken (bij voorbeeld) lieve Vriendin! zijn mij dierbaar; maar dat alles bevrijdt mij niet van de vrees des doods, want ik moest immers nog veel meer goeds doen? ik moest immers nog veel beter zijn dan ik nu ben? zoude ik gerust kunnen sterven.

Mevrouw R.

Wij moesten allen oneindig veel beter zijn, wij moesten allen oneindig meer goeds verrigt hebben, indien wij de voor ons bestemde, maar door onze verbastering verbeurde zaligheid, waardig zouden zijn. Maar God zij gedankt! JEZUS heeft de geheele menschelijke natuur tot hare eerste bestemming terug gebragt. Hij heeft de menschelijke natuur geheiligd, en ingewijd tot het genot van een eeuwig heerlijk leven. Hij vordert slechts onzen opregten lust tot het goede, en onzen onafgebroken strijd tegen het kwade dat uit onze verbastering voortvloeit. Wij kennen de voorschriften van het Evangelie, wie deze moedwillig versmaadt, verwerpt het eenige middel tot eeuwige behoudenis; maar elk, wie deze voorschriften met hart en ziel poogt op te volgen, wie God, als zijnen Hemelschen Vader vertrouwt en lief heeft,

wie hem tracht gelijkvormig te worden door de uitgebreidste, de werkzaamste liefde voor alle menschen, deze behoort tot het Koningrijk van God en JEZUS CHRISTUS; deze heeft voor geene verwerping, te vreezen, want, zondigt hij tegen zijnen wil, geen nood, hij heeft een voorspraak in den hemel, en die voorspraak is JEZUS CHRISTUS die medelijden heeft met menschelijke zwakheden. Slaat zulk een waar Christen zijn oog op het wachtend graf, o geen nood! dat verschrikt hem niet, want, JEZUS heeft ons geleerd wat sterven is. JEZUS gaf zijn zigtbaar ligchaam slechts over aan den dood, maar hij zelf, het onsterfelijk gedeelte der menschelijke natuur, dat hij bezat, vertrouwde hij in de handen van zijnen Vader, ja, gaf hij over om in een zaligen staat, dien hij zelf met stervende lippen, een Paradijs of een nameloos liefelijken lusthof noemt, rust en vreugd te genieten, tot zich dat onsterfelijk gedeelte der menschelijke natuur weer vereenigen zoude met het zigtbare ligchaam, dat nu ook met onsterfelijkheid en onverderfelijkheid versierd werd. Dit is de onsterfelijkheid, mijne lieve Vriendin! die JEZUS in het licht of onder het bereik van menschelijke zintuigen heeft gebragt, dit is de opstanding der dooden, waarvan JEZUS de eersteling was, en waarvan de volle oogst gewis eenmaal volgen zal, wanneer ook het onsterfelijke, dat in ons is, zich weer met het eenmaal gestorvene en ontbondene, maar als dan verheerlijkte ligchaam zal vereenigen. Dit alles, mijne Waardste! leert ons de Bijbel, dat onfeilbaar woord van God, waarin wij ons natuurlijk gevoel

van onsterfelijkheid en van eeuwig toenemende volmaking zoo duidelijk bevestigd gevoelen. Maar ook deze waarheden, worden op de aandoenlijkste wijze ons voor den geest gebragt door onze stervende en op Gods liefde vertrouwende vrienden.
Mevrouw R.

Dezen avond kan ik niet, maar ik bid u, zeg aan Mevrouw VAN DE VELDEN dat ik hartelijk verlang haar nog eenmaal te bezoeken. Geleid gij mij dan bij haar ziek- en sterfbed, ik wil daar vertrouwend op God leeren leven, om eenmaal gerust te kunnen sterven.
Mevrouw R.

Van harte gaarne wil ik u daar geleiden, ik weet het, mijne blijmoedig stervende Vriendin zal u nog nuttig zijn, en u het scheiden uit deze zigtbare wereld kalm en gerust leeren te gemoet zien. De vader van mijnen dierbaren Echtgenoot, weet gij, overleed voor weinige maanden te *H.* Acht dagen vóór zijnen dood waren wij met onze drie kinderen daar heen gereisd, want de Godvruchtige, de eerbiedwaardige man verlangde om ons allen nog eenmaal te zien; de eenige broeder van mijnen Echtgenoot en zijne beide zusters vonde wij ook daar. De dierbare zieke ontving ons zoo vrolijk, zoo liefderijk als immer; de geneesheeren verzekerden eenparig dat zijne einde nabij was. Ik gevoel dit ook (sprak de zieke); met elken polsslag vermindert mijne levenskracht. O! mijn Hemelsche Vader zij gedankt, dat het losmaken der banden, die mij met de zigtbare wereld vereenigen, mij zoo weinig smart kost,

o dit ligchaam sterft zoo zacth weg; nog eenige dagen of uren slechts, en het is voor mij onbruikbaar geworden. Mijn wil gebiedt dan niet meer over hetzelve, maar de ontbinding vangt aan, en geeft het stof, waaruit ik zamengesteld ben, aan de aarde terug. Dit sprak de waardige man zoo kalm, zoo gerust, alsof hij, na eenen langen en vermoeijende dag, van het heengaan naar zijne slaapkamer sprak. En toen hij, een paar dagen later, bij het verheffen der koorts mijnen Echtgenoot zich de tranen zag afdroogen, strekte hij de hand naar hem uit. Ween niet KAREL! (zeide hij) het is den mensch gezet eenmaal te sterven, en God zij gedankt dat het zoo is; een eindeloos leven op deze aarde, in dezen staat van beproeving en onvolkomenheid, zoude eene eeuwigdurende kindschheid, of eene eeuwigdurende omzwerving buiten het Vaderland, waar wij t'huis behooren, zijn. Geloof mij, beste KAREL! die onoverwinnelijke trek naar meer genot, of naar hooger geluk, een trek die ons allen is ingeschapen, en die bij elke bevrediging nog heviger ontvlamt, die onoverwinnelijke trek is het heimwee, of de ons aangeboren zucht naar ons waarachtig Vaderland. En zoudt gij dan weenen, mijn Zoon! wanneer uw vader op het punt is om dat heimwee volkomen verzacht, om dien onoverwinnelijken trek bevredigd te zien? Neen, ik heb niets meer hier beneden te verrigten; ik weet het, mijne taak is niet afgedaan, ik moest meer volmaakt, meer gelijkvormig met God en mijnen Verlosser zijn, maar schoon ik ook nog eene

reeks van eeuwen leefde, ik zoude op dezelfde wijze als heden moeten klagen. Doch JEZUS, in wien ik met mijne geheele ziel geloof, heeft de taak voor mij afgedaan, en de volmaaktheid voor mij bereikt. Door Hem ga ik heden tot God, om de door mij onverdiende kroon der regtvaardigheid te ontvangen. - Eenige uren slechts voor zijnen dood, wenschte hij al zijne kinderen bij zich te hebben, en ook mijn kroost (zijne eenige kleinkinderen) nog eens te zien. Ik ging die oogenblikkelijk halen. WILLEM (toen vijf jaar oud) weende, toen ik zeide dat Grootvader afscheid van hem wilde nemen; hij ging in eene treurige houding aan mijne zijde; mijn driejarige KOOSJE geleidde ik aan de hand, terwijl ik mijnen zuigeling op den anderen arm droeg. Zoo trad ik voor het sterfbed des edelen Grijsaards; een weemoedig lachje zweefde op zijne allengs meer verbleekende lippen, toen WILLEM en KOOSJE zijne reeds koude hand kusten, en met kinderlijke traantjes besproeiden. KAREL! (sprak de stervende) til de lieve kleinen op, ik moet nog eenmaal die zachte onschuldige rozenkleurige lipjes op mijn verstijvend gelaat voelen; zie zij hebben geen afschrik van mij, zij moeten dit ook niet hebben van eenen stervende, want wie geboren wordt legt ook eenmaal zijn stoffelijk ligchaam af. Mijn Echtgenoot voldeed aan het verlangen zijns vaders, de kleine WILLEM snikte luid, en kuste den Grijsaard hartelijk. Goeden nacht, lieve Grootvader! (stamelde hij) moeder zegt dat gij lang - heel lang - slapen zult, ook mijn KOOSJE sloeg hare mollige armpjes om den hals

van haren lieven Grootvader. Neen - niet lang slapen (zeide zij schreijende). God zegene u, lieve, dierbare Wichtjes (sprak de stervende) ja ik zal weer ontwaken, lieve Kleinen! dan hebt gij ook geslapen, en wij vieren, vol liefde en vreugd, den schoonsten morgen. MINA! (zeide hij vervolgens, zich tot mij wendende, toen KAREL de beide kinderen weer op den grond had nedergezet,) ook uwen onnoozelen zuigeling moet ik voor het laatst nog omhelzen; zie ik kan mijne armen nog buigen. Ik legde het vriendelijk lagchende engeltje op het bed, en de bijna reeds verheerlijkte Christen knelde het aan zijn bezwijkende hart. Zijt gezegend, gij lieve Onschuldige, (sprak hij met eene zwakke stem) ook gij zijt het zaad van God, hier gezaaid in het stof om voor eeuwig op te bloeijen. Ook u zoude de Zaligmaker omhelsd en gezegend hebben, want ook u komt zijn rijk, het rijk der waarheid en des lichts, toe. O God! behoed ook dit kind voor de besmetting van het kwaad in de wereld. Wordt het mij vergund, lieve kleine Naamgenoot! om uw beschermengel te zijn, ach! met hoe veel liefde zoude ik u dan door het leven geleiden. De kleine LEONARD streelde het met doodverw overschaduwd gelaat des eerwaardigen, waarop hoop en zielerust geteekend stonden. Ik nam het liefkozend wichtje weer op mijnen arm, toen zegende de Grijsaard ons allen. Vermag mijn gebed iets; dierbare Kinderen! (zeide hij) o! dan blijft gij aan God en JEZUS getrouw, en uw hart zal den reinsten wellust genieten. Ik zie u niet meer, lieve

Kinderen! mijn gezigt is gebroken, alles gaat mij in schemering voorbij, maar ik zie u toch eenmaal weder, vaartwel tot in de Eeuwigheid! Zijne krachten schenen uitgeput, doch hij ademde nog, KAREL hield hem in zijne armen; na weinige oogenblikken scheen de stervende nog eenmaal te herleven. Dood! (zuchtte hij) waar is uwe verschrikking? Graf! wat overwint gij? (en na een weinig rust vervolgde hij) ik heb den goeden strijd volstreden, ik heb het geloof behouden, de kroon der Heerlijkheid is voor mij weggelegd. Nu verspreidde zich een hemelsche lach over zijn gelaat, zijn hoofd rustte op de borst van KAREL, en hij gaf den jongsten snik. Heeft zulk sterven nu iets verschrikkelijks? Mevrouw R. viel hare Vriendin om den hals, en weende, o, kon ik zoo leeren sterven! (riep zij) ik moet, ik wil het, o bid voor, en met mij.

De arme hutbewoners in den winter.

De koude neemt met elken dag nog toe; goede Hemel! het is niet meer om uit te houden, (zeide de van koude rillende JAKOB, die met zijn oudste zoontje, een knaap van omtrent tien jaar, in het bosch hout bij elkander gezocht had, zoo lang het daglicht hun dit toeliet, doch die nu met het vallen van den avond de hut binnen trad,) lieve ANNA! (vervolgde hij) hebben wij dezen avond iets te eten? wel zeker

JACOB! was het antwoord, terwijl de goede vrouw het hout op den haard schikte en het vuur helder deed opvlammen, ik heb mijn gesponnen vlas naar het dorp gebragt en aan de vrouw van den schoolmeester verkocht; nu heb ik goede afgekarnde melk, en gepelde garst om dezen avond te koken; dat zal u, en PIETER verwarmen, en ook onze MARIA en onze kleine ELSJE; beide nam ik mede, maar, ach! zij hebben zoo veel koude geleden, want, thuis komende hadden wij niets meer om te branden. Hoor, ELSJE ligt nog in haar wiegje van koude te schreijen; ik heb haar met alles wat ik had bedekt, hare handjes waren verkleumd, en in de mijne (die ook zelve zoo stijf waren) konde ik die niet verwarmen, doch zoo ras de melk overhangt zal ik haar uit de wieg nemen. Dit deed ook de goede moeder, en het onnoozel wicht lachte, nog bevend en met traantjes op de wangen, toen het den gloed van het vuur gevoelde. Vrolijk strekte het nu de armpjes uit, beurtelings, naar den vader en naar de weldadige vlam, als wilde het aan beide, door onschuldige liefkozingen, den reinsten dank betalen. De vierjarige MARIA zat op de knien van haren vader, en snapte, met blijde tevredenheid op het jeugdige gelaat, van de groote steenen huzien, die zij op het dorp gezien had, en van de vreugd die zij zoude genieten, wanneer de melkspijs, die over het vuur hing te koken, gaar was. PIETER vertelde intusschen aan zijne moeder wat aan vader en hem in het bosch was wedervaren, hoe menigwerf een vrij en zwaar stuk dood hout hen betwist was, en hoe ondeugende jongens, de nog levende

takken der boomen hadden afgehakt, en zwaar beladen daarmede naar huis waren gekeerd. Zij kunnen nu morgen den geheelen dag daarvan branden (zeide het knaapje) maar het was toch stelen, het levend hout behoort aan den eigenaar van het bosch (zegt vader,) en dan kunnen die jongens toch zoo vrij en vrolijk niet in het vuur kijken als ik, niet waar? lieve Moeder! want vader en ik hebben al dat hout zelf gezocht en van onder de sneeuw gehaald. De moeder streelde (met oogen van moederlijke vreugd glinsterende) de nu door het vuur gekleurde wangen van haren eerstgeborenen. Wanneer wij wat spaarzaam handelen met het hout, lieve PIETER! (zeide zij) dan zullen wij morgen ook wel genoeg hebben. JACOB verklaarde dat dit hoog noodig was, omdat hij (zoo God hem het leven spaarde) morgen weer iets op de groote landhoeve (waar hij als daglooner doorgaans arbeidde) hoopte te kunnen verdienen. Op dit oogenblik werd sterk aan de deur der hut geklopt, ANNA en de kinderen schrikten, want zoo laat was dit iets geheel buitengewoons. Doe niet open, lieve JAKOB! (riep de vrouw, terwijl haar man opstond) deze vraagde (eer hij de deur opende,) wie zijt gij, die daar klopt? en, met een doffe stem werd hem geantwoord, een arme reiziger die van den weg gedwaald is, en van koude moet bezwijken, indien gij niet spoedig open doet. Neen JAKOB! om 's Hemels wil! doe niet open, (herhaalde ANNA) het kan wel een roover zijn; of een moordenaar, (voegde de sidderende PIETER daarbij). Moeder en zoon, dachten aan eenige ware en valsche geschie-

denissen die de tachtigjarige boerin van de groote landhoeve, (op oudejaars-avond, toen JAKOB en het geheele gezin warm bier bij haar dronken) verhaald had, doch JAKOB, die niets hoorde dan de inspraak van zijn goed hart, zeide: ‘herbergzaamheid voegt aan een' Christen, de Aartsvaderen (dit zegt immers de Bijbel) kregen weleens, omdat zij zoo herbergzaam waren, Engelen onder hun dak.’ Nu opende hij de deur, doch in dat zelfde tijdstip woei de lamp (die hij van de tafel had genomen om den inkomende van nabij te zien, en in zijne linkerhand hield) uit. Zwijgend stapte eene lange gedaante in eenen mantel gewikkeld binnen; de schemering, die de gloed van het vuur verspreidde, kon de hutbewoners duidelijk genoeg doen zien dat zij geen Engel onder hun rieten dak kregen, doch veel meer konden zij voor als nog niet ontdekken. Dan werktuigelijk werd de vreemdeling naar den haard gedreven, en toen JAKOB de lamp weer deed branden, zag men dat hij reeds plaats genomen had in JAKOBS ouden leuningstoel. De ontdooijende sneeuw droop uit zijne reeds grijzende haren, en uit zijnen donker blaauwen mantel. De koude lucht scheen hem sterk aangedaan te hebben, hij zat als wezenloos, en strak voor zich ziende. Het kleine ELSJE had zich verscholen aan den boezem der angstvallige moeder, in wier schoot ook MARIA haar gelaat verborg. PIETER stond achter den stoel zijner moeder, en waagde het nu en dan eenen blik op den Reiziger te werpen, terwijl JAKOB, zonder eenige spaarzaamheid, hout op het vuur wierp, om zijnen onbekenden gast weer door de warmte tot zich zelven

te doen komen. Dit gelukte hem ook in zoo verre dat de zonderlinge man begon te spreken; doch zijne afgebroken woorden drukten slechts ontevredenheid over het land, over het jaarsaizoen, en over de menschen, die hij ontmoet had, uit. Het land was, volgens zijn zeggen, te ellendig zelfs om door honden bewoond te worden. Het jaarsaizoen was vermoordend voor al wat leeft, en de menschen waren lage baatzuchtigen, in list en bedrog uitgeleerde wezens. JAKOB, die zijn Vaderland beminde, en een vriend van God en menschen was, gevoelde zich hierdoor geërgerd; en, met een edelen ernst op het gelaat, zeide hij: Mijnheer! of wie gij zijn moogt, ons land is zoo goed als eenig land in de wereld. Onze voorvaderen hebben goed en bloed daarvoor opgeofferd; ook voedt het menschen en beesten, als wij het maar ijverig bearbeiden; en het jaarsaizoen? welnu als de zomer alles heeft doen rijp worden, en als de herfst ons alles overvloedig doet inzamelen, dan moet het ook weer winter zijn, indien wij weer eene schoone bloeijende lente zullen krijgen. De koude gevoelen wij ook, maar wij weten dat eene aanhoudende warmte, hier op dit gedeelte van den aardbodem, voor menschen, dieren en planten schadelijk zoude zijn. Onze brave Dorpsleeraar heeft ons Gods liefde en wijsheid daarin doen opmerken; en de menschen? ach Mijnheer! die zijn ook zoo kwaad niet, als gij wel zegt; hoor eens, als ik bij ongeluk eens wat gemelijk of ontevreden ben (zoo als dat elk in de wereld al eens gebeurt) dan zie ik ook al de menschen in een verkeerd licht; zulken die meer hebben dan ik, houd ik

dan al ligt voor baatzuchtig, doch als ik mijn hart wel onderzoek, dan spruit dat verkeerde oordeel uit eene soort van afgunst. Zulke menschen, die hun eigen voordeel boven het mijne zoeken en vinden, houd ik dan (wanneer ik namelijk door kiespijn of door andere omstandigheden gemelijk ben) voor listige bedriegers, doch ben ik weer volkomen gezond, en is mijne ziel door den arbeid weer opgehelderd en vrolijk; dan reik ik aan alle menschen (die toch ook Gods kinderen zijn) als aan mijne broeders de hand van vriendschap. Dat zij gebreken hebben, weet ik, want zij zijn, even als ik, niet meer dan menschen; maar zij hebben toch altijd veel goeds ook.

De norsche vreemdeling scheen een weinig naar den eenvoudigen JAKOB te luisteren; de melkspijs was intusschen gaar geworden. ANNA maakte de tafel gereed; de kinderen hadden een weinig weer moed gekregen; de kleintjes hielden nog de handen voor het gezigt, wanneer de Reiziger hen als bij toeval aanzag, doch PIETER was hem reeds meer dan eenmaal genaderd om zijnen fraaijen rok, of zijnen blinkende horlogieketting, meer van nabij te zien. Vriendelijk noodigde ANNA den vreemden Heer tot eten, ook liet hij zich niet te vergeefs noodigen, en toen de schotel geheel ledig was, (waartoe de schijnbare gescherpte eetlust van den Reiziger niet weinig had medegewerkt) zeide de kleine MARIA op een treurigen toon, lieve Moeder! gij hadt beloofd nog wat voor mij over te houden voor morgen, en nu heeft die Heer met die mooije knoopen aan zijn rok alles opgegeten. JAKOB wierp een onver-

genoegden blik op het kind. Als wij zoo koud waren, en van de reis kwamen (zeide ANNA) zouden wij ook blijde zijn, lieve MARIA! wanneer wij ons genoegen konden eten; morgen werkt vader weêr, en dan kunnen wij ook weêr melk en garst koken. De vreemdeling verborg onder eene schijnbare ongevoeligheid zijne ontroering; hij schikte zich weer nader bij den haard, en vraagde (toen JAKOB nog een weinig hout op het vuur legde) is dit al het hout wat gij hebt? Ja Mijnheer! (antwoordde JAKOB) mijn zoontje en ik hebben niet meer uit het bosch kunnen halen van daag; gij moet denken de koude is gestreng, en daar zijn veel arme lieden die hout zoeken. Hier ter zijde van uwe woning (hernam de vreemdeling op een half gemelijken toon) staat eene verbazend groote houtmijt, kunt gij daar niet een paar blokken van afhalen, want deze luchtige takken kunnen u lieden zoo weinig als mij, goed verwarmen. De Hemel! beware mij (riep de arme JAKOB die houtmijt behoort aan mijnen buurman. Uw buurman (hernam de zonderlinge gast) slaapt nu reeds lang, en het is stik donder, (ANNA en PIETER zagen hem met verachting aan) Het is donker, en mijn buurman slaapt gewis (zeide JAKOB) maar God in den Hemel waakt, en voor Hem bestaat geene donkerheid. Dien God hoor ik hier (op zijn hart wijzende) spreken, en zeggen: *Gij zult niet stelen, behandel de menschen gelijk gij wenscht door hen behandeld te worden.* De Reiziger zweeg; doch hij zag den armen man sterk in het gezigt. Kan

ik hier slapen? (vraagde hij) Maar neen, gij hebt geene plaats. Daar achter dat beschot (sprak JAKOB) is ons bed, bedien u van hetzelve; wij zullen ons hier behelpen. Vergun mij alleen dezen nacht uwen reismantel om over mijne vrouw en haren zuigeling (die des nachts in hare armen slaapt) heen te spreiden, het kind kan in de wieg niet warm worden. De Reiziger zweeg op nieuw lang, doch vraagde eindelijk: wat ben ik u schuldig voor eten en slapen? arme lieden! want morgen vroeg vertrek ik, en ik geef mij dan geen tijd om met u te spreken. Gij zijt ons niets schuldig (antwoordde JAKOB) volstrekt niets, in eene herberg kunt gij vorderen wat gij wilt, hier kunt gij dat niet, omdat wij u niet kunnen geven wat gij verlangt. Zonderling man! gij geeft mij al wat gij hebt (sprak de vreemdeling) maar gij goede vrouw! zegt gij mij dan wat ik schuldig ben. ANNA bloosde, en de tegen haren schoot half slapende MARIA aanziende, zeide zij, als Mijnheer dan toch betalen wil, en een paar stuivers waren niet te veel, dan konde ik morgen weêr melk en garst koken. Het geld dat JAKOB verdienen zal, hebben wij toch voor zoo veel andere dingen noodig. Met onderdrukt gevoel vraagde nu de Reiziger (zich tot den man wendende) uw doopnaam is JAKOB? wie was uw vader, en hoe vele broeders en zusters bezit gij? (Met eenige verwondering antwoordde JAKOB) mijn brave Vaders was DIRK GROENEWOUD; hij is nu sinds vier jaren in den hemel, daar hij ook zeker mijne vrome Moeder, BETJE JANSEN, heeft wedergevonden, zij stierf drie jaren vroeger. Ik

kan aan die goede oude lieden niet denken zonder tranen te weenen, (zoo ging hij voort) ach Mijnheer! zij waren zoo goed, zoo menschlievend; maar zij hebben vele ongelukken in de wereld gehad. En, op de vraag: welke? verhaalde JAKOB, dat zij eerst door misgewas, door verlies van vee, en aanhoudende ziekten buiten staat waren gesteld om de pacht van eene anders vruchtbare landhoeve te betalen; en dat de ongeduldige, of zelfs onbarmhartige eigenaar toen alles wat zij hadden verkocht, en hen weg jaagde. Daar zaten toen mijne arme ouders aan den dijk (vervolgde JAKOB, diep bewogen) met drie kinderen; mijn broeder was tien, mijne zuster acht, en ik vier jaren oud. Een rijk Heer had medelijden met ons, hij schoot mijne ouders geld, zoodat zij een kleine hoeve konden pachten, doch die Heer woonde ver van hier in eene groote stad. Vader moest maar aan den schout van het dorp jaarlijks de pacht betalen, ook vond die Heer zoo veel behagen in mijnen broeder WILLEM (die een vlugge geestige jongen was) dat hij vader beloofde hem alles te laten leeren, en hem zoo op te voeden, dat hij goed door de wereld konde komen; indien mijn vader en moeder hun zoontje aan hem over wilden geven. Met veel droefheid stemden mijne ouders eindelijk in dien voorslag, omdat zij het geluk van den jongen wenschten. Ook hoopten zij hem van tijd tot tijd weder te zien: iets dat die rijke Heer beloofde; doch zij zagen hem nooit weder. Mijn vader, die noch schrijven noch lezen kon, zoo min als mijne moeder, reisde (na drie jaren gewacht te

hebben) eindelijk zelf naar die groote stad, doch hij kon dien rijken Heer niet weer vinden. Na veel moeite gedaan te hebben, zeiden wel eenige menschen dat een Heer van dien naam met een groot schip naar een ander gedeelte van de wereld was gereisd, doch dat geloofden wij niet; maar de schout, aan wien vader de pacht betaalde, zeide het toch ook, en mijne ouders betreurden WILLEM tot aan hunnen dood toe. Met den landbouw ging het gelukkig. Vader kocht het hoefje, en deed jaarlijks van den koopprijs wat af. Mijne zuster en ik gingen school, doch toen het hoefje geheel vaders eigendom was, geraakte de molen, die over ons land stond, in den brand, de vlam sloeg over, en huis, en stal, en schuur, alles werd in weinige uren tot asch verteerd, vijftien koeijen en twee paarden waren verbrand, wij hielden niets over; mijne zuster stierf van schrik, doch ik was in dat zelfde jaar met mijne lieve ANNA getrouwd, en woonde in deze hut. Gij kunt begrijpen, Mijnheer! dat ik mijne brave ouders, die ik zoo veel dank schuldig was, onze hut ter woning aanbood. Hier hebben ANNA en ik vol liefde voor hen gearbeid, wij hebben ons brood met hen gedeeld, ja ik heb menigmaal zelfs van vreugd eenen traan gestort, wanneer ANNA en ik eens eenen geheelen dag niets proefden, opdat onze lieve oude lieden genoeg zouden kunnen hebben. Doch wij moesten dan onder alle voorwendsels voor hen verbergen, dat wij voor ons allen geen voedsel genoeg hadden. Dáár, op dat plekje stond het rustbed waar mijne lieve

moeder in de armen van ANNA zegenend is gestorven, en waar ik mijnen zaligen vader, bitter schreijende, de oogen heb toegedrukt. De vreemdeling droogde zich de oogen af. En uw broeder? (vraagde hij met eene gesmoorde stem) heugt u nog iets van hem? Ik zag den goeden WILLEM het laatst toen ik vier jaren oud was (antwoordde JAKOB) mij dunkt hij geleek op mijnen PIETER, hij had vriendelijke bruine oogen, en blozende kleur, en krullend haar. Hij maakte altijd scheepjes voor mij, en had mij heel lief: dat weet ik nog. Ach die arme jongen! God weet waar die rijke Heer hem gevoerd heeft. Neen, voor eene geheele wereld zoude ik geen kind aan een' ander, wie het ook ware, overgeven. Dat heeft mijne ouders te veel berouw en bittere tranen gekost. De vreemdeling stond zwijgend op, en ging met overhaasting achter het beschot. ANNA legde nu de slapende MARIA in eene kleine krib, PIETER was reeds vroeger naar eene soort van vlieringje geklommen, waar hij zijne legerstede had. JAKOB wikkelde ANNA en ELSJE in den reismantel, terwijl zij op haren stoel sluimerde, en hij zich bij de nog smeulende asch, zoo goed mogelijk, trachtte te verwarmen. Zoo ras de dag aanbrak spoedde hij zich naar de landhoeve, waar hij op den dorschvloer arbeidde. Ook de vreemdeling vertrok zonder afscheid te nemen, (zeggende slechts tegen ANNA) ik heb op den stoel voor uw bed geld voor de melk en de garst gelegd. Hij was reeds een paar uren weg, eer ANNA naar dit geld ging zien, en tot

hare groote verwondering vond zij twee gouden tien gulden stukken. Zoo veel geld had zij nog nooit bij elkander, en, eer zij JAKOB deelgenoot van hare gewaarwordingen kon maken, stond een groote wagen met hout geladen voor de hut stil. Dit is een geschenk voor uwen zoon PIETER (zeide de wagenvoerder) ik moet het hout hier afladen, en u groeten voor den vreemden heer, dien gij geherbergd hebt. Geheel het huisgezin was verstomd van verwondering. JAKOB verhaalde alles aan den Dorpsleeraar; deze vermaande hem om den goeden God te danken. Gij hebt barmhartigheid gedaan, (sprak hij) aan den vreemden Reiziger; zijn goud baatte hem niet, toen hij in de duisternis verdwaald was, en door koude bezweek. Onze Hemelsche Vader bewijst u, door dezen zelfden vreemdeling, nu ook barmhartigheid, en bekroont uwe menschenliefde met zijnen zegen. Omtrent eene maand later, hield een fraai rijtuig voor de hut van JAKOB stil; de vreemde Reiziger, die hier vernacht had, trad uit hetzelve, doch nu drukte zijn gelaat en houding vrolijkheid en geestdrift uit. Hij vond het gezin aan den eenvoudingen disch, waarop een schotel vol aardappelen rookte. Zijt welkom (riepen allen) JAKOB stond op en bood hem zijnen leuningstoel. JAKOB! mijn broeder! (riep de vreemdeling) ik ben uw broeder, ik ben WILLEM. God zij gedankt, ik vond u in deze hut weder met een hart, al mijne broederlijke liefde waardig. Hij hield JAKOB omarmd. WILLEM! (stamelde deze geheel ontroerd) Mijnheer! gij zijt WILLEM? is dit mogelijk? Ja het is mogelijk, het is waarachtig (hernam WILLEM) eerlijke JAKOB! ANNA, mijne zuster! kinde-

ren! omhelst mij, gij zijt mij allen dierbaar. O! ik gevoel mij gelukkig, ik wil met u eten, dan rijden wij naar de schoone groote landhoeve, waar wij voortaan zullen wonen. Gij vindt daar een' stal vol beesten, eene schuur vol graan, dat nog verkocht moet worden, een huis van al het noodige voorzien, en gedeeltelijk bezaaide velden.

JAKOB en ANNA geloofden dat alles een droom was, zij konden niets eten. Gij zijt WILLEM! (riep JAKOB telkens hem omarmende) o mijne ouders, in den Hemel! ziet toch neder op uwe gelukkige kinderen. WILLEM verhaalde, dat de rijke Heer (dien hij zijn tweeden vader noemde) door eenen zamenloop van omstandigheden gedwongen was, om op het onverwachtst naar de *West-Indiën* te vertrekken. Hij had wel geschreven aan WILLEMS ouders, doch de brief was vermist. Het verblijf in de *West-Indiën* was van jaar tot jaar verlengd, WILLEM had een verstandige leermeester, die door zijnen beschermer uit het Vaderland was medegenomen. Schatten werden gewonnen, WILLEM werd (als jongeling) om handel te drijven, ook naar de *Oost-Indiën* gezonden, en alles gelukte ook daar boven verwachting; hij huwde een beminnelijk rijk meisje; hij was de gelukkigste Echtgenoot. Doch vadervreugd mogt hij niet genieten. En na weinige jaren betreurde hij den dood zijner lieve gade, ook zijn vaderlijke vriend overleed, en WILLEM (wiens verbrijzeld hart nergens troost vond) besloot om naar zijn Vaderland terug te keeren. Vruchteloos zocht hij zijne bloedverwanten in de landstreek waar hij die verlaten had; het gerucht meldde

hem slechts, dat JAKOB in de nabijheid van *E*..... woonde; intusschen had WILLEM (die waar hij verscheen als schatrijk werd beschouwd) bij vele zijner landgenooten de verachtelijkste baatzucht en ijskoude onverschilligheid aangetroffen. Ik wil mijne maagschap, indien ik ze vinde, beproeven (sprak hij bij zich zelven) vind ik ook bij hen niets dan eigenbelang; dan zal ik dat trachten te bevredigen, maar ik zal onbekend voor hen blijven, en voor altijd dezen grond verlaten. Hij reisde naar *E*....., vernam daar den dood van zijne ouders, en de armoede van zijnen broeder. Hij liet zich den weg naar diens hut aanwijzen, doch hij dwaalde van denzelven af, tot het laat en donker was geworden. Eindelijk ontdekte hij nabij het groote mastbosch licht in eene kleine hut, hij ging op hetzelve af, klopte aan, en zijn gevoel zeide hem reeds in hetzelfde oogenblik, waarin hij binnentrad, dat de arme JAKOB zijn broeder was. Het kostte hem veel, zich voor hem te verbergen, doch hij wilde het hart zijns broeders beproeven, en het kwam als zuiver goud uit het vuur. WILLEM reed met het blijde gezin naar de landhoeve. Geene pen kan de opgetogenheid der arme lieden beschrijven; het volst genot, bij nuttigen arbeid, en het beoefenen der heiligste pligten, schonk hun de zaligste menschenvreugd. WILLEM week geen oogenblik van zijne dierbare maagschap, hij was de broederlijke vriend, de raadgever en de wellust van allen, terwijl de meest gezegende ouderdom hem gerust en vrolijk naar het ware Vaderland geleidde.

Brief van Sophia aan hare vriendin Louize.

Met genoegen vat ik de pen op, lieve LOUIZE om uwen brief, die mij zoo hartelijk welkom was, te beantwoorden. Ik heb dezen langen stillen avond aan de vriendschap gewijd; niet dat ik hem dacht door te brengen in eenen gezelligen kring, waar onderhoudende gesprekken van verschillenden aard, of waar andere vermaken elkander afwisselen; neen, hiertoe is maar zelden, gedurende den winter, gelegenheid op het land. De diepste stilte heerscht om mij henen; ik hoor niets, dan het getik van mijn uurwerk, en nu en dan het geruisch van een harden sneeuwklomp, die door het zacht geblaas van den oostenwind langs het dak, of de muren van mijne woning naar beneden glijdt. Al mijne huisgenooten houden zich, elk op zijne wijs, bezig. Doch ik zit hier geheel alleen op mijne kleine boekenkamer. Onderscheidene brieven van Vrienden en Vriendinnen liggen voor mij om te beantwoorden, en mijn hart zegent de stille vreedzame uren, die ik daar zoo vrij, zoo gerust aan kan besteden. Gij, mijne Lieve! zijt de eerste met wie ik mij heden wil onderhouden, en dat wel, nu gij u welligt op het een of ander tooneel der schitterende zamenleving bevindt. Vele van onze

vrienden verwonderen zich, dat ik hier op het land ook in den winter zoo vele genoegens kan smaken; zoodat ik ook nu het stadsleven met al deszelfs afwisselende vermaken, niet boven het stille landleven verkies. Gij, mijne LOUIZE! verwondert u daar niet over, dit weet ik, hiertoe heerscht te veel overeenstemming in onzen smaak en in onzen neigingen; en toch lees ik in uwen laatsten lieven brief het volgende: 'SOPHIA! gij mist toch in waarheid eenen schat van reine genoegens, die uit de verkeering met verstandige en edeldenkende menschen voortvloeijen; want wie bezoekt u in deze koude en zoo spoedig ten avond neigende dagen? De eenvoudige landlieden mogen om hunne goedhartigheid door u met welgevallen beschouwd worden, maar gij kunt geene kundigheden met hen wisselen. Zij zijn arm in kennis; zij kunnen uw gevoel niet verhoogen noch veredelen, want, menigvuldige aardsche zorgen drukken hunnen geest ter neder, terwijl gebrek aan oefening in eenige wetenschap hen aan de grofste zinnelijke voorstellingen kluistert;' en een weinig verder lees ik, 'hoe weinig verscheidenheid levert de natuur in dit jaarsaizoen voor u op! Uitgebreide velden met sneeuw bedekt, vermoeijen het oog, eene doodsche eentoonigheid is over alles uitgebreid, en hoe weinig kunstwerken vervangen het schijnbaar levenlooze der natuur.'

Veel waarheid is in deze regelen vervat. Zeker, weinige stedelingen verlaten in den winter hunne verwarmde woningen, om de koude maar toch versterkende lucht op het land te komen inademen. En ik

gevoel ook in waarheid het gemis van eene meer uitgebreide verkeering met waardige, door oefening meer verrijkte natuurgenooten; ijzer, toch, wordt gescherpt door ijzer, even zoo worden onze denkbeelden door die van anderen opgewekt en verlevendigd. Met dit alles, ben ik daar niet zoo geheel van verstoken lieve LOUIZE! als gij dit wel denkt, want, behalve dat onze vriend G.... (die edeldenkende vriend der natuur) niet zelden de stad voor eenige uren verlaat om dit schijnbaar doodsch jaarsaizoen in deszelfs eerbiedwekkende schoonheid, buiten op het vreedzame land te komen beschouwen en genieten, en ons dan ook altijd met zijn gezelschap vereert en verblijdt, behalve (dit zeg ik) bezitten wij eenen eerbiedwaardigen vriend in onzen braven en kundigen Dorpsleeraar, aan wien ik, wat de vorming en veredeling van mijn verstand en hart betreft, zoo veel verpligting heb. Met dezen waardigen man en zijne beminnelijke gade, slijten wij menigen winteravond die voor mij in het talrijkst gezelschap niet nuttiger, niet vermakelijker zoude kunnen voorbij vloeijen. De waardige Leeraar onthaalt ons dan menigwerf op de heerlijkste lettervruchten, of hij verlustigt ons door het doen van natuurkundige proeven; hij toont ons dan de werking der natuur, die door zoo veel duizend oogen voorbij gezien wordt. Ja hij leert ons de krachten der natuur, waardoor alles rusteloos den vastgestelden loop voortzet, bewonderen; krachten, waarvan de grootste wijsgeer niets begrijpt, schoon hij de uitwerking of de verschijnselen daarvan aanschouwt en duidelijk beschrijft. O, LOUIZE! mij.

Godsdienstig gevoel verheft zich alsdan tot verrukking, en met geheel mijn hart aanbid ik Hem, wiens grootheid, almagt, liefde, en wijsheid, zoo treffend, zelfs in het kleinste gedeelte der schepping spreekt en schittert. Een paar verstandige Landlieden wonen doorgaans soortgelijke proefnemingen bij, en ook deze brengen niet weinig toe, tot onze onderlinge vordering in kennis, en tot ons onderling genoegen. Veeltijds eindigen wij den avond met een klein huisselijk concert; JULIANE (de lieve vrouw van den Leeraar) voert alsdan het een of ander schoon muzijkstuk uit op de Piano, haar Echtgenoot vergezelt haar met de viool. Mijne zuster of ik spelen de Guitar, een der landlieden de fluit, en allen laten wij onze stemmen begeleiden door de klanken dier speeltuigen. O! ik verzeker u, lieve Vriendin! dat geene deelgenooten van praat- of speelgezelschappen in de stad zich bij het scheiden zoo regt gelukkig kunnen gevoelen als wij. Elke week levert ons voor het minst zulk eenen avond, maar ook de overige dagen en avonden kwellen mij nimmer met eenige zelfverveling. Oordeel, lieve LOUIZE! of dit mogelijk zij. De laat aanbrekende morgen vindt ons klein huisgezin meestal reeds bij elkander in de woonkamer, waarin het helder opvlammend vuur eene roodachtige schemering over al de voorwerpen dan verspreidt; immers, indien het kaars- of lamplicht, waarbij mijne zuster of ik een gedeelte uit de Gewijde Schriften, volgens de vertaling van VAN DER PALM hebben gelezen, reeds uitgebluscht is. O!

het is zulk een grootsch gezigt, LOUIZE! wanneer het eerste morgenlicht en dampkring begint te kleuren, en de met donzige sneeuw bevrachte boomen doet glinsteren. Onze vensterglazen schijnen dan met blinkend zilver opgelegd te zijn; allerlei gedaanten vertoonen zich daarop, als waren er beelden van boomen, planten, en zelfs dieren daarop afgedrukt. De zon breekt allengs door, en de wit besneeuwde velden, heuvelen en bosschen baden zich in eenen gouden weerschijn. Dan plaatst mijne zuster LEONORE zich voor de Piano, ik grijp de Guitar en wij heffen een morgengezang uit GELLERT, uit de Evangelische gezangen, of uit eene andere verzameling aan; want mijne lieve moeder gewende ons, reeds van onze kindschheid af, een dankend loflied des morgens aan God toe te wijden; en ook nu, in den ouderdom, verkwikt haar deze onze vrolijke Godsdienstoefening. Vervolgens verrigt elk van ons de huisselijke bezigheden, die ons opgedragen zijn; eindelijk maken wij ons gereed om eene wandeling te doen, zelfs mijne goede moeder vergezelt ons dan, vooral wanneer er kranken in den omtrek bezocht moeten worden; aan deze brengen wij verkwikking en troost, schoon zij in de armoedigste hut hun lijden verduren. Ook voor afgeleefde grijzen hebben wij doorgaans dan iets dat hen verblijdt. O! gij moest het zien LOUIZE! hoe vele van deze brave ouden, (die door onzen edeldenkenden Dorpsleeraar onderwezen, ja zoo regt liefderijk in den zin van JOHANNES geleerd, en bemoedigd zijn) ons, met vrede en vergenoeging op het gelaat, ontvangen. Zij drukken mijne moeder dan

hartelijk de hand, en zegenen ons. O! gij moest het hooren, hoe deze eenvoudige volgelingen van JEZUS, wier wegvallend stoffelijk omkleedsel elk oogenblik dreigt te bezwijken; o! gij moest het hooren, hoe zij, als tusschen de grenzen van het zinnelijke en het eeuwige leven, nog spreken van de genoegens die het eerste hun schonk, en van de zaligheid die het laatste belooft. Neen, dan zoudt gij de landlieden niet langer als geheel arm aan waren kennis, of als door aardsche zorgen geheel nedergedrukt, beschouwen, Ach, LOUIZE! zij zijn eindeloos rijker in ware zuivere Godskennis, dan menige grijze ellendeling in de stad of aan het Hof, wiens oogen, met vergrootglazen of brillen gewapend, op nietige speelkaarten zich bijna geheel blind staren, opdat soortgelijke verstrooijing den last van het wegkwijnend leven moge verlichten, en de siddering verwekkende gedachten aan den dood moge verdrijven. Het op God vertrouwend hart van mijne landelijke grijsaards kent geene aardsche zorgen meer. Liefhebbende en werkzame kinderen en kindskinderen maken de laatste druppelen uit den kelk des levens voor hen zoet en liefelijk. Goud noch eerzucht boeit hen aan deze aarde; neen, wanneer de dood, als een vriendelijke bode der vreugd, den laatsten band, die hen aan kroost en magen hecht, met eene verkoelende hand losstrikt, dan omzweeft hen de hoop des wederziens als eene blinkende morgenwolk, die hen aan deze aarde ontvoert. - Gij moet mij deze uitweiding ten goede houden, beste LOUIZE! Het zien sterven van twee hoog bejaarde lieden in de laatste maand van het

vorig jaar, gaf hier aanleiding toe. Doch laat ik voortgaan. Wij bezoeken op onze dagelijksche winterwandelingen, doorgaans ook nog verscheidene boerenhuisgezinnen, waar mijne lieve moeder dan eenige oogenblikken uitrust, en waar hare komst altijd nieuw genoegen verspreidt. De waardige vrouw deelt aan menige huismoeder nuttigen raad mede, de opvoeding der kinderen, het bereiden van spijs of andere zaken betreffende. O! gij zoudt niet gelooven hoe veel gezond verstand wij in een soortgelijk onderhoud bij onze landlieden veeltijds aantreffen; en waarom toch zoude dit zoo niet zijn? zij behooren met ons tot hetzelfde menschelijk geslacht, dezelfde adem Gods is hen ingeblazen, of, (dat hetzelfde is) zij zijn bezield door de eigene geestkracht die alle menschen bezielt. En zouden zij dan niet even vatbaar zijn voor ontwikkeling en veredeling als hunne broeders en zusters! ja zij zijn dat; de ondervinding bevestigt het. Welke voortreffelijke Genien zijn onder de Landlieden niet ontwaakt. Denk slechts aan de bewonderenswaardige werktuigkundigen, die op den Vrieschen grond bloeiden; denk aan den onsterfelijken Dichter C. POOT, op wiens geboorte *Abkoude* roemt. Denk (om geene anderen te noemen) aan den te vroeg betreurden P. NIEUWLAND, en A. BORGER, die beiden de vrije landlucht het eerst inademden. En hoe bevallig, lieve LOUIZE! streelden u, onlangs nog, de gezangen van onze nog levenden JAKOB VAN DAM? die bij het geruisch der korenhalmen, en het grazen van rijnlands

melkvee opgekweekt werd. Niet zelden leer ik veel uit de gesprekken van brave Landlieden, het zij wij over het bereiden van den grond, over het bezaaijen van akkers en tuinen, over het verzorgen van koeijen en schapen, of over de verschillende geaardheden der kinderen en dienstboden spreken. Ook dit alles, lieve LOUIZE! heeft voor mij veel belangrijks.

De kinderen, die bijna in elke boerenwoning vrij talrijk zijn, ontvangen ons niet minder liefderijk en vrolijk dan hunne ouders; lagchend huppelen zij ons te gemoet, zij maken mij deelgenoote van al hunne kinderlijke gewaarwordingen, en zij beantwoorden elke vriendelijke toespraak met onschuldige liefkozingen. Veeltijds laten wij dan onze lieve moeder in eene der boerenwoningen vertoeven, terwijl wij, door eenige blijmoedige boerenkinderen vergezeld, nog eene vrij uitgestrekte wandeling doen. Geen besneeuwde grond, geene koude winterlucht schrikt ons af. Tegen de koude zijn wij door verwarmende kleeding gewapend, en beweging in de frissche lucht maakt ons krachtvol en opgeruimd. Met elk geblaas van den wind, schudden de dorre boomtakken de blinkende sneeuw dan over mij heen, terwijl de mastboomen, als donker groene vederbosschen, die met donzig zilver overdekt zijn, zich in den zonneschijn wiegen. Terugkeerende, halen wij onze moeder weêr af. De opgewekte eetlust geeft aan het eenvoudig middagmaal meer bekoorlijkheid, dan de uitgezochtste lekkernijen aan den stilzittende stedeling. De lange avond

wordt met genoegen verbeid; dan werken, lezen, en musizeren wij beurtelings een paar uren; indien ik mij niet naar mijne kamer begeef om te schrijven, of mij op eene andere wijs te oefenen. Twee onzer dienstmaagden en eene bejaarde boerevrouw, leeren bij mijne zusters, en mij, lezen en schrijven, en maken reeds goede vorderingen. In den vorigen winter hebben wij vijf bejaarde lieden zoo ver gebragt, dat zij den Bijbel en andere nuttige schriften kunnen lezen. Gij ziet dus uit alles, lieve LOUIZE! dat de tijd mij nog veel te kort moet zijn. Is het weêr ongunstig; zoodat wij niet uit kunnen gaan, dan wijden wij dien tijd aan andere bezigheden of verlustigingen; ik neem dan doorgaans de teekenpen, of het penseel in de hand, en de uren krimpen tot oogenblikken, Ja, is de vorst ons al te gestreng, en is de wind al te sterk om onze middagwandeling te doen, dan bedenken mijne zusters alles om zich beweging te verschaffen, en te gelijk te verwarmen; ook dwingen zij mij niet zelden, om in haar vermaak te deelen. Vaak verlustigen wij ons ook met het zien bevriezen van het water in een glas. Zonderling, toch, is het vormen der fijne draden (dat ik die zoo eens noem) waarvan eindelijk het harde overwelvende ijs als wordt zamengeweven. En ook dit geeft nieuwe stof, om Gods wijsheid te bewonderen, die de vloeibaarmakende of afscheidende warmtestof zoo voortreffelijk in de geheele schepping vermengd heeft; zonder deze keurige vermenging, toch, zouden tallooze ligchamen zich onafscheidbaar verbinden, de oceanen en rivieren zouden in ijsklom-

pen verkeeren, en de geheele orde der dingen zoude verloren gaan. Want hoe meer warmtestof zich uit het water ontwikkelt, en zich in de verfijnde lucht verstrooit, des te vaster vereenigt zich de waterstof, zoodat eindelijk als eene zoldering van ijs over zeeën en rivieren wordt gevormd. Doch zoo ras de luchtstroom uit minder koude oorden vloeit, en dus weer warmtestof aanvoert, scheiden zich ook de waterdeelen van elkander, het ijs verdwijnt, stroomen en rivieren vloeijen weêr, en zelfs de dampen, die in de bovenlucht tot ijs of sneeuw gestold waren, vallen in regendruppelen neder.

Is de korte winterdag eens geheel treurig, zoodat geene zon ons vrolijk toelacht, maar zich achter graauwe wolken, die in donzige sneeuwvlokken zich over de aarde neêrstrooijen, verbergt; o! dan schenkt nog de vallende sneeuw mij het zonderlingst vermaak, want de sneeuwvlokjes, op een stukje zwart satijn neêrgevallen, vertoonen aan het gewapend oog de bevalligste gedaanten. Missen wij dan de lieve bloemen der lente in onze tuinen en op onze velden; geen nood, het regent in den winter kleine sterren, bloemen, en andere vormen, witter nog dan zilver, voor het oog des opmerkzamen beschouwers, die ook in de vallende sneeuw Gods liefde en goedheid erkent. Immers in de koudste gewesten der aarde zoude de laatste vonk van groeikracht wegsterven, ook zelfs in ons Vaderland zoude eene gestrenge, eene diep in den gronddringende vorst de wortels van gras, graan, en andere kruiden voorzeker dooden, indien de Goddelijke voorzorg niet waakte; en de sneeuw als een

donzig kleed, waaronder de warmtestof bewaard wordt, over bergen en dalen spreidde; een kleed uit vruchtbaarmakende dampen te zaam geweven, op dat het nog, bij het versmelten, den wasdom, dien het beveiligd heeft, op nieuws zoude voeden en verkwikken. Doch ik zie, lieve LOUIZE! dat mijn brief tot eene buitengewone grootte zich heeft uitgebreid; ik weet, gij zult mij dit vergeven; ook hebt gij de volkomenste vrijheid, om u door een even grooten brief aan mij te wreken. Ik ben overtuigd, mijne Lieve! dat gij, schoon gij u naar het stadsleven moet schikken, toch tijd genoeg voor u zelve bewaart, om ook aan uwe Vriendin te denken en te schrijven. Neen, gij behoort niet tot die beuzelachtige wezens, die nimmer, voor *één* oogenblik slechts, aan zich zelve genoeg hebben, die, afgemat door de menigvuldige verstrooijingen, het ware heimwee of de ingeschapen zucht naar waarachtige menschengeluk, op de jammerlijkste wijze doen ontaarden in een brandende dorst naar schaduwachtige vermaken, die, even als de zoogenaamde vallende sterren, niets achterlaten dan verachtelijke onreinheid, of die den mensch beneden het geheel zinnelijke dier verlagen.

Vaarwel, mijne geliefde Vriendin! ontvang den hartelijksten groet van mijne huisgenooten, en schrijf spoedig aan

Uwe ware Vriendin

SOPHIA.

De zesde Januarij.

Waarom pronkt deze dag in den Almanak met het bijvoegzel *drie koningen*? Dit vraagde ik, nog een kind zijnde, en men antwoordde mij: ‘omdat Wijzen of Sterrekundigen uit het Oosten, die, volgens een aangenomen denkbeeld, van ouds vorsten werden genoemd, den geboren Zaligmaker te *Bethlehem*, op dien dag, volgens de overleveringen, geschenken kwamen brengen en aanbidden.’ Dit antwoord bevredigde mijnen weetlust, en sinds dien tijd dacht ik op den zesden Januarij, die door een aantal Christenen met kerkplegtigheden gevierd wordt, altijd met vernieuwden eerbied aan dit grootsch, dit aandoenlijk verhaal uit de dagen van 's Heilands vroegste kindschheid, en, zoo vaak ik in eenige streken van *Nederland*, getuigen was van het rondwandelen der behoeftige kinderen, met eene van papier gemaakte ster, waarin een lichtje flikkerde, reikte ik altijd met vreugd aan deze arme kleinen, die meestal zoo onkiesch als onbevallig het verschijnen der ster aan de Oostersche Vorsten bezongen, eene milde belooning toe. Want zij stemden mij immers tot ernstige overdenkingen. Ja waarlijk, is dit gedeelte der gewijde geschiedenis aandoenlijk en treffend, voor elk die in het Goddelijk Wonderkind, dat achttien Eeuwen geleden, te *Bethlehem* werd geboren, den Zoon des Allerhoogsten, den Zaligmaker der geheele menschenwereld eerbiedigt. Wat ons de ongewijde overlevering

van den rang der Oostersche Wijzen, die JEZUS als den Koning der Joden kwamen hulde bieden, en van den juisten tijd waarop dit geschiedde mogen zeggen, verdient weinig geloof. En waartoe dienen ook soortgelijke overleveringen? De gewijde Schrijvers, die tijdgenooten waren van MARIA, van JOZEF en van JEZUS zelven, de gewijde Schrijvers, die door den geest Gods, die door de heiligste aandrift bezield en bestuurd werden, hebben ook dit gedeelte van JEZUS geschiedenis met al de schoone eenvoudigheid der verhevene waarheidsliefde opgeteekend. Zij bepalen den tijd niet wanneer het gebeurd is, even min als zij de juiste maand of den dag van 's Heilands geboorte bepalen. Zij schreven onmiddellijk voor hunne tijdgenooten, en de Goddelijke Voorzienigheid zorgde dat latere nageslachten, den tijd van 's Heilands geboorte en voorname lotgevallen, naar de algemeene wereldgeschiedenis konden afmeten of berekenen. De Evangelist LUKAS zegt ons, bij voorbeeld, niet, in het zooveelste jaar na de bouwing van *Rome*, in de zooveelste maand van dat of dat jaar, reisde JOZEF en MARIA naar *Bethlehem*, opdat JEZUS CHRISTUS, volgens de voorspelling der Profeten, daar zoude geboren worden. Neen - maar elk, wie de schriften des Ouden Verbonds gelooft, staart met eerbiedige bewondering op de hand der Voorzienigheid, die MARIA en JOZEF, wier vast verblijf in *Bethlehem* als vermetel en als hoogst gevaarlijk zoude beschouwd zijn geworden, toch derwaarts geleidde, immers om als afstammelingen van koning DAVID, schoon onder de regering van eenen ergdenkenden, eenen door verach-

telijken heerschzucht bloeddorstigen HERODES den Grooten, te *Bethlehem* opgeschreven te worden; MARIA had gewis geen oogmerk om haren zoon dáár het licht te doen zien, juist in eenen tijd, waarin vele Godvruchtige Israëlieten, den Verlosser van hun volk, den hersteller van DAVIDS koningrijk, ja - den vertrooster van Israël, en de verlichter der Heidenen verwachteden; neen, MARIA en JOZEF, en waarschijnlijk al de bekende afstammelingen uit het huis van DAVID, hadden zich ver van de troon verwijderd; hunne vorstelijke afkomst verschool zich in het verachte *Nazareth*; daarvan handen arbeid levende, was elke gedachte aan eenen hoogeren stand reeds lang verdwenen; toen de jeugdige MARIA werd aangekondigd, dat zij de maagdelijke moeder van den beloofden Messias zoude zijn. Aan de Godvruchtige Maagd zal het, zoowel als aan haren vromen Bruidegom, bekend geweest zijn, dat de stichter van het eeuwige Koningrijk, in de stad van DAVID moest geboren worden; doch ook in dit opzigt gaven de geloovende, de kinderlijk op God vertrouwende Bruid en Bruidegom, zich over aan de zorg des Allerhoogsten, en de Goddelijke goedkeuring bekroonde dit vertrouwen; want in de laatste maanden van MARIA'S zwangerheid, vordert een bevel van Keizer AUGUSTUS het volledig maken der geslachtlijsten in geheel Israël; alle nakomelingen van JAKOB begeven zich naar de onderscheidene plaatsen, waar de hoofden hunner geslachten het aan hun toegeheiligd erfland weleer bezaten; ook MARIA en JOZEF gehoorzamen, want de eer, om op de geslachtlijst van

DAVID, den waren Godsvriend, aangeteekend te staan, zegevierde over de vrees voor den wantrouwenden en voor zijne rijkskroon ijverig wakenden HERODES; maar nu ook werd JEZUS te *Bethlehem* geboren, en, eerbied voor het Goddelijk Wicht hield welligt MARIA, en den haar getrouw beschermenden JOZEF, terug, om met hetzelve weêr naar *Nazareth* te keeren. Vergeten van elk voedde hier de beminnelijke moeder haren Goddelijken Zuigeling, van wien de Hemellingen lofliederen zongen. - Het is niet mogelijk dat de Oosterlingen zoo heel kort na de geboorte van JEZUS reeds te *Bethlehem* zijn verschenen; veertig dagen moesten verloopen eer MARIA haren eerstgeborenen in den tempel bragt, zij is dus na dien tijd eerst naar *Egypte* ontvloden, ook zoude de moordzieke HERODES (hoe afschuwelijk wreed ook) geene kinderen in hun tweede levensjaar hebben doen ombrengen, indien de Oostersche Sterrekundigen hem verzekerd hadden dat slechts weinige dagen, of weken verloopen waren, sinds een schitterend luchtverschijnsel hun de geboorte van eenen Vorst onder de Joden had verkondigd. Gewis moet voor het minst een jaar sinds dien tijd verloopen zijn, toen de gekroonde moordenaar (om zich volkomen te verzekeren dat het tot Koning bestemde kind hem geene onrust meer zoude baren) bevel gaf om al de kinderen, die sinds twee jaar te *Bethlehem* en in deszelfs omstreken waren geboren, om het leven te brengen. Doch hoe dit ook zijn moge, de zesde dag van *Januarij* wordt door velen, die zich Christenen noemen, aan de nagedachtenis van deze Godvruchtige Oosterlingen toegewijd. Wat aanlei-

ding gegeven hebbe, om hen koningen te noemen; weet ik niet, maar ik geloof dat wij geene reden hebben om hen voor bestuurders van onderscheiden koningrijken te houden. Ook doet dit weinig ter zake, de geschieden is (geloof ik) opgeteekend, om ons te doen zien, vooreerst, dat de komst van JEZUS in de wereld niet slechts door de Joden, maar ook door Godvruchtigen onder andere volken werd verwacht, en in de tweede plaats, om op dien tijd, niet slechts allen die het geboren Wonderkind als den waren afgezant van God of den beloofden Messias beschouwden, in hun geloof te bevestigen; gelijk bij voorbeeld MARIA en JOZEF, de herders die de bekendmaking van 's Heilands geboorte door Hemellingen hadden ontvangen, en anderen die, even als een op God vertrouwende SIMEON, de zaligheid voor Israël te gemoet zagen; maar ook om de ongeloovigen onder de Joden op de volheid des tijds opmerkzaam te maken; immers, volgens het berigt van de Wijzen uit het Oosten aan het Hof van HERODES, werden de gewijde voorzeggingen op nieuws geraadpleefd, zoodat de tijd wanneer, en de plaats, waar de ware God zich aan Israël zigtbaar openbaren zoude, zich duidelijk aan het verstand der uitleggers van de gewijde schriften moest ontdekken. En zoo geldt ook hier het zeggen van JEZUS in lateren tijd: ‘waart gij geheel blind geweest (of was de waarheid voor u verborgen gebleven) dan hadt gij geene zonden, maar nu de waarheid zich helder aan uwe oogen of aan uw verstand vertoond heeft, nu hebt gij geen voorwendsel.’

Ik stel mij de Wijzen uit het Oosten voor als nakomelingen van ISMAëL; deze hun stamvader toch was door ABRAHAM opgevoed. Kennis aan den eenigen, den waarachtigen God was hem van zijne vroegste kindschheid af ingeprent, en (schoon die kennis in lateren tijden over het algemeen moge verloren gegaan zijn,) bij eenigen zal zij toch zeker bewaard gebleven zijn; en met deze kennis aan den waren God, was ook de verwachting van eenen grooten Goddelijken afstammeling van IZAäK, die een Godsrijk op aarde zoude stichten, verbonden. Ook de vrome Arabieren, die naar *Bethlehem* reisden, voedden deze verwachting; ja, ik verbeeld mij deze achtbare wijzen, als aanbidders van den waren God. Het is waar, zij vereerden Hem niet volgens de voorschriften van MOZES, maar zij vereerden Hem, gelijk ABRAHAM, in den tempel der natuur; zij bewonderden zijne grootheid in zijne zigtbare werken; in de levenwekkende Zon aanschouwden zij het beeld van zijne goedheid en almagt; de Maan en de Sterren verkondigden hun des nachts Gods beschermende vadertrouw, en in het geregeld op- en ondergaan dier hemelsche ligchamen, sprak de volmaakte wijsheid des Eeuwigen tot hun verstand en hun gevoel. Menigwerf hebben zij welligt vurig gebeden om de verschijning van dat beloofde zaad van ABRAHAM, waardoor de afstand tusschen Joden en Heidenen zoude vernietigd worden, en waarin alle volken der aarde zouden gezegend zijn. En, welligt was hun door God zelven, het zij in den droom, het zij door den dienst der Engelen, verze-

kerd dat een blinkend luchtverschijnsel, in de gedaante van eene helder lichtende ster, hun de geboorte van dat beloofde zaad, (of het opgaan van die heerlijke morgenster, die niet slechts JAKOBS nakomelingen, maar al het kroost van ADAM den dag des heils moest verkondigen) bekend zoude maken. Deze beloftenis geloovende, vestigden zij elken avond hunnen blik op den met sterren bezaaiden hemel; eindelijk verschijnt voor hun oog eene helder glinsterende ster, door licht en glans onderscheiden van al de overige sterren. Zij zien het, en vragen elkander; is dit niet het verschijnsel aan ons beloofd? Met gespannen verwachting zien zij ook de volgende dagen ondergaan, en telkens glinstert, bij de komende duisternis, de wonderster hen in het oog. Neen, het is geene luchtverheveling, het is geen lichtgevende damp, geene ontvlambare luchtstof in den dampkring; neen - elke straal wekt hooger vreugd in hunne zielen; en, na eene reeks van dagen en nachten, toen de slaap den stroom van nieuwe gewaarwordingen had gestuit, bestuurde Hij, die aan den redelijken mensch verbeelding en geheugen schonk, vol wijsheid de werking van die vermogens. Elk der Wijzen zag nu de ster hem vooruit door het luchtgewelf zweven. Zij waanden haar te volgen, hun pad bleef met licht omschenen, de ster stond stil, en eene schoone bloeijende Dochter uit Israël voedde een kind, op welks gelaat onschuld en majesteit zich vereenigden, aan hare borst. Zij ontwaken in den morgenstond; (O! vergun mij, lieve Lezeressen! dat ik het mij zoo voorstel) de

drie vrienden ijlen in elkanders armen, elk verhaald nu zijnen droom, en de volkomene gelijkheid overtuigt hen, dat de God van ABRAHAM, IZAäK en JAKOB, dat de Schepper en Vader der natuur dit droombeeld hen voor den geest heeft gebragt. Nu was de reis naar *Judea* ook besloten, de dag was naauwelijks lang genoeg om alles tot den togt te bereiden, en de kameelen met de edelste voortbrengsels van het land te beladen. Zoo ras de gloeijende zon ten avond helt, worden vrienden en magen vaarwel gezegd, en Hij, die JAKOBS nakomelingen, in de woestenij door eene drijvende kolom van vuur verlichtte; Hij geeft ook nu de op hem vertrouwende zonen van ISMAëL, eene schitterende ster tot geleide op hunnen weg. Eindelijk aanschouwt hun oog *Sions* heuvelen; de prachtige tempel, met sneeuwwit marmer gedekt, schittert in den rozenkleurigen morgengloed. ‘Dit is de heilige stad waar JAKOBS nakroost den waren God met offeranden en gebeden vereert, ook daar zal de zoo lang beloofde Koning geboren zijn;’ (zoo spreken de Arabische reizigers tot elkander,) en achten hun doel reeds bereikt. Doch te *Jeruzalem* komende, en naar den geboren telg uit DANIELS huis vernemende, ontvangen zij nergens eenig berigt van hem. Het gerucht verspreidt zich tot om den troon van HERODES, en de rijksstaf beeft in zijne hand. De Oostersche Wijzen worden op zijn bevel tot voor zijnen troon geleid; HERODES vraagt, en de Wijzen antwoorden met al den eerbied aan zijnen rang verschuldigd, en te gelijk met al de edele een-

voudigheid die door een onwankelbaar geloof aan Gods getuigenis kan ingeboezemd worden. In uw land, o Koning! (zeggen zij) is de lang verwachte Vorst, door wien alle slaafsche banden zullen verbroken worden, geboren. Eene ster, schooner dan de morgenster, moest ons zijne geboorte verkondigen; dit was ons door het eeuwig nameloos Wezen beloofd, en wij hebben deze ster daar ginds in het oosten gezien, ja deze ster is voor ons opgegaan, en heeft ons tot in uw gebied geleid. Hier moet de Goddelijke Vorst geboren zijn, en wij, wij komen hier om Hem als Koning der wereld te huldigen en te aanbidden. Verdelgen zal ik Hem, (zegt de heerschzuchtige HERODUS in zijn hart) doch de booswicht huichelt verwondering en vreugd. Hij doet de uitleggers der gewijde Schriften vergaderen, ja der gewijde schriften die hij niet kent, die hij niet verstaat. Hij zelf zit voor in deze vergadering, en vraagt, met eene sidderende stem, waar moet, volgens de voorzegging der Profeten, de groote Zoon van DAVID, die over de volken heerschen zal, geboren worden? De gewijde bladen worden nu ontrold, en een der achtbaarste geleerden leest het volgende: ‘Gij *Bethlehem*, in *Ephrata!* zijt gij klein onder de voortreffelijke steden van *Judea?* toch zal in u geboren worden Hij die een heerscher zal zijn over geheel Israël, en wiens aanwezen zich in de eeuwigheid verliest.’ De geheele vergadering besluit dan ook dat *Bethlehem* (de geboortestad van DAVID) ook de geboortestad van zijnen grooten Rijkshersteller zijn zal. HERODES

hoort, en het afschuwelijkst ontwerp wordt in zijne zwarte ziel geboren. De Oosterlingen vernemen uit zijnen mond wat de oude volksleeraars voorspeld hebben, en wat het algemeen volksgeloof gebleven is. Op het naauwkeurigst onderzoekt hij nogmaals op welk een tijdstip de wonderster door hen het eerst gezien is, en nu belooft hij de reizigers zijne koninklijke bescherming en vriendschap. Voltooit uwe reis, (zoo spreekt hij als met geestdrift) de God van Israël zal u verder geleiden naar de plaats waar DAVIDS Goddelijke erfopvolger zich bevindt; maar keert dan ook spoedig tot mij terug, wijst mij die gezegende plaats aan, opdat ook ik den jonggeboren Vorst moge huldigen en aanbidden. De wijze vreemdelingen (verblijd dat *Bethlehem* zoo nabij is) verlaten nog vóór den avond, de trotsche tempelstad, en schoon de zon door haren wegzinkenden glans nog purperen en gouden wolken vormt, drijft weer dezelfde heerlijk blinkende ster, die de Wijzen in het Oosten zagen, hen vooruit door de avondnevelen. Met vrolijke lofzangen danken zij God, terwijl HERODES door angst voor het verlies van zijne heerschappij, door wroeging over zijne gruwelen die gestraft staan te worden, en door zinnelooze moordzucht, gemarteld wordt. Intusschen slaapt de Goddelijke Zoon van MARIA, den liefelijken slaap der onschuld aan hare maagdelijke borst, omgeven door vriendelijke Engelen, die vol eerbied en liefde de wacht houden, en kind en moeder met zacht glansende vleugelen overschaduwen. Heerlijk staat de geleidende ster op een vast punt stil, en

duizend luisterrijke stralen ontvloeijen dezelve. Ook de reizigers staken hunnen togt. Hier is meer dan de tempel Gods, hier is meer dan de poort of de ingang des Hemels, hier is de Eeuwige, de Onbegrijpelijke geopenbaard in het vleesch, hier is de Zoon des Vaders voor wien de Hemellingen nederdalen en opstijgen. Doch het is geen praalgebouw, dat de Oosterlingen zullen binnentreden; neen het is de nederige woning waarschijnlijk eens vriends of eener vriendin van MARIA en JOZEF, het is een dier vreedzame verblijven waar gelukkigen uit den gezegende middelstand, even ver verwijderd van trotsche praalzucht en overdaad, als van kwijnende armoede en knagend gebrek, de ware vreugd des levens genieten. Vrolijk legeren zich de Godvruchtige Ismaëlieten met hunne dienstelingen en kameelen, op de vreedzame en rijk belommerde straten van *Bethlehem*, onder het gesternd gewelf. De volle maan verzilvert hier hunne rustkoets, van loof en palmtakken gespreid, en in den ruischenden nachtwind, die den geur van duizend bloemen en balsemstruiken verkwikkend over hen heen waait, gevoelen zij de zegenende tegenwoordigheid van den liefderijken Vader des menschdoms. Doch naauwelijks rees de verjongde dag uit gloeijende morgenwolken, of de zaligste aller moeders, de van God en menschen gezegende MARIA, verneemt met verrukking dat vreemdelingen, ver uit het Oosten, vol verlangen wachten om haren Zuigeling, wiens geboorte op de geheele natuur eenen onbeschrijfbaren invloed heeft, als den Koning der menschenwereld te komen aanbidden. Opgetogen van

verwondering en dankbaarheid ziet zij de komst der begunstigden van God te gemoet; zij treden binnen, groeten de gezegende moeder, vestigen hunnen blik vol eerbied op het Kind, welks hemelsche afkomst in elken teederen gelaatstrek staat geteekend, knielen en aanbidden. Neen, zij zien het, dit Kind behoort niet tot de aarde, schoon het door vlekkeloos reine banden met de zigtbare wereld vereenigd is; zij zien het, in dit Kind praalt de menschelijke natuur in hare oorspronkelijke schoonheid, zuiverheid en bestemming om eeuwig voort te duren. Goddelijk is deszelfs aanblik, schoon de reine menschelijke ziel zich nog in den eersten staat der ontwikkeling bevindt; doch het zijn hemelsche gewaarwordingen die, als de duizende koeltjes uit het eeuwig bloeijend Paradijs, deze ontwikkeling bevorderen. Goddelijke zielevrede drukt zich uit in den kinderlijken lach, Goddelijke goedheid en liefde spreken in de vriendelijke oogen, die zich nimmer met jeugdige schuwheid afwenden, maar integendeel, terwijl zij het hart verteederen, de onuitdrukbare waarde der opluikende menschheid doen gevoelen. Eerbied en bewondering houden de achtbare Wijzen opgetogen; neen - zulk een belanginboezemend, zulk een van hemelsche afkomst getuigend Kind, aanschouwden zij nimmer. Geen aanleg tot zedelijke verbastering, die, sinds de naar God gebeelde menschelijke natuur hare oorspronkelijke reinheid verloor, van geslacht tot geslacht werd voortgeplant, was in de liefdevolle neigingen, in de onschuldige begeerten, en hemelsche goedheid uitdrukkende bewegingen, van

dezen voortreffelijk schoonen, van dezen onuitdrukbaar bevalligen Zoon der Godvruchtige, der zedige MARIA te ontdekken. Neen, de volkomenste overtuiging, dat dit Kind, de bij uitnemendheid aan ABRAHAM beloofde telg is, behoeft bij hen geene bevestiging meer. Zij aanschouwen hier den Goddelijken nakomeling van ABRAHAM, om wien het nakroost van JAKOB zoo onmiddellijk door God zelven werd opgevoed; niet omdat de Allerhoogste dat kroost, van natuur, beter of voortreffelijker keurde dan andere volken, maar omdat uit al de volken der aarde, een volk moest afgezonderd worden om de ware Godskennis te bewaren, en de met die Godskennis verbondene verwachting van eenen Messias, of den Stichter van een eeuwig zedelijk Koningrijk, door de eeuwen heen levendig te houden; maar in welken Messias ook al de geslachten der aarde, zich zouden gezegend zien, met zuivere kennis en waarachtige verlichting. Immers, volgens de geaardheid van het altijd toenemend menschelijk geslacht, en volgens het onderwerp der eeuwige wijsheid, konde die onmiddellijke opvoeding door God, bij het geheele menschdom geene plaats hebben. De natuur bleef het algemeen geopend leerboek voor allen, en de van de eerste vaderen overgeleverde geschiedenis der vroegste tijden, waarin God zijne denkende kinderen op de aarde, onmiddellijk onderwees, predikte aan alle volken de ware Godsvereering. Doch de door zinnelijkheid afdwalenden hadden deze geschiedenis door fabelen omsluijerd, en den eerdienst aan het Opperwezen, tot eene verachtelijke hulde aan stoffelijke wezens

vernederd. Maar ook voor deze verdwaalden was de weg der waarheid niet gesloten, neen - het zaad van JAKOB, voor zijne getrouwheid aan den waren God met de wonderdadigste uitreddingen, met de meest buitengewone overwinningen beloond, doch ook telkens voor deszelfs afval of afgodsdienst, voor het oog van alle volken gestraft; dat zaad van JAKOB schitterde voor alle volken als eene lichtende toorts in *Palestina*. Ja - zelfs toen het om zijne trouweloosheid aan den God van hemel en aarde, dien het zoo duidelijk had leeren kennen, in *Babylon* en onder de volken werd verstrooid, toen predikte het treurige lot van JAKOBS nakomelingen, den eenigen, den waren, den heiligen, den regtvaardigen, maar toch altijd liefderijk ontfermenden God, onder de vreemde geslachten. Immers zag zich Israël nooit geheel verlaten? het overblijfsel bleef bewaard, en de trotsche overwinnaars eerbiedigden den God van Israël; en schonken dat door boete en berouw gelouterd volk vrijheid en vaderland weder. Doch ik bepaal mij tot de aan JEZUS hulde doende Oosterlingen; deze danken in stille verrukking den Almagtigen, die hun de geboorte van Hem, die de gemeenschap van God en de menschen zoude herstellen, door eene schitterende ster had bekend gemaakt. Eerbiedig offeren zij den medegebragten schat aan het Wonderkind; goud, wierook en arabische specerijen leggen zij aan deszelfs voeten neder. De Engelen, die het weerloos Kind omzweven, juichen, en in den Hemel heffen de zaligen het heerlijkste loflied aan; ISMAëL verbroedert zich met JAKOB; de hulde van deze Oosterlingen aan

DAVIDS Zoon en Heer, is het voorteeken van de hulde der geheele aarde, die Hem eenmaal zal worden toegebragt. De gezegende MARIA overlegde ook dit gebeurde bij zich zelve, en welhaast zag zij, behalve het groote en schoone dat hierin opgesloten lag, ook hoe de zorgende liefde des Eeuwigen voor de tijdelijke belangen van haren Zuigeling, en van haar zelve, waakte. JOZELF ontving van God bevel om met MARIA en het Kind naar *Egypte* te vlieden; vroeger, zoude het aan middelen tot deze vlugt hebben ontbroken, doch de schat, door de Oostersche Wijzen aan het Kind gebragt, loste nu alle zwarigheden op. In stilte vlood het Godvruchtig paar, met het heilig Kind naar het Nijlgewest. De wijze Arabieren, door God gewaarschuwd, keeren niet tot HERODES terug, maar langs een anderen weg naar hun land. HERODES, zwanger van het gruwelijkst onderwerp om de geboren telg van DAVID te dooden, wachtte vergeefs op de komt der Oostersche Wijzen, en, zich eindelijk misleid ziende, besluit hij tot de zwartste, de onmenschelijkste daad die immer onder beschaafde volken kan gepleegd worden. De Zoon van DAVID, in wiens geboorte de hemel zelf zoo veel belang scheen te stellen, dat eene lichtende ster dezelve in het Oosten verkondigde; die Zoon van DAVID moet in zijne jeugd uit den weg geruimd. HERODES besluit, om het plan der eeuwige wijsheid te vernietigen; al de kinderen, sinds twee jaar in *Bethlehem* en deszelfs omtrek geboren, wil hij doen ombrengen, het kan dus niet missen of het koninklijk

kind uit DAVIDS huis, bevindt zich daaronder. Het gekroonde monster geeft het geheim bevel, en, de laaghartige kinderbeulen ijlen naar het herderlijk *Bethlehem*. Voorzeker in de diepste stilte, ach! welligt in den nacht, dringen zij in de wreedzame woningen der geen kwaad vreezende burgers en landlieden, en vermoorden de slapende zuigelingen aan den boezem der wanhopende moeders. Vruchteloos trachten deze de lieve onnoozelen aan het zwoegend moederhart te verbergen, of met zwakke armen te verdedigen; vruchteloos bieden zij hunne eigen borst aan de moordende dolken, en smeeken, knielend en met losgereten haren, om niet het bloed van onschuldige kinderen, maar het hunne te plengen, Vruchteloos vliegen de ongewapende en door het geschrei der kleinen uit den slaap gewekte vaders ter hulp; deze wanen zich door woeste roovers overvallen, en bieden alles wat zij bezitten voor het leven van zich zelven en de hunnen. Genen, meer stoutmoedig, grijpen naar krijgswapens, doch zij zien zich door overmagt weêrhouden. Allen zien zij in de moordenaars, afgezondenen van hunnen eigen Vorst, allen zien zij dat geen misdrijf aan hen gestraft wordt, maar dat slechts onnoozele kinderen jammerlijk vermoord worden. Ja voor de oogen der magteloos gemaakte vaders, in de armen der luid jammerende moeders, worden alle kinderen beneden de twee jaar geslagt, zonder dat de oorzaak van dezen gruwel uit te denken is. Niet een der kleinen wordt door de moordenaars gespaard, het nog pas geboren wicht doorstooten

zij het hart, dat nog slechts weinige dagen of uren klopte; en het reeds vrolijk opluikend knaapje, dat met onschuldige lachjes op de lipjes de armpjes uitstrekt naar de blinkende moorddolken, geven zij met helsche gevoelloosheid den doodsteek, en bespatten de van weedom stervende moeders met het rookende bloed harer kinderen. De natuur siddert, de hemel bedrijft rouw, en de engelen der onschuld dragen meelijdend de pas in het leven ontwaakte zieltjes der jonge slagtoffers, in den schoot van ABRAHAM, of, in de gewesten der eeuwig voortdurende ontwikkeling en vreugd.
-

De zondag.

Gij zijt zeker van daag niet in de kerk geweest? (vraagde CAROLINA aan hare jeugdige vriendin CELESTA) het was u even als mij (vervolgde zij) voorzeker te koud?
Mevrouw R.

Ja wel ben ik te kerk geweest, ik hoorde van Dominé M. dezen morgen eene voortreffelijke leerrede over de vraag van onzen Zaligmaker: *Is het op den Sabbath geoorloofd goed te doen of kwaad?* Lieve Vriendin! ik wenschte dat gij die leerrede ook gehoord had, gij zoudt dan voorzeker ook op den zondag (even als ik) zoo veel goeds trachten te doen als in uw vermogen is. De koude heeft mij

niet meer gehinderd, dan wanneer ik in de week moet uitgaan; ook was ik, even als toen ik vrijdag avond met u naar het concert ging, warm gekleed.
Mevrouw R.
Ja, maar zoo vroeg in den morgen, geloof mij daar kan ik niet tegen.
Mevrouw R.
Half tien in den morgen, is voor mij zoo heel vroeg niet, ik sta te zeven ure op, ik ontnuchter mij volgens gewoonte, en in waarheid, dan hindert mij de morgenlucht niet. Doch wilt gij des morgens niet in de kerk gaan? ook nadenmiddag en des avonds worden wij genoodigd om de openbare Godsdienstoefening te komen bijwonen. Denk toch, lieve Vriendin! dat slechts van de zeven dagen der week, een afgezonderd is, om onzen Hemelschen Vader in het openbaar te danken en te aanbidden, zoowel als om onderwezen te worden in de gewijde Schriften, die van God en van JEZUS CHRISTUS, onzen Zaligmaker, getuigen.
Mevrouw R.
Nadenmiddag kan ik niet in de kerk gaan; wij moeten dan te vroeg of te laat het middagmaal houden, en des avonds zien wij doorgaans menschen bij ons, of wij gaan uit. Ook zegt mijn vader, lieve CELESTA! dat het instellen van den Sabbath alleen betrekking had tot de Joden; en dat blijkt ook waar te zijn, anders zouden de Christenen immers den zaturdag als den Sabbath of rustdag hebben behouden? Maar nu hebben zij volstrekt willekeurig den

eersten dag der week, die door de Heidenen aan de zon toegewijd was, verkozen, om in onderscheidene vergaderingen elkander te stichten.
Mevrouw R.

Men heeft mij weleens gezegd, dat voorheen de geleerden elkander hunne gedachten, of gevoelens, omtrent het instellen van den Sabbath, hevig betwisteden; ik heb mij nooit vermoeid om soortgelijke twistschriften te onderzoeken. De Godvruchtige Christen Leeraar, aan wien ik mijne opvoeding te danken heb, leerde mij den Bijbel met oplettendheid lezen, en de eenvoudige waarheid die ik daarin vond kinderlijk aannemen. Daaraan heb ik mij van mijne vroegste jeugd af gewend; en wilt gij nu weten, lieve CAROLINA! hoe ik over het instellen van den Sabbath denk? Gaarne wil ik u dat zeggen; dwaal ik, gelijk ligt mogelijk is, dan dwaal ik ter goeder trouw. Was de menschelijke natuur onverbasterd gebleven; dan, geloof ik, zouden al de redelijke bewoners dezer aarde zoowel een vastgestelden rustdag gevierd hebben, eenen rustdag, waarop niet slechts aan den mensch, maar ook aan de dieren, die door den mensch tot arbeiden gedwongen zijn, verademing werd geschonken; als de kinderen hunne ouders dankbaar zouden vereerd hebben. Ja, die rustdag zou dan evenmin door noodeloozen arbeid ontwijd zijn geworden, als men het nameloos, het onzigtbaar Opperwezen, door het aanbidden van vergankelijke schepselen, of door beeldendienst, zoude ontëerd hebben. Doch de menschelijke natuur, ontaard, en van hare oorspronkelijke reinheid vervreemd zijnde,

keurde de eeuwige Wijsheid goed, om de uitoefening van ware liefde, die de inhoud der geheele zedelijke wet is, door afzonderlijke bevelen te wijzigen. Deze bevelen of geboden, die alle in liefde, als in een eenig middelpunt te zamen loopen, deed het Opperwezen, aan het volk dat hij uitgekozen had om het, meer onmiddellijk dan andere volken, zelf op te voeden, onder de ontzaggelijkste natuurverschijnselen verstaanbaar afkondigen. Stemmen als donderslagen riepen daarom Israëls nakroost van den met bliksemstralen omslingerden top van *Sinaï* toe: 'gij zult geene afgoden hebben, geene beelden dienen, Gods naam niet misbruiken; op den zevenden dag zult gij rusten, om aan den Schepper van het heelal te gedenken; ook zult gij uwe dienstbaren, uwe vreemde slaven, en lastdieren rust vergunnen; en zoo voorts.' Welligt waren toen reeds de Israëlieten gewoon, op het voetspoor van hunne vaderen, om den dag, die in lateren tijd zaturdag werd genoemd, tot het vieren der voleindigde wereldschepping af te zonderen; en dan werd deze rust nu slechts nader bepaald. En tot op heden vieren de Joden nog dezen zelfden dag. Lang hebben ook de eerste Christenen zoowel den zaturdag als den zondag gevierd; op den eersten vereerden zij God als den Schepper van het heelal, en op den laatsten vierden zij de opstanding van JEZUS CHRISTUS, den Heer en Zaligmaker der menschenwereld.

Mevrouw R.

Twee dagen! dat was toch al te veel, en wie

verzekert ons ook, dat juist zaturdag dezelfde dag is, waarop de Almagtige Schepper gerust heeft?
Mevrouw R.

Gerust? Vriendin! ik behoef u niet te zeggen, dat rust, ten opzigte van het Opperwezen, niets dan een geheel denkbeeldig woord is. Almagt sluit alle vermoeidheid uit, even gelijk het leven onbestaanbaar is met eene volkomene rust of werkeloosheid. Maar vroeger geschapene kinderen Gods (hemelsche broederen) hebben waarschijnlijk de eerstgeborenen der aarde, die met redelijke vermogens toegerust, en tot eene eeuwig voortdurende volmaking bestemd waren, tot minzame onderwijzers verstrekt; van deze vernamen dan ook de eerste menschen, de onbegrijpelijke grootheid van God, ook in het vormen van deze schoone wereld; ja, deze hemelsche broeders zullen het getuigd hebben hoe de scheppende stem des Almagtigen sprak: 'daar zij licht' terwijl de uitkomst van dat woord was, dat een oceaan van licht de wordende aarde omvloeide. Zij zullen het getuigd hebben, hoe de dampkring het eerst de aarde omgaf, hoe de bergen oprezen, en de afgronden zonken, opdat de oceanen daarin zouden golven, terwijl geheel het plantenrijk op de aarde ontlook. Zij zullen het getuigd hebben, hoe dezen wereldbol eene baan om de zon werd aangewezen, en hoe die wereld door onderscheidene onbeschrijfbare natuurkrachten gedwongen werd tot een rusteloozen omloop en tot eene onafgebrokene omwenteling, als om hare as, zoodat de verschillende jaargetijden, zoowel als de dag en

de nacht elkander bestendig afwisselen. Ook zullen zij Gods almagt en wijsheid hebben doen opmerken, in het vormen en plaatsen van eene kleinere wereld, de maan genoemd, die het licht der zon, wanneer die voor ons des nachts verdwenen is, terugkaatst en de duisternis verlicht. Ja, zij zullen Gods wijsheid hebben doen opmerken, in de stof waaruit onze dampkring is te zamengesteld, zoodat tallooze en schitterende hemelsche ligchamen, die wij sterren noemen, hunne stralen door dezelve heen kunnen schieten, en ons Gods vaderliefde en trouw ook in de stilte des middernachts zouden verkondigen. O! waarom zoude ik het mij niet mogen voorstellen? hoe vroeger geschapene wezens aan de eerste menschen, die God hier in eenen lusthof deed ontwaken, verhaald hebben, hoe de allengs bewoonbaar gewordene aarde eindelijk, in haar vijfde tijdperk of dag, het dierlijk leven zag ontvlammen; hoe de vogelen, door koesterende warmte uit hunne eerste beginsels ontwikkeld, vrolijk op vlugge wieken door de dunne lucht zweefden, hoe zij alom hun voedsel bereid vonden, en van tusschen het loof der boomen de jonge wereld door hun gezang deden weergalmen, terwijl de zaden van tallooze waterbewoners zich uitbreideden, en tot de voor hen bestemde gedaanten werden gevormd; zoodat oceanen en stroomen met genietende schepselen vervuld werden; en hoe zullen de eerste menschen niet door bewondering en eerbied opgetogen zijn geweest, toen zij het van bewoners uit hoogere kringen vernamen, hoe in het zesde tijdperk der

vorming of der schepping van de planeet die wij bewonen, al de dieren, die op de aarde kruipen, zweven of gaan, tot levensgenot werden geroepen, en hoe eindelijk de menigvuldige soorten van aardsche schepselen bekroond werden, door de voortreffelijkste soort van die allen, door den redemagtigen mensch, bestemd om Gods liefde te gevoelen, om zijne goedheid te danken, en om eeuwig in volmaaktheid toe te nemen! Met dit zesde tijdperk was het scheppingswerk, of het roepen van dingen, die niet aanwezig waren, hier beneden voltooid; zoodat een daarop volgend tijdperk of dag ons beschreven wordt, als een dag door God aan het overzigt van zijne heerlijke werken toegewijd. Doch ook in dien tijd werkte de Almagt niet minder om alles in stand te houden, dan weleer om alles voort te brengen. Wat zeg ik? die instandhouding was, en is nog op dit oogenblik de voortzetting der ontwikkeling, die reeds met het begin des tijds, of met het daarstellen der nog ongevormde stof, eenen aanvang nam.

Mevrouw R.

Waarlijk, lieve Vriendin! het is mij als hadt gij mij daar eene soort van verhandeling over de schepping voorgelezen. Ik moet bekennen, uwe gedachten bevallen mij meestal: maar gij schijnt vergeten te hebben, dat wij eigenlijk spraken over het verkiezen van den eersten dag der week tot algemeene openbare Godsdienstoefening, boven den laatsten dag der week, die door de Joden daartoe bestemd wordt.

Mevrouw R.

Neen, dat heb ik niet vergeten, maar vergeef

het mij, CAROLINA! ik had juist dezen morgen eenige vlugtige gedachten over de schepping der wereld, in mijn dagboek geschreven; en daar ik dit onderwerp nu aanroerde, gevoelde ik mij als onwillekeurig tot deze uitweiding gedrongen. Doch ik wilde u alleen vragen, of het niet vrij natuurlijk is, dat de eerste bewoners der aarde, het plegtig verhaal der schepping gehoord hebbende, God, hunnen Almagtigen Vader ook hierin poogden na te volgen, dat zij, na zes dagen nuttig te zijn bezig geweest, en elkanders geluk te hebben uitgebreid, den zevenden dag toewijdden, aan eene heilige verlustiging in het beschouwen der heerlijke werken van God, werken, waarin zijne liefde, almagt en wijsheid op zulk eene verhevene wijs zigtbaar zijn; en aan blijde, dankende aanbidding van Hem, die de menschelijke natuur met zijn beeld versierde? En dat het Opperwezen, deze neiging, om zulk eenen dag als een Godsdienstig feest te vieren, goedkeurde; dit blijkt ten volle, in het plegtig gegeven bevel daartoe aan de uit *Egypte* verloste Israëlieten. Maar ook niet slechts vorderde de Schepper van het Heelal, dat men van het zevental dagen eenen afzonderde om Hem te vereeren; neen, liefderijk vorderde hij ook rust van allen vermoeijenden arbeid; rust voor vrijen en dienstbaren, rust zelfs voor de onschuldige dieren, die de mensch aan zich onderwerpt, maar die ook, door hunnen Schepper bemind, en tot blijde genietingen bestemd zijn. Met de vestiging van het Christendom werd de eerste dag der week, de dag waarop JEZUS uit het graf is verrezen, als de schoonste, de gelukkigste dag der

wereld beschouwd; en daarom ook tot een heerlijken feestdag geheiligd; en dat wel met het hoogste regt. In JEZUS, toch, aanbidden wij den Heer van hemel en aarde. Was JEZUS niet opgestaan, ach! dan was de zaligheid des aanzijns voor ons met nacht bedekt, en de aarde was ons een donder graf gebleven. Maar de verheerlijkte JEZUS heeft onze eeuwige bestemming in het helderst licht gebragt; Hij heeft dood en graf overwonnen, en de geheele menschelijke natuur tot de hoogste zaligheid ingewijd. En waarom zouden wij dan uit de zeven dagen der week dezen eersten niet boven de zes andere dagen verkiezen, om niet slechts het feest der schepping, maar ook het feest der herstelling van de verbasterde, de diep weggezonkene menschelijke natuur, te vieren? Zonder die herstelling, toch, was de schepping voor ons niet belangrijk. Wat zeg ik? het aanwezen was voor den mensch, die zijne bestemming niet kende, en allengs meer van zijne oorspronkelijke waarde zoude verloren hebben, uiterst rampzalig geweest.

Mevrouw R.

Gij hebt mij bevredigd, lieve Vriendin! met de feestviering der Christenen op den eersten dag der week. De verdeeling der weken in zeven dagen (dit begrijp ik) is uit het verhaal der wereldschepping geboren; zes dagen of tijdperken zijn vervlogen, eer de wereldbol, dien wij bewonen, volkomen voor ons geschikt was, terwijl in het volgende, of zevende tijdperk, de levende schepselen zich in hun genot verheugden, en de almagtige Schepper deze vreugde met welgevallen aanschouwde. Is het

niet zoo, dat de redelijke mensch in elk verloop van zes dagen eene soort van afbeelding dier groote gebeurtenis, waarvan zeker hoogere wezens hem onderrigt hebben, beschouwde? dit is natuurlijk, zoowel als dat hij, na zes maal de zon te hebben zien op en ondergaan, den zevenden dag aan een vrolijk zedelijk genot van het aanwezen toewijdde. En ik gevoel nu ook, dat het volkomen hetzelfde is, of de mensch met dezen feestdag de week sluit, dan wel weêr aanvangt.

Maar die zoo streng gebodene rust van allen arbeid, wordt immers van de Christenen niet gevorderd?

Mevrouw R.

Toen het nakroost van JAKOB tot een volk moest gevormd worden, bevond het zich als in eenen staat van kindschheid; wanneer wij nu jonge, nog onnadenkende kinderen iets verbieden, dan kunnen wij bij zulk een verbod niet altijd verzachtingen of wijzigingen voegen, zonder de kinderen in de war te brengen. Bij voorbeeld wij willen hun verbieden van eene hoogst schadelijke of zelfs vergiftige spijs iets te nuttigen, dan zullen wij toch niet zeggen, door een weinig daarvan te proeven zult gij juist niet ziek worden of sterven, maar wel wanneer gij daar zóó of zóó veel van nuttigdet. Neen, maar wij zullen zeggen: gij moogt volstrekt daar niets van gebruiken. De Goddelijke Wetgever zeide ook daarom: *gij zult volstrekt niets doen op den zevenden dag.* Gij zult van allen arbeid rusten. Doch JEZUS, die ook de Heer, de Gebieder van den rustdag was, wijzigde dit verbod, en

ging ons voor met goede werken te doen op den rustdag. Intusschen is het, volgens mijne gedachten, te bejammeren, dat de Christenen hunnen wekelijkschen feestdag, over het algemeen, zoo weinig eerbiedigen, en zoo weinig als een aan God geheiligd feest vieren. Ach! door hoe vele duizenden wordt deze dag niet aan verachtelijke bezigheden, aan beuzelachtige vermaken, en zelfs aan de laagste zedeloosheid toegewijd! door hoe veel duizenden wordt de Goddelijke wijsheid en algemeene vaderliefde, die in het verbod, om op den zevenden dag te arbeiden, zoo duidelijk spreekt, niet miskend en versmaad! Dienstbaren toch, moesten zoowel rusten als vrijen; doch wordt hier onder de Christenen altijd aan gedacht, vooral in huisgezinnen, waar de zevende dag tot prachtige gastmalen of andere bijeenkomsten wordt afgezonderd; en zoude het geenen spotlust opwekken, wanneer men wilde beweren, dat ook onze trek- en lastdieren, na zes dagen voor ons gezwoegd te hebben, een geheelen dag van arbeid bevrijd moesten blijven, om, door het genot des levens als met volle teugen in te drinken, hunne krachten wêer te herstellen? en toen zeide de liefderijke Wetgever die zich over al zijne schepselen ontfermt, eenmaal, ook uw vee moet op den zevenden dag rusten. Ach, CAROLINA! ik wil het gaarne bekennen, mij bloedt het hart, wanneer ik, zoowel op den rustdag als op andere dagen, bij voorbeeld, de afgematte en hijgende paarden, voor de zwaarbeladene rijtuigen zie voortzweepen, terwijl

de schuldelooze dieren den grond met hun zweet bedauwen. Wie dit ook zwakheid in mij moge noemen, ik gevoel het, dat ook dit deelnemend medelijden met schepsels, die door den Almagtigen zoowel als den mensch geschapen zijn, om het leven te genieten, tot mijne hoogere, tot mijne redelijke natuur behoort.
Mevrouw R.

Neen CELESTA! ik noem dit geene zwakheid in u. Over de bestemming der dieren moeten wij (ik verlang dit) eens regt ernstig handelen; gij moet mij uwe gedachten daarover zeggen, want ik kan mij niet voorstellen, dat hetgeen in de dieren iets meer is dan louter stof, geheel zoude vernietigd worden. Ik durf met die soort van geloof of gevoelen, bij geen ander voor den dag komen.
Mevrouw R.

Goed, ik wil u gaarn ook daarover mijne gedachten mededeelen, zonder u die op te dringen; doch dat doen wij nimmer aan elkander - niet waar? Heden is onze tijd verstreken. Vaarwel, mijne Beste!

De tweede Februarij.

De dagen zijn reeds merkbaar verlengd, sinds wij den kortsten dag zagen ondergaan; de gestrengste winterkoude is meestal voorbij, meer zoele luchtstroomen ontvloeijen, doorgaans op dezen tijd, ons noordelijk halfrond; zelfs de bewonders van het

verre noorden, die maanden lang den hemel boven hen met sterren bezaaid zagen, mogen zich weer eindelijk in de eerste glansen der zon, die den gezigteinder met gloeijende kleuren tooit, verblijden. Ook in onze meer gematigde luchtstreek schijnen de zwellende knoppen aan het nog bladerloos geboomte, en de hier en daar ontspruitende bloempjes, die op den tengeren stengel beven, het naderen der bekoorlijke lente te verkondigen. Ja, het is ons, wanneer wij deze maand intreden, alsof de blijde hoop weer herleeft, en alsof de geheele natuur zich voorbereidt om een groot, om een heerlijk feest te vieren. Maar vooral was de tweede dag van deze maand voor mij altijd een plegtige gedenkdag; en moet hij dat niet zijn voor alle Christenen, die op den 25sten December den geboortedag van JEZUS, den Christus, den Zoon des Allerhoogsten, den Heer en Verlosser der menschenwereld, vieren? Heden is het de veertigste dag na dat geboortefeest. De Godvruchtige MARIA, de meest begunstigde onder alle vrouwen, de zaligste aller moeders, bragt op dien dag het Goddelijk Wonderkind, het sinds eeuwen beloofde zaad van ABRAHAM, waardoor geheel het menschdom verlicht en behouden moest worden, voor het eerst in *Sions* tempel, in die geheiligde plaats, waar de kennis van den eenigen waren God, door zinnelijke plegtigheden, voor het dwaalziek verstand en het verbasterd gevoel van den mensch, bewaard bleef. De Godvruchtige MARIA bragt hier haren nog bewusteloozen zuigeling, om hem aan den God van Israël toe te wijden, en om hem, even als al de

eerstgeborenen des volks, als de bijzondere eigendom van dien God, voor te stellen. Ja, een bijzonder eigendom, waarvan het opofferen van levende schepselen een zinnelijk bewijs of onderpand was. Voor de Israëlietische moeders was de veertigste dag, na het genot der eerste moedervreugd, gelijk, met den dag, dien de vrome Christin (als moeder) viert, wanneer zij, na het doorstaan der bange barenssmart, de vrucht van haren schoot aan God en aan haren Zaligmaker plegtig opdraagt; hetzij zij dit doet met stille dankzeggingen en gebeden, die uit haar hart tot God opstijgen; hetzij zij dit doet in de vergadering der Christenen, door het sprakeloos wicht met heilig doopwater - dat zigtbaar beeld der Goddelijke ontferming en liefde - te laten besprengen. Met welke hemelsche gewaarwordingen zal MARIA de kleine reis van *Bethlehem* naar de hoofdstad hebben ondernomen, met hoe veel verrukkenden wellust zal zij de voorhoven des tempels niet zijn binnengetreden! In hare armen, immers, droeg zij het kind, waarvan een bode des Hemels haar gezegd had: ‘wat uit u geboren zal worden is heilig; de God van hemel en aarde is de vader van het kind, dat gij JEZUS, den verlosser der wereld, zult noemen.’ In hare armen droeg zij dezen Zoon des Allerhoogsten, om wiens geboorte de Hemel juichte, ja van wiens geboorte Engelen en Zaligen in *Bethlehems* velden zongen, terwijl zij de aarde met de komst van den Vredevorst, en het menschdom met het welgevallen des Eeuwigen, geluk wenschten. En van dit kind, van dezen Zoon, wiens bezit zij met geen aardschen vader

deelde, was de gezegende maagdelijke bruid, moeder. Dit zalig gevoel kon haar hart naauwelijks omvatten, deze bewustheid overtrof alle menschelijke gewaarwordingen, en intusschen vond de jeugdige moeder geene woorden, waardoor zij zich aan haren getrouwen vriend, aan haren JOZEF kon mededeelen. En ook deze verzonk aan hare zijde in de heiligste aanbidding. Maar - welk eene zonderlinge ontmoeting! uit het midden der vrome Israëlieten, die zich hier op deze aan God gewijde plaats bevinden, om door gebeden en lofzangen den Schepper van het heelal, den liefderijken ontfermer der menschen, te verheerlijken, treedt een eerbiedwaardige Grijsaard, met de vreugd eens Hemellings in den zoekende blik, nader en, schoon zich welligt opdat oogenblik nog andere Israëlietische moeders met hare eerstgeborenen in den tempel bevonden, door eene hemelsche gewaarwording, die zich niet laat beschrijven, weet de oude SIMEON, dat in de armen der schoone, met jeugd en stille majesteit versierde MARIA, de eeuwen lang beloofde Messias, de Goddelijke Zoon van DAVID, die zich eenmaal als de Vorst der geheele menschenwereld zoude doen kennen, rust. Met eerbied en verrukking beschouwt hij het nog teeder Kind; ja - een Kind dat de menschelijke natuur, gelijk al de andere jonggeborenen, deelachtig was, maar op welks jeugdig gelaat het merk der Goddelijke afkomst schitterde. Geene zedelijke verbastering was in het aanwezen van dit Kind overgeplant, neen - de eerste schoone oorspronkelijke reinheid, waarmede de eerste mensch Gods volmaakte schepping aanschouwde, omvloeide

in deszelfs volkomen heerlijkheid dit jong geboren Kind. SIMEON staat eenige oogenblikken in stille bewondering opgetogen voor MARIA, zielen wellust verjeugdigt zijn eerwaardig gelaat, de hemel schijnt zich voor hem te openen, hij staat aan de grenzen der zigtbare wereld, en zijne ziel, gereed om het stoffelijke omhulsel te ontvlieden, spreekt liefelijk als een engel des vredes in zijn bijna verhemeld oog, en boezemt MARIA en JOZEF de heiligste liefde in, als voor een' gezant van den Allerhoogsten. Met onuitsprekelijke teederheid en eerbied, neemt hij het Kind uit MARIA's armen in de zijnen, zacht drukt hij het aan zijne van Goddelijken wellust kloppende borst. In mijne verbeelding zie ik den Godvruchtigen Grijsaard; zijne zilveren lokken zijn voor hem de vereerende krans der wijze ondervinding, want op den weg der deugd grijsde deze ware Zoon van ABRAHAM, wiens heldhaftig geloof aan Gods beloften door geene schijnbare vertraging immer wankelde. Ja ik zie hem in mijne verbeelding, met oogen waarin de traan der dankende verrukking zwelt; nu eens vestigt hij die op het schoonste der menschenkinderen, op den boven alle beschrijving aanminnigen Zuigeling, dan slaat hij die juichend ten hemel. Hij gevoelt het, zijne taak is afgedaan hier op aarde, zijne schoonste verwachting is bekroond, en nu dankt hij God met de sinds lang verheerlijkte Voorvaderen, die met hem op de zaligheid van Israël bleven wachten. Ja met veege lippen zingt hij zijn afscheidslied aan de zigtbare wereld, op dezen welluidenden toon: ‘nu, Heer des hemels! gaat uw dienaar in vrede heen, want

mijne sterfelijke oogen hebben uwe zigtbare liefde, ja uwe zaligmakende liefde aanschouwd. Ik heb het licht der wereld gezien, een licht tot verlichting van alle dwalende volken, en tot verheerlijking van het diep gezonken Israël.' Zoo zong de verrukte Grijsaard, wiens vreedzaam sterfuur naderde; want het heerlijk opvlammen van zijne laatste levenskrachten, maakte zijne ziel van het stoffelijk omkleedsel heden los. Met de verhevenste aandoeningen geeft hij het dierbaar Kind aan de in aanbidding weggezonkene moeder terug, doch met oogen des meer ontwikkelenden gevoels, staart de bijna reeds onsterfelijke SIMEON in de toekomst; dit Kind (zegt hij in Profetischen weemoed) dit Kind zal velen in Israël ten val verstrekken, maar ook velen tot verrijzenis. Velen zullen zich aan dit Goddelijk Kind, velen zullen zich aan het licht of aan de leer, die het eenmaal verspreiden zal, en aan het lijden waarvoor het bestemd is, op de jammerlijkste wijs ergeren. Maar God zij gedankt! ook velen zullen door het geloof aan Hem behouden worden; en ook u, teedere Moeder! u gezegende MARIA! u zal eenmaal meer dan een scherpsnijdend zwaard het gevoelig moederhart doorboren. Dit vordert de zaligheid der wereld. SIMEON zweeg; menschelijke deelneming sloot hier zijne lippen. Doch eene der Godvruchtigste Israëlietinnen, HANNA - de grijze zangeres in Sion's tempel - trad, door denzelfden geest als SIMEON gedreven, eerbiedig toe, om zijnen lofzang zoowel als zijne voorspellingen te vervangen, om den geboren Messias juichend te aanschouwen,

eer haar het oog breekt, eer haar het bloed in de aderen verstijft, en zij hare gezangen vermengt met de zaligen uit Israël, die, door het geloof aan de komst van den Messias, den Zaligmaker der menschen, reeds eeuwen lang met hem verbroederd waren. Maar welke gewaarwordingen moet dit alles in de ziel van MARIA hebben veroorzaakt! hoe veel heilige bewondering en eerbied moet zich niet met haar moederlijk gevoel hebben vermengd! Zal zij wel immer haar Kind aan den vollen boezem hebben gedrukt, zonder in hare gedachten uit te roepen: O God! wie ben ik, dat gij uwe nederige dienstmaagd hebt uitgekozen om moeder te zijn van den Heer der heerlijkheid! Ja, Gelukkige! alle vrouwen uit alle eeuwen noemen u zalig; geene moeder, hoe teeder beminnend, hoe verrukt door de geboorte van een telgje, heeft immer gevoeld of zal immer gevoelen, wat gij, bij het omhelzen en voeden van uwen Goddelijken Zuigeling, gevoeldet. De eerste moeder der menschen was gewis van zuiveren wellust opgetogen, toen zij voor het eerst een geboren mensch aan hare borst zoogde. Maar was die wellust te vergelijken bij den uwen? In den eersten mensch, van eene vrouw geboren, rijpten toch reeds de zaden der zedelijke verbastering, en, ach! deze eersteling bezoedelde reeds zijne hand met broederbloed. Maar, gezegende MARIA! de volmaakt reine Zoon des menschen, en des Allerhoogsten, voeddet gij met moedermelk. Volmaakt rein werd Hij uit uwen schoot geboren; ook Hij was, als mensch, volmaakbaar, gelijk de eerstgeschapene mensch;

ook Hij was verrijkt met de edelste gave, die aan de menschelijke natuur is geschonken, (met zedelijke vrijheid namelijk) en met een onverbasterd gevoel voor het waarachtig goede en schoone. Maar gij, zalige MARIA! gij waart overtuigd dat uw Zuigeling nimmer van zijne oorspronkelijke reinheid zoude ontaarden, dat Hij nimmer voor de sterkste verzoeking zoude bezwijken; want de Engel Gods (die zijne aanstaande geboorte aan u had verkondigd) ontsloot op den wenk des Alwetenden voor u de toekomst, en deed u zien dat Hij de Zaligmaker der geheele wereld zoude zijn, en dat onbevlekte heiligheid den Zoon, waarvan gij moeder zoudt worden, tot een Goddelijk sieraad zoude verstrekken. De aanbiddende herders uit *Bethlehems* velden hadden het u verhaald, hoe de hemellingen het geboorteuur van uw kind vierden, en van hetzelve bij beurten zongen, hoe Hij vrede of gemeenschap met God op de aarde bragt, hoe Hij in zich zelven, den onzienlijken God zoude verheerlijken, en hoe Hij het heelal zoude overtuigen dat het eeuwig nameloos Wezen een welgevallen heeft in zijne redemagtige kinderen op deze aarde. En, hoe eindeloos ver is de verwachting van MARIA niet door haar volmaakt heilig Kind overtroffen. Geheel zijn leven was voor haar eene bron van hemelsche vergenoeging. Het is waar, zijn lijden griefde haar, zijn kruisdood verscheurde haar het moederhart, maar de zaligheid der menschenwereld was de vrucht van zijne onderwerping aan het vreesselijkst lot, zijn smartelijke dood ontwapende het sterfuur, voor allen die Hem als hunnen Zaligmaker

door alle eeuwen heen aannemen. Die dood, gevolgd door zijne heerlijke verrijzenis, bragt de onsterfelijkheid in het helderst licht, en verzekerde al zijne natuurgenooten van het eeuwige leven. Met welke verruimde harten, met welk eene namelooze vreugd zullen MARIA en JOZEF *Sions* tempelberg niet hebben verlaten en naar *Bethlehem* teruggekeerd zijn! Het is waar, SIMEON, van wien zij verzekerd waren dat hij door God zelven geleid en verlicht was, had niet gezegd dat de troon van Koning DAVID door den Jonggeborenen weer uit het stof der eeuwen zoude opgerigt worden, hij had niet gezegd, dat dit Wonderkind den schepter over al de volken der aarde zoude zwaaijen, en dat MARIA, als moeder van dien Wereldvorst, zoude gekroond en vereerd worden; neen, SIMEONS juichtoonen meldden alleen de verlichting der wereld, JEZUS zoude voor de Heidenen den nacht der dwaling verdrijven, en den jammerlijken toestand waartoe Israël, door vooroordeelen en schijndeugd, vernederd was, op de heerlijkste wijs herstellen. Want in Hem, in den grooten Zoon van ABRAHAM, in den verhevensten der Israëlieten, zoude de geheele aarde gezegend zijn. Doch ook voor velen, (dit had de zilverharige Grijsaard voorspeld) voor velen van zijn volk zoude Hij eene ergernis zijn; en MARIA (in plaats van als Wereldvorstin op te treden,) MARIA zoude met een zwaard, met een verschrikkelijk pijnigend gevoel, de ziel doorboord worden. Soortgelijke denkbeelden zullen MARIA voorzeker menigwerf hebben bezig gehouden, doch zij geloofde de getuigenis van God; haar Kind

zoude de Zaligmaker der wereld zijn; wanneer, en op welk eene wijze, dit vertrouwde zij aan de zorgende Voorzienigheid. En ook hier, verstrekte de moeder van JEZUS u ten voorbeeld, gij geliefde onder mijne Vriendinnen! die bij ondervinding weten wat het is moeder te zijn. Ook uwe bestemming, is edel, is verheven. Ja, vooral gij verlichte Christinnen! die in zalige moedervreugd deelt; uwe bestemming is verheven. Was MARIA de meest gezegende onder de vrouwen! werd zij moeder van den eeuwigen Zoon des Vaders! van Hem, in wien geheel het menschelijke geslacht tot het genot van eeuwige zaligheid is ingewijd! ook op u rust de zegen des Allerhoogsten, die zegen welke eenmaal door *Edens* dreven weergalmde: 'Wast en vermenigvuldigt!' Ook u overschaduwde de levendmakende geest des Eeuwigen, toen de ongeboren wichtjes nog onder uw moederhart sluimerden; moeders zijt gij van onsterfelijke wezens, bij wier geboorte de hemellingen ook juichten, als over het aanzijn van nieuwe broeders en zusters, waarmede zij de eeuwige heerlijkheid deelen zullen. Maar ook welke verhevene pligten worden van u gevorderd, lieve gevoelvolle moeders! MARIA was moeder van een Kind, reiner dan de eerste Seraf, die voor God staat; dan, ach! schoon uw kind schuldeloos geboren wordt, het is niet slechts deelgenoot van de menschelijke natuur, maar te gelijk ook van de verbasterde menschelijke natuur, schoon die door JEZUS op nieuw vatbaar gemaakt is voor heiligheid en deugd, of voor de volkomenste volmaking. Waakt

dan met al de zorg, met al de getrouwe teederheid van het moederhart voor de lievelingen van uwen schoot; het kenmerk der verbastering ontdekt zich al vroeg bij de ontwikkeling der vermogens, want, met de krachten van ziel en ligchaam ontwikkelen zich ook de neigingen van het jeugdige hart; o! bestuurt toch zorgvuldig die teedere neigingen ten goede, wekt het gevoel van regt en onregt al vroeg in uw kroost op, laat uwe verstandige godsvrucht de plaats van hunne nog zwakke rede bekleeden, opdat zij hunne zedelijke vrijheid niet misbruiken mogen. Het heldere licht, dat Hij, die de verlichting der wereld was, verspreid heeft, bestraalt ook u. Ach! om de liefde voor uw van God afgebeden kroost, om het tijdelijk en eeuwig geluk der wichtjes, die gij gebaard hebt, om de zaligheid der wichtjes, die de eerste levenskracht uit uwe borst hebben gezogen, strooit de zaden der deugd of der zuivere Godsvrucht in hunne jeugdige hartjes, en beteugelt hunne begeerten naar louter zinnelijk genot; hunne ontwakende zucht naar vreugde en streelende genietingen, is het aangeborene heimwee, dat de mensch in deze staat van vreemdelingschap reeds met zijne eerste bewustheid gevoelt. Immers hij tracht rusteloos naar iets beters, naar iets hoogers, en de vervulling van elken wensch wekt nieuwe wenschen in hem op. Liefhebbende Moeders! ach! leert uwe kinderen al vroeg, dat het betere, het hoogere, waarnaar zij trachten, verre verheven is boven alle vergankelijkheid. O! leert hen, dat het verlangen naar meer geluk, het ware heimwee is naar

het betere vaderland, het vaderland der waarachtige vreugd en der eeuwig toenemende gelukzaligheid. Ach! ik weet het, gevoelvolle Moeders! was JEZUS nog op deze aarde, gij zoudt, even als de Israëlietische moeders, uwe zuigelingen zoo gaarne tot JEZUS brengen, opdat hij de lieve kleinen omhelsde en zegende; maar wie weerhoudt u, omdat ook heden te doen? de verheerlijkte JEZUS is met zijnen geest en ontfermende liefde bij en met al zijne waarachtige belijders. O! draagt uwe kleine onnoozelen vertrouwend aan Hem op, Hij omhelst en zegent die nog even als gedurende zijne omwandeling op aarde. Immers, Hij liet ons het Evangelie, waarin zijne liefdevolle stem ons nog toeroept: 'laat de kindertjes tot mij komen, want deze, die nog door geene vooroordeelen of kwade hebbelijkheden bedorven zijn, zijn vooral geschikt om tot leden van mijn Koningrijk gevormd te worden.' Volgt deze zielverteederende uitnoodiging, beschouwt uwe lievelingen als door JEZUS geroepen en gezegend, maar, om de zaligheid van u, en uwe kinderen, weerhoudt deze kleinen niet om in te gaan in het rijk van JEZUS, het rijk der liefde en der waarheid. Misvormt de nog onbedorvene hartjes door uwe woorden, of door uw voorbeeld niet; de tijdelijke en eeuwige belangen van deze dierbare panden zijn aan uwe zorg toevertrouwd, het nog sprakelooze kind, dat aan uwen boezem speelt, liefhebbende Moeder! is onsterfelijk als gij. Mag het opwassen onder uwe zorg; gewis dan zal het eenmaal in den grooten dag der ver-

gelding u voor den regterstoel van JEZUS, voor uw trouw geleide op den weg der Godsvrucht, danken en zegenen, of, het zal u om zijne verwaarloozing (wie siddert niet voor deze gedachten!) vervloeken. O God! indien dit immer plaats mogt hebben, rampzalige Moeder! hoe vurig zoudt gij dan niet wenschen, dat uwe kinderen voor hunne geboorte, of in hunne wankelende wieg waren gestorven? Maar juicht, gij edeldenkende Christinnen! gij! die uwe kinderen tot sieraad der aarde en der hemel opkweekt; de onuitdrukbare moedervreugd, die uwe hart deed kloppen, toen de eerste kreet van uw geboren wordend kind u zijn leven verkondigde, die moedervreugd is de eerste schakel aan de keten der eeuwig voortdurende zaligheden, die voor u bereid zijn. Een vroege dood moge dan uw kind in de gewesten der eeuwige vreugd overvoeren, het moge schuldeloos aan uwen boezem, of in zijne opluikende jeugd de betere wereld insluimeren, en als een vroeg geknakte bloesemknoop der lente verwelken; of, het moge in kennis, in wijsheid, in Godsvrucht toenemen; het moge den laten avond van uw leven nog vervrolijken; om uwe sterfkoets zullen welligt uwe jonggestorvene lievelingen als eeuwig jeugdige engelen zweven, en u in den laatsten bangen strijd de heerlijkste gedachten influisteren, terwijl zij uwe ontkluisterde ziel vol hemelsche liefde verwelkomen in de onzigtbare wereld, waar geen traan der smarte meer vloeit, waar ook uwe volwassene uwe achtergeblevene kinderen u eenmaal volgen, en den ontvangen zegekrans der deugd voor u zullen

nederleggen. Ja, waar gij in hun midden als de moeder van zalige onsterfelijken zult juichen: ‘Ziet mij, o God! ziet mij, ontfermende Verlosser! met het zalig kroost dat gij mij geschonken hebt dankend voor u nederknielen.’ -

Louize aan Sophia.

Ik behoef u niet te zeggen, lieve SOPHIA! dat uw groote brief, dien ik heden wil beantwoorden, mij het hartelijkst genoegen schonk; geene week gaat voorbij zonder dat wij eenig berigt van elkander ontvangen, doch dit is voor ons hart (en laat ik er bijvoegen, voor ons verstand) niet genoeg. Telkens te vernemen, dat mijne lieve Vriedin welvarend is, ja dit verhoogt mijn levensgenot; maar het mededeelen van onze gedachten over verschillende onderwerpen, die ons belangrijk schijnen; o mijne SOPHIA! dat is een wellust, dien zich niet laat beschrijven. Meisjes in onzen leeftijd, immers wanneer zij niet slechts leven om over modewetten en over openbare vermakelijkheden te beuzelen, zijn in waarheid te beklagen, wanneer zij geene vriendin, wier denkwijze met de hare instemt, bezitten. Mogen wij meisjes op zulk eene vriendin niet roemen, hoe en waar zullen wij dan onze gevoelens vrij en vertrouwelijk uitdrukken? doen wij dit in eenen gezelligen kring? wat is dan ons lot? Lieve SOPHIA! eenigen uit het andere geslacht

mogen ons bewonderen, even of het een vreemd verschijnsel ware, dat wij ook denken en oordeelen kunnen; anderen onder hen die door geen vrouwelijk schepsel op zijde gestreefd, veel min overtroffen willen worden, noemen ons, met een schamperen lach op de lippen, geleerd, en kunnen volstrekt niet gelooven dat wij, die hen zoo nabij komen, iets van de vrouwelijke geaardheid, zeden, of geschiktheid voor het huisselijk leven, hebben overgehouden; en wat onze eigene sekse betreft, die maakt het in waarheid niet veel beter; de armhartige bewondering, waarmede eenigen uit het mannelijk geslacht het verstandig opgevoed meisje vereeren, wordt haar meestal door hare zusters misgund; en de zucht om te schitteren, (eene zucht die onze vrouwelijke natuur nog al niet vreemd is) zoekt voldoening in het verheffen van eigen huisselijke bezigheden, die, volgens haar oordeel, alleen de bestemming der vrouwen uitmaken, boven alle andere oefeningen welke niet onmiddellijk tot kinderkamer, keuken, of linnenkas betrekking hebben, terwijl de onnoozelsten onder onze geslachtsgenooten, een meer dan gewoon wetend meisje of vrouw, voor een monster van geleerdheid houden, en zelfs eenen afschrik daarvan hebben. O! hoe gelukkig is in dit opzigt niet het andere geslacht! hunne kennis niet geoefend te hebben strekt hen tot vernedering, de domsten onder hen eerbiedigen de verstandigsten; en in elken vriendenkring strekt het hen tot eer gedachten met elkander te wisselen, en het denkvermogen hierdoor uit te breiden, en geschikt te maken tot het juist beoordeelen van alle gewaarwordingen. Ja wel,

'ijzer toch scherpt men op ijzer' lieve SOPHIA! zoo scherpt zich ook het oordeel des mans door dat van zijnen naasten, (zegt de schrift, en gij ook, mijne Lieve!) doch vergeef mij deze uitweiding, die ik niet eens eene inleiding tot hetgeen ik u schrijven wilde, kan of mag noemen, omdat het volstrekt in geen verband met mijnen brief staat. Doch ook dit is eigen aan ons geslacht, geloof ik; wat op ons hart ligt (of liever wat zich vooraan in onze hersens bevindt) moet eerst van de lippen of door de pen vloeijen, zal het andere eenigzins geregeld te voorschijn treden. Op eene regt bevallige wijze schildert gij mij uwe landelijke levenswijs, ook gedurende het wintersaizoen. Gij kent mij genoeg om niet overtuigd te zijn, dat uwe LOUIZE met hetzelfde genoegen de wintermaanden bij u zoude doorbrengen, als de bloeijende lente of den liefelijken zomer. En wanneer het de omstandigheden van mijne ouders vorderden of toelieten (want vooral mijn vader is geen vriend van het stadsleven) wanneer, zeg ik, de omstandigheden van mijne ouders vorderden, dat zij het geheele jaar door op het land woonden; ik geloof dat ik mij even weinig als mijne lieve SOPHIA daar zoude vervelen, schoon ik, wat mijne verkiezing betreft, het stadsleven in den winter de voorkeur geef boven het landleven; want alles, lieve SOPHIA! wat u in den winter op het land wezenlijk vermaak schenkt, kan ik, in de stad wonende, ook genieten. Immers, in onzen niet kleinen tuin vertoont zich de schijnbaar slapende natuur, even als op de velden en in de bosschen daar buiten. Ook kan ik dagelijks tot gezondheid verstrek-

kende wandelingen doen, en mij buiten de stads muren met een uitgestrekt sneeuw- of ijsgezigt verlustigen. Het is waar, een gemeenzamen omgang met eenvoudige landlieden, kan ik niet zoo gevoegelijk aankweeken dan gij, mijne Lieve! Ook kan ik onze natuurgenooten in dien stand niet zoo nuttig zijn; doch aangelegenheid, om menschelijke ellende te verzachten, en ongelukkigen te vertroosten, ontbreekt het ook in de stad waarlijk niet! maar, boven dit alles, biedt het stadsleven, gedurende den winter, mij verschillende onschuldige vermaken aan, die ik op het land niet zoude kunnen genieten, schoon ik die toch zeer goed zoude kunnen missen, zonder daarom minder vergenoegd te zijn. Maar elk levensgenot is toch, zoo al geene voedende vrucht, toch eene schoone bloem op onzen levensweg. Denk maar eens aan gemengde vriendenkringen, aan welgeregelde concerten, en aan den schouwburg; en behalve deze, zoude ik u nog eene menigte kleinigheden, die het leven veraangenamen, kunnen opnoemen; zoo als, bij voorbeeld, het naar onzen lust bezoeken van verstandige vrienden op elk uur van den dag, het spoedig ontvangen van brieven, nieuwsbladen, uitgekomen boeken, enz. Ik zwijg van de gelegenheid, om in eene krankheid, of bij andere ongevallen zich van geneeskundige en andere hulp te kunnen voorzien. Ook zwijg ik van de meerdere veiligheid gedurende de lange winternachten. Ik weet het, lieve Vriendin! de vermakelijkheden, die ik u opgenoemd heb, behoeft gij niet, en dit doet u zoo gelukkig zijn; voor een ander meisje, als mijne SOPHIA, zoude ik de waardij

van die vermakelijkheden ook niet willen berekenen, maar voor u mag ik mijne gehechtheid aan dezelve (indien ik het dus eens noemen moge) eenigzins verdedigen. Ik begin dan met mijne gemengde gezelschappen; gij beschrijft mij de avonden, die gij zoo gezellig in, of met het huisgezin van uwen braven Dorpsleeraar, en nog onderscheidene goede menschen doorbrengt, zoo bevallig, dat ik voorzeker zulk eenen avond ver verkiezen zoude voor menigen avond, die in de stads praat- of speelpartijen verbeuzeld wordt. Maar, behalve dat wij, stedelingen, niet verpligt zijn, om alle soortgelijke partijen bij te wonen; vinden wij toch in die gemengde kringen altijd gelegenheid om menschenkennis, en veeltijds ook andere kundigheden, te verzamelen. Ik verbeeld mij u te zien lagchen, terwijl gij dit leest; kundigheden, op eene praat- of speelpartij te verzamelen? (vraagt gij) Ja, SOPHIA! dit was bij mij, en mijne lieve moeder zegt, bij haar ook, niet zelden het geval. Verbeeld u voor een oogenblik den schijnbaar minst beteekenenden kring van alleen oude een jonge dames; waarvan de heeren doorgaans spottend zeggen, dat niets dan over nieuwe modes, over stadsnieuws, over de huishouding, de kinderen, de dienstboden, ja zelfs over de ware of ingebeelde gebreken van anderen, met allen mogelijken ijver gehandeld wordt. Gaarne wil ik bekennen, dat soortgelijke dameskransjes of gezelschappen oneindig nuttiger konden ingerigt worden, en dat zij ook op verre na niet altijd van beuzelachtigheid, en, helaas! zelfs van kwaadspreken en

lasteren, kunnen vrijgepleit worden. Ook is dit niet onnatuurlijk. Vrouwen en meisjes, wier verstandelijke vermogens niet, of geheel weinig ontwikkeld zijn, en wier kennis volstrekt binnen den huisselijken kring bepaald bleef, zijn gewis voor zich zelve en voor anderen vervelend; weetlust, aan ons geslacht zoo natuurlijk eigen, wordt bij deze ongelukkigen alleen door de nietigste begeerte geprikkeld; zij moeten weten hoe Mevrouw P. gisteren gekleed was, waarom de jonge jufvrouw G. dáár, of dáár een bezoek gaf; hoe het in het huisgezin van F. toegaat, en duizend soortgelijke dingen meer. En, daar ons geslacht zelden gebrek gevoelt aan woorden om zich uit te drukken, en daar onze verbeelding altijd vrij levendig is, stroomen de antwoorden op deze kleinigheden, niet weinig opgesierd of vermeerderd, van de lippen der snapsters. Maar gij zult mij toestemmen, lieve SOPHIA! dat de opvoeding van ons geslacht heden veel gelukkiger is, dan wij van onze grootmoeders wel hoorden, dat zij in hare jeugd was; toen behoefde een meisje niets te weten, dan hoe zij met de wasch moest omgaan, hoe zij groenten moest inmaken, en spijs bereiden. Heden zijn dit bij verstandige vrouwen en meisjes nog onontbeerlijke kundigheden, maar men voegt bij deze nog een aantal andere; wij leeren niet slechts lezen om nu en dan eens eene oude onverstaanbare predikatie, uit smijtegeld of anderen, tot stichting van het huisgezin te kunnen voorlezen; maar om onze kennis uit te breiden, en om onzen zedelijken smaak te veredelen. Het is heden niet genoeg, gelijk het voorheen was,

dat wij onzen naam en de waschlijst konden schrijven; neen, wij leeren schrijven om onze gedachten op eene geregelde wijs uit te drukken, om uit het gelezene het voortreffelijkste tot ons nut, en dat van anderen aan te teekenen, of om, even als het andere geslacht, de pen wáár en wanneer het vereischt wordt te kunnen voeren. En waarom zouden, in het gezelschap van zulke opgevoede meisjes en vrouwen, geene nieuwe denkbeelden in onze ziel kunnen verwekt worden? Bij mij, dit verzeker ik u, is dit veeltijds het geval. Wij spreken over boeken die wij gelezen hebben, wij maken aanmerkingen, wij helderen voor elkander iets op, wij beoordeelen en verdedigen op onze wijze Schrijvers of Dichters, en de tijd gaat niet nutteloos voorbij. Dat in soortgelijke gezelschappen ook over huisselijke bezigheden gesproken wordt, dit houde ik voor even natuurlijk, ja, - ook even nuttig als het spreken, in een gezelschap van kooplieden, over handelszaken, in een gezelschap van letterkundigen, over uitgekomene boeken, over nieuwe ontdekkingen, of soortgelijke meer of min gewigtige dingen. Huisselijke bezigheden, toch, zijn in derzelver soort even noodzakelijk, en dus ook even nuttig, zoo niet veeltijds nuttiger, dan het schrijven, of het vertalen van onderscheidene boekdeelen; en, dat eene gelukkige moeder met een vol hart van hare lieve kinderen spreekt, ons van de beminnelijke geaardheid of van de ontwikkeling der zielvermogens vertelt, wie hoort dat niet gaarn? ja, wie zal dit niet met eindeloos meer genoegen hooren, dan het hoogmoed verra-

dend spreken van schrijvers, over hersenkinderen, - of het vervelend opdreunen van gedichten, die voor geen mensch eenig waarde bezitten dan voor de opstellers en rijmelaars? Mijne goede moeder zegt, dat zij menigwerf van huishoudelijke vrouwen, die te gelijk opvoedsters waren van kinderen, in soortgelijke gezelschappen veel geleerd heeft, vooral toen zij nog kort gehuwd was, en het bestuur van zaken en dienstboden haar nog vreemd scheen. Kwaadspreken en lasteren is afschuwelijk, doch het zijn ook doorgaans ledige hoofden die zich uit praatzucht hiertoe laten verleiden; en, volgens het voorbeeld van mijne achtenswaardige moeder, schuw ik, zoo veel mogelijk, den omgang met zulke ellendige wezens. Doch eene waardige vrouw, gelijk mijne moeder is, kan ook in dat opzigt veel nut stichten. Voor weinige dagen bevonden wij ons in eenen kring, of dameskrans, waar Mevrouw T. onderscheiden malen door mijne moeder tot zwijgen gebragt werd; eerst begon deze dame met onverschillige nieuwstijdingen, bekende en onbekende familien betreffende, mede te deelen, doch welhaast vervolgde zij, met eenen diepen zucht en op eenen zeer bedenkelijken toon: ‘gij hebt het zeker ook gehoord, dames! van den Heer en Mevrouw S.?’ Ik (denkende dat een ongeluk gebeurd was) vraagde al spoedig: heden Mevrouw! wat is die menschen overgekomen? doch het antwoord was: ‘ja, kind! men kan zoo alles niet zeggen, maar men spreekt wonderlijk van die menschen, Mijnheer speelt grof, en Mevrouw onvangt bezoeken, die met de welvoegelijkheid strijden, de

jonge heer....' Mijne moeder viel haar hier in de rede, met te zeggen: 'och Mevrouw! laat ons toch niet over het gedrag dier menschen oordeelen, ik weet heel veel goeds van beiden; en hebben zij gebreken, wij mogen onze bijeenkomst niet ontwijden door die, zij mogen dan waar of valsch zijn, aan het licht te brengen.' Het grootste gedeelte van het gezelschap juichte mijne moeder toe, anderen, die gaarne meer van den Heer en Mevrouw S. zouden geweten hebben, schenen maar half te vreden; doch het gesprek nam eene andere wending, en Mevrouw T. vergenoegde zich met zijdelings eenen onvriendelijken blik op mijne moeder te werpen, en hare breikous met verdubbelden ijver op te vatten. Kort vóór wij scheidden, scheen zij zich toch eenmaal aan mijne moeder te willen wreken; eene der dames, namelijk, beklaagde zich, dat zij heel slecht gediend werd door eene kindermeid, van wie zij door Mevrouw W. de beste getuigen had ontvangen; terwijl eene tweede daarop antwoordde, dat de hedendaagsche dienstboden volstrekt niet meer goed waren. Bij mijne grootouders (vervolgde zij) woonde eene meid die hen zes en twintig jaren gediend had, doch heden is al dat volk bedorven. Zeg dat toch niet, hernam nu Mevrouw T., met eenen schamperen lach mijne moeder aanziende, want welligt mag men de gebreken van de dienstbaren niet aan het licht brengen. Dienstboden zijn toch immers ook eene soort van menschen! Wanneer men mij vergt om getuigenis van het gedrag mijner vertrekkende dienstboden te geven (antwoordde mijne moeder) dan zoude ik geen mensch willen mis-

leiden door het verzwijgen van schadelijke ondeugden, als, bij voorbeeld, ontrouw, of uiterste zedeloosheid, welk laatste vooral in eene kindermeid hoogst nadeelig kan zijn. Maar buiten dat spreek ik ongevergd zelden van de gebreken mijner dienstboden, zij behooren toch tot dezelfde menschensoort waar ik toe behoor, zij hebben dus zoo wel hunne gebreken als hunne deugden, even gelijk ik. En, volgens eenen der hoofdpligten van het Christendom, moet ik hen zoo liefhebben als mij zelve, dat is te zeggen, ik mag niets omtrent hen doen, dat ik, in hunne betrekking zijnde, niet zoude wenschen dat dit omtrent mij gedaan wierde. En, op de vraag van eene der dames: ‘gij zult toch wel moeten toestemmen, Mevrouw! dat de dienstboden hedendaags meer ondeugend en minder aan ons gehecht zijn dan in vroegere tijden, toen de dienstboden, die een goeden dienst hadden, in denzelven grijs werden?’ zeide mijne lieve moeder: ‘meer ondeugend geloof ik niet, maar wel, dat met het veranderen der zeden, de ontwikkeling van hunne gebreken - om mij zoo eens uit te drukken - eene andere rigting heeft genomen; hetzelfde, geloof ik, heeft in alle andere standen plaats; en wat de mindere gehechtheid aan ons betreft, dit is gedeeltelijk een gevolg van onze veranderde leefwijze, en gedeeltelijk hangt het af van de behandeling die de dienstboden ondervinden. Ook mijne grootmoeder werd, tachtig jaren oud zijnde, nog bediend door eene meid, die toen vijftig jaar telde, en die van haar veertiende jaar af bij mijne grootouders gewoond had. Deze mijne grootou-

ders, nu, leefden in den voornaamsten burgerstand. Mijn grootvader zelf was lid van de regering te S. doch zij volgden de toen nog algemeen plaats hebbende gewoonte. De dienstboden - wier getal ook zoo groot niet was als heden - werden als leden van het huisgezin aangenomen en behandeld. Zij spijzigden met hunne heeren en vrouwen aan ééne tafel, zij woonden den huisselijken Godsdienst bij, en naast de kinderen lag het belang der dienstboden de heeren en vrouwen na aan het hart. Welvoegelijk kunnen wij hedendaags niet met de dienstbaren eten, vooral niet daar de meeste huisgezinnen in onzen stand twee of meer dienstboden houden; deze maken dan een afzonderlijk gezin uit, en komen zelden in nadere betrekking, met de heeren en vrouwen, dan dat zij hun verdiend loon van dezelve ontvangen. Welk eene gehechtheid kan hieruit ontstaan? Het flaauwste denkbeeld slechts, van bij anderen grooter loon te kunnen ontvangen, of minder werk te moeten verrigten, doet de dienstboden besluiten om van dienst te veranderen; en wie kan dit in hen misprijzen! Ook gaat het belang van heeren en vrouwen hen weinig aan, omdat zij die niet kennen. Zij deelen volstrekt niet in eenig vertrouwen, en blijven dus altijd vreemdelingen bij lieden, die zij niet uit liefde maar uit eigenbelang dienen. Zijn nu de heeren en vrouwen menschlievende, Christelijk denkende menschen; ja - dan winnen zij voorzeker nog het hart der braafste dienstboden, die zij dankbaarheid, en liefde zelfs, inboezemen. Doch hoe menigwerf heeft

(laat ons dit maar vrij uit bekennen) het tegendeel plaats? Hoe menigwerf worden de arme dienstboden met minachting, ja, zelfs wel eens met wreedheid behandeld? Of is het geene wreedheid, wanneer men hen op alle mogelijke wijze grieft; hen het grootste onregt aandoet, hun lot tergend verzwaart; of, wanneer zij krank zijn, hun de noodige hulp laat ontbreken? Minachting is niet slechts hard, maar ook het verderfelijkste dat men kan uitdenken voor de zeden der dienstboden; zij worden hierdoor aan de diepste vernedering gewoon, zij verliezen alle achting voor zich zelve, daar zij toch geene kans meer zien, om de onze te winnen, en zij vervallen daardoor niet zelden van de eene ondeugd tot de andere. Doch vergeef het mij, Dames! (voegde mijne brave moeder hierbij) dat ik zoo lang en zoo ijverig over dit onderwerp sprak' - Wat zegt gij, mijne lieve Vriendin! mag ik niet trotsch zijn op zulk eene moeder? en zouden onze praatpartijen wel algemeen in zulk een ongunstig licht voorkomen, wanneer op soortgelijke wijze meer gedacht en gesproken wierd? Met dit alles, lieve SOPHIA! vind ik altijd meer vermaak in gemengde gezelschappen. Ik versta hierdoor zulke, waarin zich oude en jonge heeren en dames bevinden; de gesprekken zijn dan meer levendig en verscheiden, zoo wel ernstige, waarlijk belangrijke, als beuzelachtige zaken worden daar behandeld en ik had niet zelden in soortgelijke gezelschappen gelegenheid, om mijne kennis meer uit te breiden, of, over een gewigtig onderwerp naar waarde te leeren denken en

oordeelen. Ja, (zult gij zeggen) maar aan de speeltafeltjes worden in uwe gezellige kringen toch eenige kostelijke avonduren doorgaans vermoord. Dit kan ik niet ontkennen, doch ook hierover mogen wij niet te gestreng oordeelen. Ik verdedig het kaartspelen in onze beschaafde gezelschappen volstrekt niet, en het ware waarlijk te wenschen dat deze tijdverkwisting door andere uitspanningen, die voor geest en hart meer veredelend zijn, konden vervangen worden. Mij bevalt het kaartspelen nimmer, ik doe het slechts wanneer ik er mij niet welvoegelijk van ontslaan kan; en mijne oplettendheid, die uit lusteloosheid voortvloeit, ergert dan ook veeltijds mijne speelgenooten. Ik zeg dit alleen, lieve SOPHIA! omdat gij niet denken zoudt dat vooringenomenheid met het kaart-spelen, mij het een en ander tot verontschuldiging der spelenden doet inbrengen. Ik vind iets verachtelijks, iets diep vernederends voor de menschheid, in het gewone zeggen: '*het kaartspelen is toch beter, dan van anderen kwaad te spreken,*' en het zijn alleen armhartige, niets beduidende wezens die zoo iets uit den grond van hun hart kunnen te voorschijn brengen, verbeeld ik mij. Goede hemel! is dan het eenig doel dezer ellendelingen om in hunne bijeenkomsten het een of ander kwaad te doen, waaruit zij dan nog zoo goed zijn van het beste kwaad te kiezen? even alsof het beter ware een mensch armen en beenen te breken, dan wel den hals, waar het leven mede gemoeid is, zoude zijn. Neen, lasteren of kwaadspreken is eene afschuwelijke misdaad, en wee de rampzaligen, die

zich in gezelschappen daartoe verpligt gevoelen, indien het gesprek levendig zal blijven. Ja, wee de rampzaligen, die dit zwarte misdrijf niet kunnen vermijden, zonder de kaarten in de hand te nemen; hun onrein hart, brengen zij toch aan de speeltafel mede, een spelen is voor hun zedelijk gestel even als een gevoelloosmakend vergift, dat eene andere booze kwaal doet sluimeren, voor het phijsiek of natuurlijk ligchaamsgestel. Ook beklaag ik de arme leeghoofden in beiderlei geslacht, die zich zelve jammerlijk vervelen, zoo lang zij niet aan de speeltafeltjes zitten. Voor deze beuzelende wezens, geloof ik, is het verspelen van den tijd even onverantwoordelijk als het noodeloos verslapen van denzelven. Want wanneer zij eenmaal toch rekenschap moeten geven van den onwaardeerbaren schat, hun toevertrouwd, den tijd namelijk, zal het op hetzelfde uitkomen, of zij de kostelijke uren, die zij zoo nuttig hadden kunnen besteden, hebben doorgesluimerd, of doorgespeeld. Maar voor lieden, die in eene gemengde bijeenkomst hunne welgeoefende denkingskracht op eene vriendschappelijke wijze verkiezen te ontspannen, of liever eene geheele andere rigting geven, voor deze geloof ik, is een uur kaartspelen, wanneer zij daar lust in hebben, in den winter, even onschuldig als een uur te paard rijden of wandelen in den zomer. Het eene versterkt, door ontspanning, de geestkracht, en het andere bevordert de spijsvertering en den omloop van het bloed; schoon ik paardrijden en wandelen in alle saizoenen ver boven kaartspelen zoude ver-

kiezen. Doch in eenen winteravond kan men daar geen gebruik van maken. Misbruik maakt dus alleen het spelen misdadig; doch hetzelfde zoude bij ligchaamsoefeningen plaats hebben. Van lage winzucht en boosaardige hartstochten, die bij het spelen kunnen opgewekt worden, spreek ik niet; deze toch vloeijen uit het onreine hart, en mengen zich onder alle bezigheden. - Maar, mijne lieve SOPHIA! ik zie daar eens na, hoeveel ik reeds geschreven heb, en dit verschrikt mij. Welk een groote brief zal dit zijn! want hoe uitgebreid hij reeds moge wezen, ik moet hier toch nog een enkel woord over den schouwburg bijvoegen. Ook dezen bezoek ik, gelijk gij weet, van tijdt tot tijd, en ik stel dit onder de genoegens die onze stad gedurende den winter aanbiedt. En nu ik toch zoo aan het ongedwongen schrijven over verschillende onderwerpen ben, en gij van mij altijd lange brieven vergt, wil ik u ook nog zeggen, hoe ik over de tooneelvertooningen denk. Onder de openbare vermakelijkheden vind ik geen zoo natuurlijk, en daarom zoo geschikt om het algemeen te verlustigen, dan het nabootsen van menschelijke bedrijven en handelingen. De best uitgevoerde concerten zijn schoon, voor kunstkenners en ware kunstbeminnaars; de overigen wonen het bij, niet om te hooren, maar om te zien, gezien te worden, en te praten. Want voor hen die geene muzijk beminnen, heeft de schoonste harmonie geene waarde. Op bals en danspartijen moet men het kunstmatig dansen verstaan, - en dit is niet algemeen - en hoe menigwerf heeft het

voor gezondheid of zeden eene schadelijke uitwerking. Maar een goede tooneelvertooning is de spiegel, die het menschelijk leven terugkaatst, en moet daarom ook algemeen behagen. Tooneelvertooningen schijnen der menschheid eigen te zijn; de wildste volken, zelfs, bootsen, door hun gebarenspel - dat men dansen noemt - hunne krijgstogten, hunne overwinningen, hunne jagt, en hunne liefde na. Met de toeneming der beschaving steeg ook het nabootsen van menschelijke bedrijven allengs tot meer volkomenheid, tot dat het eindelijk dien trap bereikte, waarop wij het in de meeste schouwburgen van *Europa* heden zien. Vraagt gij nu, lieve Vriendin! hoe ik denk over het nut, dat door tooneelvertooningen gesticht wordt. O, Lieve! ik geloof dat heel veel nut *kan* gesticht worden door dezelve, ja - ik zoude ook gaarne den schouwburg de school der zeden noemen, doch dan moest eerst alles wat zeden kan bederven of wat de ondeugd kan aanmoedigen van het tooneel geweerd zijn. Het is waar, geheel onzedelijke, of de eerbaarheid op eene ruwe wijze kwetsende stukken, worden in onze dagen wel niet meer opgevoerd; doch daar zijn nog een aantal andere, vooral nastukjes, die door schandelijke dubbelzinnigheden de weldenkende doen blozen, en het zedelijk graauw in alle standen doen lagchen; die ik voor altijd wilde verbannen hebben. Ook wilde ik die tweeslachtige of halfzedelijke vodden, die op het fransche tooneel in ons land, of, zelfs uit het fransch vertaald, op het *Nederlandsche* tooneel vertoond wor-

den, afgekeurd en verworpen zien. Waartoe dienen toch al die listen en bedriegerijen tusschen echtgenooten, ouders en kinderen, ooms, neven en nichten? Zij mogen de verdienste hebben dat ze doen lagchen, doch zij voeden en ontwikkelen niet zelden de onreinste beginselen. Zij stellen bejaarde of gebrekkige lieden - waarvoor eene gezonde zedekunde ons eerbied en medelijden inboezemt - in een bespottelijk licht, en zij vernietigen de kracht der heiligste banden. Ware dat alles van onze tooneelen verre verwijderd, wierd alles wat edel en schoon is, duidelijk en voor het algemeen vatbaar nagebootst of voorgesteld, en alles, wat laag en ondeugdend is in het verachtelijkst licht ten toon gesteld; in waarheid dat was volgens mijne gedachten de schouwburg de oefenschool der zeden. Ik weet niet of het aan mijnen smaak hapert, maar ik verkies stukken die het dagelijksche leven vertoonen, over het algemeen, in vele opzigten boven de treurspelen. Doch versta mij wel, lieve SOPHIA! het hooge treurspel, in deszelfs volkomenheid houde ik voor het verhevenste der poëzij, ja voor het voortbrengsel van een genie, dat zich boven het menschelijke verheft. Maar ik spreek hier van het algemeene nut. In het dagelijksch leven, toch, worden niet altijd vorsten verraden, helden op de hardste proef gesteld, vorstinnen aan hare deugd opgeofferd, enz. Zoo iets maakt zeker wel een sterken indruk, maar tot het navolgen van het goede, het edele in die bedrijven, is niet altijd gelegenheid. Geheel anders is het met stukken, die het dagelijksche leven voorstellen, het verrigten van grootmoe-

dige daden, die elk, wie slechts wil, verrigten kan; het edelmoedig vergeven van beleedigingen, het weldoen van vijanden, zelfs het helpen van ongelukkigen met opoffering van eigen wenschen en genoegens, de strijd tusschen eerlijkheid en behoefte, en de bekroonende zegepraal in dien strijd, de trouwhartigste liefde van ouders en kinderen, de verknochtheid van echtgenooten, de onbezwijkbare trouw van vrienden, en duizend andere dingen, die na te volgen zijn, kunnen stof geven tot dramatische vertooningen; terwijl de donkere schaduw van al het tegenovergestelde het goede en schoone nog meer verhoogt. Zie, lieve Vriendin! kon ik dit alles zoo eens naar mijne verkiezing schikken, dan zoude ik trotsch op mijn bedrijf zijn. De onnoozelste, de domste zelfs onder de aanschouwers, zoude dan immers de deugd boven de ondeugd moeten beminnen? ook zouden de tooneelspelers (verbeeld ik mij) heel veel in achting winnen, want zij zouden zich dan niet meer leenen tot het vertoonen der opgetooide zedeloosheid; en onze landgenooten zouden niet meer zoo afkeerig zijn om hunne kinderen, (waarin zich de aanleg tot tooneelspelers vertoont) daarvoor op te voeden, en zich in die waarlijk beminnelijke kunst te doen oefenen. Want in de zamenleving zouden gewis dan de tooneellisten (op wier zedelijk gedrag niets was aan te merken) eene vrij aanzienlijke plaats bekleeden, even als de beoefenaars van andere schoone kunsten. Doch dit zijn slechts vrome wenschen! Intusschen verkies ik heden stukken die mij meest behagen, om te gaan zien. Ik vereer de achtingwaardige tooneellisten in

spijt van alle vooroordeelen tegen hen. Jammer maar, dat deze mijne stille vereering zoo weinig afdoet; handelingen uit onze vaderlandsche geschiedenis bemin ik boven alles op het toneel, zij boezemen liefde voor het vaderland, eerbied voor ons voorgeslacht, ja ook waren heldenmoed, en zucht voor, door wetten geregelde, vrijheid in. Maar nu geen woord meer, beste Vriendin! mijn schrijftijd is ook voorbij. Mijne waardige ouders groeten u, zij doen dit ook uwe Moeder en Zusters, die ik ook allen van mijne hoogachting verzeker. Ik vertrouw op uw gegeven woord, om eenige dagen bij ons te komen doorbrengen; ook hier, mijne Lieve! zult gij tevreden zijn. Want waar genoegen in het hart woont, daar verlaat het ons zoo weinig in de stad als op het land. Vaarwel mijne Beste! gij wordt in gedachten omhelsd door

Uwe liefhebbende

LOUIZE.

De eerste April.

Zijt mij welkom, o gij eerste Aprildag, versierd met de eerstelingen der lente! Lach en juich de ontwaakte natuur te gemoet. De gelijke lengte van dag en nacht is reeds verdwenen; de dag zegeviert op den wijkenden nacht, en uw vervroegde morgenstond, o eerste dag van April! ademt reeds de kracht

der jeugd van het jaar over beemden, bosschen en velden, die de opgaande zon uit den zwarten sluijer des nachts ontwikkelde. Het is waar, niet zelden draagt gij nog de merkteekenen des winters, niet zelden huilen woeste stormen door de nog bladerlooze bosschen, niet zelden schijnt de winter, schoon vlugtende, zijn spoor nog met sneeuwvlokken, of koude neêrplassende regens te teekenen. De koude lucht, die van over de ijsvelden in het Noorden stroomt, doet niet zelden het waas der opluikende planten tot zilveren rijp stollen, en verzwelgt de koesterende warmte der allengs minder schuins neêrstralende zon. Doch ook zelfs deze koude is dienstbaar aan het heil der verjongende aarde; zij moge de groeikracht nog kluisteren, zij moge de zwellende knopjes als in hunne omwindselen terug drijven, en de bevende bloempjes, aan den schoot der aarde ontsproten, de half ontslotene kelkjes weer treurig naar den grond doen buigen, als wilden zij zich daar weêr tegen de gestrengheid der lucht verschuilen. Die zelfde koude versterkt de wortelen der planten, bereidt schooner verwen voor het bruidskleed der lente, en doet het levensbeginsel van tallooze insekten, die de bloesems der lente, en de vruchten van de zomer en herfst zouden verslinden, den volkomen doodslaap insluimeren. Hoe gij dan ook verschijnt, gij eerste dag, van eene maand, die de liefelijkste hoop over dit halfrond op ligte wolkjes doet zweven! gij zijt mij welkom, hetzij dan een heldere stralenkrans u versiert, en een zacht groen waas zich voor uwe treden over dorre struiken en takken verspreidt, of, hetzij graauwe wolken u om-

sluijeren, noorderstormen voor u heen ruischen, of zelfs de tot ijs gestolde plassen aan uw glansend gelaat ten spiegel verstrekken. De dankende mensch herkent toch ook in u, de verkondiger van Gods wakende liefde. De aarde juicht bij uwe verschijning, en ziet u de kroon der schoonste verwachtinge strengelen. April, zoo was al vroeg de naam van deze maand, welligt omdat in de taal van oude volken de jeugd, of de ontluiking, hierdoor werd uitgedrukt; of men wil, dat ook, door dezen naam op het spelend schuim der golven werd gedoeld; het schuim, namelijk, waaruit, volgens de met fabelen getooide Godenleer der Grieken, *Venus*, of de Godin der liefde zoude geboren zijn. Zonderling is voorzeker deze speling van het vernuft; doch, die een weinig nadenkt, ontdekt alras dat het leerboek der natuur, hetwelk, sinds de schepping, voor het menschelijk verstand opengeslagen lag, ook de eerste aanleiding gaf tot het verzinnelijken der eenvoudigste waarheid, of tot het vormen van deze beelden. Ja, de winter was voorbij, de schijnbare doodslaap der natuur werd door eene algemeene herleving afgewisseld, helder en gloeijend rees weer de lentezon telkens uit de kimmen, hare fonkelende stralen ontlokten eenen vloed van dampen uit oceanen en meren; schitterend stegen die dampen, als veelkleurige zuilen, naar het zwerk; met smaragd en goud getooide golven speelden om het prachtig voetstuk dier zuilen; Dolfijnen en andere gezellige visschen, door de koesterende zon naar de oppervlakte der zee genoodigd, dartelden

en plasten in het water, en deden de blinkende golven schuimen. Maar ook nu zag de levendige verbeelding der vrolijke strandbewoners de liefde in het midden der geschubde menigte geboren, ja geboren als uit het glinsterend schuim dat luchtig daar henen spatte, terwijl zacht spelende koeltjes met de schaduwen van bergtoppen en bosschen, die zich in het meer spiegelden, dansten. Naauwelijks heeft zich de verbeelding eene gedaante gevormd, of zij voltooit dezelve op de rijkste, op de prachtigste wijze. De liefde, de neiging ter vermenigvuldiging, door wijsheid en almagt eenmaal over de dierlijke wereld geademd, en, volgens de onderscheidene rangen der schepselen, met voorbijzwevende weelde, of hemelsche zielenharmonie, verbonden; die liefde, was alras door de verbeeldingskracht met louter zinnelijke schoonheid en Goddelijke bevalligheid omkleed. Zoo kwam dan *Venus*, of de liefde, uit de golven te voorschijn, rein als de parelschelp, die haar ter zegekoets verstrekte, schuldeloos als de sneeuwwitte zwanen, die, in een blank donzig gareel gespannen, haar over de wiegende golven naar den oever deden voortrijden; want de Godin der liede moest ook over verjongde bergen en dalen, over velden en bosschen, leven en blijdschap verspreiden, Ja, jeugdige Aprilmaand! gij stemt reeds de speeltuigen der liefde, eerlang zullen de bosschen weêrgalmen door het duizendtoonig zingen der gevederde bewoners, eerlang zal de laauwe adem der lente vreugde en genot in de bloeijende dalen doen juichen, op de bergtoppen

doen huppelen, en zelfs langs de barre heide de galmen der vreugde en der liefde langs bebloemde heuvelen doen rollen. Met regt, beminnelijke Maand! noemen wij in onze taal u Grasmaand. Uwe hand weeft het bekoorlijk groen tapijt, dat eerlang de aarde wijd in het rond versiert, waarover onze blikken zoo rustvol zullen wijden, waarop de matte wandelaar zoo vreedzaam zal sluimeren, waar langs de schuldelooze kindschheid zoo vrolijk zal dansen, of zich met kransen van geurige nachtviooltjes, van gele boterbloemen, en eenvoudige madeliefjes, die door hun zuiver wit het groen als met zilver besprenkelen, zal versieren. Ja, Grasmaand! boven al zijt gij voor mijn Vaderland belangrijk; hier toch, op onzen vlakken grond, wiegt zich de mollige welvaart onzer landlieden, langs de boorden der vaderlandsche stroomen, op buigende grashalen. Met verlangen wacht reeds het rundvee in de volle warme stallen, op uwe blijde dagen, die uit den gouden horen des overvloeds het malsche gras over onze vette weiden zullen uitstorten. Elk lentekoeltje, dat door de opene staldeur naar binnen waait, schijnt onze melkgevende dieren te verkwikken. Zij snuiven het met uitgerekten hals op, en hunne vreugd uitdrukkend blaten en loeijen, is als de bastoon in het koorgezang der natuur, waarmede zij de verjongende vruchtbaarheid verwelkomt.

Waarom, eerste dag van April! heeft u de laffe dwaasheid immer ontwijd, door aan geesteloozen spotlust den teugel te vieren? van waar toch eigende

zij zich het zoogenaamde regt toe, om op den eersten dag van eene der weldadigste maanden, onnoozelen te misleiden of belagchelijk te maken? Ik weet het, men heeft deze aangenomene vrijheid, om te bespotten, weleens doen afstammen van eene gebeurtenis, die het hart van alle Christenen met schaamte over de diep weggezonken menschheid vervult; van de bespotting namelijk, die eenmaal de Viervorste HERODES, wiens geweten nog sidderde voor het bloedende hoofd van JOHANNES den Dooper, den lijdenden Heiland deed ondergaan. Maar neen, ik bloos bij deze gedachten, wie toch onder de Christenen zoude zoo laaghartig, zoo afschuwelijke zijn kunnen, om dezen trek uit de gewijde geschiedenis, in de verachtelijkste gewoonten, ten hoon der menschheid, levendig te houden, en eenen der meest ontaarden onder ADAMS nageslacht op de schandelijkste wijze na te volgen? Onnoozelen aan bespotting ter prooi te geven, onschuldigen belagchelijk te maken, strijdt te allen tijde met het gevoel van billijkheid en menschenliefde. Wie, die de eenvoudig schoone zedeles des Evangelies verstaat, de les namelijk, ‘doet anderen wat gij wenscht dat aan u gedaan worde’ zal ooit een zijner natuurgenooten aan hoon en spot blootstellen? Maar, wie zulk eene vernederende laagheid bedrijven kon, om den snooden Vorst van *Galilea* na te volgen, deze maakte zich den naam van Christen onwaardig. Liever houde ik deze reeds bijna vergetene gewoonte, voor een overblijfsel van oude heidensche feesten, waarop slaven, om hunne meesters te behagen, zich bespottelijk maakten, of ook wel door deze gebruikt

werden om zich met hunne onkunde of onnoozelheid te vermaken. Doch hoe dit zijn moge! nimmer, eerste Aprildag! nimmer gaat gij voor mij op, of gij boezemt my stille feestelijke gewaarwordingen in; eenmaal toch bestraalde uw glans den eersten grondsteen van het heiligdom der vrijheid in *Nederland*, eenmaal ging de zon, op den eersten dag van April onder bij het dankend juichen van onze moê gezworvene, en van elk verstootene Landgenooten, die op den vaderlandschen grond, schoon die doorweekt was door het bloed van hunne vrienden en magen, zich weer legerden. Ja, eenmaal omvloeide, op dezen eersten Aprildag, het liefelijk avondrood de voor vrijheid en Oranje gewonnen *Briel*. Wie noemt den naam dier stad immer, zonder aan de wijze Voorzienigheid, die over ons vaderland waakte, met dankenden eerbied te gedenken? Vruchteloos zagen de verdrukte Nederlanders uit naar hulp; duizendtallen waren den erfgrond hunner vaderen ontvlugt; ach! ontvlugt voor hunnen eigen erfheer, voor den gevoelloozen dwingeland, die den schepter over *Spanje* zwaaide, voor wien het vermoorden van eigen kroost kinderspel was; een dwingeland, die het regt der menschheid vertrapte, wiens doemwaardige hoogmoed geen tegenstand kon dulden, ja, die een geheel volk, hoe edelaardig, hoe getrouw ook, liever wilde opofferen, dan een enkelen stap terug treden. Deze gevoellooze dwingeland verkoos uit zijne stoutste bevelhebbers den nog veel gevoelloozer ALVA, die zijnen weleer behaalden krijgsroem door den afgrijsselijken post van beul, met eeuwige schande verwisselde. Deze on-

mensch, in wreedheid uitgeleerd, poogde in het onschuldige bloed van achttien honderd Nederlanders, op moordschavotten en brandstapels omgebragt, het gevoel van regt, van vrijheid, en menschenwaarde te versmoren. Maar te vergeefs, het martelvuur, dat hier zoo vele slagtoffers verteerde, ontvlamde eene edele wraak in de borst van vaders, broeders en zonen der vermoorden; de onwrikbare moed, waarmede de aan God getrouwen op de houtmijt of onder het slagzwaard hun leven eindigden, ontwikkelde de ware grootheid in de ziel hunner vlugtende Landgenooten. Maar geen der Christenmogenheden bood hun schuilplaats, hun laatste hoop was op den eeuwig dierbaren vriend van het Vaderland, op WILLEN *van Oranje* gevestigd. In zijne onwankelbare standvastigheid zagen zij het schaduwbeeld der Goddelijke kracht, die hun uitkomst kon geven, Ja, in zijn grootmoedig opofferen van goed en bloed, herkenden zij de liefde des Eeuwigen, die het om hulp schreijend Vaderland nimmer geheel zoude verlaten. Van *Engelands* kusten verjaagd, zwerft LUMEY met eenige schepen op de golven; geen grond schonk hem of zijnen heldenstoet eenige veiligheid; staatkunde verbande de ongelukkigen uit vreemde rijken, en in hun eigen vaderland waren galgen en brandstaken voor hen opgerigt. De Atheensche burgers ontweken eenmaal den vaderlandschen grond op hunne vlottende schepen; doch het herbergzaam *Salamis* was eene veilige schuilplaats voor hunne goederen, vrouwen en kinderen; terwijl zij zelve, met vereenigde magt en onder geoefende krijgshoofden, de overwinning konden bevechten. Maar welk lot

hadden onze dwalende watergeuzen te verwachten! Zij waren weinig in getal, van alles beroofd, nog in den strijd niet geoefend, en zij werden gemareld door den doodelijksten angst voor de dierbaarste betrekkingen; die, of bij vreemden ontferming zochten, of in de magt hunner beulen waren achtergebleven. Zoo worden zij door wind en baren, op de Noordzee geslingerd, nergens is eene herbergzame haven, waarheen zij zich tegen storm en vloeden kunnen verschuilen; geene ankerplaats biedt hun veiligheid, want op de spaansche schepen, die af en aan varen bevinden zich de doodvijanden der Watergeuzen, vijanden, die niets vuriger verlangen, dan door het plengen van het onschuldige bloed der zoogenaamde Ketters zich bij den Koning, en bij de Geestelijken verdienstelijk te maken. Held LUMEY, en de overige scheepsbevelhebbers nemen eindelijk het bijna wanhopend besluit om naar *Texel* te zeilen, daar de spaansche schepen weg te nemen, of indien deze hun geen rijken buit; wat zeg ik? geen genoegzaam levensonderhoud kunnen opleveren, voet aan wal te zetten, en strijdend in hunne behoeften te voorzien. Doch het nameloos Wezen, dat over onze lotgevallen beschikt, toonde aan de moedige vlugtelingen een veel edeler doel. Ja, Hij, wiens Alvermogen als op de vleugelen des winds wandelt, hij dreef de kleine vloot door tegenwind van *Texel* af, en den mond van de *Maas* in. Welligt bekommerden zich toen de moedige schepelingen in de eerste oogenblikken, om dezen schijnbaren tegenspoed. Wie weet met welk een treurig oog, met welk een ontevreden hart, zij de lucht en de

drijvende wolken zullen aangestaard hebben, en intusschen zweefde op die wolken de zegevierende vrijheid van het gemarteld Vaderland. De *Briel*, die de sleutel van de *Maas* mogt genoemd worden, valt de vlotelingen in het oog, en hun verstandig overleg maakt gebruik van het schijnbaar toeval. De *Briel*, (dit bedenken zij) is niet sterk bezet, en onder de burgerij bevinde zich velen die om vrijheid van geweten, die om het verbreken der slaafsche ketens, God vurig bidden, terwijl het bloed van hunne vermoorde geloofsgenooten nog om hen heen rookt. Ja, dit weet de dappere LUMEY, dit weet de grootmoedige, de edeldenkende DE RIJK, dit is aan allen bekend; en in naam van *Oranje* vorderen zij de overgaaf der stad. De bezetting weigert, maar de fiere Watergeuzen zetten den voet op vaderlandschen grond, zij planten de vaan der vrijheid voor den wal, de dapperen ontsluiten zich met geweld de stads poort, en de *Briel* is aan den moordzieken ALVA en den tiran op Spanjes troon ontrukt. Nu stijgt het gejuich der vrijheidszonen ten hemel, de lang verdrukte burgers halen adem, onbezorgd voor ALVA'S, bloedraad mogen zijn God nu in geest en waarheid aanbidden; het vernederend ontwerp om den *Briel* te slechten, en den buit te ontvoeren, werd vernietigd. Neen, de vrijheidminnende helden mogen geene zeeroovers, geene op buit beluste vernielders van huizen, heiligdommen, en vestingwerken zijn, de *Briel* is de eerste vrije stad in *Nederland*, het eerst zwiert de Oranjevaan op hare wallen, het eerst wordt daar, in de kerkgebouwen, het schemerig kunstlicht uitge-

bluscht, en hart en verstand geopend voor het heerlijk licht der zedelijke wereld, het licht door onzen Goddelijken Verlosser zoo heerlijk over de aarde verspreid, het licht der kennis, dat voor elk, - wie slechts onderzoekt, en met ernst nadenkt, - glansrijk opgaat. Nu ook had onze zwervende heldenstoet eene rustplaats, nu zijn zij niet langer een spel van wind en golven; neen, de schepen liggen veilig vertuid, de hoop herleeft, de woestheid der tot vertwijfeling getergde dapperen, is tot waren heldenmoed veredeld, het geweld verhoogt zich tot ware grootmoedigheid, de wraakzucht wordt beteugeld, en, na eenige ongeregeldheden, die het innemen van den *Briel* ontheiligden, ademt de geest van het Christendom liefde en dankende vreugde in de borst der helden. ALVA sidderde, toen het gerucht de zegepraal der Watergeuzen hem deed hooren. Doch de verdrukten grepen moed. Zij vestigden het oog op den *Briel*; de naijver ontwaakte, en met elk lentekoeltje, dat van de Brielsche wallen *Nederland* omwaaide, ontlook de verhevenste heldentrouw, en stad bij stad haastte zich om de ketens af te schudden. - En zouden wij dan deze voor ons Vaderland zoo heilrijke gebeurtenis, op den geboortedag der vrijheid, niet herdenken? Ja voorzeker, eerste dag van April! gij, die eenmaal voor de eerste reis over de aan het juk ontwrongen Brielenaars en Watergeuzen, lichtte, gij blijft door elken Nederlander nog met ware vreugd begroet. Helden bestraalt gij het met vrede en welvaart gekroond Vaderland, en in hetzelve eenen troon aan vrijheid en wetten gehe-

ligd. De Vorst is de beschermer van onze regten, het bloed van Vader WILLEM, die het spaansche juk voor ons vergruisde, stroomt hem door de aderen, de beste, de standvastigste, de meest verlichte koning onder de koningen, hechtte aan het verbond, dat hij voor het oog des Alwetenden met ons maakte, het zegel der Godsvrucht, het zegel der vorstelijke eer, en dat der belangen van zijn dierbaar, zijn bloeijend stamhuis.

Keer nimmer weder, o gij liefelijke dag der lente! zonder *Neêrlands* welvaart met nieuwe bloesemknoppen getooid te zien; keer nimmer weder zonder de zalige eendragt in het hart van ons Vaderland diep geworteld te zien, zonder de vruchten der broederlijke liefde te zien rijpen, zonder uit alle heiligdommen de verschilldende lofzangen der vreedzame Christenen te hooren weergalmen, zonder de wetenschappen, door de dankende menschheid met eerloof bekranst te zien, en zonder het waas der schoone kunsten, als verkwikkenden morgendauw, op het levensgenot in alle levenstanden te zien parelen.

De eerste paaschdag.

De zon rees in al hare pracht boven de kimmen; haar glans, die de lichte nevelen heerlijk kleurde, scheen een vurige stroom, die geheel het luchtgewelf

omvloeide, en de drijvende wolken met gouden en purperen tinten versierde, toen de beminnelijke, de Godvruchtige CELESTA, door haren veel ouderen broeder begeleid, reeds eenen wandeling deed, naar het eenvoudige dorpskerkhof, waar hare geliefde dooden sluimerden, en waar heden de natuur, door hare schijnbare herleving, de verwachtwordende opstanding der dooden als verzinnelijkte, of in treffende beeldenspraak verkondigde. CELESTA was eene jonge weduw; éénmaal gevoelde zij zich zoo zalig als Gods denkende kinderen op deze aarde immer zijn kunnen. Zij was de teedergeliefde dochter van deugdzame en van elk hooggeachte ouders, die haar godsdienstig gevoel al vroeg hadden opgewekt, en door de nuttigste oefeningen veredeld. CELESTA genoot eene opvoeding, die haar geschikt maakte om, in onderscheidene levenstanden, hare bestemming te volgen; in geene huisselijke bezigheden, die aan eene vrouw voegen, was de bevallige CELESTA onbedreven; haar opgehelderd verstand, verrijkt met algemeene kundigheden, zoowel als hare liefde voor-, en hare bedrevenheid in onderscheidene schoone kunsten, deden haar de vreugd en het sieraad zijn van elken gezeligen kring, waarin zij verscheen; terwijl ongeveinsde zedigheid, die ware pronk van uitmuntende talenten, haar gedrag altijd overschaduwde, maar ook des te bekoorlijker deed uitschitteren. Doch vooral was de jeugdige CELESTA van hare vroegste jeugd af tot eene verlichte Christin gevormd, de waarheden van den Christelijken Godsdienst, die de oude Wijsgeeren vruchteloos poogden te ontdekken, doch die door JEZUS voor kindertjes zelfs geopenbaard is, die waar-

heden had CELESTA met haar verstand en hart omhelsd; haar geloof aan den Goddelijken Verlosser was onwankelbaar daarop gegrond; hierdoor gevoelde zij zich door de blijdste hoop reeds zalig, en hare liefde voor God, wien zij in JEZUS als haren Vader kende, was door die waarheden voor eeuwig in hare ziel ontvlamd. Gelukkig dan ook vloeiden hare jeugdige jaren daarhenen, want, schoon hare ouders door onvoorziene rampen hunne welvaart zagen verwoesten, ja, schoon, met hunnen voorspoed, ook velen, die zich hunne vrienden hadden genoemd, verdwenen, en zij zich uit eenen staat van overvloed, tot dien der behoefte zagen neêrgezonken; CELESTA's lieve tevredenheid begaf haar geen oogenblik. Neen, zij was de troost van hare weleens bekommerde ouders. Stel u gerust (zeide het lieve meisje) mijn trouwhartige Vader! Stel u gerust, mijne lieve Moeder! wij hebben immers niets verloren dan wat zelfs koningen en vorsten bij hun sterven moeten verliezen? Al het overige hebben wij behouden, ziels- en ligchaamsvermogens om voor ons levensonderhoud te zorgen; ons geloovig vertrouwen op Gods vaderlijke liefde, en onze blijde verwachting in de toekomst, dit alles kan geen mensch, geen lotgeval ons ontrooven. CELESTA en hare ouders verlieten de stad, zij verkozen eene landelijke woning aan het einde van het bevallig dorp *S*..... hier legde zich de brave vader op het beoefenen der wetenschappen toe, terwijl hij les gaf aan verschillende jonge lieden. De brave moeder overleefde de verwisseling van haren stand en haar lot niet lang,

zij bezweek voor eene hevige krankheid; hare liefderijke oppassende dochter en echtgenoot zonden de vurigste gebeden tot God om haar behoud; doch zij had hare taak hier aan deze zijde van het graf voltooid, en zij ging over in de betere wereld. CELESTA spaarde niets om haren geliefden vader te vertroosten, schoon zij zelve zoo veel vertroosting behoefde, doch onze schoone Godsdienst liet haar die ook niet ontbreken. Ook de ontwerpen, die haar vader gemaakt had, om in den schoot der natuur een nuttig, een werkzaam leven te leiden, werden door eene kwijnende ziekte verijdeld; en naauwelijks een jaar nadat hij zijne dierbare gade in het graf had zien nederzinken, werd ook zijn stoffelijk overblijfsel aan hare zijde nedergelegd. De bitter bedroefde CELESTA werd, toen de welvaart harer ouders nog bloeide, door eenen der edelste jongelingen bemind. Hij was ouderloos, en bezat eenen aanzienlijken rijkdom, doch de ouders van CELESTA zouden, al ware hij ook doodarm geweest, met vreugd hunne geliefde dochter hem hebben geschonken, en de harten der jongelingen waren voor het oog van God reeds voor eeuwig vereenigd. Doch de betreurenswaardige toestand waartoe CELESTA en hare ouders zoo onvoorziens waren gebragt, hadden deze grootmoedige doen besluiten om alle betrekking met den waarlijk edelen PHILANT (dit was de naam van CELESTA'S minnaar) af te breken. Voor CELESTA was dit voorzeker de hardste beproeving, doch zij was de eerste geweest die onder eenen vloed van tranen haar

onwankelbaar voornemen, om van PHILANT voor altijd af te zien, had betuigd. De vriend van mijn hart (zeide zij) moet niet in mijne armoede deelen, en geen sterveling moet onze liefde door eene enkele gedachte aan zelfbelang, van mijne zijde, kunnen ontheiligen. Vruchteloos had PHILANT op alle mogelijke wijze getracht haar van besluit te doen veranderen, ja, haar zelfs in de bitterheid zijner ziel de bewerkster van zijn ongeluk genoemd; en in waarheid, de brave jongeling zag de vreugd van zijn leven verwoest; doch toen hij de doodelijke krankheid van CELESTA'S vader vernam, ijlde hij derwaarts, en drong, onaangemeld, in de ziekekamer, waar CELESTA, door zorg en waken afgemat, doodsbleek voor het sterfbed geknield lag. Hij knielde zwijgend aan hare zijde, en, terwijl hij zijnen arm om de weenende CELESTA sloeg, greep hij met de andere hand die des kranken, die met gesloten oogen, bleek en uitgeteerd, daar nederlag. Mijn Vader! (sprak PHILANT met eene zachte stem) mijn Vader! kunt gij uwen PHILANT, dien gij eenmaal tot uwen zoon verkozen hebt, nog uw vaderlijken zegen schenken? De kranke herkende den toon zijner stem, en opende de oogen, terwijl een zachte gloed zich over zijn gelaat verspreidde; PHILANT (stamelde hij) ja, God zegene u! o wees de beschermende vriend van mijn arm verlaten kind. PHILANT knelde CELESTA aan zijne borst. Om 's hemels wil, dierbaar Meisje! (sprak hij) maak een einde aan mijn lijden, ik zoude den goeden God danken voor hetgeen ik bezit, wanneer ik het met u

kon deelen; maar wilt gij dit niet? is, hetgeen ik bezit, de oorzaak van mijn ongeluk? CELESTA! ik wil en zal van alles afstand doen, het behoort van nu af aan eenen verren bloedverwant. Ik heb een ambt verkregen waarvan wij leven kunnen, uw hart bezit ik voorlang, maar geef mij in dit oogenblik uwe hand, ik wil nog armer zijn dan gij. CELESTA omhelsde hem. Neen! neen! (snikte zij) behoud al wat gij hebt, mijne trotschheid is overwonnen. De wereld moge zeggen wat haar lust. - De vader poogde zich op te rigten, hij legde de handen op hun hoofd, sloeg zijne verflaauwde oogen ten hemel, en smeekte den Goddelijken zegen over zijne kinderen af; en in den daaropvolgenden nacht gaf de dankbare, de op God vertrouwende Christen, nu omtrent het lot van zijn kind gerust gesteld, en met de vereenigde hand van PHILANT en CELESTA in zijne verstijvende hand gekneld, zijn jongsten snik. De broeder van CELESTA, ruim twaalf jaren ouder dan zij, bevond zich in een ander werelddeel; ook over dezen geliefden zoon had de stervende vader Gods ontfermende liefde afgesmeekt. Maar weinig maanden waren vervlogen na den dood des braven vaders, toen PHILANT zijne uitgekozene bruid naar het echtaltaar geleidde; en reiner menschelijke zaligheid kon op aarde niet genoten worden dan aan dit, voor de eeuwigheid beminnend paar te beurt viel. Bijna twee jaren waren zij gehuwd, toen het laatste, dat aan hun aardsch geluk ontbrak, hun werd geschonken, een zoon namelijk werd hun geboren, en Goddelijke wellust doorstroomde de ouderlijke harten. Dan ach! de bevallig

opbloeijende RUDOLF stamelde nog naauwelijks den vadernaam, toen PHILANT door eene kwaadaardige koorts aan zijne ontroostbare CELESTA werd ontrukt. Ontroostbaar? ja, de geheele aarde scheen haar nu woest en ledig. Menschen konden haar leed niet verzachten, doch dat kon de Godsdienst, dat kon haar geloof aan het zalig Evangelie, aan de blijde boodschap, die de Zoon des Eeuwigen aan de menschenwereld had verkondigd. De boodschap, namelijk, dat allen, die met mond en hart zijne leer belijden, in het eeuwige rijk van God het volkomenst geluk zullen genieten. Ja, troost aan CELESTA schenken, dat kon alleen de vaste hoop des wederziens; daar, toch, waar JEZUS is, daar wil hij dat al zijne vrienden eenmaal zijn zullen. JEZUS had door zijn voorbeeld ook CELESTA geleerd, dat na de overgang in het onsterfelijk leven, de liefde of de heiligste verbindtenis onder de menschen, de verbindtenis der waarachtige vriendschap, verheven boven alle aardsche belangen en genietingen, blijft voortduren. En het was dit zalig gevoel dat bij de jonge weenende weduw, de tranen des bitteren weedoms, door die der stille weemoedige vreugd deed vervangen. Maar nog had CELESTA niet alles op aarde verloren, nog zag zij het beeld van haren eeuwig geliefden PHILANT in de sprekende trekjes van haar onschuldig kind geteekend. Ach! ja, zij kende nog reine zinnelijke vreugd; immers, wanneer de kleine vrolijke RUDOLF haar zoo teeder liefdkoosde, haar de tranen van de wangen kuste, of, met den engelenlach der onschuld op de rozenlipjes, en op den toon der lieve onnoozelheid, tot haar zeide:

‘ween niet meer, mijne lieve Moeder! Vader, zegt gij, is in den hemel! daar zal hij toch ook naar ons verlangen, ik zal ook naar den hemel gaan, en dan zal ik vader zeggen, dat gij zoo om hem weent; en dat gij ook komen zult.’ In de kinderlijke taal van het aanminnig knaapje, lag iets profetisch; ach! eer zijn geboortedag voor de zesde maal verjaarde ontvlood de kleine lieveling voor een oogenblik het moederlijk oog, stortte in de snelstroomende rivier, aan wier oever hij een wilgentakje wilde plukken; en werd, ondanks alle toegebragte hulp, dood in CELESTA'S woning terug gebragt. Als versteend stond zij nu daar bij het zielloos lijkje, geene tranen gaven lucht aan haren beklemden boezem, en haar denkvermogen scheen in bewusteloosheid weg te zinken; tot dat eindelijk de verstandige Dorpsleeraar, die een teederhartig mensch en kindervriend was, den kleinen drenkeling omarmde, en met eene weenende stem zeide: ‘dit omkleedsel, vroege hemelling! liet gij ons slechts achter. O! zeg het nu aan uwen zaligen vader, dat uwe moeder hem nog lief heeft en betreurt; en eenmaal bij hem en u zal komen.’ Dit gezegde (dat CELESTA weleer den Leeraar had verhaald) riep haar tot zich zelve terug, zij barstte uit in eenen vloed van tranen, en overlaadde het koude, het verstijfde gelaat van haren lieveling met moederlijke kusjes. Ja, zeide zij al snikkende: verheerlijkte JEZUS! ik geloof, mijne dierbare gestorvenen leven bij u, maar ach! kom gij mijne zwakheid te hulp! Nu sleet CELESTA eenzaam hare dagen; menigwerf bezocht zij

het graf van hare dierbare overledenen, maar vooral deed zij dat op den feestdag van JEZUS opstanding. En haar broeder, die den vaderlandschen grond weêr bewoonde, vergezelde doorgaans de naar eene hoogere wereld uitziende Christin. Daar, bij het stof der dooden, juichte zij dan in hare ontsterfelijkheid; daar, dacht zij dan aan de algemeene opstanding, waarvan JEZUS de eersteling of de voortreffelijkste was geweest; ja, waarvan JEZUS verrijzen uit het graf het zigtbaar, het verstand en zinnen overtuigend onderpand was; daar, bij de grafzerken van hare geliefden, waarom heên, nu, het herlevend groen, waarom heên de herbloeijende bloemen der lente haar als met duidelijke letteren, door de natuur geschreven, deed lezen; ‘de Almagtige God heeft ook niet het stoffelijk omhulsel zijner denkende kinderen tot vernietiging geschapen’ Ja - daar, deed de vlinder - die aan zijn verdord omkleedsel ontworstelde, en de vleugelen in den glans der morgenzon ontvouwde - haar op die met heerlijke kleuren bestrooide vleugelen een schaduwbeeld zien der verheerlijking, waarvoor edeler, voortreffelijker ligchamen bestemd zijn. Ja, gewis een dierlijk ligchaam, slechts voor een kortstondig leven geschikt, een ligchaam, dat van deszelfs eerste vorming af, de ontbinding poogt te ontworstelen tot het eindelijk daarvoor bezwijkt; zulk een ligchaam wordt in de aarde nedergelegd of gezaaid, maar een geestelijk, of een tot de naauwste vereeniging met het geestelijk wezen van den mensch geschikt, ligchaam wordt opgewekt. Een

ligchaam door Gods almagt voor geene ontbinding meer vatbaar gemaakt; een ligchaam, even onsterfelijk als de geest zelf; een ligchaam, even vlug, even bestemd tot een eeuwigen voortgang in volkomenheid, zulk een ligchaam zal de onsterfelijke mensch omkleeden, en met de alsdan veredelde zinnelijke wereld verbinden. CELESTA hoorde hier nog, (zoo dacht zij) de stem der engelen uit het graf van haren verheerlijkten Verlosser haar toeroepen; 'Hier zijn de dooden, hier zijn uwe gestorvenen niet, zij zijn bij hunnen Goddelijken Vriend; zij gingen u voor naar het huis des Vaders, waarin vele woningen zijn, en waarin ook voor u eene heerlijke woning bereid is.' Na den vroegen paaschmorgen, tusschen de graven der dooden, die de opstanding verbeiden, als de eerste feesturen van den schoonen grooten dag der Christenen, de dag der verrijzing van onzen Heer, van onzen oudsten broeder; gevierd en het eenzaam kerkhof in stille overdenking omgewandeld te hebben, geleidde de trouwhartige broeder zijne zuster weêr naar haar klein maar bevallig landgoed, waar zij vriendelijk van elkander scheidden. CELESTA begaf zich nu alleen naar het bekoorlijk lindenprieel, waar jeugdig loof zich reeds liefelijk ontvouwde, waar de bloeijende jasmijn zich door de takken weefde, en de liefelijkste geuren verspreidde. En met blijde verwondering vond CELESTA hier, hare achtenswaardige Vriendin, MILKA, de dochter van aanzienlijke joodsche ouders, die op het naburig landgoed woonden. MILKA was, volgens de Mozaïsche wetten opgevoed, doch hare ouders hadden eenen

afkeer van alle bijvoegsels en ongoddelijke overleveringen; de boeken van het oude Testament hielden zij geheel alleen voor de Goddelijke openbaring, en als het eenig voorschrift van hun gedrag, voor zoo ver zij dat, zonder vaderland, zonder tempel, zonder offeranden, naar de wetten van MOZES konden inrigten. MILKA bezat, behalve de beminnelijkste vrouwelijke hoedanigheden, een veel omvattend verstand, en onbegrijpelijk veel oordeelskracht. Geen Godsdienst- of menschenhaat, had hare denkwijze beneveld, of haar gevoelvol hart bedorven; doch zij was met geheel hare ziel getrouw aan de leer harer vaderen, schoon zij niet zelden met CELESTA, wier deugd en zeden zij hoogschatte, over de zuivere zedeleer van het Christendom sprak: en dat geen blind vooroordeel haar onteerde, dit zal het volgende onderhoud der twee vriendinnen - dat ik woordelijk zal mededeelen - ons toonen.

Mevrouw R.

Welk eene zoete verrassing, lieve MILKA! Vind ik u reeds hier? en aan het lezen der Psalmen?

Mevrouw R.

Ja, lieve Vriendin! ik wist dat gij dezen morgen uwe gewone Paaschwandeling deed, doch denkende dat gij reeds terug waart, wilde ik u een morgenbezoek geven; gij weet, ik ben in de lente en in den zomer geen liefhebster om door de klimmende zon op het bed nog beschenen te worden. Doch van uwe dienstboden vernemende, dat gij nog niet terug waart, nam ik het gezang- en psalmboek, dat op uwe tafel lag, en begaf mij, schoon de

mogenlucht nog wat koel mij omwaait, naar uw geliefd prieel.
Mevrouw R.

Was het ook een onzer Christelijke Paaschliederen, dat door u gelezen werd?
Mevrouw R.

O! die heb ik wel gelezen, Lieve! doch nu verlustigde ik mij met dit (op den CIVden Psalm wijzende) zoo voortreffelijk in Nederlandsche versmaat overgegooten dichtstuk, dezen aan God gewijden lofzang der natuur; dien ik nimmer lees, dan met stille zielsverheffing, welke zich in de heiligste aanbidding verliest.
Mevrouw R.

Zoo gaat het mij ook, Lieve! gij vergeeft mij immers mijne vraag? Ja, ik weet het, onze Christelijke Paaschliederen zijn u niet onbekend; ach MILKA! zij schenken mijn menigwerf zoo veel troost, zij zullen dit van daag ook weêr doen, wanneer ik die in ons heiligdom met een aantal dankende Christenen mag zingen. Ach, MILKA! kon ik die met u ook zoo eenstemming zingen! ach! kon ik met u ook de graven mijner lieve overledenen bezoeken, en u doen gevoelen hoe wij Christenen, ook in de bitterste smart, nog door hoop zalig kunnen zijn. Gij weent, lieve MILKA! heb ik u beleedigd of bedroefd?
Mevrouw R.

Neen, dat kunt gij niet; uw vurige wensch vloeide uit liefde voor mij. Maar ik betreur im-

mers ook een' zoo hartelijk geliefden broeder? ik ween ook menigwerf bij het graf van mijne jong gestorvene vriendin MARIA; en ik geloof ook aan de onsterfelijkheid der ziel, lieve CELESTA! schoon ik mij daar geen duidelijk denkbeeld van kan vormen. Mijn gevoel verzekert mij, dat de dood ons niet kan vernietigen, JEHOVAH'S wijsheid en regtvaardigheid zijn mij hier ook borg voor. Maar die troostvolle bewustheid, waarmede gij van het wederzien uwer gestorvene lievelingen, en van het wedervereenigen met hen, spreekt, ach! die troostvolle bewustheid bezit ik niet. Het voortduren van den mensch zweeft mij slechts als eene schemering voor den geest. De Gewijde Schrift spreekt van een doodenrijk; het moet dus bestaan, maar - '*wie zal u daar loven?*' zegt de Psalmdichter. JEHOVAH is de God van ABRAHAM, IZAäK en JAKOB: zij bestaan dus, en wij worden allen tot hen verzameld. Doch in dat doodenrijk heb ik zulk een donker treurig uitzigt.

Mevrouw R.

Dit begrijp ik, lieve Vriendin! alleen voor de Christenen is dat alles helder en vrolijk. JEZUS, onze Goddelijke Leeraar, en ook de uwe, lieve MILKA! indien ge Hem slechts hooren wildet, JEZUS heeft de onsterfelijkheid in het volle licht gesteld; Hij heeft door zijn eigen persoon onze eeuwige voortduring onder het bereik der zintuigen gebragt; niet slechts wekte Hij, gedurende zijne omwandeling als Leeraar, gestorvenen in het leven; dit deden ook de oude Profeten, indien God hun daar het vermogen toe

schonk; doch de ongeloovigen konden die bovennatuurlijke werken miskennen, of van de kracht tot overtuiging zoeken te berooven, maar JEZUS, die voor het oog van Joodsche en Romeinsche aanschouwers aan het kruis was gestorven, die door een Romeinschen krijgsknecht met eene lans was doorstoken, zoo dat het gestolde bloed zich van het meer vloeibare water afscheidde, terwijl het uit de gewonde zijde druppelde; JEZUS stond, op den derden dag na zijne begrafenis op, met dezelfde hemelsche gezindheid, met dezelfde Goddelijke liefde voor alle menschen, waarmede hij gestorven was. Hij overtuigde zijne vrienden, met welke Hij nu weder verkeerde, dat geen dood het wezen van den mensch konde vernietigen; Hij had zijnen geest in de handen van zijnen Vader toevertrouwd, en zijn zigtbaar ligchaam afgelegd. Doch dat nam Hij, ten behoeve van zijne zinnelijke vrienden, in dezelfde gedaante, weder aan; nog veertig dagen na zijne opstanding bleef Hij, door dat zigtbaar ligchaam, met de zinnelijke wereld als verbonden, schoon het sterfelijke en het verderfelijke in hem, vernietigd was. Noch vijanden, noch dood hadden meer magt over hem, en hij heeft verzekerd aan allen die in hem gelooven, dat zij bij en met Hem eeuwig verheerlijkt zullen leven, en door liefde zalig zijn. Maar ik lees in uwe vriendelijke oogen, mijne goede MILKA! dat uw hart zegt: *Zoo dit alles nu maar waarheid was!* Is het niet zoo?

Mevrouw R.

Hield ik dit alles voor waarheid; o! dan was ik eene Christin. Ik zoude u haast gelukkig noemen,

mijne Lieve! omdat gij dit alles gelooft, doch dat kan ik niet. MOZES en de Profeten houdt gij immers ook voor Goddelijke schriften? Deze voorspellen ons de komst van den Messias, die een heerscher zal wezen over Israël, in wien al de geslachten der aarde zullen gezegend zijn, die onze verstrooiden weer zal verzamelen van de einden der aarde, en die over al zijne vijanden zal zegevieren. Hij zal den troon van DAVID weêr oprigten, hij zal de aarde met Gods kennis vervullen, gelijk de bodem der zee met water vervuld is, en hij zal de allerwoeste volken zelfs, die hij dan aan zich onderworpen heeft, voor de reine kinderen van ABRAHAM onschadelijk doen zijn. Doch waar spreken die Goddelijke geschriften van uwen JEZUS, den Nazarener, die, indien hij waarlijk bestaan heeft, te *Jeruzalem* als een Godslasteraar veroordeeld en gedood zoude zijn? Gij weet, lieve Vriendin! dat ik niets zeg om u te kwetsen.
Mevrouw R.

Zoude ik dat niet weten? mijne Beste! wij spreken immers zoo vrij als wij denken? Ware vriendschap en waarheidsliefde vorderen dit. MOZES en de Profeten gelooven wij niet minder dan de Evangelisten en de Apostelen, en juist die overeenstemming was genoeg om alle twijfelingen aan de waarheid, dat JEZUS de beloofde Messias is, te verdrijven.
Mevrouw R.

De bewijzen daarvoor, lieve CELESTA! moet ik van u hooren. JEZUS, die, volgens het verhaal der Evangelisten, vele kranken wonderdadig herstelde, en vele zedelessen gaf, doch als een behoeftig Leer-

aar zonder land of goed rondwandelde, die zich eindelijk liet verraden, gevangen nemen, versmaden, veroordeelen, en aan een kruishout vast klinken; die JEZUS zoude de Messias zijn? de zegepralende Vorst uit DAVIDS huis, die de Leeuwenbanier van *Juda* boven alle volken zoude opheffen? O CELESTA! hoe komen de Christenen aan zulk een bijgeloof?

Mevrouw R.

Even zoo veel regt had ik, lief Israëlietisch Meisje! om te vragen; hoe komen de Joden aan zoo veel ongeloof, zelfs aan het gedeelte der openbaring, dat gij voor Goddelijk houdt? Het eeuwig wijs, het liefderijk Opperwezen verkoos ABRAHAM tot zijnen onmiddellijken voedsterling, om hem tot stamvader en voorbeeld aan verscheiden volken te doen verstrekken, maar vooral tot stamvader van een volk, waaruit hij den Goddelijken Leeraar, den Verlosser der geheele wereld; Hem, die de verbeurde gemeenschap met God en de menschen herstellen moest, eenmaal wilde verwekken. En de opvoeding van ABRAHAM bestond voornamelijk in het oefenen van zijn geloof aan de Goddelijke toezeggingen of beloften. Eerst moest hij zijn vaderland en maagschap verlaten, en met zijn herderlijk gezin onder vreemde volkstammen omzwerven; deze volkstammen hadden vijandig tegen hem kunnen zijn, doch ABRAHAM vreesde niet, want God had gezegd: ‘ik ben uw beschermer, uw schild.’ God beloofde hem, geheel het land *Kanaän* aan zijne nakomelingen tot een erfland te zullen geven, doch ABRAHAM had geene kinderen, maar hij geloofde. En zelfs toen dat geloof welligt

wankelde, toen hij, behalve zijne echte vrouw ook eene van hare slavinnen huwde, eenen zoon bij deze verwekte en opkweekte; toen vernam hij uit JEHOVAH'S mond dat dit de zoon niet was, wiens groote nakomeling eens de geheele aarde tot zegen zoude verstrekken; maar dat SARA - hoe oud van jaren ook - Moeder zoude worden. Ja, ABRAHAM geloofde, hoe onmogelijk het ook scheen, en SARA werd moeder. Nu genoot hij de zaligste vadervreugd; een zoon, wiens nakroost *Kanaän* zoude bezitten, en wiens verhevene Afstammeling over alle volken der aarde heerschen zoude; die zoon groeide onder zijne oogen op, was de wellust van zijn leven, en de vrolijkste toekomst scheen voor hem ontsloten. Doch zijn geloof moest nog de allersterkste proef ondergaan; het Opperwezen, dat met vaderlijke toegevendheid, in dien wij ons eens menschelijk mogen uitdrukken, naar de kinderlijke geneigdheid van het nog jong en zinnelijk menschdom zich schikte, zag met welgevallen, of vorderde zelfs, dat zijne verweerders hem iets van hunne bezittingen opofferden; dit vormde eene soort van verbindtenis tusschen het Opperwezen, en de Godvruchtigen onder de menschen. Jonge kinderen, toch, hebben nog geen besef van innerlijke reine liefde voor hunne ouders en vrienden, die zich minder uitwendig vertoont, maar die in het raden, of uitvinden en in het vervullen van den wensch der geliefden, bestaat; zulke jonge kinderen drukken hunne liefde nog alleen door kozen, streelen, en gulhartig schenken van alles wat hun het liefst is, uit. De Godvruchtige ABRAHAM offerde ook bij onderscheiden

gelegenheden, runderen en schapen van zijne kudde, die zijnen rijkdom uitmaakten, op de eenvoudige zoden-altaren, die hij tot eer van zijnen God stichtte. Doch nu wilde nog de Eeuwige Wijsheid, dat zich de laatste nageslachten van ABRAHAM aan zijn geloof en zijne gehoorzaamheid zouden kunnen spiegelen. ‘Geef mij uwen zoon tot een brandoffer;’ zoo sprak de God van hemel en aarde, die zoo vaderlijk zijne denkende kinderen op aarde door het liefderijkst onderwijs tot waar geluk wilde geleiden. Doch, wankelde nu het geloof van ABRAHAM? Riep hij wanhopend uit: ‘ziedaar al mijne hoop vergaan! al mijne uitzigten door den Allerhoogsten zelven bespot?’ of, weigerde hij met zijnen zoon naar den offerberg op te gaan? Neen, ABRAHAM geloofde, God zoude in alles voorzien; Gods beloften zouden geene vervulling missen, wat ook gebeurde. Zijn IZAäK zoude de stamvader worden van een volk, talloos als de sterren des hemels; en in dat vast geloof belaadde hij den jeugdigen IZAäK met het hout ten brandoffer. In dat vaste geloof legde hij zijn kind gebonden op het altaar, en in dat vaste geloof zoude zijne sidderende vaderhand zelve het offermes gebruikt hebben; want, zoo waar als God leefde, zoude in de nakomelingschap van IZAäK, geheel het menschdom gezegend, en God een welgevallen zijn. Hiervan was hij overtuigd. Zie, lieve MILKA! dit u zoo welbekend tafereel wilde ik u nog eens voor oogen stellen, om, ware het mogelijk, u te doen begrijpen, dat JEHOVAH, die zich zoo vele eeuwen lang als den bescherm-

god van uw volk deed eerbiedigen; vooral van zijne ware vereerders geloof vordert; ook dan, wanneer hun zinnelijk begrip de wegen en handelingen van Hem niet volkomen bevatten kan. Aan uw volk is door God beloofd, dat de Messias, de Godheid onder de menschen, zal geboren worden; nog nader hebben uwe door God bezielde Leeraars of Profeten voorzegd, dat hij uit *Juda*, en dat wel uit het huis van DAVID zoude afstammen; de plaats en tijd zelfs is door hen aangewezen. Uit *Bethlehem Ephrata*, zoo gering onder de steden van *Juda*, moet Hij voortkomen, die eens een Heerscher zoude zijn over Israël, en wiens bestaan of uitgangen van de dagen der eeuwigheid bekend was. En wanneer zoude dit geschieden? dan eerst als het stamhuis van ISAÏ gelijk zoude zijn aan eenen afgehouwen tronk, dan eerst zoude de heerlijke spruit uit zijne wortelen opschieten, dan eerst, wanneer de schepter of het rijksgebied nog niet geheel uit *Juda* zoude geweken zijn, en de wetten daar nog bewaard zouden worden.

Mevrouw R.

Welnu, lieve CELESTA! dat alles geloof ik ook, den Messias verwacht ik nog uit den afgehouwen stam van ISAÏ, dat geslacht is nog onder ons bekend; *Juda* is nog de vorstelijke stam onder ons, en ook - zoo gij wilt - de wetgevende, of de wetbewarende stam. En is de tijd waarop de Messias beloofd was dan al voorbij? Ach! dit is wel mogelijk, Israël heeft zich sinds verscheiden eeuwen dat geluk onwaardig gemaakt, maar eenmaal toch zal die heerlijke belofte aan ons vervuld worden.

Mevrouw R.

O! dat gij wildet, of kondet gelooven, dat de Messias reeds gekomen is, en dat het JEZUS CHRISTUS was die uit het geslacht van DAVID, uit eene maagd, die eene erfdochter van dien vorst zoude geweest zijn, indien zijn huis toen nog had gebloeid, geboren is te *Bethlehem*, toen HERODES (schoon een *Edumeër*) nog den schepter zwaaide over *Juda*, en toen de Mozaische wet nog heilig bewaard werd, als tusschen de voeten van den weleer koninklijken stam.

Mevrouw R.

Maar waar is het koningrijk van DAVID door JEZUS CHRISTUS opgerigt? waar heeft hij zijn onderdrukt volk van het knellend juk bevrijd? O! zeg mij, heeft JEZUS CHRISTUS de aarde gerigt? heeft hij vrede en geregtigheid op dezelve doen wonen? Hebben al de volken der aarde Hem gehuldigd als koning? CELESTA! bedenk dit toch; uw gewaande Messias moest immers aan een slavenkruis dood bloeden, en met zijnen dood was de hoop van zijn' geheelen aanhang vernietigd?

Mevrouw R.

Om dat de zinnelijke begrippen van uw volk het rijk van God, dat JEZUS op de aarde gesticht heeft, niet konden omvatten, daarom heeft uw volk tot op dezen dag niet in hem geloofd. Het rijk van DAVID, toen Israël over de omliggende volken zegevierde, was een zinnelijk beeld van het rijk, dat JEZUS CHRISTUS stichten zoude, een rijk, welks Vorst over alle vijanden van waarheid en reine Godsvereering zoude zegepraalen; van dien Vorst aller Vorsten en van dat

Godsrijk hebben de Profeten heerlijke doch zinnelijke tafereelen opgehangen. Maar zij hebben ook op eenen meer eenvoudigen toon den Messias in zijne ware gedaante geteekend, als een Man van smart, die de gevolgen van de ongeregtigheid der menschen op zich nam, die door zijne wonden genezing zoude aanbrengen, die verbrijzeld moest worden, opdat het menschdom vrede met God zoude hebben, die onder de misdadigers zoude geteld worden, schoon de rijken of aanzienlijken zijn ontzield lighaam zouden begeeren. De Profeten hebben hem voorgesteld als den vriend, den weldoener van het menschdom, die de kranken genezen, de blinden het gezigt, de dooven het gehoor, de dooden zelfs het leven, en de armen de zaligste vreugd zoude schenken. Dit alles, mijne Lieve! is in JEZUS CHRISTUS vervuld. Lees slechts onze Gewijde Geschiedverhalen. Het rijk der waarheid en der liefde heeft hij gevestigd. Dat is het rijk van God, dat gekomen is, dat nog komt, en dat over de geheele aarde zal uitgebreid worden. Het kan geen werelds koningrijk zijn, dat eeuwig zal voortduren; zulk een rijk moet door kracht van wapenen behouden en uitgebreid worden; maar het rijk der waarheid breidt zich uit door verlichting van het verstand, en door alles overwinnende liefde. JEZUS moest zich vrijwillig aan het verschrikkelijkst lijden onderwerpen, opdat hij de menschelijke natuur, die van hare oorspronkelijke reinheid ontaard was, die zich door ongehoorzaamheid, ongeloof en allerlei soort van boosheid ontheiligd had, en onvatbaar voor het zalige genot van vrede met God en zich zelve

was geworden; om die menschelijke natuur, door de volmaaktste gehoorzaamheid en het volkomenst vertrouwen op God, weer te heiligen, haar van alle zedelijke onwaarde te verlossen, en haar weer welbehagelijk in Gods vlekkeloos oog te doen zijn. Dat heeft JEZUS CHRISTUS gedaan, hij heeft zich voor de menschenwereld opgeofferd, het bloed dat hij voor ons vergoten heeft, is het onderpand van onze verlossing, en het bewijs van zijne gehoorzaamheid tot den bittersten dood toe. Ja, MILKA! hij stierf aan een slavenkruis, maar niet eerder dan toen hij alles volbragt had, wat de Profeten van hem voorspeld hadden; uw volk had hem verworpen, veracht, en veroordeeld. Zij hadden hem met zuren wijn gedrenkt, zijne handen en voeten doorboord, het lot geworpen over zijn gewaad; zij hadden hem door folteringen gedrongen om uit te roepen: 'Mijn God! mijn God! waarom hebt gij mij verlaten!' Doch hij was niet van God verlaten; neen dit was slechts de kreet der bange smart; doch toen alles volbragt was, toen noemde hij zegevierend God zijnen Vader, beval aan Hem zijnen geest, en legde vrijwillig het sterfelijke leven af. Geene martelingen hadden het hem afgeperst, neen, nog in volle jeugdige kracht riep hij met eenen sterke stem, en gaf den geest, opdat zijn ligchaam niet op de kruisplaats verder geschonden zoude worden, maar nog voor den avond, door den aanzienlijken Raadsheer JOZEF en de Leeraar NICODEMUS, ter bewaring in het graf zoude nedergelegd kunnen worden. En nu, zegt gij, was de

hoop van zijnen aanhang vergaan? O neen, MILKA! nu eerst werd het zegel der Goddelijke goedkeuring op het verlossingswerk gedrukt; nu werd bewaarheid wat DAVID in Profetische geestvervoering van den Messias zong: ‘gij hebt mijne ziel in het doodenrijk niet verlaten, gij hebt het niet geduld dat de ontbinding uwen geheiligden in het graf naderde.’ Neen op den derden dag wentelden Gods Engelen den steen van het graf.

Mevrouw R.

Zoo luiden uwe verhalen?

Mevrouw R.

Ja, zoo schreven de Godgewijde Evangelisten, en schoon de Joodsche raad de Romeinsche wacht, die van het graf gevloden was, omkocht, om eene leugen te verspreiden, nooit is dat leugenachtig berigt bewezen, nooit hebben zij de leerlingen van JEZUS met het stelen van zijn lijk geregtelijk beschuldigd, of hen gedwongen om de plaats aan te wijzen waar zij het verborgen hadden, en dit was toch het eenige middel geweest om het gerucht van JEZUS opstanding te logenstraffen. O! hoe zal het geweten van dien boozen raad de snoodaards niet gemarteld hebben; maar de wijsten en braafsten uit dien raad hebben zich niet in hunne goddeloosheid gemengd. De verrezene JEZUS verkeerde intusschen met zijne nog sterfelijke vrienden op de vertrouwelijkste wijze; niet slechts een klein getal heeft den Onsterfelijken aanschouwd, maar honderd en vijftig zagen en spraken met hem. Hij onderwees nu nog mondeling, zijne leerlingen in de troostvolste waarheden, die zij

door de geheele wereld verspreiden moesten; tot dat hij eindelijk heerlijk voor hunne oogen is ten hemel gevaren, van waar hij eenmaal zal wederkomen om de aarde te rigten. Tien dagen later werden zijne leerlingen ingewijd tot Leeraars der volken; bovenmenschelijke vermogens werden hun geschonken, de kracht of de geest Gods bezielde hen, en ontdekte zich aan de omringende menigte in zinnelijke teekens van schitterend vuur en ruischenden wind. Van dat oogenblik af schoot het Christendom wortelen, en geen geweld heeft het kunnen vernietigen. Lieve MILKA! had het zijne geboorte slechts aan menschelijke verdichtselen te danken; o, het zoude lang reeds vergaan zijn; God weet hoe veel bloed en tranen de uitbreiding heeft gekost, en toch bloeit het, na meer dan achttien eeuwen, zoo heerlijk in alle werelddeelen; en waar het heerscht, daar is de oude barbaarschheid verbannen, daar neemt de beschaving toe, en de broederliefde zegepraalt.

Mevrouw R.

Ik wenschte, dat ik eene Christin geboren ware.

Mevrouw R.

O! dat wenschte ik met u, dierbaar Meisje! ach, dat gij maar kondet gelooven! Maar eenmaal, lieve Vriendin! en de tijd nadert, geloof ik, zal geheel Israël het van ouds beminde volk van God, dat bij alle verlichte Christenen zoo eerwaardig is, omdat de Zaligmaker der wereld uit hetzelve afstamde; eenmaal zal ook geheel Israël verlicht en getroost worden. Dan zult gij, even als de Christenen, uwe Profeten regt verstaan, dan zult gij den Goddelijken

Zoon van DAVID als uwen Koning huldigen; heel de aarde zal uw Vaderland, uw heiligdom, uw *Sion* zijn, waar vreede en geregtigheid bestendig zullen wonen, waar niets meer beschadigen zal; neen, dan zullen de Joden geene vijanden meer hebben, want broederliefde is de grondsteen van JEZUS koningrijk. Ja, liefde zal over alle vooroordeelen zegevieren, en de vrijheid van Gods denkende kinderen zal op de heerlijkste wijze genoten worden. Maar kom, lieve MILKA! ik zie ginds mijnen broeder, wij willen hem te gemoet wandelen; ook zal het uur, dat mij naar de dorpskerk noodigt, eerlang slaan. Doch gij blijft mij hier weer wachten, niet waar? Lieve! mijne kleine boekverzameling, en mijne *Piano* (weet gij) zijn tot uwen dienst.

Brief van een' grijsaard aan zijne dochter.
Den 7den Mei.

Gij zijt dan weer hersteld? mijne dierbare ALINA! O! hoe verheugden mij de weinige letteren, die gij weer met uwe eigen hand had geschreven, nadat gij voor de derdemaal het onuitsprekelijk zalig oogenblik, waarin gij moeder werd, had genoten. Het is waar, elke brief van uwen braven KAREL was mij, na uwe bevalling, hoogste welkom; ja, was voor mij, als eene verkoelende teug, uit eene heldere bron voor den matten reiziger in de bran-

dende zandwoestijn. Maar nu gij in uw eigen handschrift weêr tot het liefhebbend vaderhart spraakt, nu dat schrift mij overtuigde dat uwe krachten weêr vrolijk opbloeijen; o, mijn kind! nu gloeide mij de borst van reine dankbaarheid. Goede God! gij hebt dan de jonge blijde moeder weêr opgerigt? (zuchtte ik) en een traan der heiligste vadervreugd vloeide op uwe letteren. Ja, gewis, ik kan God niet genoeg danken voor mijn leven, dat nu nog, in den laten avondstond van hetzelve, zoo rijk is in blijde genietingen. Gij verlangt, lieve ALINA! dat ik u dagelijks eenige regelen zal schrijven, 'een geheele brief, (zoo lees ik in den uwen) op eenmaal af te schrijven, mijn Vader! is te vermoeijend, en toch heb ik zoo gaarne veel, heel veel schrift van u. Schenk elken dag slechts eenige oogenblikken aan uwe ALINA, zij heeft uwen getrouwen raad, zij heeft uw vaderlijk geleide op den weg des levens, dien zij heden als echtgenoote en moeder bewandelt, nog zoo dringend noodig.' Welnu, mijne geliefde Dochter! ik wil uwen wensch vervullen; zoo lang ik op deze aarde ben, en God mij mijne zielsvermogens ongekrenkt laat gebruiken, schenkt het mij nog eene reine vreugd, nuttig te kunnen zijn voor mijne dierbare kinderen. Nuttig? (vraag ik mij zelven) is de opvoeding van mijne kinderen, voor zoo ver die aan sterfelijke ouders toevertrouwd is, niet voltooid? nu hunne eigen oordeelskracht tot die hoogte gestegen is, dat zij voor zich zelve de beste middelen kunnen verkiezen, om het doel, dat zij zich voorstellen, te

bereiken? nu hun lot hier op aarde gevestigd is, en zij hunnen eigen weg, onderscheiden van den mijnen, bewandelen? Doch in hetzelfde oogenblik vraagde ik ook mij zelven: is elk mensch niet verpligt zijne natuurgenooten op alle mogelijke wijze nuttig te zijn? al ware het dan ook slechts in het bevorderen van zijn genoegen? en zoude een afgeleefd vader een oogenblik aarzelen kunnen, om het genoegen van zijne geliefde dochter te bevorderen? Neen - ook dit is voorzeker nut stichten. Kunnen dus de weinige regelen, die ik u dagelijks schrijf, uw verlangen voldoen? mijne ALINA! ware vreugd zal het uw' grijzen vader schenken wanneer hij dierdoor nog een enkel bloempje meer in uwen weg doet bloeijen. Ook aan vaderlijke raadgevingen, ook aan liefderijke herinneringen en waarschuwingen, (waar ik dit heilzaam keur) zal ik het u niet laten ontbreken. Mijne raadgevingen, Lieve (dit weet gij) zijn geene wetten voor u; sinds gij uwe reden, dat heerlijk geschenk van God aan den mensch, hebt kunnen gebruiken, bezit gij ook het regt op zedelijke vrijheid, die van onze Goddelijke afkomst getuigt. Uwe nu zalige Moeder en ik, hebben God bij de wieg van ons dierbaar kroost zoo menigwerf vurig gebeden om licht, wijsheid en kracht, opdat wij onze geliefde panden, voor wier tijdelijk en eeuwig geluk wij ons bloed en leven met vreugd hadden willen opofferen, tot regtschapene burgers der zedelijke wereld mogten vormen. Ja, mijne geliefde Dochter! uw kleine, lieve WILLEM, die heden vier jaren telt, deed mij, toen hij onlangs op mijne knien

speelde, nog met wellust terug denken, aan de zalige dagen toen uw broeder en gij, omtrent in dien zelfden ouderdom, reeds door uwe moeder en mij beschouwd werden, niet slechts als onze aardsche vreugd, maar ook als voorwerpen, die eenmaal in de eeuwigheid onze roem, onze hoogste zaligheid, of, onze namelooze smart en afgrijzen, zijn zouden; en juist deze beschouwing, mijne lieve ALINA! verhoogt de kinderliefde der menschen boven die der dieren. Zorg voor het ligchamelijk onderhoud der hulpelooze kleinen, ijver en waakzaamheid voor derzelver veiligheid, dit alles heeft de mensch met de dieren gemeen. Wie kent niet de onvermoeide zorg der vogelen voor hunne pluimelooze jongen; of de trouwhartige teederheid der anders zoo schuwe klokhen, voor hare kiekens? waarover zij bij dreigend gevaar met onweerstaanbaren moed de vleugelen uitbreidt. Wie kent niet de fierheid, waarmede onze anders zoo zachtaardige huisdieren hunne jongen verdedigen? Beschamen zij niet weleens ontaarde menschelijke ouders, die de vermeerdering van hun kroost als eene wezenlijke ramp beschouwen? die de lieve onnoozelen, uit zucht om aan duizend kunstbehoeften te voldoen, verwaarloozen? ja beschaamt het moederschaapje, dat daar ginds tegen over mij, op het geblaat van hare twee nog teedere lammeren, het malsche gras, dat zij als onverzadigbaar stond af te scheren, aan de weidende kudde overlaat, en hare, naar lafenis smachtende, jongen zoogt; beschaamt dat moederschaapje? beschaamt onze trouwe huishond, die zijn meest geliefd voedsel verlaat om zich bij zijne jankende jongen neder te leggen, om

hen te verwarmen en te voeden; niet menige trouwelooze moeder, die uit ijdelheid of praatzucht, het voedsel, dat de natuur haar schonk voor de vrucht van haren schoot, aan het smachtend mondje weigert? terwijl zij een vreemden boezem huurt, waaraan het voor een gedeelte moederlooze wicht; zijne onschuldige liefkozingen spilt; en toch niet zelden uit dien boezem, door ontucht vergiftigde melk, en met dezelve verderf en dood indrinkt? Doch lieve ALINA! ik gevoel dat ik uwen raad moet volgen, en slechts weinige regels achter elkander schrijven: tot morgen dus, mijn Kind!

Den 8sten Mei.

Welk een verkwikkende lente-morgen! Toen ik in den laatsten herfst de verdorde bladeren zag vallen, en onder mijne voetstappen hoorde ruischen, toen ik de geheele schepping schijnbaar zag insluimeren, lieve ALINA! toen dacht ik: eer de Vader der natuur weêr de aarde, volgens vaste wetten doet verjongen, is dit mijn wegvallend omkleedsel, ook waarschijnlijk den langen doodslaap ingesluimerd. Want ik gevoelde mij toen zeer zwak, het was mij alsof met elken meer verkorten dag, ook mijne krachten verdwenen, en mijn levensvuur verdoofde. Ook had dit gevoel niets onaangenaams voor mij; neen elken avond, elk uur zelfs waarin ik mijne toenemende

krachteloosheid gevoelde, zeide ik met een gerust hart: ‘Vader! in uwe handen beveel ik mijnen geest.’ Het is waar, lief Kind! uw vader zag toen, en ziet ook heden, met schaamte en droefheid over zoo menige struikeling, op zijne afgetreden baan terug. Ach, ALINA! kende ik het Evangelie van JEZUS CHRISTUS niet: waar zoude ik troost vinden? waar zoude ik mijne hoop op vestigen? het zedelijk gevoel van regt en onregt, dat de eeuwig wijze Schepper van den mensch met mijn zedelijk wezen vereenigd heeft, zoude mij, even als nu, beschuldigen met tallooze overtredingen van de zedelijke wet; mijne rede zoude mij overtuigen dat God de hoogste volmaaktheid zelve is, en dus geene gemeenschap kan hebben met zedelijk bedorvene wezen; terwijl de onsterfelijkheid, die zoo luid in de ziel van elk mensch hare stem verheft, en onafscheidbaar verbonden is met de vergelding onzer goede of kwade handelingen, terwijl die onsterfelijkheid (zeg ik) mij vol wanhoop het naderend uur des doods zoude doen te gemoet zien. Maar, God zij eeuwig, eeuwig gedankt! de blijde boodschap van JEZUS CHRISTUS, mijn' God en mijn' Zaligmaker, weêrgalmt luid door geheel mijn aanwezen; Hem heb ik geloofd, Hem heb ik als mijn' Zaligmaker aangenomen, en nu zijn mijne zonden vergeven. Nu is het zedelijk kwaad, dat mij van het volmaakt Opperwezen afscheidde, vernietigd. In JEZUS ben ik geheiligd, en met vlekkeloos regt versierd. Ik vrees niet, neen - ik vrees niet voor den dood; want JEZUS, die mijn verheerlijkte na-

tuurgenoot, en te gelijk, op eene onbegrijpelijke wijze, God zelf is; JEZUS geleidt mij tot in, tot over den dood. Het sterven is voor mij het geboren worden in eene hooger zaliger wereld, in een volmaakter heerlijker levern. Zoo, mijn ALINA! zoo dacht ik, toen ik, in den jongstleden herfst, aan deze aarde dacht ontvoerd te worden. Ook zag ik dat oogenblik met een heilig verlangen te gemoet. Wanneer de lente nu wederkeert (zeide ik menigwerf bij mij zelven) zullen ook de zoden op mijnen grafheuvel groenen; mijn THEODOOR en zijne SOPHIA, mijne ALINA en haar KAREL, zullen dan menigwerf nog het graf van hunnen geliefden vader bezoeken, en daar met dankbare liefde aan mij gedenken. Ja, de beide jonge ouderen-paren zullen hunne kinderen daar dan heen geleiden, en tot de oudsten, die het reeds verstaan kunnen, zullen zij dan zeggen; 'hier slaapt het stoffelijk overblijfsel van uwen Grootvader, die u zoo lief had, met wiens zilveren lokken gij onder het liefkozen speeldet, en die u zoo veel van deugdzame kinderen verhaalde, die zoo menigwerf tot u sprak van den goeden God, die ons het leven geeft; die de zon elken morgen voor ons doet opgaan, die de vruchten voor ons doet rijpen, en graan en bloemen uit de aarde doet ontspruiten. Hier rust uw Grootvader, lieve Kleinen! die u zoo veel van JEZUS, den zegenenden Vriend van jonge kindertjes, verhaalde, doch hier slaapt alleen zijn stoffelijk overblijfsel; maar hij zelf, die bij zijn sterven onzigtbaar, tot God, dien

wij ook niet zien kunnen, henen ging; hij zelf leeft, en verwacht ons en u in den Hemel, daar wij nooit weer scheiden zullen.' Vervrolijkend waren voor mij soortgelijke denkbeelden, ALINA! en ze zijn dit ook nog. De herfst heeft zich in den kouden doodschen winter verloren, en de meer krachtig gewordene dampkring scheen ook mijne zenuwen weder meêr te spannen, de uitgaande vlam van het leven uwes vaders scheen nog eenmaal op te flikkeren; de lente, die ik nooit weer met mijne sterfelijke oogen dacht te aanschouwen, keerde weder, en ik mag den weldadigen invloed van de herboren wordende schepping eenmaal nog genieten. Ik dank mijnen Hemelschen Vader daarvoor, want - schoon ik mijn hoofd zoo gerust tot den langen kouden slaap des doods zal nederleggen, als ik het heden elken avond op mijne donzige peluw ter verkwikking nederleg - toch heeft het leven aan deze zijde van het graf, om den wil mijner dierbaarste betrekkingen, en om de reine zinnelijke genietingen, die, door de liefderijke wijsheid van God, met dat leven verbonden zijn, nog veel goeds, veel wenschelijks voor mij. Ach! ik beklaag den ongelukkigen grijsaard, die, door grievenden rampspoed gefolterd, die kinderloos, en van vrienden beroofd, daar, geheel alleen aan den rand van het graf staat gelijk een verdorde eik, die zich nog boven de door storm neergeworpen boomstammen eenzaam verheft. Ja, dezulken moeten smachtend uitzien naar de rust in het graf; de vrienden hunner jeugd vielen sinds lang aan hunne zijde, en door menigvuldige kwellingen ne-

dergedrukt, weigerden zij zich met het opkomend geslacht nog eenmaal te verbroederen. Nog eindeloos ongelukkiger is de grijsaard, die zijne jeugdige jaren in ijdelheid verkwist, of door de laagste ondeugd vergiftigd heeft. Deze wankelt aan den oever der eeuwigheid tusschen schaamte over het verledene, en sidderenden angst voor de toekomt. Zijnen tijd, den grootschen schat door God hem toevertrouwd, heeft hij weggebeuzeld of weggezondigd; en in zijn binnenste hoort hij reeds de stem van den Eeuwigen Regter, die hem rekenschap van den toevertrouwden schat afvordert. Zwarte misdrijven martelen zijn geheugen, en het pijnigend zelfverwijt is een rusteloos knagende worm in zijn hart. Het nieuw geslacht, dat om hem henen opbloeit, veracht en haat hij; want, de deugdzame onder dezen ziet hij, met woedende afgunst, een gelukkigen ouderdom te gemoet leven. En in de meest bedorvenen onder dat geslacht spiegelt hij zijne eigen vervlogen jeugd, die aan de ondeugd toegewijs was. Ach! voor zulke grijsaards is de ouderdom reeds de aanvang van de onberekenbare rampzaligheid, die hen aan de overzijde van den grafkuil verbeidt. Weldadig is voor zulke ellendelingen het terugzinken in den staat der bewusteloosheid van het pas geboren kind; maar welk een bejammerenswaardig gezigt levert zulk eene, door grijze haren ontsierde, onnoozelheid niet op? Neen, hier is de grijsheid geene eerkroon, zij is het schandmerk der verkwiste levenskrachten. Zulke gegrijsde lokken zijn als de doornen en distelen, die van tusschen het puin des bouwvals opgroei-

jen, en getuigen van het opgehoopte stof, dat een, weleer, pronkstuk der bouwkunde overdekt, en door plasregens tot moeras werd gevormd. Uit de voren, die door de jaren op het gelaat van zulk eenen grijsaard geploegd zijn, bloeit geene eerbied inboezemende waardigheid, geen vertrouwen vergende ondervinding; maar gemelijkheid, spotlust wekkende afzigtelijkheid, of deernis afbedelende hulpeloosheid. O, mijne ALINA! hoe gelukkig is mijn lot niet, wanneer ik aan zulke betreurenswaardige broederen gedenk! Ook waarlijk edele Grijzen heb ik tot den staat der kindschheid, door het verlammen hunner vermogens, zien vervallen; en dan; ach! dan schreide mijne ziel, bij den schijnbaren bouwval van zoo veel menschenwaarde, tot God om ontferming. Bij dezulken, toch, was de ziel, of het verheven wezen van den mensch, tot eene soort van vernederende sluimering veroordeeld, eene sluimering, die welligt eene al te stoute vlugt, welke op verdwaling stond uit te loopen, moest stuiten, of, eene sluimering, die moest voorbereiden om, met herboren krachten, hoogere zaligheid te genieten. Want wie kent de wijze wegen des Allerhoogsten, waar langs hij zijne kinderen naar hun waarachtig heil geleid? Neen, nooit kan ik God genoeg danken voor het levensgenot dat mij nog aan den rand van het graf van alle zijden te gemoet stroomt. Mijn oog, schoon een weinig verzwakt, is nog niet verdonkerd. Gods heerlijke schepping ligt nog in al hare verrukkende pracht voor mij. De lente, die ik niet meer dacht te aanschouwen, is mij nog zoo schoon, zoo liefelijk als in de dagen mijner jeugd.

Dezen morgen verliet ik, verkwikt door den slaap, mijne legerstede, toen de opgaande zon de laatste sterren, die nog in het westen glinsterden, verdoofde; o! toen herdacht ik nog mijnen vroegeren leeftijd, toen ik u, en uwen lieven broeder, in de dagen uwer kindschheid, aan mijne hand naar gindschen heuvel geleidde, om u het groote heerlijke schouwspel (het aanbreken van den dageraad) te doen genieten. ALINA! zorg dat uw lieve WILLEM dit ook nog, gedurende deze lente of aankomenden zomer, aanschouwt; want ik weet welk een gevoel van Gods liefde en majesteit, het in uw jeugdig hart en in dat van mijnen THEODOOR opwekte. Gij waart nog jonger dan uw WILLEM, en THEODOOR slechts iets ouder, toen ik voor de eerste reis, in gezelschap van uwe dierbare Moeder, met u beiden daar heen wandelde. Zoo ras het denkvermogen mijner kinderen eenigzins geregeld begon werkzaam te zijn, heb ik van de grootheid en goedheid des Almagtigen, die de Schepper van aarde en hemel is, volgens de vatbaarheid van het zich ontwikkelend verstand, bij elke gunstige gelegenheid tot hen gesproken. Ik heb mij de kinderlijke, de eenvoudige vragen mijner lieve onnoozelen altijd getroost, en ik heb die altijd met zachten ernst, en zoo verstaanbaar als mogelijk trachten te beantwoorden. - Ik maak vooral deze uitweiding, lieve ALINA! omdat gij mij schrijft dat uw kleine WILLEM, wanneer gij van het Opperwezen tot hem spreekt, zulke geheel zinnelijke begrippen daarvan vormt; en u menigwerf vragen doet, die, ware het onderwerp niet zoo verheven, zoo heilig, u tot lag-

chen zouden dwingen. Dit kan niet anders, mijne Lieve! wij volwassen kinderen, ik, een meer dan zeventig jarige Grijsaard, wij allen, wij kunnen ons geen duidelijk denkbeeld van het bovenzinnelijke vormen; doch onze meer gevorderde rede zegt ons, en Gods geopenbaard Woord verklaart en bevestigt het, dat buiten het bereik der zintuigen eene bovenzinnelijke wereld bestaat. Die rede, en dat geopenbaarde woord van God verzekeren ons ook, dat een bovenzinnelijk, een onbevatbaar eeuwig volmaakt Wezen de oorzaak, de instandhouder en bestuurder is van alles wat aanwezig is. Dat Wezen noemen wij, in onze menschelijke taal, God; zijne volmaaktheden aanschouwen wij in zijne werken, maar Hem zelven kunnen wij ons niet duidelijk voorstellen. En hoe zoude het dan een jong kind, dat nog naauwelijks denken kan, doen? Het moet u daarom ook niet hinderen, mijne lieve Dochter! dat uw kind, wanneer gij het zegt dat God alles ziet en weet, dat God zich overal bevindt, en boven alles wat wij denken kunnen groot is, zich van dat alles zonderlinge en geheel zinnelijke begrippen vormt, of u vragen doet, die strijdig schijnen met den eerbied, dien elk weldenkend mensch voor het Opperwezen voedt; die kinderlijke begrippen, waaruit dan ook soortgelijke vragen ontstaan, zijn berekend naar de vatbaarheid van het kind; gelijk onze denkbeelden - die voorzeker in het oog van hoogere wezens even zinnelijk en onevenredig met de waarde des Allerhoogsten moeten schijnen - naar onze vatbaarheid berekend zijn. Maar vraag u zelve, mijne ALINA! welk

eenen invloed de beschouwing van Gods zigtbare schepping, op uw vroeg ontwikkeld denkvermogen had, wanneer ik, of wanneer uwe zalige Moeder uwe opmerkzaamheid daarop vestigde. En keurt uw oordeel het goed? mijne Lieve! volg dan ook in dit opzigt het voorbeeld van uwe welmeenende ouders. O! gun mij nog eenmaal de vreugde, dat ik u bij onze hier boven aangestipte morgenwandeling naar gindschen heuvel bepaal; oude lieden kunnen zich het lang voorheên gebeurde (immers, wanneer het belangrijk voor hen was) doorgaans nog zoo duidelijk voor den geest roepen, en ik weet in uw geheugen staat die wandeling ook nog geprent. U en THEODOOR had ik verscheiden dagen te voren beloofd, dat ik u zoude doen zien hoe lief God ons heeft, door ons telkens, wanneer donkerheid de aarde bedekt heeft, ons weer den schoonen heerlijken dag te schenken. Ook uwe lieve Moeder wilde getuigen zijn van uw beider verwondering en blijdschap; naauwelijks wekte ik u uit den slaap, door eenen hartelijken kus op uwe rozenkleurige wangen te drukken, of gij opendet uwe heldere vriendelijke oogen, en gij sloegt lagchend uwe armpjes mij om den hals, met den schuldeloozen vreugdekreet op uwe lipjes: ‘nu gaan wij zien hoe lief de groote God ons heeft; niet waar? lieve Vader!’ THEODOOR huppelde intusschen reeds om ons heên, liefkoosde beurtelings zijne Moeder en mij, en riep juichend: ‘ALINA! ik ben al reeds opgestaan, het is nog maar weinig licht, ginds op den heuvel (zegt onze lieve Moeder) zullen wij Gods liefde

zien, en ons morgengebed doen.' Het kostte veel om uw beider geduld zoo lang te rekken tot gij behoorlijk gekleed en tegen de morgenlucht beveiligd waart; nog nimmer hadden uwe jeugdige oogen den wijkenden nacht gezien. Hier en ginds tintelde nog eene ster, en de maan spreidde nog een flaauw schijnsel over de graauwe wolken, doch in het oosten vertoonde zich een rozenverwige gloed. Wij beklommen den heuvel, en nu rees de zon als eene gouden schijf van achter den aardbol, een stroom van vuur en licht vloeide nu van alle zijden langs het gewelf des hemels, en de drijvende wolken schenen nu eens met robijnen gloed overtogen, en dan weêr (wanneer wij het oog naar het westen wendden) met gouden en purperen banden doorweven. Uw broeder stond geheel opgetogen en sprakeloos de vol majesteit rijzende zon met pinkende oogen aan te staren. En gij, mijne ALINA! o het heugt mij nog, dat aandoenlijk oogenblik! gij begont luid te weenen, doch zachte verrukking glinsterde door uwe kinderlijke tranen; en snikkend zeidet gij - uwe beider armpjes naar de zon uitbreidende, als wildet gij die omhelzen - ik ben niet bedroefd, lieve Vader! lieve Moeder! neen, ik ben niet bedroefd, maar toch moet ik weenen, omdat ik niet kan zeggen hoe lief ik den goeden God heb, God die de zon gemaakt heeft, en zoo schoon voor ons doet opgaan. Uwe Moeder en ik drukte elkander sprakeloos de hand; Vader! (zeide THEODOOR als in geestvervoering) hier moet ik mijn morgengebed doen, maar ik kan niet, het is of de lieve God hier bij ons is. Dat is Hij ook mijn kind! (antwoordde

ik) maar God is altijd bij ons. Komt - wij willen Hem hier allen aanbidden; allen knielden wij nu op het bedauwde gras: ‘Vader in den Hemel! (zeide ik nu) Gij! die de aarde, beurtelings, met donkerheid bedekt, opdat wij in stilte zouden rusten, en met het vrolijke daglicht bestraalt, opdat wij - door den slaap verkwikt - ons werk weêr zouden kunnen verrigten. Wij danken u voor al het goede dat gij ons zoo liefderijk schenkt, wij willen onze liefde en dankbaarheid u ook betoonen door te doen wat gij ons gebiedt, door alle menschen, die uwe kinderen zijn, lief te hebben, en door niets te doen dat met uwen wil strijdt. Gij wilt dat wij gelukkig zullen zijn, en dat kunnen wij niet zijn zonder te doen wat u welgevallig is. Behoed ons ook dezen dag, geef ons kracht en lust om onzen pligten te vervullen. Dit bidden wij, hemelsche Vader! in den naam van JEZUS onzen Heer en Zaligmaker. Amen.’ Niet waar? lieve Kinderen! (vraagde ik, terwijl gij nog met zaamgevouwen handjes ten hemel bliktet) niet waar? lieve Kinderen! gij hebt mijn gebed verstaan? gij wilt uwe liefde en dankbaarheid aan God betoonen door te doen wat Gode welgevallig is? O ja (was uw beider antwoord) dat willen wij, lieve Vader! en wij willen ook alle menschen lief hebben, want God heeft ons zoo lief, Hij doet elken morgen de zon voor ons opgaan. Wij vertoefden nog eenige oogenblikken tot het geheele landschap om ons heên zich uit de duisternis ontwikkeld vertoonde; bosschen, weiden en velden schenen zich in een blinkenden nevel te baden, wij wandelden

onder het gezang der vogelen en het geblaat der vrolijk ontwakende kudden, weêr naar onze woning, terwijl gij en THEODOOR duizend vragen deed, bij voorbeeld hoe groot de zon is? hoe oud zij kan worden? waar zij des avonds te rust gaat? en zoo voorts. Wij trachteden u zoo veel mogelijk van dit alles de waarheid duidelijk aan het verstand te brengen, en dit gelukte ons vrij goed. Kinderen mogen omtrent niets misleid worden, beter is het (wanneer wij iets niet verstaanbaar voor hen kunnen maken) dat wij zeggen: gij kunt dit nu nog niet begrijpen, lief kind! maar wanneer gij wat ouder zijt zullen wij u daarvan onderrigten. Mijn geschrijf, lieve ALINA! draagt het kenmerk des praatzieken ouderdoms, dit gevoel ik. Mijne gedachten worden telkens van mijn onderwerp afgeleid, doch ik laat ook een vrijen loop aan dezelve. Want immers ik schrijf aan mijne ALINA geene verhandeling, geen vertoog? maar mijn geschrijf vervangt onze gesprekken, die telkens door de opkomende gedachten van de hoofdzaak afgeleid worden. heden wilde ik mijn eigen geluk roemen, daar mijne oogen nog niet verdonkerd zijn, maar Gods grootheid en liefde in zijne werken nog kunnen aanschouwen. De zon is, terwijl ik dit schreef, weêr zoo heerlijk opgegaan, als toen ik mijne kinderen daar ginds op den heuvel God leerde aanbidden. Ja, ik dank God, dat ik deze lente ook nog heb mogen beleven. Ik schrijf u, mijne Lieve! voor het open venster van mijne kamer; het zachte morgenkoeltje, dat door de jonge bladen suist, en de grashalmen,

die met parelen bestrooid schijnen, wiegt, omwaait mij, beladen met de liefelijkste geuren van bloemen en bloesems. Mijn gehoor heeft nog niets door den ouderdom geleden; de toonen des nagtegaals verteederen nog mijn hart. Wat zeg ik? het duizendstemmig morgenlied der tallooze vogelen, schijnt mij de lofzang der natuur, en stemt mij tot blijde aanbidding. Ja, goed en groot is mijn Hemelsche Vader, die mij boven duizend anderen zoo veel heil doet genieten. Het is waar, de dierbare gezellin op mijnen levensweg is mij ontnomen, het scheiden van haar verscheurde mij het hart, maar de hoop des wederziens verzachtte mijn lijden. Zij, de geliefde mijner ziel, ging vroeger over in het vaderland dan ik, doch zij leeft zaliger dan hier, en nog weinige stappen op den levensweg, en ik ben voor eeuwig weêr met haar vereenigd. Ik bleef niet eenzaam, toen zij van mij ging; dierbare kinderen zijn uit onzen echt ontsproten, en waken vol liefde over mijne wankelende treden. Mijn THEODOOR schonk mij in zijne SOPHIA eene schoondochter, die mij met zoo veel teederheid bemint, als had zij haar leven aan mij te danken. Bij deze geliefde kinderen, op hetzelfde landgoed, waar ik de beste dagen mijns levens doorbragt, slijt ik ook de laatste mijns levens, en verwacht ik ook den dood als een vriendelijken Engel Gods, die den sluijer der eeuwigheid voor mij zal opheffen. En gij, mijne eeuwig dierbare ALINA! beminnelijk evenbeeld uwer zalige Moeder! gij wandelt gelukkig aan de zijde van een verstandig huwelijksvriend, die

den avondstond mijns levens helpt vervrolijken. Engelachtige kleinkinderen spelen om mij heên; hun onschuldig liefkozen roept het verledene, toen ik de eerste vadervreugd genoot, in mijne ziel terug. En wanneer ik de nog sprakelooze kleinen in mijne verzwakte armen wieg, dan ontsluit zich voor mij de liefelijkste toekomst, en ik gevoel een edelen trots op mijn bloeijend nageslacht.

Maar de bladen, die ik dezen morgen beschreef, getuigen tegen mij, lieve Dochter! daar ik uwen welmeenenden raad niet gevolgd, maar mij zelven een weinig vermoeid heb. Ik leg dus de pen neder voor van daag, ook noodigt de lieve SOPHIA mij tot het ontbijt.

Den 10den Mei.

De dag van gisteren, lieve ALINA! was voor mij, wat de verkwikkende avonddauw is, voor door zonnegloed verwelkende bloemen. Op welk eene bevallige wijze hebt gij ons verrast! Ik was na het ontbijt mijn beminnelijk huisgezin ontweken, ik gevoelde mij een weinig lusteloos, de stilte (dacht mij) zoude mij eenige rustvolle oogenblikken doen genieten. Ik wandelde dan ook door de kleine beukenlaan naar den eenzaam gelegenen koepel, die het uitzigt op uitgestrekte grasvelden heeft, en waar het oog op de met bosch beplante heuvelen stuit; ik dacht aan u, mijne Lieve! ik dacht aan alles

wat mij op aarde nog dierbaar is, maar ik gevoelde ook dat nog sterker banden mij aan het wachtende vaderland hechten. Twee jong getorven kinderen, die mij nog naauwelijks vader konden noemen, zijn door hooger zaliger wezens daar opgevoed, en beminnen op eene hemelsche wijze ook hem die hun leven hier deed ontvlammen. Mijne EMILIA, met wie ik eenmaal voor de eeuwigheid vereenigd ben, ziet voorzeker verlanged uit naar het oogenblik waarin ik mij aan den grenspaal der sterfelijkheid zal bevinden. ALINA! hoe liefelijk is mij de gedachten, dat uwe reeds verheerlijkte Moeder, dat uwe twee vroeg verengelde zusters, onzigtbaar voor de nog sterfelijke oogen, maar gevoelbaar voor de ziel die zich aan het stof ontworstelt, om mijn vreedzaam sterfbed zullen zweven. Ja, gewis ik zal haar gewaar worden, en hemelsche wellust zal mijn aanzijn doorstroomen. Ik zal haar zien, de geliefde zaligen, de verzachte glansen, die van haar afstralen, zullen de donkerheid van het dal des doods voor mij verhelderen, hare engelenliefde zal mij reeds Goddelijke vreugd doen genieten, eer dit hart nog ophoudt te kloppen. In mijne verbeelding aanschouw ik de verheerlijkte gestalten, die mij, terwijl mijn oog breekt, met namelooze liefde zullen toewenken. Mijne hemelsche EMILIA! ja! o ja! uit uwe lichte, als met morgenrood omboorde, wolk, reikt gij mij dan de hand toe, wanneer mijne beklemde borst naar den laatsten adem hijgt. Mijne jeugdige MARIA! mijne aanvallige JULIE! met eeuwige jeugd versierd, zult gij uwen stervenden Vader, met het welluidend engelengezang

op uwe lagchende lippen, omzweven, terwijl gij mij als met blinkende zegepalmen in den laatsten strijd - wanneer het doodzweet mij op het voorhoofd parelt - verkoeling toewaait. Doch wat zijn deze eeuwig dierbare betrekkingen te vergelijken bij mijn uitgestrekt verlangen naar het aanschouwen van Hem, die de bron van alle reine hemelsche liefde zelve is! JEZUS! mijn Verlosser! mijn Zaligmaker! zonder uwe onbevatbare menschenliefde zoude de dood voor mij afgrijsselijk, de toekomst martelend onzeker, en de eeuwigheid ondenkbaar rampzalig zijn. Maar door uw lijden, door uwe volmaakte gehoorzaamheid, hebt gij het zedelijk verderf vernietigd. Door u heeft God, uw Vader en mijn Vader, een welgevallen in de menschen. Door u is de dood van alle verschrikkelijkheid beroofd, en tot een' ingang in het eeuwig leven veredeld. Door u is de toekomst ons een liefelijk bloeijend paradijs, en de eeuwigheid een peillooze oceaan van gelukzaligheid. JEZUS! mijn Heer! en mijn God! haast roept gij mij toe: ‘uwe schulden zijn u vergeven, ga in in de vreugde uwes Heeren.’ O, mijne ALINA! hoe wijd ben ik weer afgedwaald van hetgeen ik heden schrijven wilde; naauwelijks herinner ik mij hoe ik gisteren in stilte aan mijne oproeping uit dit leven dacht, of een stroom van denkbeelden, die zich tot wezenlijke gewaarwordingen verheffen, vloeit door mijn gevoel. En toch zettede ik mij slechts neder om u bij herhaling te verzekeren, hoe uwe komst mij verblijdde. Een vrolijk gejuich van kinderen wekte mij gisteren uit mijne overdenkingen;

ik sloeg eenen blik naar de beukenlaan, daar zag ik nu uwen lieven blonden WILLEM met zijne kleine nicht LOTJE aan de hand naar den koepel huppelen, terwijl het dienstmeisje met uwe lieve EMILIA volgde. De drie kleinen riepen luid: waar is grootvader? o! zie daar is hij, want ik kwam hen te gemoet. Ik sloot de lievelingen in mijne armen, zij overlaadden mij met kusjes, en stamelden duizend lieve namen, die ze mij gaven, en in hetzelfde oogenblik, o! gij weet het ALINA! laagt ook gij aan mijn hart. Ik was overstelpt van vreugde, uwe KAREL omhelsde mij, en naauwelijks waren wij in onze woning terug gekeerd, of gij bragt mij ook uwen blozenden zuigeling, in wiens onschuldige lachjes ik het oorspronkelijk reine en aanminnige der menschelijke natuur herkende. Dierbare Dochter! hoe gelukkig is niet uw vader! Doch ik moet eindigen; ik gevoel het, ik ben vermoeid. Aandoeningen hebben mij geschokt, vaarwel tot morgen, indien God wil! -

Alina aan Eelhart.
Den 11den Mei.

Hartelijk geliefde Vader!

Ons bezoek, dat wij u gisteren gegeven hebben, heeft niet alleen geene schadelijke gevolgen voor mij gehad, maar het is mij in vele opzigten nuttig

geweest. Ik gevoel mij heden meer opgeruimd dan voorheen, welligt is dit het gevolg der genotene vrije lucht, der beweging, en vooral van de gesmaakte genoegens. Immers, ik heb mijn dierbaren Vader omhelsd, ik heb hem verblijd door onze komst, hij heeft, in mijn teederen zuigeling, zijn jonggeborenen naamgenoot aan zijn hart gedrukt; ik heb mijn lieven broeder, zijne gelukkige SOPHIA, en hun aanvallig kroost weder gezien. Ach! wedergezien na een tijdstip, waarin mijn leven zich in het uiterst gevaar bevond; welligt is dit zwakheid, maar telkens toch, wanneer het uur, waarin ik moeder zal worden, nadert, zweeft mij ook het uur der scheiding van deze aarde voor den geest, en ik beveel mij aan de Goddelijke barmhartigheid. Maar ook dan, wanneer ik den eersten kreet van het wichtje, dat ik onder het hart droeg, mag hooren, o mijn Vader! wat ik dan gevoel, neen, dat laat zich niet beschrijven; en wanneer ik dan mijn geliefden KAREL met den angst nog op zijn gelaat, en met tranen in zijne mannelijke oogen, bij mijn kraambed zie nederknielen, terwijl hij bevend en sprakeloos mijne hand aan zijne zwoegende borst, en zijne gloeijende lippen op mijne nog bleeke wangen drukt; dierbare Vader! dan is geheel mijne ziel dankende vreugd, ja, gewis - wordt ooit zaligheid hier op aarde gesmaakt; het is door eene moeder gewordene Echtgenoote, die zich aan alles wat haar dierbaar is wedergegeven ziet. Doch daar ik slechts weinige oogenblikken aan het schrijven kan besteden, mijn Vader! wil ik u zeggen, wat

mij op het harte ligt, en uwe vaderlijke raadgeving op nieuw verzoeken. Gisteren wilde ik de gezellige vreugd, die wij onderling genoten, niet afbreken, door u, voor eenige oogenblikken een afzonderlijk gesprek te vergen, en veel minder wilde ik uwe, of mijne genoegens bewolken. Doch bij den laatsten afscheidskus, dien gij mij gaaft, vraagdet gij mij: ALINA! gij wildet mij immers iets zeggen? kan aan uw geluk nog iets ontbreken? Ik zal u schrijven (fluisterde ik,) en drukte u de hand. O hoe scherpziende is niet het oog van een liefhebbend Vader? Gij hebt ook ditmaal in mijn hart gelezen. Ja, ik ben zoo volkomen gelukkig als wij hier op aarde zijn kunnen, en toch schijnt een ligte nevel weleens dat geluk van verre te bewolken; gij kent mijn dierbaren huwelijksvriend, wij beminnen elkander zoo rein, zoo onveranderlijk als Gods Engelen elkander kunnen beminnen. Maar Mevrouw SALBURG, de moeder van KAREL, vind, geloof ik, in mij, geene schoondochter die zij opregt lief heeft, of lief kan hebben. Reeds vóór mijn huwelijk, was hare behandeling zoo ijskoud dat zij mij eerbied - neen - dat wat het niet - maar eene soort van vrees inboezemde. Van tijd tot tijd ontdekte zich het verschil van geaardheid tusschen ons nog sterker, en ik dwong mij zelve te vergeefs haar als de moeder van mijn dierbaren KAREL toch lief te hebben; doch daar zij nog al op een verren afstand van ons woonde, ontmoette ik haar slechts een paar maal in een jaar; dan de goede vrouw heeft verkozen in deze stad te komen wonen; reeds

eenige weken vóór mijne bevalling was zij bij ons aan huis, en zij zal hier nog blijven tot de woning, die KAREL op haren last voor haar gekocht heeft, en die verbouwd moet worden, geheel in orde is. Dit langdurig verblijf strekt vooral niet om mijn huisselijk geluk te vergrooten, en haar bestendig blijven wonen in deze stad baart mij veel zorg. Zij heeft vele goede hoedanigheden, dit beken ik, zij bezit ook een vrij goed natuurlijk verstand, doch het is volstrekt ongeoefend. Weldadig is zij uit gevoel van haren Christelijken pligt, en deze te vervullen kost aan hare spaarzame geneigdheid altijd eenige opoffering; haar weldoen is dus in den volsten zin deugdbeoefening. Doch het voorname, dat al het goede in haar overschaduwt, is vooringenomenheid met zich zelve. Wie niet handelt gelijk zij, wie niet in haren geest spreekt, mishaagt haar, en is het voorwerp van hare allerlastigste bedilzucht. Ik heb mij, wat de huishouding betreft, meestal naar hare gewoonte geschikt, doch het is er zoo ver af dat zij hierdoor bevredigd zoude zijn, dat, integendeel, alles wat ik doe of beveel door haar afgekeurd wordt. Al mijne schikkingen zijn in haar oog verkeerd, hoe menigwerf ik die ook, om haar genoegen te geven, verander. Omtrent de ligchamelijke opvoeding van mijne kinderen denkt zij geheel anders dan ik, en omtrent de zedelijke opvoeding, hoe weinig die voor als nog te pas komt, verschillen wij niet minder. En wat heb ik in dit opzigt voor het vervolg niet te wachten? want uit inschikkelijkheid kwade neigingen in mijne kleine lievelingen aan te kweeken, of hunne

zielskracht ongeoefend te laten verlammen; neen, dit is toch van geene moeder te vergen. Geen boek durf ik in de hand nemen, in de tegenwoordigheid van KAREL'S moeder, of ik moet de grievendste aanmerkingen hooren. Nu eens, is het: alles verandert toch met den tijd; toen ik jong was, was het genoeg wanneer eene jonge vrouw den Bijbel kon lezen, de waschlijst schrijven, en haar keukenboekje oprekenen. Er was ook geen tijd om iets meer te doen, doch hedendaags hebben de dames zoowel hare boekverzamelingen als de heeren. Op een anderen tijd is het: wat moet gij toch veel weten, dochter! uit al die boeken, die gij leest? Ik heb mij daar nooit mede opgehouden; wij vrouwen leeren daar toch niet uit hoe wij de provisiekas en kelder moeten nazien, hoe wij de dienstboden werk moeten geven, of hen moeten bevelen. Neen, Kind! toen ik in de kleine kinderen was, had ik geen uur tijds om aan lezen te verkwisten, maar, gelijk ik zeg, de tijden zijn veranderd. - Gij begrijpt dat ik het boek dan reeds lang gesloten heb, eer dit alles is uitgesproken. Toen zij mij onlangs, met mijnen zuigeling op den schoot, en WILLEM en JUULTJE bij mij spelende, vond zitten schrijven, zeide zij, op een schamperen toon: heb ik niet wel gehoord, ALINA! dat gij weleens een gedichtje maakt? want de damens hebben daar hedendaags ook tijd genoeg toe. Ik schrijf een briefje aan mijnen boterboer, Moeder! (was mijn antwoord) terwijl ik mijnen opkomenden wrevel ijverig poogde weg te schrijven, en daardoor de omhalen van mijne letters eens zoo groot maakte dan die wezen moesten.

Dit alles is nog niets, maar mijn gedrag omtrent mijne lieve kleinen telkens te hooren afkeuren, grieft mij het allermeest. Onthoude ik mijne lieve JULIE iets waarom zij dwingt; dan zegt Grootmoeder: waarom geeft gij het arme schaap niet wat zij verlangt? Oefen ik het geheugen van mijnen WILLEM, door hem de namen van onderscheidene vaderlandsche dieren, planten, en steden te leeren noemen; of door hem een kindergedichtje van VAN ALPHEN, of van andere kindervrienden te laten opzeggen; dan zucht Grootmoeder diep, en zegt: in mijn jongen tijd konden kinderen van vier jaar reeds vragen uit den Heidelbergschen Catechismus opzeggen; maar de opvoeding is ook geheel veranderd. Te vergeefs heb ik al eens geantwoord: als WILLEM ouder is en zijn verstand is rijp genoeg, dan zullen zijn vader en ik, hoop ik, hem de gronden van onzen Christelijken Godsdienst leeren onderzoeken; nu doen wij slechts ons best om hem Gods goedheid en liefde te leeren kennen, en hem de vreugd te doen gevoelen die uit het betrachten van kinderlijke pligten voortvloeit. De oude vrouw lacht alsdan eenigzins honend, en zegt, half verstaanbaar: het is mij te geleerd. Mijn brave KAREL! die de beste echtgenoot niet zoude kunnen zijn, indien hij de beste zoon ook niet ware, bemint zijne moeder op de teederste wijze; hij kent hare vooroordeelen, maar met kinderliefde bedekt hij die. Ik gevoel al het onaangename dat voor hem ontspruit uit de koelheid waarmede zijne moeder mij, en - ik wil het wel belijden - ik haar wederkeerig behandel. Dit bedroeft mij, en ik kan den angst die mij beklemt, wanneer

ik aan het vervolg denk, niet verdrijven; immers, wanneer ik mij voorstel met welk eenen weerzin mevrouw SALBURG zien zal hoe mijne kinderen zoo veel mogelijk tot verstandelijke wezens worden opgeleid. Meer dan eenmaal zeide zij reeds, lieve KAREL! maak toch van uwe kinderen geene geleerden; vooral laat JUULTJE tot een huishoudelijk meisje worden opgevoed; hoe vele huisgezinnen zijn niet te gronde gegaan (voegt zij daar dan bij) alleen omdat de vrouw meer aan boeken en leesgezelschappen dacht, dan aan de huishouding, aan den wintervoorraad, en aan de bleekers. KAREL antwoordt dan wel half lagchende: 'zijt maar gerust, lieve Moeder! JUULTJE zal de huishouding leeren eer gij daaraan denkt.' Doch de brave man merkt den honenden blik dan niet, dien zijne moeder op mij werpt. O! ik bid u, mijn hartelijke Vader! zeg mij hoe ik mij het best zal gedragen. De rust en het genoegen van mijnen KAREL is mij boven alles dierbaar, maar mijn regt als moeder kan ik mij immers, ten koste van het belang mijner kinderen, niet laten ontnemen? Menigwerf komt de vreesselijke gedachte bij mij op: indien Mevrouw SALBURG met hare toenemende jaren meer stijfhoofdig wordt, en zich door mijne tegenkantingen beleedigd gevoelt; ach! indien zij zich dan bij haren zoon beklaagt omdat zij door mij in haren ouderdom verdriet lijdt, en KAREL mij minder kon achten, minder kon liefhebben; o mijn Vader! dit slechts onder de mogelijkheden te stellen, zoude mij het leven vergiftigen. Ik eindig dezen bij het wiegje van mijnen slapende zuigeling; KAREL is op zijn kantoor, Me-

vrouw SALBURG neemt eenige uurtjes namiddagrust; en WILLEM en JULIE spelen in de tuin.

Vaarwel, mijn dierbare Vader! God hoort mijn gebed om uw lang leven en duurzaam geluk. Ga toch voort, bid ik u, met mij dagelijks te schrijven, doch zonder u te vermoeijen. Vier uwe gedachten, aan mij schrijvende, altijd den vrijen teugel; mij die mede te deelen over verschillende onderwerpen, is voor mij ware zielenwellust.

Ik ben met geheel mijn liefhebbend hart

Uwe gehoorzame
ALINA.

Eelhart aan zijne dochter.
Den 12den Mei.

Zoude ik het niet opgemerkt hebben? mijn geliefd Kind! dat uw huisselijk geluk niet zoo volkomen was als voorheen; of spreekt uw opregt hart niet in uwe gelaatstrekken? Doch ik had mij niet kunnen voorstellen, lieve ALINA! dat de moeder van uwen KAREL de eigenlijke oorzaak was van uwe kwelling. Ik beken het, mijn Dochter! de uiterste omzigtigheid en zielenkalmte wordt gevorderd, om u hieromtrent in alle opzigten pligtmatig te gedragen, en de rust, de vreugd van uwe leven niet in de waagschaal te

stellen. Ik heb mevrouw SALBURG slechts bij de voltrekking van uw huwelijk met KAREL gezien en gesproken; doch ik leerde haar in dien korten tijd reeds genoeg kennen, om verheugd te zijn, dat zij niet met u in dezelfde plaats woonde; want ik beschouwde haar als eene vrouw, die eene opvoeding genoten had gelijk men vijftig jaren geleden doorgaans gaf aan meisjes uit den voornamen burgerstand; Mevrouw SALBURG is dan ook, wat hare denkwijze betreft, blijven staan waar men voor vijftig jaren was. Dit kan men haar niet ten kwade duiden, lieve Dochter! Het verwondert mij zeker, dat de vader van KAREL, die ik als een man van gezond verstand gekend heb, de denkwijze van zijne gade niet een weinig geleid en voortgeholpen heeft; doch de man bekleedde een ambt, dat hem volstrekt aan het huisselijk leven onttrok; op het huisbestuur, dat aan zijne gade was toevertrouwd, was nimmer iets aan te merken; ook SALBURG had geene behoefte aan goed, aan verstandig gezelschap, want de weinige tijd, dien hij in zijn huis doorbragt, moest hij besteden óf aan zijne letterbezigheden, óf aan het ontvangen van letterkundige vrienden, die hem verlangden te spreken. KAREL, zijn eenig kind, was al vroeg bij een weldenkend vriend van hem ter opvoeding gezonden. Slechts zeldzaam bezocht hij het ouderlijk huis, zoo lang zijne opvoeding niet geheel voltooid was, en hij bijna drie jaren met reizen had doorgebragt. Dit alles dient tot verontschuldiging van Mevrouw SALBURG, en moet u, mijne lieve ALINA! tegen

elke schaduw van vooringenomenheid of liefdeloosheid, omtrent de moeder van uwen huwelijksvriend, wapenen. Wanneer ik uwen lieven brief nalees, mijn Kind! dan is het mij, of ik in het binnenste van uw hart lees, en tot mijne droefheid ontdek ik dan in dat goede, dat beminnelijke hart, waarin zoo vele edele neigingen wortelen hebben geschoten, ook koelheid, een weinig wrevelmoedigheid, en (waarom zoude ik het niet vrij uit zeggen) een beginsel van trotschheid, of, (zal ik het zachter uitdrukken) overdreven gevoel van eigene waarde. Ware het dat niet? mijne lieve ALINA! dan geloof ik zoudt gij uwe Moeder (want door uwe heilige vereeniging met KAREL zijt gij ook haar de opregtste ouderliefde schuldig) ware het dat niet, zeg ik, dan zoudt gij uwe Moeder met meer goedhartigheid hebben trachten te overtuigen, dat uw weetlust, of zucht om te lezen, nimmer met de vervulling van uwe pligten, als huismoeder, in strijd is. Gij zoudt haar hebben doen opmerken hoe vrouwen en moeders voor vijftig en meer jaren ook uitspanningen hadden, naar hunne toenmalige verkiezing geschikt. Zij gaven en ontvingen bezoeken; menigen namiddag bragten zij in vriendinnenkringen pratende, breijende, of zich met spelen (schoon het toen wel geen *ombre*, *boston* of *whist* was) tot aan den avond door. Ja, gij zoudt haar hebben doen opmerken, hoe vrouwen, die deze uitspanningen genoten, zonder daar misbruik van te maken, of zich daaraan te verslaven, toch ook onder de verstandigste huisvrouwen geteld werden, terwijl anderen,

die hare pligten daaraan opofferden, berisping verdienden, en zich verachtelijk maakten. ‘Zoo is het ook nog heden, lieve Moeder!’ had mijne dochter kunnen zeggen, ‘die heden vermaak vindt in praat- of speelpartijen bij te wonen, zonder de pligten van vrouw en moeder daaraan op te offeren, mag niet met minachting beschouwd worden; even weinig als de vrouw en moeder, die heel zeldzaam een uur buiten hare woning doorbrengt, doch die, in plaats van praat- of speelpartijen, een boek verkiest, waaruit zij natuurkunde, wereld-, of menschenkennis verzamelt; zonder dat zij immer hare hoogere bezigheden verzuimt.’ Hadt gij op soortgelijke wijze met uwe gewone minzaamheid dit alles aan het verstand van Mevrouw SALBURG trachten te brengen? ach, mijn Kind! wie weet wat ge zoudt uitgewerkt hebben, maar gij achtte de onkundige, de ongeoefende, de ouderwetsche vrouw, beneden u, niet waar? Lieve! Laat uw opregt, uw zoo fijn gevoelend hart hier zelf getuigen. Doch hoe nu het best hersteld dat half bedorven is? Zoo mag het niet blijven, er bestaat reeds eene soort van verwijdering, en deze zoude allengs toenemen, ontevredenheid zoude uw huisselijk geluk bewolken; want zoo ras wij ophouden een' onzer natuurgenooten, waarmede wij in betrekking staan, hartelijk lief te hebben, wordt het bijna ondoenlijk om ons oog altijd van zijne of hare kwade of ongunstige zijde af te wenden, en op de goede zijde te vestigen. De weinig, of niet meer geliefde verschijnt altijd voor ons in eene ergere gedaante dan de ware

gedaante van hem of haar is; aan elke handeling schrijven wij een onedel doel toe, en - dat nog het ongelukkigst van alles is - op de beste, de liefderijkste geaardheid, heeft het gedwongen verkeeren, of huisselijk omgaan met zulk een onbemind voorwerp, den ongunstigsten invloed. Want juist zulk eene geaardheid, waarvoor het liefhebben eene behoefte is, wordt, wanneer aan die behoefte niet voldaan kan worden, ontevreden ook met zich zelven, en is vatbaar voor gemelijkheid of knagend verdriet. ALINA dit zoude ook uw lot zijn, en hiertegen moet gij waken. Uw brave KAREL zoude al spoedig een' zweem van ontevredenheid in u opmerken. Kende hij de oorzaak niet, dan zoude hij u van achterhoudendheid of onaangename luimen moeten verdenken, of, ontdekte hij de ware oorzaak, dan immers zoude hij zich bedroeven, zoowel om u, als om zijne geliefde Moeder? want voorzeker is beider genoegen zijn wellust. Geloof mij, lieve Dochter! uw KAREL kent voorzeker de zwakheden van zijne moeder, ondanks zijne eerbiedige liefde voor haar; doch hij stelt in u zulk een onbepaald vertrouwen, dat hij u in staat oordeelt om die zwakheden, even als hij zelf, liefderijk te verdragen zonder eenig leed daarvan te gevoelen, of uwe meer heldere denkwijze daaraan op te offeren. - Kan uw gezond oordeel mijnen raad goedkeuren? mijne lieve ALINA! leg dan geheel uw hart in een vertrouwelijk uurtje voor uwen echtgenoot open, zegt hem wat u grieft in het gedrag van zijne moeder, zeg hem wat u

bekommert voor het vervolg, betreffende de opvoeding uwer kinderen; en ik houde mij overtuigd, dat de achtingswaardige man, door u oplettend gemaakt, op de beste, op de verstandigste wijze in alles zal voorzien. Mevrouw SALBURG is, en niet ten onregte, trotsch op haren eenigen, haren geliefden zoon. Ik heb het opgemerkt hoe hare ziel als aan zijne lippen hing, hoe alles wat hij sprak orakel-taal voor haar was, en hoe zij met een streelend welgevallen elk woord toestemde. Is dat zoo? gelijk het zeker is, welnu, dan heeft hij ook een onbepaald vermogen op deze door hem zoo hartelijk geliefde vrouw. Wanneer KAREL met liefdevollen ernst zijne moeder verzekert, dat zijne echtgenoote nimmer de vriendin van zijn hart kon zijn, indien zij hare huwelijkspligten niet vervulde, maar daar eene levensgezellin, wier zielvermogens ongeoefend, wier kennis nooit verder uitgebreid was dan vereischt wordt om voor de kokerij en voor de linnekas te zorgen; nooit door hem zoude gekozen zijn; en, voegt KAREL daar dan bij: zulk eene gezellin kende ik in mijne ALINA, daarom verzocht ik uwe toestemming, lieve Moeder! om haar ten huwelijk te vragen. Ik bevind mij nu ook zoo regt wel in haar gezelschap, onze gesprekken behoeven nimmer beuzelachtig te zijn, wij leeren, wij bemoedigen elkander; ALINA leest, wat meer kundige menschen tot ons nut en vermaak hebben geschreven; ook dat is haar pligt, lieve Moeder! die is even heilig als alle andere pligten die zij als huisvrouw en moeder tracht te vervullen. Door

het ophelderen van haar verstand en het uitbreiden van hare kennis, stelt ze zich in staat om onze kinderen naar eisch op te kunnen voeden, hunne jonge hartjes voor kwade neigingen te beschermen, en om de zaden van onzen zuiveren Christelijken Godsdienst daarin te strooijen en op te kweeken; ook ons JUULTJE moet al vroeg gevormd worden om de verstandige bestuurster van eene huishouding, en te gelijk om de regt geschikte gezellin van een braven en een verstandigen echtgenoot, ja - zelfs om de verlichte, de edeldenkende opvoedster van kinderen te kunnen worden. Zie, mijne lieve ALINA! indien uw KAREL op deze wijze tot zijne moeder spreekt, en dat zal hij, of ik moest hem niet regt kennen; o! dan zal zij zich met uw gedrag bevredigd gevoelen, en, wanneer gij dan alle koelheid, alle ontevredenheid aflegt, als gij dan, arm in arm, met uwen KAREL haar te gemoet treedt, haar aan uw hart sluit, en met de u zoo eigene lieftaligheid zegt: 'lieve Moeder van mijnen KAREL! en ook de mijne, heb ik u immer met woorden, met gebaren of blikken zelfs, eenige minachting getoond, of beleedigd? vergeef het mij, ik wil u van nu af hoogachten en liefhebben, dat vorderen uwe jaren, dat vordert mijne betrekking tot u, ja, dat vordert mijn pligt als uwe dochter, mijn pligt ook als Christin, wier kenmerk, wier ordesteeken liefde is. Liefde, die geene ergernis geeft, of neemt, die zich niet verheft, die geen kwaad denkt, die alles verdraagt, en alles hoopt.' O mijn Kind! wanneer KAREL en gij,

volgens dezen raad, handelen en spreken; dan durf ik mij vleijen dat zalige eensgezindheid weêr in uwen kleinen huisselijken kring zal terug keeren, en dat het wonen van Mevrouw SALBURG in uwe nabijheid eene nieuwe bijdrage zal zijn tot uw onderling genoegen. God geve het, mijn dierbaar Kind! doch verzuim geen' tijd, verberg geen opkomend verdriet voor uwen KAREL; achterhoudendheid is een pestwalm voor de reine liefde. Zij kan die niet verdragen; openhartigheid en vertrouwen doen haar hemelschen gloed bestendig meer ontvlammen.

Ik heb weêr meer dan te veel geschreven, lieve ALINA! doch ik voel geene vermoeidheid zo lang mijn liefhebbend vaderhart, door de zorg voor uw geluk, zich gedrukt voelt. De kleine EMILIA komt mij, met een vriendelijk lachje op de lipjes, uit naam van hare Moeder noodigen, om ginds in het lindenpriëel, dat reeds bekoorlijk groen is, te komen thee drinken. Vader! (zegt de lieve kleine) heeft een groot boek, dat een man, die de wereld rondreisde, geschreven heeft, hij zal mijnen lieven Grootvader daaruit voorlezen, of, als Grootvader wil, zal Moeder op de *Guitar* spelen en zingen. Nu dan, lieve Dochter! tot morgen.

Den 13den Mei.

Gisteravond hebt gij voorzeker mijn geschrijf ontvangen, lieve Dochter! en verlangende naar uw antwoord neem ik alweêr de pen op, om deze soort van dagboek (want hoe zal ik het anders noemen? voor u te vervolgen. Niet lang, toch, zal ik het meer voortzetten, dit gevoel ik, eene matheid, die ik nog nimmer kende, verspreidt zich door al mijne leden, het is iets geheel anders, dan het gevoel des ouderdoms; doch laat het u niet bedroeven, mijne ALINA! ik heb, wat mijne kinderen betreft, mijne taak hier op aarde afgedaan; uw beider lot is gevestigd, en gij, zoowel als uw broeder, hebt de taak der opvoeding van een nieuw geslacht aanvaard. De zorgende Voorzienigheid liet u opgroeijen onder het geleide van uwe beide liefhebbende ouderen; niet als verlaten weezen hebt gij de ontferming van vreemden behoeven af te bedelen. Neen, mijne ALINA! gij en mijn dierbare THEODOOR, gij waart onafscheidbaar bij en met ons. Geen vreemde borst heeft u gezoogd, geen vreemde schoot heeft u gekoesterd. Uwe zalige Moeder vond haren grootsten roem, hare hoogste waarde in moeder te zijn, ja - in geheel moeder te zijn. Ja - edele moedertrots schitterde in haar vriendelijk oog, wanneer zij, met haren blozenden zuigeling aan de volle borst, mij beurtelings toelachte en zich met hemelschen wellust in de vriendelijke oogjes van haar sprakeloos wichtje spiegelde. Ook zij, uwe

zalige Moeder, heeft beide hare kinderen niet slechts volwassen, maar zelfs gehuwd gezien. Wat zeg ik? zij heeft haren naam in de lieve onnoozele EMILIA, de eerste van THEODOORS echt, zien herleven. Zij heeft het kind nog op haren schoot gestreeld, toen hare laatste krachten reeds verdwenen. U zag zij zwanger, en met vreugde en moederlijken angst zag zij het uur der geboorte van uwen WILLEM te gemoet. Doch wat schrijf ik? gij gevoeldet u als kind gelukkig, en gij hebt uwe Moeder gerust en vrolijk in het betere leven zien oversluimeren. En welhaast zal ook uw vader het grijze hoofd ter koude grafrust nederleggen. Het is mij, alsof ik de beeldtenis van mijn zacht wegstervend leven op dit oogenblik aanschouw, in de daartegen over mij in het westen wegzinkende zon, die door hare met lichte nevelen omhulde stralen nog een zachten purperen gloed over beemden en velden verspreidt. Gij weet het, ALINA! uit mijne kamer heb ik het gezigt tegen het westen, op de boomen, waarmede de begraafplaats - die, eenige jaren geleden, daartoe is afgezonderd - omplant is. Het jeugdige loof dier boomen is door de dalende zon als met gouden randen getooid, en daar het avondkoeltje door de toppen suist en de takken wiegt, schijnen zij mij vriendelijk toe te wenken. Ja, gewis eerlang zullen zij ook mijne rustplaats overschaduwen. Liefderijke Vader in den Hemel! het is mij als hoorde ik uwe zegenende stem, die mij toeroept: bereid uw huis, want gij zult sterven. Alles is hier op aarde voor mij afgedaan, ik ben bereid, ik vertrouw mijnen geest in uwe handen, God der liefde! en

over mijn slapend stof zal ook uwe zorgende Almagt waken. Goddelijke Verlosser! verheerlijkte Zoon des menschen! en des Allerhoogsten! Ja, mijne zwakke natuur treedt weleens met huivering den laatsten strijd te gemoet, maar het onwankelbaar vertrouwen op u, die den schrik des doods hebt weggenomen, ademt alsdan kalmte in mijne borst. Neen, ik vrees den dood niet; Gods wijsheid zij eeuwig gedankt ook daar voor dat eene ingeschapene neiging den mensch aan dit zigtbaar leven, of aan deze zinnelijke wereld verbindt; die neiging is, als de aantrekkingskracht in de natuur, die zonnen en werelden weêrhoudt om uit hunne aangewezene standplaats of loopkringen te storten; die ingeschapene neiging weerhoudt ook den mensch van een misdadig ontvlugten van zijnen aangewezen post, wanneer smart en droefheid hem het levensgenot verbitteren, of wanneer de ouderdom hem voor aardsche vreugde onvatbaar maakt. Een paar uren geleden wandelde ik met langzame stappen en met de kleine beminnelijke EMILIA aan mijne hand, naar de gindsche begraafplaats, die ik, zoo veelmaals, en altijd met nieuw genoegen, bezoek. Om den grafheuvel van uwe zalige Moeder bloeiden, tusschen het lange buigende gras, viooltjes en madeliefjes; deze bloemen schenen mij het eenvoudige beeldschrift der natuur, waardoor zij de nederigheid en reinheid van hart der zalige doode, poogden uit te drukken. Ik zettede mij neder op den witten marmersteen, die den heuvel bedekt, en waarin de naam uwer dierbare moeder gebeiteld is. De lieve kleine speelde om mij heên en haar onnoozel gesnap wekte in mijne ziel de

zoetste aandoeningen, vooral toen zij mij vraagde: niet waar? lieve Grootvader de Heer in den Hemel heeft mijne zalige Grootmoeder ook heel lief, daarom strooit hij al deze bloempjes om haar graf heên, ik wil die ook niet afplukken. Ja (antwoordde ik) de Heer, in den Hemel, die ook onze weldadige vader is, lief Kind! versiert heel de aarde met bloemen omdat Hij de menschen zoo lief heeft. Uwe zalige Grootmoeder leeft hier boven bij Hem, Hij heeft haar zeker heel lief, omdat zij zoo goed en zoo braaf was, toen zij nog bij ons leefde. Terwijl ik nog met het kind sprak, hoorde ik (dacht mij) op eenigen afstand, eene vrouw overluid weenen. Ik stond op en begaf mij naar die plaats, om indien het zijn kon, de droeve te vertroosten. Het was de weduw van den braven eerlijken S. Toen zij mij zag, daar zij bij een pas gesloten graf knielde, poogde zij hare smart te bedwingen; doch ik nam haar bij de hand; ween vrij, goede Vrouw! (zeide ik) wie zoude uwe droefheid niet eerbiedigen? maar dit graf, waarop nog geene graszode groeit, is immers de rustplaats niet van uwen huwelijksvriend? het heugt mij dat de waardige man nu reeds jaren geleden zijne loopbaan in dit leven eindigde. Ja, het is zijn graf (antwoordde zij snikkende) maar dezen morgen vroeg was dat zelfde graf open, om mijn' achtienjarigen zoon, mijn eenigen, den steun van mijnen ouderdom, in zijn donkeren schoot te ontvangen. O, God! (riep zij, zich de handen wringende en zich van mij afwendende) waarom ontnaamt gij mij mijnen zoon? waarom riept gij mij,

bejaarde en zwakke vrouw, niet tot u! Ik kon in de eerste oogenblikken slechts met haar weenen, ook zelfs EMILIA weende, doch ik trad op nieuw naar de bedroefde Moeder. Verzekert ons de Zaligmaker niet? (vraagde ik) dat geen vogeltje op de aarde valt zonder den wil (dat is te zeggen zonder wijze redenen) van onzen Hemelschen Vader! God, die volmaakt is, kan niets doen zonder de heilrijkste bedoeling. Konde Hij zonder liefderijk doel handelen; dan hield hij op volmaakt te zijn, en was ook geen God. Ach, mijn zoon! mijn zoon! (riep de ongelukkige, hare armen over het graf uitbreidende) Ach! dat ik voor u ware gestorven! hij was nog zoo jong, en zoo goed, zoo ijverig, zoo godvruchtig. O hoe gelukkig is dit niet voor u, bedroefde Moeder! (hernam ik) Ware hij een booswicht geweest; dan zoude hij u reeds jaren lang bittere tranen hebben gekost, en gij zoudt nu, bij dit graf voor zijn eeuwig lot sidderen. Ach! gij zoudt dan immers niet durven hopen hem zalig weder te zien? Deze woorden schenen invloed te hebben; zij reikte mij de hand toe. Neen, Mijnheer (zeide zij) mijn getrouwe ALBERT heeft mij nooit een bitteren traan gekost; ach! hij was nog een knaapje niet ouder dan deze kleine lieveling (op EMILIA wijzende) toen mijn brave man van mij werd weggenomen; doch toen troostte mij de kleine engel reeds op zulk eene teedere wijze; hij streelde zoo menigwerf de tranen van mijne wangen, en zeide dan: Vader is in den Hemel, lieve Moeder! maar ik zal, als ik groot ben, voor u zorgen; dat heeft hij ook gedaan, vreugdetranen heeft hij mij duizendwerf doen

storten. O - ja, ik zal hem zeker zalig wederzien. De arme vrouw was nu vatbaar voor vertroosting, en het gelukte mij haar met de wegen der zorgende Voorzienigheid te bevredigen. Uw brave man (zeide ik in den loop van ons gesprek) was een verstandig hovenier of tuinman; ook uw zoon beoefende dat beroep, gij zijt dus menigwerf getuigen geweest hoe zij altijd handelden volgens de geaardheid der planten; eenige hadden eene noordelijke standplaats, en eene sterke besnoeijing noodig; andere hadden de middagzon hoog noodig, en werden daarom in het zuiden geplaatst. Onderscheidene bloemen en vruchtboomen moesten verplant worden, opdat zij schooner zouden bloeijen, of meerdere vruchten voortbrengen. Eenige zaden, werden ter eerste ontwikkeling, slechts, in trekkassen of door warmte vruchtbaar gemaakte gronden, gezaaid en opgekweekt; totdat zij in staat waren om elders tot nut en sieraad te verstrekken. Zoo handelen door ondervinding wijs gewordene menschen; en zoude dan Hij, die de geaardheid van al zijne schepselen kent, Hij die de eeuwige wijsheid zelve is, niet volgens de geaardheid van zijne schepselen met hen handelen? Zouden wij, die niet weten wat nuttig voor ons is, dan met een ontevreden hart durven vragen: waarom verplaatst God dezen jongeling in een hoogeren kring? waarom bedroeft hij ons? of waarom laat hij ons, oude lieden, hier nog buiten ons vaderland omdolen? De kinderlooze weduw drukte mij de hand. Bid, dat God het mij vergeve (zuchtte zij) zijn wil geschiede! Ik vernam verder van haar, dat een onbarmhartig

man (naar ons menschelijk oordeel gesproken) de oorzaak was van den dood des jongelings. Hij was, namelijk, de eigenaar van hare kleine woning; zij had in het laatste jaar hem de huur daarvoor niet kunnen betalen, want, de door ALBERT verdiende, en de door haar opgespaarde som, was haar ontstolen; de dief was door haar en haren zoon wel ontdekt, doch het geld was reeds weg, en, bewogen door de tranen des berouwhebbenden, hadden zij de misdaad hem vergeven. Doch de schuldeischer dwong de arme weduw tot betalen. Het weinige dat zij van waarde bezat, was verkocht, doch dit was niet toereikend; en nu beloofde ALBERT, die daglooner bij een voornaam tuinman was, op het land des onbarmhartigen des avonds laat te arbeiden, tot dat hij den laatsten penning der huur verdiend had. Dit deed de brave jongeling onvermoeid, en gunde zich zelven geene rust, terwijl hem de wreedaard nog altijd van luiheid beschuldigde. Het verdriet hierover, gevoegd bij de aanhoudende onrust, en de kouden avondlucht, die juist in dit voojaar vrij gestreng was geweest, veroorzaakte hem eene kwaadaardige heete koorts; waarvoor zijn jeugdig leven na weinig dagen bezweek. En wie? mijn dierbare ALBERT! (zeide zij, op nieuw in tranen uitbarstende) wie zal nu voor uwe arme moeder arbeiden? wie zal mijn ongelukkig leven nu onderhouden? Wanhoop niet, ongelukkige! (sprak ik) het was immers God die u dezen zoon schonk, en die zijnen arbeid zegende? Gelooft gij dan dat God, nu gij dien zoon mist, niet voor u kan of zal zorgen?

Alles wat menschen doen is vruchteloos, wanneer God het niet zegent; wie zouden uwen ALBERT in zijnen dienst genoemen hebben, wanneer alles, wat de jongeling deed, mislukte, en eene verkeerde uitwerking had? Zijt gerust, uw Vader in den Hemel beschaamt het vertrouwen van zijne kinderen niet. En dit heeft de arme weduw nu reeds ondervonden, want toen ik haar droevig lot, en mijn voornemen om haar eenigen onderstand te bezorgen, aan THEODOOR en SOPHIA verhaalde, gunden zij mij (indien ik het zoo eens uit mag drukken) alleen de vreugd niet om de bedroefde te troosten en te helpen. THEODOOR riep oogenblikkelijk: ik zal de brave vrouw ons klein huisje op het dorp, waarin de arme goede MARIA woont, aanbieden; zij heeft dan gezelschap en oppassing. SOPHIA drukte zijne hand aan haar hart. Ik, zal de arme vrouw van een goed bed en de noodige meubeltjes voorzien (zeide zij) iets dat ik toch zoude gedaan hebben, want onze knecht heeft mij van daag verteld dat zij haar bed en nog eenige dingen verkocht heeft, om de doodkist voor haren zoon en het maken van zijn graf te betalen; de goede droeve moeder wilde dit ten koste van alles wat zij bezat zelve betalen, zonder iets uit de algemeene armenkas daarvoor te vragen. Beide, THEODOOR en zijne lieve vrouw, zijn reeds bezig met alles te bezorgen, en nog dezen avond, hopen zij, zal de kinderlooze moeder, voor het minst haar hoofd gerust en zacht kunnen nederleggen. Doch laat ik tot mijne wandeling tusschen de graven terug keeren.

De droeve moeder had ik tot aan het einde der begraafplaats vergezeld, toen bezocht ik nog eenmaal de vreedzame legersteden der gestorvenen; met aandoening verstigde ik mijnen blik op het graf van uwe jonge Vriendin, de bevallige ELIZE, en de vernietigde menschelijke ontwerpen zweefden als ijdele schaduwen mij voor den geest. Zij was de uitgekozene bruid van den edeldenkenden JULIUS; zijne ouders juichten zijne keuze toe, de vader deed afstand van zijn voordeelig beroep, ten behoeve van zijnen geliefden zoon, de moeder had met alle mogelijke zorg een der kostbaarste huizen voor hare geliefde schoondochter in orde gebragt, de genoodigde bruiloftsgasten zagen met verlangen den dag der vreugde te gemoet; JULIUS en ELIZE droomden zich volkomen gelukkig. ELIZE deelde u immers het plan van de aanstaande reis, die zij met haren jongen echtgenoot in den aanstaanden zomer tot aan de bronnen van den *Rijn* dacht te doen, mede? Duizend genoegens lachten in de toekomst; doch op eenmaal bedekte een ondoordringbare nacht al de gedroomde zaligheid. Eene in schijn weinig beduidende ongesteldheid tastte de lieve bruid, op den avond van eenen der schoone, in feestvreugd doorgebragte, dagen aan; zij poogde ons allen gerust te stellen, doch den volgenden morgen gaf de Geneesheer reeds alle hoop op. De dood zweefde om hare sponde; JULIUS vond zijne geliefde met duldelooze benaauwdheden worstelende; aan zijn hart poogde zij het gevaar dat haar dreigde te ontschuilen, doch te vergeefs; geene hulpmiddelen, geene

gebeden, geene tranen konden het dierbare leven een enkel uur verlengen. Het is voorbij, (zeide zij eindelijk met eene zwakke stem) het is voorbij, Lieve JULIUS! ons gedroomd geluk hier op aarde. God zij gedankt dat wij voor de eeuwigheid elkander liefhebben, en een zaliger vaderland verwachten! Hare hand verstijfde in de zijne, hare oogen waren reeds gebroken; JULIUS droogde haar het koude doodzweet van het voorhoofd, in stomme smart kuste hij haar verbleekt gelaat. Vaarwel, ik omhels u daar ginds (stamelde zij) en hij ving haren jongsten adem op zijne gloeijende lippen. Daar lag nu de ontzielde ELIZE, en met haar de verstorvene vreugd van een geheel geslacht. De gestrengelde bruiloftskransen werden verscheurd, en het jeugdige groen van spiegels en wanden als in vertwijfeling weggerukt; een sneeuwwit lijkkleed verving het bruidgewaad, en op denzelfden avond, waarop de helder verlichte zaal door feestvreugd zoude weergalmd hebben, werd ELIZE, bij het treurig flikkeren van eenige stambouwen of toortsen, naar het eenzame graf gevoerd. JULIUS, niet bestand voor zulk eenen schok, (tranen, ach! tranen, hadden aan zijn zaamgeschroefd hart geen lucht gegeven) JULIUS bezwijkt in den bloei zijns levens. Met elk uur voorspelt eene wegterende krankheid hem den naderenden dood, die hem met ELIZE zal hereenigen. - ALINA! ik bezocht hem voor weinige dagen, maar ik zag den bloeijenden jongeling, den gezonden, den krachtvollen JULLIUS niet in het uitgeteerd geraamte dat, van krachten beroofd, met moeite naar elken adem-

togt hijgde; en toch herkende ik nog de edele gelaatstrekken, waarin de schoone ziel des jeugdigen lijders zich uitdrukken. Zijne oogen schitterden toen ik van zijne nabij zijnde voleindiging met hem sprak. God weet het, mijn vaderlijke Vriend! (zeide hij) ik heb alles wat in mijn vermogen was aangewend om mijne gezondheid te beveiligen; hoe vurig ik ook naar de wedervereeniging met mijne ELIZE verlangde, ik gevoelde mijne verpligting om zoo lang God mij op deze aarde doet blijven, nuttig te zijn voor mijne ouders en voor anderen; ik treurde ook niet als een die geene hoop heeft. Maar de diepe smart heeft mijn levensbeginsel verwoest; neen - mijn geweten beschuldigt mij in dit opzigt niet. Maar nu onze Hemelsche Vader mij toch wenkt, o! nu dank ik hem uit den grond van mijne ziel, voor het hoogere leven, waarin ik eerlang zal geboren zijn. Alleen de smart van mijne dierbare ouders bedroeft mij; maar ook deze zullen mij eerlang volgen. - Ik heb JULIUS beloofd, hem nog eenmaal te bezoeken. Morgen hoop ik dit te kunnen doen. Naast het graf van ELIZE was dat van den grijzen WELMAN; ook hij ging in vrede tot God. - In dit kleine graf slaapt zeker een kindje (riep EMILIA, eenige treden van mij af) het is nog met geen gras of bloempjes versierd (vervolgde zij) maar onze Vader in den Hemel heeft het daarom toch lief, niet waar? Zeker mijn kind! (antwoordde ik) maar het grafje is even gesloten, welhaast zal het ook met lentebloempjes pronken. Ach! hier was dezen morgen het lijkje van een vrolijk

stamelend wichtje nedergelegd. Ook dit zaad van God (dacht ik) moest hier slechts beginnen te ontwikkelen; daar ginds, in een meer voortreffelijken grond, zal het opbloeijen. Want de eeuwige Vader der menschen kende de geaardheid van dit plantje. Nog eenmaal trad ik naar het graf uwer Moeder, en het was mij, alsof ik in het zacht suizend koeltje eene hemelsche stem hoorde, die mij toeriep: 'heden zult gij met mij in het Paradijs zijn!' Wapen u, mijne lieve ALINA! tegen onze scheiding, zij is ophanden. Niet allen eindigen hun leven zoo vreedzaam als ik het mijne. - Deze dag was voor ruim twee eeuwen de bloedige sterfdag van eenen onzer braafste Voorvaderen, van den grooten, den wijzen OLDENBARNEVELD. Deze had zijn leven aan het belang des Vaderlands gewijd, en de ondankbaarheid, ach! de rampzalige tweedragt gunde hem geen sterfbed, neen, tot eeuwige schande van dien tijd, en van elk wie in zijnen dood stemde, knielde de Grijsaard, die de glorie van een vrijgestreden volk was, op een schavot, en het zwaard eens beuls verwde zijne zilveren lokken met zijn schuldeloos rookend bloed. Doch ook deze tijden zijn gelukkig voorbij, en uit dat bloed zijn onwelkbare eerlaurieren voor den braven Grijsaard opgegroeid, en zijne geëerbiedigde nagedachtenis blijft bij *Neêrlands* Vorst en volk in zegening.

Bij tusschenpoozen heb ik deze bladen vol geschreven; mijne gedachten vlogen mijne pen vooruit. Nu eerst, nu de duisternis mij belet voort te

schrijven, gevoel ik weêr mijne afmatting. Vaarwel! geliefde Dochter! ik ben

Uw trouwhartig liefhebbende Vader.

Alina aan Eelhart.
Den 20sten Mei.

Nu mijn geliefde KAREL bij u geweest is, en mij weêr vrij gunstige berigten omtrent uwe gezondheid gebragt heeft, nu eerst, mijn dierbare Vader! kan ik de pen met meer gerustheid opnemen, om u te schrijven. De laatste bladen die ik van u ontving heb ik met heete tranen besproeid, ach! die zonderlinge matheid, die gij door uwe leden gevoeldet, scheen mij het naderen van den kouden doodslaap, die mij van den teerhartigen beschermer en leidsman mijner jeugd; ach! van den getrouwsten vriend, zoude berooven. De geestdrift zelfs, waarmede gij over uwe scheiding van ons dacht, en schreef, scheen mij te doen gevoelen hoe uwe aan God gewijde ziel hare vleugelen als ontvouwde, en, zoo, zoo gereed stond om het stoffelijk omhulsel te ontzweven. Het is waar, het geluk dat God mij geschonken heeft, in zulke eeuwig dierbare ouders mij zoo lang te laten behouden, ken en gevoel ik. De reinste dankbaarheid wordt gevorderd

van elk weldenkend kinderhart, wanneer ouderlijke zorg, wanneer ouderlijke teederheid mag blijven waken over den hulpeloozen toestand, waarin wij ons bij de intrede in dit leven, bevinden; want, waar toch kan een hart vol moederlijke liefde in eene vreemde borst kloppen? hoe kan onvermoeide vadertrouw, hoe kan eene nimmer wankelende langmoedigheid, den vreemden opvoeder zoo onafgebroken bezielen, ten behoeve van den kweekeling, waarin zijn eigen leven zich niet heeft uitgebreid, of wiens aanwezen hij niet deed ontwikkelen? Maar eindeloos meer dankbaarheid vordert het nog, wanneer onze liefhebbende ouders, niet slechts het ligchaam van hun kroost koesteren en voeden, maar vooral het jeugdige hart vormen, en vatbaar maken voor het goede. Wanneer God ons uit ouders doet geboren worden, die, in den volsten zin van het woord, Christenen zijn, die het licht der zuivere Godskennis al vroeg voor hunne lievelingen doen opgaan, de edelste neigingen in het ontwikkelen, en tegen elke ontaarding van goede beginselen, tegen elke besmetting der kinderlijke onschuld, met verstandige liefde en zorg waken. Uit zulke ouders, - God zij eeuwig daarvoor gedankt! - uit zulke ouders is mijn lieve broeder, en ben ik, geboren. Zij hebben onze wankelende treden gerigt, op den weg naar de eeuwige zaligheid, zij hebben ons de deugd in al hare voortreffelijkheid doen kennen en beminnen, zij hebben de leer van JEZUS diep in onze jonge harten ingedrukt, en wij genieten in dit leven reeds de zalige vruchten daarvan; immers, in smart en

tegenspoed kennen wij de bron der ware vertroosting, en in voorspoed verhoogt onze dankbaarheid aan Hem, van wien alle goede gaven afdalen, elk levensgenot; terwijl het volkomenst vertrouwen op Gods wijze vaderliefde, en op JEZUS, onzen verheerlijkten Zaligmaker, ons alle mogelijke lotgevallen, ja, ons den dood, die in elken leeftijd ons zoo nabij is, blijmoedig doet verwachten. En deze weldadige Christenouders wandelden met ons op den weg naar de eeuwigheid voort, toen wij reeds volwassen waren; toen zij ons reeds tot op zich zelve staande vrij werkende wezens hadden gevormd, ook toen bleven zij nog onze vertrouwelijkste vrienden, bij wie raad en troost in alle omstandigheden voor ons bereid was. Mijne Moeder, de teederste vriendin van mijne ziel, scheidde met een zegenenden lach op de lippen van mij, en wees mij met hare verstijvende hand naar boven naar de plaats des wederziens, toen onder mijn kloppend hart reeds een onsterfelijk wichtje woelde. U, mijn Vader! u mag ik nog tot op dit oogenblik, mijn helpende Vriend hier op aarde noemen. Uwe zigtbare tegenwoordigheid doet mij nog den reinsten menschelijken wellust genieten, ook schoon uw verzwakkende ouderdom mij voorbereidt om den treffendsten schok te ondergaan. Bittere zielsmart zal mij uwe scheiding kosten, maar ik zal niet morrend klagen, mijn Vader! Neen, ik zal God, terwijl mijne tranen om uwen dood vloeijen, uit den grond van mijn hart danken, omdat ik mij zoo lang in uw bijzijn heb mogen verblijden. Neen, ik

zal niet moedeloos treuren, gelijk zij die geene hoop hebben. Uwe zaligheid zal mijn vertroosten; en door het opvolgen van uwe Godvruchtige lessen, door het vervullen van mijne pligten, door het berouw over mijne gebreken, en door mijnen ijver ter verbetering, zal ik mij ook uwe hemelsche liefde trachten waardig te maken, en u allengs nader te komen. Maar heden bidden, vurig bidden om de verlenging van uw dierbaar leven, dit o! dit mijn vader! doe ik met geheel mijne ziel. En hoe zoude het mogelijk zijn dat ik dit niet deed? daar ik nog elk oogenblik de rust, de vreugd van mijn leven aan u verpligt ben. Op nieuw, dierbare Vader! hebt gij mij die terug gegeven, door alles, wat gij den 12den Mei mij hebt geschreven. O! het was hoog tijd dat ik het gezegende blad van u ontving, want mijn huisselijk geluk begon te verwelken. Doch laat ik u het gebeurde mededeelen, mijn lieven Vader!

Sinds verscheiden dagen had ik opgemerkt, dat Mevrouw, SALBURG meer stil en nadenkend was, ja, mij dacht zelfs dat eene soort van droefgeestigheid op haar gelaat zigtbaar was; zij bemoeide zich heel weinig met mij; doch wanneer zij het deed, scheen zij meer zacht, en ook meer gedwongen. Wanneer de kinderen haar liefkoosden, beantwoordde zij dit met koelheid, doch die haar veel scheen te kosten. Want ik zag haar meer dan eenmaal eenen traan, dien zij poogde te verbergen, afdroogen. In het gedrag van mijnen lieve KAREL vond ik iets nog veel meer zonderling; ach! iets,

dat ik niet wist of het verdriet of wel misnoegen was, scheen hij voor mij te willen verbergen, doch zijne geheele schoone ziel spreekt zoo duidelijk in zijne trekken, dat dit niet mogelijk was. Teleurstelling, smart zelfs, scheen zich op zijn open voorhoofd gelegerd te hebben. Doch op mijn aanhoudend vragen wat hem deerde, kreeg ik geen ander antwoord dan: 'ik ben niet opgeruimd, ALINA!' Naar het huis, dat hij met zoo veel zorg voor zijne moeder had laten inrigten en verbouwen, zag hij niet meer om; ik vernam zelfs dat de werklieden, die nog kort geleden telkens aangemoedigd werden om toch veel spoed te maken, nu vrijheid hadden gekregen om den arbeid te staken, en een ander voort te helpen. Wat kon van dit alles de reden zijn? KAREL had mij zoo menigwerf gezegd: 'bij al mijn huisselijk geluk, lieve ALINA! kwelt mij alleen nog de gedachten, dat mijne Moeder zoo ver van ons afwoont; zij heeft geene betrekkingen in de wereld dan alleen mij, en ik weet hoe onuitsprekelijk lief zij mij heeft. Wanneer Moeder in onze stad woonde; wanneer zij zich in ons bijzijn en in dat van onze kinderen kon verblijden! o! dan zoude al het stijve, al het sombere dat nu in haar gedrag heerscht, en door haar eenzaam leven gevoed wordt, verdwijnen. ALINA! gij zoudt voorzeker eenen liefhebbende moeder in haar bezitten, en ik, ach! ik zoude dan eerst mijn geluk volkomen kunnen genieten.' Nooit vergeet ik ook de vreugd van KAREL, toen zijne moeder besloten had om aan zijn verlangen te voldoen; en zoo lang zij ook bij ons in huis was, viel

zijne opgeruimheid elk in het oog; zijne vrolijke luimen zelfs deden doorgaans mijne ontevredenheid over het gedrag van Mevrouw SALBURG, verdwijnen, zoo ras hij maar tegenwoordig was. Ernstig nadenkende over deze verandering, en eene soort van onrust in mijn geweten gevoelende, ontving ik uwen regt vaderlijken brief. Ik las en herlas dien, en mijne oogen werden ten opzigte van mij zelve geopend. Met een hartelijk berouw vormde ik nu, in hetzelfde oogenblik, ook het voornemen om te herstellen wat ik nog herstellen kon; met verlangen zag ik mijnen lieven KAREL, die toen juist van huis was, te gemoet, en naauwelijks hoorde ik dat hij t'huis en in zijne kamer alleen was, of ik ging bij hem, en ving het volgende gesprek met hem aan.

Mevrouw R.

Lieve KAREL! ik hoor dat aan het huis van Moeder heden niet gewerkt wordt, en ik wilde haar juist dezen namiddag vragen om daar eens heen te wandelen.

Mevrouw R.

Neen, daar wordt niet aan gewerkt, de kamers moeten nog behangen en alles moet nog geverwd worden, doch dat zal de kooper naar zijn eigen genoegen laten doen.

Mevrouw R.

De kooper? wat zegt gij? het huis is immers Moeders eigendom?

Mevrouw R.

Op dit oogenblik twijfel ik daaraan, het verdrag tusschen Moeder als verkoopster, en den heer G.,

als kooper, was gisteren avond zoo goed als gesloten.
Mevrouw R.
Zoo, blijft Moeder dan bij ons inwonen? nu, daar .....
Mevrouw R.
Neen, dat vooral niet, ALINA! dat vooral niet! mijne Moeder verlaat ons binnen weinige dagen, zij heeft te G. nog eenen verren bloedverwant, daar hoop ik zal zij hare laatste levensdagen in rust, schoon van mij gescheiden, doorbrengen.

Ik barstte uit in tranen, en wilde hem om den hals vallen, doch hij stiet mij zachtjes van zich; laat mij alleen (zeide hij op een smeekenden toon) ik bid u laat mij alleen, ik moet schrijven. Neen! (riep ik, zijne hand grijpende) neen, ik verlaat u niet, KAREL! voor gij mij alles vergeven hebt. Ook uwe Moeder zal ik om vergeving, en om hare moederlijke liefde bidden. O - KAREL! maak mij niet ongelukkig door mij minder lief te hebben. Hij sloot mij aan zijn hart, en zijne tranen bevochtigden mijn gelaat. U minder liefhebben? (sprak hij met eene weenende stem) Offer ik niet een groot deel van mijn genoegen aan het uwe op? Maar dat moet ik doen, geliefde vrouw van mijn hart, en dat wil ik ook. - Uwe Moeder mag ons niet verlaten, KAREL! (hernam ik) ik kwam juist bij u om mijne schuld aan u te belijden, o vergeef het mij! Hij overlaadde mij met liefkozingen. Spreek van geen vergeven, ALINA! dat woord bedroeft mij. Ik had alles moeten vooruitzien, ik kende u, en mijne geliefde Moeder ook. Ik bleef hem

bidden om van besluit te veranderen, en om mijne voorspraak bij zijne Moeder te zijn. Lieve KAREL! (zeide ik) lees dezen brief van mijnen Vader, o, lees wat de waardige Grijsaard mij schrijft. Ik gaf hem uwen brief. Gij moet ook het hart van mijne Moeder beter leeren kennen, ALINA! (sprak hij, zijne *Secretaire* openende en mij eenen brief overgevende). Taal noch stijl (vervolgde hij) moet u aanstoot geven; mijne Moeder leerde eene halve eeuw geleden lezen en schrijven, en genoot de beschavende opvoeding niet die u en mij te beurt viel. Doch het hart van de goede vrouw spreekt in dit geschrift. Liefkozend leidde hij mij naar de deur van zijne kamer. Strak kom ik bij u mijne Beste! (sprak hij) en ik verliet hem. Den brief van Mevr. SALBURG wil ik woordelijk voor u afschrijven; mijne echtgenoot geeft mij daar vrijheid toe. Lees dus, lieve Vader!

Mij waarde Zoon!

Ik heb meer dan eens beproefd, u mondeling te zeggen wat mij op het hart ligt, doch ik weet zelve niet wat mij weerhoudt. Ik wil het daarom schriftelijk doen, schoon het brieven schrijven mijn dagelijksch werk niet is; zoo lang uw vader zaliger leefde, schreef ik nooit een enkelen brief, doch na zijn dood moest ik nu en dan voor u, en voor anderen de pen op het papier zetten, en dat ging doorgaans beter dan ik voorheên dacht. Doch hetgeen ik nu te schrijven heb, gaat mij al heel na aan het hart. KAREL! gij weet, het heeft veel strijd gekost om van A..... op te breken. Ik was daar geboren en opgevoed, en ik heb daar twintig ge-

lukkige jaren met uw vader vereenigd doorgebragt. Ach - zelf zijn sterven (dat mij zoo bitter bedroefde) maakte mij de stad, en het huis dat ik bewoonde, zoo regt lief en waardig. Doch aan de andere zijde trok mij ook het verlangen om bij u te zijn, bij u, mijn eenig kind. Ja, meer dan de geheele wereld bezit ik toch in u, mijn KAREL! en ik kon u naauwelijks eenmaal in een jaar zien. Uwe vrouw was mij ook heel wel bevallen, en van toen af dat uw eerste kind geboren is, was mijn hart om zoo te spreken altijd hier. Geheele nachten droomde ik van uw kleinen WILLEM, den naamgenoot van mijn braven man. En hoe weinig genoegen had ik immers van mijne kleinkinderen? dat alles overwon dan ook mijne zucht om te A..... te blijven wonen en te sterven, en ik besloot, om in deze stad te komen wonen. Dat alles weet gij KAREL! maar ik wilde door dit aan te stippen, maar zeggen dat het eenen droevige teleurstelling voor mij is, dat nu, van dat wonen in deze stad, niets kan komen, had ik maar mijn huis te A..... niet verkocht! doch dit wenschtet gij, KAREL! Neen waarlijk ik kon mijn hart van het husi niet aftrekken. Ach toen alle de meubelen verkocht, of naar hier ingescheept waren, ging ik nog eens al de ledige vertrekken door, en het was mij alsof ik nog al het verledene (even als in een droom) voor mijne oogen zag. In de kamer waar ik zoo veel geleden had toen gij geboren werd, maar waar ik ook eene vreugd had genoten die geene pen beschrijven kan, toen ik uw eersten kreet hoorde; en

toen uw vader u in zijne armen bij mij bragt, en van blijdschap schreide. Ach! in die kamer lieve zoon! schenen de ledige wanden mij te verwijten dat ik hun in mijne klimmende jaren ontweek. En zoo was het mij ook in de kamer (waar uw zalige vader u en mij het laatst vaarwel heeft gezegd) ja het was mij daar als hoorde ik zijn jongsten doodsnik nog. KAREL! ik weende overluid in mijne eenzaamheid, maar ik dacht aan u; aan uwe vrouw die ik hoopte dat mij lief zoude hebben, en aan mijne onnoozele kleinkinderen, die mij zouden vervrolijken, en dit vertroostte mij, nu is het huis voor mij verloren, en hier kan ik niet blijven zonder uwe rust, uw geluk te verstoren, en eer ik dat doen wilde, mijn KAREL! zoude ik liever voor altijd van u gescheiden zijn, en door droefheid sterven. Uwe vrouw is voor u, en voor uwe kinderen alles wat zij zijn moet; maar voor mij kan zij geen liefhebbende dochter zijn. Dit is hare schuld niet; ALINA! is aan eene geheele andere levenswijs gewoon (of liever zij is anders opgevoed dan ik). Toen ik jong was leerden de meisjes in onzen stand niets dan gebrekkig lezen, schrijven en rekenen, voorts grove en fijne vrouwelijke handwerken, en de huishouding. Dat alles heb ik ook geleerd, en ik geloof dat ik niet minder was dan andere vrouwen. Iets meer verlangden de mannen toen ook niet van ons, men vraagde niet: ‘heeft dat meisje geest en verstand? maar, is het eene goede huishoudster?’ In dien tijd was dit ook meestal genoeg. Ambtenaars, en vooral kooplieden sleten hunne dagen op het kantoor, of op de beurs,

en bragten hunne vrije uren in het koffijhuis door; vonden zij dan in huis alles in order? het eten op zijn tijd gereed? en goed klaargemaakt? dan waren zij voldaan. Of hunne vrouwen over andere zaken konden spreken kon hun weinig scheelen, de man wist zelden ook veel meer dan wat zijn' koophandel betrof, en de vrouw was over het algemeen, in het oog der mannen, alleen bestemd voor de wasch, voor de keuken, en het verdere huisbestuur, doch zoo is het hedendaags niet, dit heb ik lang opgemerkt, hoe afgezonderd ik dan ook te *A*..... leefde; want onder de kooplieden te *A*..... en elders, vindt men nu zelfs schrijvers van boeken en gedichten. Zulke mannen die zoo veel weten, hebben ook een ellendig gezelschap aan eene vrouw die alleen, gelijk ik, over meiden, schoonmaaksters, uithalen, en het afzenden van de wasch kan praten, en meer niet, het huis moet met zulk eene levensgezellin (voor die veelwetende mannen) een vervelend verblijf zijn, en ik gevoel nu ook dat het best is, dat men de meisjes van jongs af met meer zaken bekend maakt, bij voorbeeld met de gedaante der aarde, met den bloei en ondergang van oude volken, met het lot van ons vaderland, met de werking der natuur, en met al die dingen daar ik u en ALINA wel zoo eens over hoorde spreken. Het is waar, in mijn eenzaam leven dacht ik altijd dat vrouwen die iets meer geleerd hadden dan ik, ongeschikt waren om goede huishoudsters en zorgende moeders te zijn; doch ALINA (dit moet ik tot haar' lof zeggen) heeft mij van die dwaling volkomen terug gebragt. Eer ik haar zoo in den

huisselijken omgang kende, lieve KAREL! beklaagde ik u in mijn hart, en de kindertjes ook, want ik dacht met al dat lezen en schrijven gaat de tijd verloren, en ik dankte God dat gij na mijn' dood nog al wat vinden zult om den boel staande te houden: met zulk een vooroordeel kwam ik bij u, ik had uwe vrouw altijd maar kortstondig gezien; haar voorkomen beviel mij wel, maar van al die kundigheden en al dien weetlust, die u, (volgens mijne gedachten tot verderf verstrekten) had ik een' afkeer. Dit was welligt de oorzaak dat ik uwe vrouw weleens onregt deed, door haar mijne afkeuring te doen blijken, en zelfs te beschimpen. Doch ik heb gedwaald, ALINA is de teederste, de trouwhartigste moeder, en als huishoudster, kan zij niet overtroffen worden. Haar oog gaat over alles, het geringste neemt zij even goed in acht als het grootste, zij is de oplettendheid zelve, en zij zorgt voor alles. Met de dienstboden gaat zij op eene verwonderingswaardige wijze om, zij beminnen haar en hebben ontzag voor haar. Geen enkele fout ontgaat haar oog, en zij zijn naijverig om hare goedkeuring te verdienen. In het kort, mijn zoon! gij hebt eene vrouw die onmisbaar voor u is, zij heeft mij geleerd dat het met de hedendaagsche vrouwen even zoo is als met de hedendaagsche kooplieden, zij kunnen de zaken waarvoor zij bestemd zijn even goed verrigten, terwijl zij hun verstand verrijken, als toen zij aan die handelzaken alleen vastgeketend waren, en zoo kan ook eene vrouw de beste huishoudster zijn, schoon zij veel weet, en nog veel leert kennen. En kon ik mijn leven nog eens op nieuw aanvangen;

dan zoude ik uw ALINA tot mijn voorbeeld nemen, maar zoo als het nu is KAREL! kan ik niet met u, en haar in eene stad wonen, zij voelt hare meerderheid boven mij, ik heb haar (zoo al niet terug gestooten) toch ook niet aan mij getrokken, zij is koud en liefdeloos tegen mij, en dit vloeit uit mijn gedrag tegen haar; maar hoe onaangenaam zoude het niet voor mij zijn, wanneer ik dit dagelijks moest ondervinden? vooral dan, wanneer gij het opmerktet; ik vrees zelfs dat gij het nu reeds opgemerkt hebt, ik weet dat gij uwe moeder hartelijk lief hebt; eene onwillekeurige koelheid tegen uwe vrouw, en eene aanhoudende zucht om door uitterlijke liefdeblijken mij te vergoeden wat ik in uwe vrouw miste, zouden de gevolgen zijn van uwe opmerking; en dit zoude het geluk van uw leven bederven, terwijl gij toch niet zoudt kunnen verhinderen dat mijn hart hierdoor bitter veel moest lijden. Van mijne lieve kleinkinderen zoude ik ook weinig vreugd genieten, ALINA zoude die (aan mij onwetende vrouw) nooit toevertrouwen; ik zoude hen ook niet zoo al spelend kunnen leeren gelijk hunne moeder doet; ach KAREL! ik zoude ongelukkig zijn, omdat gij, en uwe goede vrouw niet meer zoo volkomen vergenoegd leefden als voorheen. Ik verkoop daarom het huis dat gij voor mij gekocht en ingerigt hebt, de Heer G. zal daar eigenaar van worden, want het verschil (onder ons gezegd) betreft nog slechts eene kleine som; en staat hij op zijn stuk, dan zal ik toegeven, ik heb aan nicht LEEUWENDAAL geschreven,

of zij mij als huisgenoote wil ontvangen, dit behaagt haar uitmuntend, ik ben dan zeker heel ver van u gescheiden, maar wat zegt dat? wij zullen welhaast nog verder gescheiden zijn; want mijne jaren worden hoog, en schoon verdriet en teleurstelling mijne krachten dagelijks doen verminderen, uw geluk en dat van uwe lievelingen zal mij bemoedigen. Spreek over dit onderwerp niet met uwe ALINA. Ik herhaal het: dat zij mij niet lief kan hebben, is hare schuld niet. Vaarwel mijn zoon! ik ben
Uwe liefhebbende Moeder.

Mijne aandoeningen onder het lezen van dezen brief, kan ik u niet beschrijven; KAREL tikte aan de kamerdeur, weenend verzocht ik hem in te komen; ik omhelsde hem en (zeide snikkende) 'KAREL! mijn geluk is verwoest, want mijn geweten verwijt mij de smart van eene vrouw die u het leven schonk.' KAREL kon mij niet antwoorden, doch na eenige oogenblikken, zeide hij, 'vergeef het mij, vrouw van mijn hart! wanneer ik u eenige koelheid heb doen blijken. De brief van mijne moeder heeft mij omtrent alles verlicht, de goede vrouw heeft gelijk, zij moet niet bij ons blijven, maar gij wilt haar liefhebben, niet waar beste ALINA!' Ik wees hem zwijgend naar de kamer van Mevrouw SALBURG, en hij verstond mij. Goed, antwoorde hij, wij willen bij haar gaan. Ik nam mijnen zuigeling, die juist ontwaakte, uit de wieg, en met hem op mijnen arm trad ik aan

de zijde van KAREL in de kamer der achtenswaardige vrouw. Lieve Moeder! ik breng u mijne ALINA, sprak KAREL, het misverstand dat tusschen u beiden heerschte, moet tot de laatste schaduw toe verdwijnen. Gij zijt mij beiden meer dierbaar dan mijn leven. ALINA geloofde dat zij door u veracht werd, mijne Moeder! en ook gij verbeeldet u, niet bemind te zijn door mijne vrouw, door de moeder van uwe kleinkinderen. Nu trad ik nader, ik legde mijn lagchenden zuigeling op haren schoot, terwijl ik aan dezelve neêrknielde: 'kunt gij het mij vergeven, beste Moeder! (zeide ik, mijne lippen op hare hand drukkende) ik heb uwen brief aan KAREL gelezen. Wij hebben elkander niet gekend, maar, God weet het, ik wil uwe gehoorzame, uwe liefhebbende dochter zijn; laat dit onschuldige wicht mijn voorspraak wezen.' Zij sloeg haren arm om mij heen. 'Gij behoeft geene voorspraak, ALINA. (zeide zij) Tranen biggelden over haar eerwaardig gelaat. KAREL sloot ons beiden, benevens het kind, in zijne armen. Nu ben ik gelukkiger dan ooit! riep hij, mijne uitgekozene Gade! mijne dierbare Moeder! uwe onderlinge liefde schept mij de aarde tot eenen Hemel.' O, mijn Vader! gij hadt dit tooneel moeten zien, het waren zalige oogenblikken voor ons. KAREL las zijne Moeder, toen wij een weinig bedaard waren, het voornaamste gedeelte uit uwen brief van den 12den voor. De goede vrouw drukte mij de hand, ik acht uwen vader hoog. (sprak zij) Mij is het heden alsof een gebergte mij van het hart is

gezonken; ik bemin nu de moeder van mijnen echtgenoot als de mijne, doch wij kunnen haar niet bewegen om bij ons te blijven; ook zelfs niet in de stad. Haar huis is verkocht, en schoon de Heer G. die een vriend van KAREL is, den geheelen koop zoude willen vernietigen, toch zoude Mevrouw SALBURG daar niet in toestemmen. Maar een klein half uur van deze stad, nabij het kleine dorpje *S*..... is een bevallig doch niet groot landgoed te koop, KAREL weet, dat zijne moeder eene beminnares is van het buitenleven, hij verlangt dat zij dit ter woning zal verkiezen, en ik geloof dat hij in zijnen wensch zal slagen. Wij brengen dan een gedeelte van den zomer bij haar door, en bezoeken haar dagelijks. Want het is slechts eene wandeling, en daar Moeder hier toch rijtuig en paarden zoude houden, kan zelfs geene winterkoude of ongunstig weêr ons van haar gescheiden houden. Zij kan onze aanhoudende bede geen' wederstand meer bieden. KAREL roept mij daar zoo even, door eene reet van de deur toe: ‘Moeder voldoet aan onzen wensch; ik maak oogenblikkelijk dat het landgoed haar eigendom worde.’

Vaarwel, mijn hartelijke geliefde Vader! THEODOOR heeft mij beloofd morgen mondeling berigt van u te brengen. God spare uw dierbaar leven nog lang! gij wordt in gedachten omhelsd van

Uwe liefhebbende Dochter

ALINA.

De 18de Junij.

De zinkende zon koelde gisteren haren gloed in de lichte avondnevelen, die zij met goud en purper versierde; een verfrisschend koeltje suiste door de nog jeugdige lommer die mijne geliefde Vriendin EMMA, en mij overschaduwde. Nu en dan galmde nog een enkele toon des nachtegaals, terwijl het moedervogeltje de teedere eijerschaal open pikte, om de zwakke, wriemelende jongen te helpen in het ontworstelen aan hunnen kleinen kerker. De overige vogelen hadden hun veelstemmig avondlied reeds gestaakt. Alles werd allengs meer stil om ons heên. De landlieden keerden terug van den akker, eenigen vrolijk zingend, anderen in gesprek met hunne vrouwen en kinderen, die hen in den arbeid vergezeld hadden, of die hen vol verlangen te gemoet waren gekomen. Vreedzaam graasde nog het vee in de weiden, waarover de vallende avonddampen als eene zilveren zee schenen te vloeijen. De vruchtboomen, langs den weg en om de hutten der veldelingen geplant, sneeuwden verdorde lentebloesems, zoo vaak het koeltje de takken wiegde. Lang zaten wij zwijgend dit heerlijke natuurtooneel te beschouwen, wij hadden de lente van KLEIN, door den zaligen PERPONCHER in het Hollandsch vertaald, gelezen. Mijne Vriendin hield het bloek nog open ge-

slagen, doch haar blik was op de in het avondrood gehulde wolken gevestigd. Morgen (zeide ik eindelijk) vieren wij het feest onzer bevrijding. Heugt het u nog, lieve EMMA! met welk een beklemd hart wij op den avond vóór den dag der overwinning, een bezoek gaven aan onze Vriendin K.? wier brave zoon met al de vaderlandsche helden ten strijd was getrokken, en met welk eene bange verwachting wij elk berigt uit het leger te gemoet zagen? Zoude mij dat niet heugen? (antwoordde EMMA) stille grootheid en teedere moederzorg woelden toen in den boezem der achtenswaardigste vrouw. Mijn WILLEM (zoo sprak zij) is mijn eenige zoon, vruchteloos zoude ik woorden zoeken om u te zeggen hoe dierbaar hij mij is, met hem zoude ik mijn laatsten steun, mijn laatsten troost hier op aarde verliezen. Doch de Voorzienigheid slaat hem gade, dezelfde God, die om wijze redenen mijnen Echtgenoot, met wien ik zoo nameloos gelukkig was, in de kracht van zijn leven mij ontrukte, die zelfde God, in wien ik den liefderijksten Vader bemin, kan ook wijze redenen hebben waarom mijn dierbare WILLEM op het slagveld moet vallen, doch dit denkbeeld kan ik niet uitdrukken zonder tranen te storten. Ook zoude ik zijnen dood - dit gevoel ik - niet lang overleven. En toch, lieve Vriendinnen! (zoo ging de liefderijke moeder na eenige oogenblikken voort) toch, lieve Vriendinnen! zoude ik met een verscheurd hart zeggen: God, die de liefde zelve is, gaf mij dit kind. Hij nam hem weer tot zich, en ik dank dien Hemelschen Vader, omdat Hij mij zulk eenen zoon gaf, die bereid was

om voor het heil van zijn vaderland te sterven. EMMA herinnerde mij nog veel van hetgeen wij dien avond met de waardige Mevrouw K. spraken. Mijn verstand en hart(zeide zij onder anderen) zijn elken oogenblik in strijd, mijn hart krimpt van angst voor het lot van mijnen lieveling; in dit opzigt ben ik eene moeder die nog tot de louter zinnelijke wereld behoort, ach! het bijzijn van mijnen WILLEM is mij zoo dierbaar, hem te zien, zijne stem te hooren, zijne trouwe zorg, zijne gulhartige liefkozingen te genieten; ach! dat alles is mij ware aardsche zaligheid. Maar mijn verstand, of laat ik liever zeggen het geestelijke dat in mij is, roept mij toe: ‘zoudt gij eenen zoon verlangen die lafhartig de heiligste pligten, aan het vaderland verschuldigd, kon verzaken? die onafscheidbaar u vergezelde, en moedeloos kon dulden dat een vijandige dwingeland zijn vaderland overheerschte? het geheele volk op nieuw in ketens klonk? 's lands wetten vertrapte? den naam en de zeden onzer vaderen bespotte? en, door ijskoude onverschilligheid omtrent den schoonen Godsdienst, het rampzaligst zedebederf alom deed wortelen schieten? Neen, neen, zulk eenen zoon kunt gij niet wenschen. Zijn dood voor het vaderland scheidt hem niet van u, maar voert hem verheerlijkt tot Hem, die zich zelven uit liefde voor eene zondige wereld opofferde. Daar omhelst gij hem toch weder.’ Nooit zal ik deze woorden vergeten, ja, voorzeker het heugt u ook nog (vervolgde EMMA) dat zij, op dezen toon voortsprekende, ons boven het menschelijke verheven scheen; en dat de

taal van deze eerbiedwaardige moeder, de taal van hare schoone ziel was, dit leerde de uitkomst. Het gevleugeld gerucht meldde haar en ons eenige dagen later, immers, de zegepraal onzer helden; ook toen bezochten wij Mevrouw K. Heilige verrukking straalde uit hare schoone sprekende oogen, ook schoon tranen der teederste bekommering daarin glinsterden. Nog kende zij het lot niet van haren geliefden WILLEM; hoop en vrees folterden beurtelings hare ziel. Nu eens berigtte men haar, dat de jonge zegepralende held de vlugtende Franschen had blijven vervolgen, dan had men hem na den slag bij onzen gewonden Kroonprins gezien, anderen wilden dat hij zelfs gewond was, en zelfs hadden EMMA en ik hem reeds onder de dooden hooren opnoemen; doch schoon wij de lieve vrouw niet durfden vleijen, hielden wij dit onzeker berigt voor haar geheim. Ben ik heden reeds eene kinderlooze weduw! lieve God! (zuchtte zij weenend) Moest mijne eenige, mijn geliefde zoon zijn laatste bloed voor zijn vaderland opofferen? Ach! ontferm u dan, en laat mij niet lang op deze voor mij ledige aarde omzwerven; maar ook dan dank ik u dat ik eenen zoon onder dit hart heb gedragen die zijn vaderland, en zijnen pligt tot aan zijnen dood getrouw was. Terwijl zij dit, met zoekende blikken naar het venster tredende, uitboezemde, zagen wij een rijtuig zacht den hoek der straat omrijden, en voor het huis stilhouden, terwijl PHILIP, de getrouwe knecht van WILLEM, aanschelde, en het rijtuig opende. Mevrouw K. zonk op eenen stoel neder; twee Officieren geleidden, of liever droegen,

WILLEM uit de koets. Hij was zwaar gewond, zijn regter arm was verbrijzeld, en een andere kogel had hem in de regter zijde getroffen. Doodbleek werd hij in de kamer gebragt en op de kanapé gelegd. PHILIP had mij voorloopig berigt, dat zijn heer door verlies van bloed doodelijk zwak was, te gelijk verzocht hij dat Mevrouw zijnen heer nog niet zoude aanspreken. Zij was ook bijna bewusteloos; ik liet haar aan de zorg van EMMA over, en begaf mij bij den gekwetsten. Hij was bedaard maar afgemat, zoo ras hij mij herkende reikte hij mij zijne linkerhand toe. Wij hebben overwonnen, zeide hij, de tiran is vernederd en gevlugt. Waar is mijne Moeder? Zij zal zoo bij u komen, lieve WILLEM! antwoordde ik, maar gij hebt rust noodig; uwe Moeder is trotsch op haren zoon, op den held, dien zij met hare melk gevoed heeft. De goede God heeft den moed der Nederlanders bekroond, hernam hij; zonder zijne hulp waren wij voor de overmagt bezweken. Ik verlang om mijne Moeder te zien, ik ben hier gekomen, om bij haar te sterven. Maar vertroost gij toch mijne Moeder. Ik bad hem om geen woord meer te spreken. Nog dien zelfden avond omhelsde hem zijne Moeder, en dit scheen hem waarlijk eene hartsterking. Doch zijn gevoel misleidde hem niet, hij was gekomen om in de armen van zijne Moeder te sterven. De kundigste wondheeler verklaarde hem onherstelbaar; de edele jongeling had bijna vier en twintig uren op het slagveld onder de dooden gelegen, zijne krachten waren met zijn bloed weggevloeid, en brandende dorst had hem bijna dood gemarteld. Slechts

twee dagen genoot hij de oppassing eener trouwhartige moeder, met stervende lippen dankte hij haar voor het Godsdienstig gevoel dat zij in zijn jeugdig hart ontwikkeld had; ja voor de verstandige opvoeding, die zij hem gaf, en voor de tallooze genoegens die hare teedere zorg hem had doen smaken. Zelfs toen hij een uur voor zijnen dood de tranen der trouwhartig helpende moeder op zijn gelaat voelde vloeijen, zeide hij, diep geroerd: 'God lof ik heb u met opzet nooit eenen traan van verdriet afgeperst. Lieve Moeder! ach ween zoo niet om onze scheiding; de leer van onzen Godsdienst, waarin gij mij onderwezen hebt, doet mij den dood zonder verschrikking te gemoet zien. Gaarn had ik nog bij u willen blijven, maar Gods wil geschiede. Hij heeft middelen genoeg buiten mij, om voor u te zorgen, neen Hij heeft mijne zwakke hulp er niet toe noodig. Ik dank u mijne lieve Moeder! voor uwe trouwe liefde, die ik zoo lang genoot.' Bij tusschenpoozen bleef de stervende zijne moeder, op dien toon, vertroosten, tot hij eindelijk, met het hoofd aan hare zwoegende borst geleund, nog een afgebroken vaarwel! stamelde, en den adem uitblies. Eerbiedwaardig was de droefheid der verlatene moeder. Zij lag het hoofd des geliefden op het kussen neder, sloot zijne oogen en drukte die zacht met hare lippen, tot de oogleden verstijfden. Ik wilde haar in eene andere kamer geleiden, doch zij zag mij smeekend aan. O laat mij op dit lijk nog eenige oogenblikken staren, zeide zij, terwijl zij zijne koude hand tusschen de hare vasthield; deze

trekken zijn mij zoo dierbaar, snikte zij, maar ik zal die nooit weer bezield aanschouwen. Het uur komt toch, sprak ik, dat de dooden uit zullen gaan uit hunne graven. Mijn WILLEM, (riep zij) nu ja - verheerlijkt zullen wij ook, met onsterfelijk stof omkleed, de schoone wereld, de vernieuwde, de veredelde aarde en hemel weêr aanschouwen. Doch vroeger, o vroeger mijn Zoon! zal ik bij u zijn, daar, waar JEZUS, onze Goddelijke Verlosser heen ging, toen hij zijnen geest beval in de handen van zijnen Vader. Ook dit werd bewaarheid, weinig meer dan twee maanden betreurde de waardige Christin, vol onderwerping en blijde hoop, haren geliefden WILLEM. Zij deelde zelve in de vreugd van het behouden vaderland, en uit den grond van hare ziel dankte zij haren Hemelschen Vader, voor de heerlijke uitkomst, voor de vernedering des hoogmoedigen vijands, en voor de bevestiging van *Nederlands* vrijheid, in de schaduw van den troon eens vaderlijken Konings. Doch onze eeuwig ontfermende Vriend en Heer in den Hemel, hij, die medelijden heeft met menschelijke zwakheid, hij wilde haar niet langer in deze school der beproeving laten, hij nam haar tot zich, en hare laatste oogenblikken waren voorzeker de zaligste van haar leven; want met jubelende vreugd voelde zij hare ontbinding naderen. Neen, het is geene verbeelding, sprak zij tot mij, mijne oogen zijn gebroken ik zie u niet meer; maar het is mij alsof eene lichte wolk daarvoor mij zweefde, en in die wolk zie ik mijnen Echtgenoot, mijnen

Zoon, en nog andere blinkende gestalten. Allen wenken zij mij met onuitsprekelijke liefde; ik kom, o ik kom, zalige hemellingen! Dit woord bestierf op hare lippen, zij drukte mij de hand, en was niet meer. Doch hare vlugtende ziel had een hemelschen lach over het gelaat der doode verspreid.

Doch, waar heen geleidde mij de vlugtige herinnering aan Mevrouw K. en haren braven zoon? EMMA riep mij deze zalige slechts gisteren avond in het geheugen, en onder het neêrschrijven van mijne gedachten, scheen ik weêr verplaatst te zijn bij hunne sterfbedden. Maar dit alles staat ook in verband met den feestdag, dien heden over ons opgaat, zoowel als de volgende ontmoeting, die EMMA en ik ook nog gedurende den schoonen avond van gisteren hadden. Ons gesprek over Mevrouw K. bragt mijne Vriendin op de gedachten om nog eene kleine wandeling te doen naar de eenvoudige landelijke woning van eene haar bekende familie, die zij van tijd tot bezocht; en dat wel doorgaans in het vallen van den avond, wanneer de uren, aan den arbeid gewijd, voorbij zijn. Met genoegen vergezelde ik haar, en een pad ter zijde van den weg ingeslagen hebbende, bevonden wij ons welhaast op eene kleine maar zindelijke boeren hofstede. Het hek stond open, zoodat wij vrij daar binnen traden. Een grijsaard op wiens verzilverde lokken de weêrschijn der zon, die aan de westkim nog schitterde, een zachten glans verspreidde, zat op eene bank, die nabij de woning stond op een grasperk, waar een schaap met twee lammeren lagen te herkaauwen. Aan des grijsaards voeten zaten twee lieve kin-

deren, die eenen krans van rozenknopjes en lauwerbladen schenen te willen vlechten; en bij de opene huisdeur lag een trouwe, waakzame hond, die grommend en blaffend op ons aan kwam. Doch zoo ras EMMA hem vriendelijk aansprak scheen hij haar te kennen, en vleide, kwispelstaartende en tegen haar opspringende, om door haar gestreeld te worden. Goede avond vader WELMAN! zeide EMMA, wij komen nog een half uurtje bij u praten. De oude man reikte haar de hand, groette ons hartelijk welkom, en scheen uitmuntend over ons bezoek tevreden. Ook de kinderen toonden volstrekt geene schuwheid, maar groeteden ons vriendelijk, en gingen met hun werk voort. Op de vraag van EMMA, waar het overige gezin was, antwoordde vader WELMAN: 'WILHELMINA en HERMAN halen uit de tuin nog eenige bloemen en lauriertakken, doch mijn kleinzoon JOHAN is met zijne vrouw, geloof ik, in den boomgaard waar alles zoo veel belooft. Neen, lieve Grootvader! (zeide een der kleine meisjes) Vader en Moeder zaten daar straks bij het grafteeken daar ginds in het boschje.' Bij het grafteeken? (vraagde ik half fluisterende aan EMMA) ja (antwoordde zij overluid) vader WELMAN verloor op den 18den Junij van het jaar 1815 bij de zegepraal van ons Vaderland ook een braven zoon, die reeds man en vader was. Hij stierf met roem (voegde de grijsaard op een levendigen toon daarbij) Aan mijne zijde viel hij, zijn bloed heeft mij bespat, o! - het was heilig bloed voor het vaderland geplengd. Groote God! geef ons de overwin-

ning (riep hij nedervallende) opdat mijne kinderen geen tiran moeten dienen. Hij werd weg gedragen, mijne blikken volgden den geliefden, en zoo ras de vijand geweken was, zocht en vond ik mijnen zoon onder de zwaar gekwetsten; maar alle hoop op zijn behoud was verloren. Ik noemde zijnen naam, hij scheen nog eenmaal uit zijne doodelijke sluimering te ontwaken. Hij zag mij aan, o - dat aanzien vergeet ik nimmer. 'Troost mijne arme ANNA, en zijt gij de vader van mijne kinderen' (stamelde hij met inspanning van zijne laatste krachten) en bezweek toen. De Grijsaard weende, en ziende dat ik ook mijne oogen afdroogde, want ik was aan zijne andere zijde gaan zitten, om den goeden man des te beter te verstaan, zeide hij, mijne hand vattende, ja, het behoud van ons Vaderland heeft veel bloed gekost Maar vrijheid en regt zijn ook onbetaalbare schatten voor een volk. Welk een geluk voor de weduw van uwen zoon, en voor uwe andere kinderen dat uw leven gespaard bleef, goede vader! (zeide ik) Dit stemde hij toe, met bijvoeging: 'het Opperwezen doet voorzeker, even weinig zonder de heilzaamste bedoeling het leven van een mensch voortduren, dan hij zonder de heilrijkste bedoeling het sterfuur doet slaan.' De goede oude verhaalde mij voorts, daar EMMA en ik dit verzochten, het voornaamste van zijne levensgeschiedenis, op de volgende wijze: 'niet altijd was ik een landbouwer gelijk heden, schoon ik dien stand mij niet schaam, maar integendeel houd ik den boerenstand

voor eerwaardig en aan den mensch voegend, namelijk indien hij niet door stijfzinnige onkunde en domme vooroordeelen onteerd wordt. Ik genoot eene beschaafde opvoeding, mijne ouders, tot eenen aanzienlijken stand behoorende, verloren door eenen zamenloop van omstandigheden alles wat zij bezaten, en mijn vader, die met zijnen voorspoed ook al zijne vrienden en begunstigers zag ontwijken, besloot met zijn gezin naar eene onzer Kolonien in *Amerika* te vertrekken. Ik was toen achttien jaren oud; op reis stierf mijne lieve moeder, haren echtgenoot, behalve mij, nog vier jongere broeders en zusters achterlatende. Mijn vader werd eerst bestuurder, en vervolgens eigenaar van eene plantaadje; doch hij verlangde dat ik mij, twee jaren later, weêr naar het Vaderland zoude begeven, om nog over eenige zaken, die onafgedaan waren gebleven, te beschikken. Ik vertrok met mijn jongsten broeder, een achtjarig knaapje, doch toen wij de vaderlandsche kust reeds in het gezigt hadden, leden wij schipbreuk; mijn broeder, die, toen het schip verbrijzelde, door den kapitein in bescherming was genomen, zag ik met dezen goeden man, die hem in zijne armen hield, door eene vreesselijke stortzee van het wrak spoelen en in den afgrond verzinken. Ik werd, daar ik goed zwemmen kon, met nog eenige schipbreukelingen gered. Doch ik had alles verloren, wat ik bij mij had. De tweede brief, dien ik uit de Kolonie ontving, bragt mij het berigt van den dood mijns vaders; de waardige man had voogden over zijne nog overige kinderen aangesteld, doch, de hemel vergeve

het hen! zij verklaarden dat de nagelatene schuld meer bedroeg dan de waarde der geheele plantaadje, met alles wat daartoe behoorde. De arme kinderen moesten nu door liefdadigheid onderhouden worden; ik kon de ongelukkigen vooreerst niet helpen, doch het gelukte mij in het vervolg meer in mijn vaderland bekend te worden, en tot een niet onaanzienlijken en voordeeligen post op te klimmen; en nu kon ik het lot van mijne familie ook verzachten, doch niet één heeft de Kolonie willen verlaten. Ik verkoos mij eene dierbare gezellin op den levensweg, ik heb het hoogst geluk op deze aarde genoten, maar ik heb dat geluk ook zien verwoesten. De Voorzienigheid schonk het mij om wijze redenen, en ook om wijze redenen ontnam hij het mij weder: zijne trouwe vaderzorg zij dan ook gedankt. Een teeder geliefde zoon en dochter waren de bloeijende vruchten van onzen echt, en mijne gade en ik droomde ons eene blijde toekomst, een van alle zorg bevrijden ouderdom namelijk. Doch het was ook slechts een droom. De geest der partijschap woedde ook in ons Vaderland, ik mengde mij in geene geschillen, maar in mijn hart gloeide, bij het gevoel van menschenwaarde, de heiligste liefde voor vrijheid en regten. Ik werd uit mijnen post verdrongen, en op de allervijandigste wijze door mijne medeburgers behandeld. Ik vertrok met mijn gezin naar de kleine afgelegene stad *I*....., hier leefden wij van de wereld afgezonderd, en van elk vergeten. Doch wij waren niet minder gelukkig dan op het meest schitterend tooneel der zamenleving. Mijne dochter (een schoon meisje met

eene engelenziel,) was de uitgekozene bruid van den besten der jongelingen; en waren immer harten voor de eeuwigheid vereend, het waren die van ADOLF en mijne ALEIDE. Mijn zoon beminde den krijgsdienst, hij was edel en dapper, doch toen wij in het fransche rijk werden ingelijfd, wierp hij de wapens neder. Neen (sprak hij) voor eenen Overweldiger strijd ik niet. Kon ik mijn Vaderland van zijn geweld verlossen; dan wilde ik met vreugd mijn laatste hartebloed ten offer plengen. Maar eer ik deze wapens tegen broedervolken wende, doorboor ik met dezelve het hart van den Dwingeland, of van zijne gehuurde moordenaars, die mij naar het slagveld zouden slepen. Hij was toen reeds lang gehuwd; zijne getrouwe Gade leefde met haren kleinen lieven JOHAN (een knaapje van omtrent tien jaren oud) bij ons te *I*..... Twee andere kinderen hadden den moederlijken schoot reeds met het graf verwisseld. Doch ADOLF, die zich drie jaren verborgen had gehouden, om niet in de requisitie te vallen, werd eindelijk ontdekt, juist toen hij meende geheel vergeten te zijn, en toen hij met mijne dierbare ALEIDE den volgenden dag in den echt stond te treden. Geen kwaad vermoedende, bevond hij zich met ons allen in eenen vertrouwelijken vriendenkring; eenige *Gens d'armes* drongen met geweld in huis, eischten hem op, en scheurden hem uit de knellende armen van zijne jammerende bruid. Mijn zoon vloog ter hulp. Ach! wij waren allen' onvoorzigtig genoeg om ons tegen de *Gens d'armes* te verzetten. Ja, mijn zoon, die zijnen

degen had gegrepen, kwetste eenen der *Gens d'armes*. Dit maakte de overigen woedend, ADOLF kreeg een zwaren sabelhouw in den arm, mijne ALEIDE gaf een luiden gil, en zonk, met het bloed van haren bruidegom bespat, bewusteloos aan de voeten der geweldenaars. Zij rukten ADOLF bloedende uit ons midden, en kluisterden hem. Vruchteloos waren onze gebeden om hem voor het minst eerst te laten verbinden, hij werd weggesleept, en, eer hij ter plaats zijnder bestemming was, maakte eene brandende koorts, het gevolg van zijne verwaarloosde wond, een einde aan zijn zoo veel heil belovend leven. ALEIDE werd door eene verschrikkelijke hersenziekte aangegrepen, waaruit zij nooit weêr herstelde. Neen, nooit heeft zij het gebruik van hare verstandelijke vermogens terug ontvangen, nu en dan slechts, kende zij hare moeder en mij. Zij had ADOLF zien vermoorden: dit hield zij voor ontwijfelbaar zeker, het witte kleedje, dat met zijn bloed geverwd was, noemde zij haar bruidskleed. Zij moest het altijd bij haar hebben, zij toonde dan aan elk de druppels bloed van haren geliefden ADOLF. “Dit” zeide zij, “zijn mijne bruiloftsrozen.” Doch zij zelve wilde nimmer anders gekleed zijn, dan in het zwart; de Geest van ADOLF had haar dit verzocht, poogde zij ons te verzekeren, en zij voegde daar dan bij: “als ik aan dit verzoek voldoe, en daardoor bewijs dat ik hem nooit vergeet, dan zal hij mij spoedig van hier afhalen.” Het arm verbijsterd meisje zag ook aan haar verlangen voldaan, want slechts eenige maanden vervlogen in

smart en lijden, toen zij, nog voor eenige oogenblikken tot zich zelve gekomen zijnde, en ons door haar naderend geluk vertroost te hebben, kalm en zacht in de armen van hare bedroefde moeder ontsliep. Ik heb u vergeten te zeggen, dat de tegenstand, dien wij de *Gens d'armes* geboden hadden bij het gevangen nemen van ADOLF, en vooral het kwetsen van eenen der geweldenaars door mijnen zoon, het voor hem en mij noodzakelijk maakten, dat wij het land ontvloden. Wij vonden schuilplaats in het Holsteinsche, bij een rijken landeigenaar, die van zijne vroegste jeugd den landbouw zelf beoefende. Mijne lieve achtergelatene vrouw, benevens die van mijnen zoon werden in hechtenis genomen, om hen te dwingen onze schuilplaats op te geven. Doch de standvastige weigering der grootmoedige onschuldigen, en zelfs de deernis met mijne krankzinnige dochter, die onverzorgd was, deden al spoedig aan onze familie de vrijheid terug schenken, en zoo ras de omstandigheden het toelieten kwamen ANNA met haar zoontje, mijne dierbare AGATHA, en ALEIDE bij ons. Mijn zoon en ik verdienden ons brood bij den goedhartigen landeigenaar, die ons eene kleine gemakkelijke woning, zonder eenige betaling, verschafte, terwijl hij ons waarlijk nog vele weldaden schonk, waarvoor ik hem nooit genoeg kon danken. Ook werd hij mijn ware vriend. Na ALEIDES dood bleef mijne AGATHA droefgeestig en kwijnend, met een en verscheurd hart moest ik nog in hetzelfde jaar de zoo teeder geliefde vrouw bij het gebeente van hare dochter ter rust nederleggen. Ik zal u niet ophouden met mijne

zielesmart. De Godsdienst, dien ik met hart en mond belijde, heeft mij versterkt en vertroost. Eindelijk sloeg het uur der verlossing van ons Vaderland, de alle rustverterende heerschzucht van *Frankrijks* tiran, werd op de sneeuwvelden van *Rusland* en in de *Beresina* uitgebluscht. De vlammen, die uit *Moskau* opstegen, schilderden daarboven op de heldere wolken de ware grootheid van het echte *Patriotisme*; en de schande des vernederden hoogmoeds rookte nog lang op de gloeijende puinhopen der vernielde stad. Naauwelijks vernamen wij dat *Holland* het juk had afgeschud, en de moedige Telg van 's lands geliefden Oranjestam had ingeroepen, of ons verlangen naar den dierbaren geboortegrond ontwaakte. Mijn vriend ZOESENSTEIN, onze begunstiger, ontdekte dit al spoedig, en de edelmoedige man vormde nu in stilte een plan tot het vestigen van onze welvaart. Hij kende mijne zucht voor den landbouw, zoowel als de vorderingen die mijn zoon en ik in zijn leerrijk bijzijn, en door zijne onderrigting, hadden gemaakt; hij vergezelde ons naar *Holland*, om, gelijk hij voorgaf, de wedergeboorte van een eertijds vrij volk te vieren; terwijl hij mij ried, eenig land hier te pachten, waartoe hij mij allen onderstand aanbood. Doch in *Holland* zijnde, kocht hij deze plaats die aan den Heer S. had toebehoord, doch waarvan het heerenhuis reeds voor afbraak was verkocht. Maar het huis, weleer voor den tuinman geschikt, liet ZOESENSTEIN veranderen en vergrooten, zoodat het heden, eene ruime, en ik durf zeggen, eene met smaak gebouwde boerenwoning is. Ik had het denkbeeld

opgevat dat ZOESENSTEIN dit zelf wilde komen bewonen, doch met zijne vaderlandsliefde kon ik dit niet overeenbrengen; eenige koeijen en de noodige paarden ontbood hij van zijne eigene plaats, en toen alles gereed was, vraagde hij mij vol ernst, of ik deze hoeve voor hem wilde bebouwen; hij wilde mij daartoe in staat stellen; ik maakte wel vele zwarigheden, doch hij loste die alle op, en beloofde mij nog voor een paar jaar eenen meesterknecht te zullen zenden. Mijn zoon en ik namen het eindelijk op ons; alles gelukte naar wensch; doch BUONAPARTE ontvlugtte toen *Elba*, en bedreigde ons Vaderland weêr met eenen volkomenen ondergang. Zonder bedenken, vlogen ik, benevens mijn zoon, ten strijde. Wij hadden aan onzen wijzen, onzen goeden vaderlijken Koning trouw gezworen, en onze borst gloeide door de heiligste vaderlandsliefde. De uitkomst is u bekend, het lijk van mijnen zoon werd met anderen op het slagveld verbrand, doch ik verzamelde een gedeelte van de asch der helden; ach! waaronder ook die van mijn geliefden LODEWIJK was; ik vermengde die met mijne vaderlijke tranen; maar de vrijheid van *Nederland*, de vrijheid der volken was bevestigd. Met vreugde en rouw in het hart keerde ik naar mijne woning terug; de gade van mijnen zoon, die in het Holsteinsche nog eenmaal moeder was geworden van een beminnelijken jongen, die wij HERMAN noemden, baarde op denzelfden dag waarop haar geliefde huwelijksvriend stierf, eene dochter, die zij zelve, kort na de geboorte den naam van WILHELMINA gaf. Het vooruitvliegend

gerucht donderde de jonge kraamvrouw: "LODEWIJK is onder de dooden" in de ooren; dit veroorzaakte eene gevaarlijke zenuwkoorts, en kort na mijne terugkomst, - ach! die haar geen' troost kon schenken - beval zij mij hare dierbare kinderen, en stierf. Ik heb haar lijk, waarbij ik de asch der Helden voegde, in ginds boschje begraven, en daar, in het vervolg, toen ik het bekostigen kon, een eenvoudig grafteeken doen oprigten. Het is eene vierkante zuil van wit marmer, op de eene zijde staat gebeiteld: LODEWIJK WELMAN *viel op het slagveld bij* Waterloo; *daar aanschouwde hij stervend nog de zegepraal van zijn Vaderland, die hij had helpen bevechten. Hij was twee en dertig jaren oud.* Op de tegenoverzijde staat: ANNA REINHART, *Echtgenoote van* LODEWIJK WELMAN. *Zij werd moeder van haar derde telgje, op den sterfdag van haren Huwelijksvriend, en volgde hem zes dagen later in zaliger Gewesten, na eenen leeftijd van dertig jaren.* Op de voorzijde vertoont zich een *bas-relief*, de beeldtenis van mijnen zoon, naar eene schilderij van hem gebeiteld. Hij vertrapt ketens en boeijen, hij staat in eene zegevierende houding, met het zwaard in de hand. Doch de dood, niet als een holoogig geraamte, maar als een vriendelijke Engel afgebeeld, en alleen kenbaar aan de zeissen, die hij in de eene hand houdt, reikt mijnen zoon met de andere hand eenen laurierkrans toe. Op de achterzijde van de zuil vertoont zich ook een *bas-relief*, een altaar waarop een verscheurde bloemkrans ligt, doch boven het altaar vertoont

zich de Eeuwigheid in de gedaante van eene slang, die door twee handen wordt vastgehouden.' Wij mogen het graf van uwe kinderen immers ook wel bezoeken? vader WELMAN! vraagde ik, door 's mans verhaal diep geroerd. 'Waarom niet? mijn kind!' antwoorde hij. 'Uwe Vriendin EMMA moet u daar morgen heen geleiden. Ik beschouw het dagelijks met een weemoedig welgevallen, morgen vieren wij daar, het heilige feest der vrijheid. Ziet gij deze kleinen (op de bevallige kinderen wijzende) zij vo[l]gen hunne ouders, en vlechten kransjes. Zij leggen die dan op het voetstuk van de zuil, of hangen die boven om de vaas die op de zuil staat. Doch mijn verhaal is nog niet geheel aan het einde; oude lieden, weet gij, zijn weleens een weinig langwijlig in hunne vertellingen.' Wij verzekerden beide, dat dit het geval heden niet was; en nu ging hij voort: 'mijn vaderhart was diep gewond, want ik miste in mijnen LODEWIJK meer nog dan mijn eenigen zoon; ach! ik miste in hem den vriend van mijne ziel. Waarlijk dat was hij; zijn edele ernst, zijne stille grootheid en helder verstand, schenen den afstand der jaren tusschen ons vernietigd te hebben, en de teederste ouder- en kinderliefde schenen zich in de heiligste vriendschap te verliezen. Ook in mijne ANNA verloor ik eene liefhebbende dochter, eene blijgeestige, eene zorgende huismoeder; en, goede Hemel! drie ouderlooze weezen, waarvan de oudste zestien jaren, en het jongste slechts zes dagen oud was, waren aan mijne zorg toevertrouwd.

Doch JOHAN (dit was de naam des zestienjarigen jongelings) was het evenbeeld van zijn braven vader. Mijn vriend ZOESENSTEIN had hem, zoo lang wij ons op de landhoeve van dien edelen man onthielden, met zijne eigene kinderen laten onderwijzen, en aan den lieven, leergragen knaap eene vrij beschaafde opvoeding gegeven, doch die niet verhinderde dat hij zich dagelijks met ons in den nuttigsten landarbeid oefende. Vergeeft het aan een hartelijk liefhebbenden grootvader, dat hij in den lof van zijnen dierbaren kleinzoon dus uitwijdt; maar waarlijk, JOHAN was, na den dood van zijne ouders, alles voor mij. De goede God zegende, meer dan ik had kunnen wenschen, den akkerbouw en de veeteelt die ik op deze plaats met al mijne vermogens behartigde; zoodat ik het genoegen smaakte, mijnen Vriend ZOESENSTEIN, die volstrekt geene voorwaarden met mij had willen maken, na twee jaren kon schrijven, dat hij over eene vrij aanzienlijke som, die ik voor hem overgewonnen had, kon beschikken. De edele Vriend ontving mijnen brief op zijn krankbed, en met eene zwakke hand schreef hij mij nog deze regels: “WELMAN! ik kende u, ik was dus overtuigd dat gij mijn belang zoudt behartigen; doch de voorspoed, waarmede gij gezegend zijt, overtreft mijne verwachting. Behoud het geld. Sinds uw vertrek van hier heb ik mijne beide kinderen aan eene besmettende koorts zien sterven; ik heb geene bloedverwanten, die iets noodig hebben, bezit dus de landhoeve met alles wat daar op en bij

is, ter gedachtenis aan uwen Vriend. Ik heb dit in mijnen uitersten wil ook zoo bepaald. De droefheid over mijne kinderen heeft mij het hart gebroken; ik was niet zoo groot, zoo moedig, dat gij, Christelijk denkende WELMAN! God ontferme zich over mij, ik sterf; maar voor eeuwig ben ik uw Vriend ZOESENSTIEN."'

De goede Grijsaard besproeide het briefje dat hij ons voorlas, en in zijn zakboekje bij zich droeg, met tranen. 'Ja,' zeide hij, 'mijne tranen hebben reeds verscheidene letters uitgewischt, maar de inhoud staat in mijn geheugen geprent. ZOESENSTEIN ging weinige dagen later over in de betere wereld; daar zink ik welhaast, ook verheerlijkt, aan zijn rein hart. Nu was ik landeigenaar. God bleef mij zegenen, elk jaar had ik overvloedige stof om Hem te danken; drie jaar later koos JOHAN zich eene gezellin op den weg des levens, een onschuldig wel opgevoed landmeisje; haar vader was Doctor op ons dorp; zij bemint mij als haren eigen vader, zij is de moeder van die twee lieve kleinen. Na den dood van mijne ANNA, had ik eene brave jonge weduw die ook haren man op het slagveld bij *Waterloo* verloren had, en eenige weken vroeger moeder was geworden van haar eerste huwelijkspand, mijne huishouding opgedragen. Zij zoogde benevens haar eigen kind, ook mijne ouderlooze WILHELMINA. Dit bevallig opgroeijend meisje, en haren broeder HERMAN, heb ik eenvoudig, maar zoo ik hoop, Christelijk opgevoed. Ik heb niets ge-

spaard om hen te doen onderwijzen, en met nuttige kundigheden te verrijken. Doch ik heb zorgvuldig gewaakt dat zij liefde voor den boerenstand bleven behouden, omdat ik het leven van een beschaafden landbouwer voor het gelukkigste in de maatschappij houde. Hij is onafhankelijk van menschen en modewetten, alleen van God, den Vader der natuur, hangt het welgelukken van zijne vlijt af. De vruchten van het veld en de schatten, die rundvee en schapen opleveren, zijn, bij alle afwisselingen, onmisbaar. De landbouwer is vrij, hij behoeft zich naar geene ingevoerde gewoonten te voegen, zoo lang de zijnen niet strijdig zijn met het belang van anderen. Geen mensch betwist hem zijne schuldelooze vaderlijke zeden, kleeding, of keuze van vermaken. Alleen beklaag ik' (zoo vervolgde de Grijsaard) 'die landlieden die van alle kennis en verlichting vervreemd zijn; wier zinnelijkheid de overhand heeft over hunnen slapenden of ongeoefenden geest. Deze verzinken beneden het vee dat hen in den arbeid helpt, ja dezulken toch hebben geen ander genot dan geheel dierlijk; wat zeg ik? zij gedragen zich veeltijds onedeler en woester. Doch ik vrees u reeds lang verveeld te hebben; ook wordt het laat. Ik weet niet waar mijne kinderen blijven.' Wij verzekerden de Grijsaard nogmaals, dat hij ons niet verveeld had, integendeel wij bedankten hem hartelijk voor zijn verhaal. JOHAN kwam nu met zijne vrouw, benevens zijnen broeder en zuster, die met loof en bloemen beladen waren, naar huis. De

kleinen liepen hen juichend te gemoet. Wij namen afscheid van het gelukkige huisgezin, en wandelden terug. De hemel was vol sterren, de volle maan dreef liefderijk blinkend langs hare baan, terwijl de dunne nevelen, die niet hoog genoeg waren opgestegen om wolken te vormen, haar als een luchtige sluijer, uit gouden gaas geweven, schenen te bedekken. EMMA verliet mij en ik begaf mij ter rust. O! hoe vele weduwen, die hare echtgenooten; kinderen, die hunne vaders; zusters, die hunne broeders; ach! ouders die hunne heldhaftige zonen op den 18den Junij van het jaar 1815 in den heerlijken strijd voor het Vaderland verloren hebben, gedenken heden met eene mengeling van smart en vreugde aan 's Lands overwinning. Ja, voor geheel *Nederland* is het een plegtige feestdag: bange bekommering toch hield aller borst beklemd, nog op den vroegen morgen van den 18den Junij 1815. De geheele weerbare bevolking van *Nederland* stond op, en om de velden van *Waterloo* geschaard; de aanbrekende dag zoude het lot van een geheel Koningrijk, ja zelfs van onze nabuurvolken, beslissen. Aan den avond, zoude geheel *Nederland* eene prooi des Dwingelands, een geheel volk als muitelingen beschouwd en gekluisterd zijn. *Neerlands* Koning zoude een vlugteling, of een gevangene van den meineedigen Overweldiger zijn, of, het magtige *Frankrijk* zoude geknakt, de tiran dood of verdreven; en het Koningrijk der *Nederlanden* vrij en bevestigd zijn. God zij gedankt! het laatste gebeurde; de dood zweefde lang over de beide strijdende legers, de natuur scheen te sidderen,

de lange schoone dag was gehuld in zwarte wolken van rook, die het verschrikking en moorduitbrakend geschut verspreidde. Maar de zorgende Almagt wenkte, en de overwinning rustte op onze golvende legervanen. Angst en verbijstering wierp de Fransche krijgsbenden uit elkander, zij vielen en vloden, als het verdorde boschloof dat door eenen herfststorm afgeschut en verjaagd wordt. De trotsche Dwingeland, die met Gods Voorzienigheid den spot dreef, en zich zelven Goddelijke magt durfde toeschrijven, die trotsche Dwingeland, (onwaardig om den dood der helden te sterven) moest schandelijk vlugten, zijne vernedering overleven, en het ondergaan der straf door zijn eigen geweten te gemoet snellen. Vreesselijke dag! met zoo veel bloed geteekend. Maar ook dag van zegepraal en glorie, voor geheel het verlost *Nederland*. Onze vaderlijke Vorst betreurde het dierbaar bloed zijns volks, dat gestroomd had; hij betreurde de smart van zijn bloedenden Zoon, maar ook die van den geringsten zijner onderdanen. Duizenden treurden met hem, maar ook duizenden juichten met harten vol heilige dankbaarheid. Want, nu waren de ketens vergruisd, nu was de troon in het midden van een vrij volk onwrikbaar gevestigd, en het vaderlijk bestuur van den Koning, door het onvervreemdbaar volksregt bezegeld. De avond van dien dag was ontzagverwekkend, de dag ging onder over de bloedige velden van *Waterloo*, waar het juichen en kermen der gekwetsten, het hijgen der stervenden, en het luid geschrei der zoekende bloedverwanten, de lucht deed weergalmen.

Maar wenden wij het oog van dit hartverscheurend tooneel. Heden is de 18de Junij, de dag der namelooze vreugd, de tranen van weduwen en weezen zijn door de weldadigheid hunner dankende Landgenooten afgedroogd, de verscheurde harten zijn door het genot van vrijheid en vrede gebalsemd. De helden van *Waterloo* zijn bekroond, de verminkten onder hen, rusten in de schaduw der behaalde lauweren. Het slagveld bij *Waterloo* is in vruchtbare beemden hervormd. Korenhalmen wiegen boven het graf der helden, en, zoo vaak het koeltje daarover zweeft, is hun geruisch de lofzang der overwinning en des vredes.

Langenooten! vieren wij dan dezen dag met juichende verrukking. Grijzen van dagen! de overwinning, die wij heden vieren, deed u vreedzaam uw graf te gemoet wandelen. Op den vrijen grond uwer vaderen moogt gij u nu voor het laatst door de zon zien beschijnen; bij hun stof zult ook gij rusten. Jongelingen! de overwinning wischte u het slavenmerk van het voorhoofd. Maagden! de overwinning breidde hare beschermende vleugelen over uwe onschuld. Kinderen! door die overwinning zijt gij vrijgeborenen, en wordt gij met vrije, van zedeloosheid onbesmette, melk gevoed. Vaders! vertelt het uw kroost, welk eenen dag wij vieren. Moeders! leert uwe lieve kleinen den lofzang der bevrijding stamelen. Dierbaar *Nederland!* laat ons eenstemmig dankgebed het offer zijn, dat wij den Bestuurder der wereld, dat wij den God van Hemel en aarde op dezen gezegenden dag toewijden.

De 10de Julij.

MARIANNE was de eenige dochter van den rijken, doch met ligchaamskwalen worstelenden, KARNHEIM, wiens hartelijk beminde echtgenoote, slechts eenige maanden na de geboorte van een lang gewenscht huwelijkspand, was overleden. Een der gelukkigste huwelijken, die op aarde immer gesloten werden, was hierdoor verbroken, en, indien KARNHEIM niet als een waar, een verlicht Christen, zich overtuigd had gehouden, dat onze Hemelsche Vader niets kan willen of doen, dan dat tot bevordering van het heil zijner schepselen strekt, ja, indien hij de vaste hoop des eeuwigen levens en des wederziens niet op zijn onwankelbaar geloof in JEZUS, zijnen Zaligmaker, had kunnen gronden, dan gewis was KARNHEIM door het verlies van zijne aardsche zaligheid tot vertwijfeling gebragt. Doch nu kon hij bij het lijk van zijne jeugdige Gade zijne bittere zielesmart uitweenen, en zeggen: rust zacht, gij dierbaar stoffelijk omkleedsel. Mijne ELEONORE heeft u afgelegd om in de onzigtbare wereld met heerlijkheid omkleed te worden. Daar verwacht zij mij, en het kind dat God ons geschonken heeft, zoo ras onze taak hier op aarde is afgedaan. De kleine MARIANNE bleef een engel der vertroosting voor hem in het lijden. Zij groeide voorspoedig op;

zoowel hare schoone ziel was naar die harer edeldenkende Moeder gebeeld, als hare bekoorlijke gestalte, in wier houding en gelaatstrekken zich die ziel uitdrukte. Met vaderlijke teederheid waakte KARNHEIM over het opbloeijend meisje, terwijl zij eene moederlijke vriendin bezat in de oudste en meest-geliefde zuster van haren vader; deze vrouw was al vroeg eene kinderlooze weduw, en liet zich door haren in rouw gedompelden broeder overhalen, om zijne huishouding en de opvoeding van de moederlooze MARIANNE op zich te nemen. Door de liefde van deze verstandige en goedhartige vrouw had het onnoozel wicht niets van het treffende verlies, dat het geleden had, ondervonden; slechts de moederlijke borst, waaraan het eenige maanden gevoed was, moest het missen. Doch de lieve kleine genoot eene volmaakte gezondheid, zij was reeds in staat om het, voor haar met wijsheid gekozen, voedsel, te genieten, en even onbekommerd speelde of sluimerde zij dus op den haar vreemden schoot, als weleer op dien van hare moeder. Met vriendelijk lagchende oogjes scheen de kleine onnoozele nog weleens naar hare moeder te zoeken; vragende rusten hare blikjes nog weleens op de nu ledige plaats aan de zijde van KARNHEIM, doch het vermogen tot nadenken was nog niet ontwikkeld, en de beelden, slechts luchtig in het nog zwakke geheugen gedrukt, werden spoedig door andere vervangen. De trouwhartige opvoedster had al vroeg het Godsdienstig gevoel, of de, aan den mensch eigene zucht om een hooger Wezen dankbaarheid en eer

te bewijzen, in het jeugdige hart van MARIANNE opgewekt; al vroeg had men haar den Schepper van hemel en aarde als den liefderijken Vader van het menschdom doen kennen en beminnen. Al vroeg had men haar, in JEZUS, eenen Hemelschen Leeraar, eenen volmaakt heiligen broeder der menschen, en het zigtbare afbeeldsel van den eenigen waarachtigen God, doen vereeren en hoogschatten. Volgens de leer van dien Goddelijken, dien verheerlijkten Heer der menschenwereld, was MARIANNE van jongs af gewoon geworden haar gedrag in te rigten, en haar lief onschuldig hart genoot, door het vervullen van hare pligten, den zaligsten wellust. De gedachte, zelfs, aan eenen onchristelijke handeling of woord, wekte in haar geweten een pijnigend zelfverwijt, en de geringste afwijking van de zedeleer der Christendoms kostte haar tranen van het hartelijkst berouw. De verstandelijke vermogens der bloeijende schoone waren op de voortreffelijkste wijze ontwikkeld, zij was verrijkt met de nuttigste kundigheden, en met ijver en lust streefde zij, zoowel van kennis tot kennis, als van deugd tot deugd, voort. Ook de beoefening van schoone kunsten vergrootte haar genoegen; op de *piano forte* drukte zij het gevoel van hare ziel op de bekoorlijkste wijze, door harmonische klanken uit; of hare zilvertoonige stem bezielde de galmen die zij de bespeelde snaren der *guitar* ontlokte, terwijl zij door de teekenpen en het penseel haren verfijnden smaak en natuurlijk genie niet minder deed schitteren. Doch het voortreffelijkste sieraad

van MARIANNE was de beminnelijkste nederigheid. Zij alleen gevoelde de zwakheid van al hare vermogens; het was er zoo ver af dat toegezwaaide lof haar trotsch maakte, dat zij integendeel bij elke lofspraak zich bedroefde, omdat zij overtuigd was hoeveel haar ontbrak om echten lof te verdienen. Wanneer men de gelegenheid om mij te oefenen, de zorg die besteed wordt om mij te leeren, wegneemt (zeide zij) wat blijft mij dan over, anders dan een natuurlijke aanleg, die onze Hemelsche Vader mij geschonken heeft; en waarvoor ik hem nooit genoeg kan danken, doch welken aanleg duizenden met mij hebben, schoon zich die, door gebrek aan gelegenheid, aan deze zijde van het graf niet ontwikkelde? Mij begunstigde de liefderijke Voorzienigheid met die gelegenheid, en hoe verachtelijk zoude ik voor mij zelve, en voor anderen niet zijn, wanneer ik die aangebodene gelegenheid had verwaarloosd! zoo dacht, zoo sprak zij, die de lieveling was van allen die haar kenden, zij, die de bewondering was, van allen die ware verdiensten wisten te schatten. Reeds eer de lieve MARIANNE achttien jaren telde, hadden onverscheidene achtenswaardige jongelingen om hare hand gevraagd, doch te vergeefs. Zonder hetzelve duidelijk te weten was de ziel van het meisje vereenigd met de ziel van KAREL, die in de dagen der kindschheid haar speelgenoot was. De beide kinderen genoten toen omtrent dezelfde opvoeding, de overeenstemming hunner neigingen was voor elk in het oog vallend, en zij werden door vrienden en

opvoeders broeder en zuster genoemd. Wat in MARIANNE een zacht gevoel van menschenwaarde was, dat verhief zich in KAREL tot eene edele fierheid. Wat in haar teedere inschikkelijkheid was, dat vertoonde zich in KAREL als grootmoedige toegevendheid. In het kort, al het stoute, het onafhankelijke, aan het sterker geslacht eigen, onderscheidde alleen KARELS geaardheid van die zijner beminnelijke zuster. Zoo groeiden de veel belovende kinderen op, tot MARIANNE twaalf, en KAREL veertien jaren oud waren. Doch toen ontstond een ongelukkig verschil tusschen de beide vaders; beiden geloofden het regt aan hunne zijde te hebben; en, in weerwil van den raad der getrouwste vrienden, betrokken zij elkander in regten. Schoon de algemeene getuigenis het regt van KARNHEIM bevestigde, zegepraalde toch de vader van KAREL. Doch nu ook scheen de laatste hoop op verzoening voor altijd verloren. KARNHEIM kende wel zijnen pligt als mensch en Christen, doch, daar hij een afgrijzen van onregt had, en onbetwistbaar geloofde dat KARELS vader door omkooping het regt had doen buigen, meende hij genoeg te doen wanneer hij zijn wederpartij niet haatte, of moedwillig benadeelde. Doch hem in zijn bijzijn te dulden, hem het geringste bewijs van welwillendheid te toonen, dat konde, of liever, dat wilde hij niet; en op deze wijze zondigde de anders brave KARNHEIM tegen de wet van het Christendom: ‘hebt uwe vijanden lief.’ - KAREL, die tot op dit oogenblik het onderwijs gelijk met MARIANNE genoot, werd nu ijlings hiervan uit-

gesloten; en de onschuldig liefhebbende MARIANNE werd gestreng verboden met haren jongen broederlijken vriend eenige verkeering te onderhouden. Innige droefheid; ach! dit was de eerste innige droefheid die het lieve meisje ondervond, kostte haar dat bevel. Zij kon zich geen denkbeeld van deze gestrengheid haars geliefden Vaders vormen. Hij zelf toch had KAREL altijd bemind, hij had zich altijd verheugd in de vrolijke gemeenschap der beide kinderen, en zelf menigwerf deel genomen aan hunne geestrijke spelen. Op de vraag van de weenende MARIANNE: ‘wat heeft KAREL dan toch voor kwaad gedaan? lieve Vader!’ kleurde wel een gloeijend rood 's mans wangen, en hij antwoordde: (waarlijk met eenige gewetenssmart) KAREL is onschuldig, lief Kind! maar zijn vader heeft mij onbeschrijfbaar veel verdriet aangedaan; ik wil niets met dien onregtvaardigen man meer te doen hebben, het zien van zijnen zoon moet mij niet telkens dit geval herinneren, en hierdoor mijne rust verstoren. KAREL moet nooit weer in mijn huis verschijnen. De minzame Tante van MARIANNE vertroostte het kind zooveel mogelijk hierover, en, schoon zich de gelegenheid menigwerf aanbood om den lieven speelen leergenoot, aan het huis van den Heer KARNHEIM, wanneer deze afwezig was, te zien, was de heilige pligt van gehoorzaamheid in het hart van MARIANNE en KAREL te diep gegrift, dan dat zij dien immer zouden overtreden hebben. Doch zoo vaak MARIANNE met hare Tante eene wandeling deed, of andere jonge vriendinnen bezocht, vond KAREL al-

tijd middel om dit te ontdekken, en zijne lieve zusterlijke MARIANNE te ontmoeten. Beiden waren dan weer gelukkig, en de smart van elkanders afzijn versterkte hunne onderlinge liefde. De vader van KAREL, uitgelokt door den vrijen handel op de *Oostindien*, had hier deel aan genomen, om, ware het mogelijk, zijnen toestand als koopman te verbeteren. Want sinds lang was 's mans voorspoed aan het dalen, en ook zijn Indische handel scheen te mislukken; zoodat hij eindelijk, na het overlijden van zijne gade, besloot, zelf met zijnen zoon naar de *Oostindien* te vertrekken. KAREL was toen zeventien jaren oud. Zonder de hoop om den jongeling na een paar jaren weder te zien, en zonder het kinderlijk vertrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid, zoude MARIANNE het afscheid niet hebben overleefd. KARNHEIM vernam de oorzaak van hare droefheid, schoon het leed van zijne lieve dochter hem griefde, met eene soort van genoegen; want hij voedde, en niet ongegrond, de vrees dat KAREL hem eenmaal in zijn gemaakt plan hinderlijk kon worden. Hij wenschte namelijk, de zoon van zijnen meestgeliefden boezemvriend zijnen schoonzoon eenmaal te noemen. De getrouwe vriend van KARNHEIMS jeugd was tien jaren geleden met zijn gezin naar *Amerika* vertrokken, alles was hem daar gelukt, en hij hoopte na weinige jaren den vreedzamen avondstond des levens in zijn vaderland te komen genieten. Zijn zoon was bij zijn vertrek een knaapje van acht jaren, en toen reeds hartelijk bemind door KARNHEIM. Vier jaren vervlogen eer KAREL terugkeer-

de, doch ook GELPENSTEIN (KARNHEIMS vriend) was met zijnen zoon nog niet teruggekeerd. De Tante van MARIANNE ontving van tijd tot tijd brieven van KAREL, die zij mede als haren kweekeling beschouwde; en wien zij dan ook, als eene moederlijke vriendin, liefderijk besturende en raadgevende, telkens antwoorde. Natuurlijk was de lieve MARIANNE een der voornaamste onderwerpen, waarover KARELS brieven handelden. Hij had geene vrijheid kunnen verkrijgen om aan haar zelve te schrijven, en moest zich dus vergenoegen met de trouwhartigste berigten, die Mevrouw WELMAN van zijne zuster, gelijk zij MARIANNE in hare brieven noemde, hem gaf. KARNHEIM was intusschen door eene beroerte aangetast, en aan de eene zijde verlamd geworden, doch gelukkig waren zijne verstandelijke vermogens hierdoor volstrekt niet gekrenkt. Nu vooral was de geliefde dochter onmisbaar voor den lijdenden vader, zij week nimmer van zijne zijde, zij kwam al zijne wenschen voor, zij scheen zijne gedachten te kunnen raden. Zij verdreef elke vlaag van droefgeestigheid door geestige gesprekken, door voorlezen, of spelen en zingen. Door haar bleef hij zijnen post waarnemen, en zijn hulpelooze toestand werd op alle mogelijke wijze voor hem zelven, door zijne lieve MARIANNE onkenbaar gemaakt. Wanneer de aanzienlijkste en rijkste ouders aanzoek bij hem deden voor hunne zonen om eene vrije, eene gemeenzame verkeering met MARIANNE, die door hen bemind werd, dan verklaarde het lieve meisje, telkens, plegtig aan haren vader, dat zij geene neiging tot eene

huwelijksverbindtenis gevoelde, en dat zij, al beminde zij ook waarlijk, hem nimmer zoude verlaten, zoo lang hij niet volkomen hersteld was. GELPENSTEIN schreef eindelijk aan zijnen vriend, dat hij na weinige maanden in het vaderland hoopte te zijn; en herinnerde hem te gelijk aan hun weleer gemaakt plan, om namelijk door eene teedere verbindtenis tusschen hunne kinderen, wanneer die tot stand kon komen, hunne heilige vriendschapsbetrekking nog te vermeerderen. Deze brief verblijdde KARNHEIM, hij sprak dagelijks met MARIANNE van de terugkomst zijns vriends, ook roep hij deszelfs oudsten zoon ALBERT, met wien zij, schoon hij drie jaren ouder was dan zij, ook menigwerf als kind gespeeld had, in haar geheugen terug. Doch zijn beeld werd altijd overschenen door dat van haren eindeloos meer geliefden speelgenoot KAREL; zij had meermalen opgemerkt dat het noemen van diens naam ontevredenheid in de ziel van haren vader verwekte. Zij noemde hem dan ook nooit weer. Doch zij gevoelde nu ook overtuigend, dat zij nooit eenen anderen zoude kunnen beminnen gelijk zij KAREL beminde. Uit eenen brief van hem aan Mevrouw WELMAN, wist zij, dat KAREL met zijnen vader, die ook in de *Indiën* zich niets had zien gelukken, op de terugreis was. Te gelijk met den jongen GELPENSTEIN betrad hij den vaderlandschen grond. MARIANNES hart brandde van verlangen om hem te ontmoeten, doch hoe zoude zij aan dat verlangen voldoen; daar zij nimmer haren vader een oogenblik alleen liet, vooral nu, daar Mevrouw WELMAN

sinds eenige weken bedlegerig was. Men oordeele dus over den strijd der kinderlijke gehoorzaamheid en reine heilige liefde voor den speelgenoot harer kindschheid, die in de ziel van MARIANNE heerschte. KAREL had haar eenige met tranen besproeide regelen geschreven, haar vergeving voor deze vrijmoedigheid biddende; doch haar ook bezwerende, dat hij regt had op hare vriendschap, en op hare liefde als voor eenen broeder; en dat geen pligt haar konde weerhouden om den vriend, om den broeder, na een meer dan vierjarig afzijn, voor het minst een oogenblik weder te zien. MARIANNE aarzelde nog, maar men oordeele dus over hare gewaarwordingen, toen op zekeren voormiddag twee Heeren werden aangemeld, die uit een ander werelddeel kwamen, en verlangden den Heer KARNHEIM te spreken. Mijn vriend GELPENSTEIN en zijn zoon! (riep KARNHEIM) 'o! dat zij binnentreden!' MARIANNE sidderde, en bad om zich in het naaste vertrek te mogen verwijderen. Dit werd haar toegestaan. Naauwelijks openden de reizigers de kamerdeur, of KARNHEIM riep: 'o! dat ik u niet te gemoet kan snellen, vriend mijner jeugd!' Werktuigelijk deed hij moeite om op te staan, en zijne armen uit te breiden; doch de hulpelooze man stortte op den grond neder. Een der vreemdelingen vloog in hetzelfde oogenblik toe, rigtte hem op, drukte hem vurig aan zijn hart en plaatste hem met de teederste deelneming weêr in zijnen stoel. De andere vreemdeling stond met zijnen zakdoek voor het gelaat, en kon zich niet bedwingen luidkeels te lagchen, daar hij KARNHEIM waarlijk in

eene zonderlinge houding voor zijne voeten had zien liggen. Dit honend gezigt deed een' traan in het mannelijk oog van den ongelukkigen KARNHEIM zwellen, en spreidde verontwaardiging op het gelaat van den jongeling die hem geholpen had, en hem nu nog met de trouwhartigste zorg een glas water te drinken gaf, en onderzocht of zich de grijsaard ook bezeerd had. Gelukkig was dit niet van eenige beteekenis, en hij herstelde zich spoedig. Wie zijn de heeren? (vraagde hij nu) De gevoellooze, door de bestraffende blikken van zijnen medgezel beschaamd geworden, trad nader. Ik ben GELPENSTEIN, Mijnheer KARNHEIM! (antwoordde hij) ik ben de zoon van uwen getrouwen vriend, die met zoo veel drift verlangd had u nog eenmaal weder te zien. Verlangd had? (vraagde KARNHEIM, hem invallende) waar is mijn goede GELPENSTEIN? o! spreek jongeling! waar is hij? Mijn vader (antwoordde deze) is te *Rio Janeiro*, waar ons schip heeft moeten binnenloopen, aan eene heete koorts overleden. Hij heeft mij bevolen u dezen brief, dien hij u, reeds krank zijnde, geschreven heeft, te overhandigen. Ook moet ik u zijn laatsten afscheidsgroet brengen. Waar is Mejufvrouw uwe Dochter? Mijnheer! mag ik ook bij haar mijne opwachting maken? Mijn vader heeft mij meer dan eenmaal gezegd, dat in het Vaderland een lief meisje voor mij opgroeide, dat wij van de wieg af voor elkander bestemd zijn; nu begrijpt gij, Mijnheer dat ik vurig verlang om haar te zien. Ik bezit een aanzienlijken rijkdom, ik durf dus vrij, indien de dame en ik elkander bevallen, op het houden van uw

woord hopen. Dit alles werd met zoo veel koelheid, met zoo veel onverschilligheid uitgesproken, terwijl de Heer KARNHEIM door den dood van zijnen vriend zoo hevig ontroerd was, dat deze naauwelijks het volgende kon antwoorden: ‘ik ben heden niet geschikt om met u te spreken, Mijnheer! zijt zoo goed om mij aan mij zelven over te laten.’ GELPENSTEIN boog zich, en wenkte zijnen reisgenoot; deze greep de hand van den bevenden Grijsaard; mogen wij eerst aan de schel trekken, vraagde hij, opdat een uwer huisgenooten bij u komt? en mag ook ik eenmaal wederkomen, om u eene bede te doen? Ach slechts eenmaal! Mijnheer KARNHEIM! om Godswil! weiger het mij niet. Kom terug, wanneer gij dit verkiest (was het antwoord) waarom zoude ik u dit weigeren? en kan ik aan uw verlangen voldoen? jong mensch! gij zult mij daartoe bereid vinden. Een bediende trad nu binnen, de beide jongelingen verlieten den Grijsaard. De brief van den ouden Heer GELPENSTEIN bestond slechts uit deze weinige regelen: ‘Dierbare Vriend! de tijd naderde waarin ik u na zulk eene jaren lange scheiding aan dit getrouwe vriendenhart dacht te drukken; maar God heeft het anders gewild, ik zal hier sterven, en mijn zoon zal u dezen ter hand stellen. Ook zal hij u om de hand uwer eenige geliefde dochter vragen. Liefelijke droomen zweefden ons voor den geest, toen uwe MARIANNE nog op den schoot van hare voedster speelde, en mijn ALBERT haar door zijne luidruchtige vrolijkheid onschuldige lachjes afdwong. Doch het waren

ook slechts droomen, beste Vriend! Reeds bij mijn vertrek uit het Vaderland scheen uwe MARIANNE, de beeldtenis van hare zachtaardige, hare Godvruchtige moeder, zoowel als die van uwe edele, uwe standvastige ziel, in zich te vereenigen. Is het engelachtige kind zoo blijven opgroeijen? mijn Vriend! Neen dan; ach! tranen vloeijen op deze letteren; dan is mijn ALBERT haar niet waardig. Mijne zorg voor zijne opvoeding is niet naar mijnen wensch bekroond, welligt ontbrak het mij aan genoegzame oplettendheid of kennis van het jeugdige hart, waarin zich al vroeg onedele neigingen ontwikkelden. Gij weet het, naauwelijks was ik in *Amerika* of mijne lieve vrouw overleed; ook mijne twee andere kinderen zijn haar een paar jaren later in het graf gevolgd. Mijn zoon groeide op als een ligtzinnige knaap, zijn hart is gevoelloos, hij kan het ongeluk zien zonder eenige deelneming. Aan zijnen hoogmoed offert hij veeltijds nog het natuurlijk goede, dat in hem is, op. O! dat een vader over zijn eenig kind op dezen toon moet schrijven. Maar ik mag de vriend van mijn hart niet misleiden. Het is waar, bezat ALBERT eene Gade die zijne liefde kon winnen, welligt zoude alsdan de zachte gloed dier liefde zijn ijskoud hart verwarmen, en vatbaar maken voor betere gezindheden. Liefde toch overwint alles. Maar zoudt gij uw eenig, uw zoo hartelijk bemind meisje daaraan wagen kunnen? KARNHEIM! gij bezit meer verstand, meer

menschenkennis dan ik, beoordeel gij mijnen zoon, ik heb u nu op den weg geleid. Weet gij hem tot een goed mensch te vormen? eeuwig! eeuwig! zal ik u daarvoor danken. Vaarwel! ik kan niet meer, mijne krachten zijn uitgeput. Het dierbaarste wat ik bezit, mijnen zoon, vertrouw ik u toe. Wij zien elkander weder, mijn vriend! daar ginds in het zalig Vaderland. Zeg aan uwe Dochter, dat ook zij den zegen ontvangt van uwen stervenden vriend GELPENSTEIN.' De Heer KARNHEIM had zijne Dochter voorheen meermalen gezegd dat niets voor hem zoo wenschelijk zoude zijn dan haar eenmaal verbonden te zien met den zoon van zijnen eenigen, zijnen trouwen vriend; doch de liefhebbende vader voegde daar dan altijd bij, dat de vervulling van zijnen wensch volkomen moest instemmen met de keuze van haar hart. Ook nu had hij (naar het hier bovengemelde bezoek) den dood van zijnen vriend, en de komst van ALBERT in het Vaderland, benevens al de omstandigheden, die bij dit bezoek hadden plaats gehad, getrouw aan MARIANNE verhaald. Alleen van den brief zijns vriends sprak hij niet. Het lieve meisje dacht aan niets, dan alleen aan KAREL, dien zij, uit het gedrag van den bij haren vader onbekende vreemdeling, duidelijk meende te kennen. Doch hoe kwam hij in gezelschap van GELPENSTEIN? en hoe waagde hij het aan een huis, dat hem eenmaal zoo gestreng verboden was, te komen? Doch het raadsel werd spoedig opgelost; twee dagen slechts waren verloopen toen de jonge vreemdeling reeds

vroeg in den morgen, den Heer KARNHEIM liet verzoeken om het uur te bepalen waarin hij hem voor het laatst mogt vaarwel zeggen; daar het schip dat hem aan *Europa* ontvoeren zoude, o den wind lag te wachten. MARIANNE verbleekte toen de knecht deze boodschap bragt, en de Heer KARNHEIM noodigde hem nog dezen zelfden voordemiddag. De jongeling vertrekt dan weer zoo spoedig, en hij had eene bede aan mij? O, MARIANNE! het was, toen ik dat jonge mensch zag, of mij een oude bekende ontmoette, en toch heb ik hem nooit gezien. Hij boezemde mij onbeschrijfbaar veel belangstelling in. Gij moet hem ook zien (zoo sprak de Heer KARNHEIM; doch MARIANNE, die hare ontroering naauwelijks verbergen kon, antwoordde: lieve Vader! het jonge mensch heeft u iets te vragen, en zal u dus liefst alleen spreken, ook heb ik intusschen iets voor Tante te verrigten. Zij was overtuigd dat KAREL, zoo weinig als zij zelve, hunne aandoeningen bij zulk eene ontmoeting zoude kunnen bedwingen, en met een hevig kloppend hart ontvlugtte zij, toen zij de schel hoorde, welks klank door geheel haar aanzijns trilde. Het was de edele jongeling, bescheidenheid en moedige mannelijke waarde vereenigden zich in de houding en op het gelaat van KAREL, die bij den Heer KARNHEIM binnen trad. De Grijsaard beschouwde hem eenige oogenblikken met oplettendheid. Vertrouwelijke openhartigheid rustte op het vrij, het open voorhoofd des jongelings, ernst en gezond oordeel spraken uit zijne blikken, en de teederste goedhartigheid, de blijmoedigste hulpvaar-

digheid waren in elken trek van het schoone mannelijk gelaat te lezen. De Heer KARNHEIM reikte hem gulhartig de hand, en drukte de zijne. Wie zijt gij? (vraagde hij) ik heb u immers meer gezien? Ja, dat hebt gij, Mijnheer! (antwoordde KAREL) menigwerf heb ik als een knaapje op uwe knien gespeeld; gij hadt mij toen hartelijk lief, en God zij gedankt dat ik die liefde niet verbeurd heb. Gij zijt? (hernam KARNHEIM gij zijt dan? ... (als wilde hij het woord niet uitspreken.) Ik ben KAREL (viel de jongeling hem in) mijn vader deed u onregt; dit berouwt hem. Doch hij, en ik hebben daarvoor geboet. Zwijgend reikte KARNHEIM hem op nieuw de hand. Gij vertrokt naar de *Oost-Indiën* niet waar? en vertrekt weer derwaarts? (vraagde hij ontroerd) Vier jaren bragt ik met mijnen vader in de *Oost-Indiën* door, (was het antwoord) Alles liep ons tegen, en de gezondheid van mijnen vader bezweek. Het eenige dat zijn leven kon behouden, getuigden de Geneesheeren, was de terugreis naar het Vaderland. Het kostte mij veel den armen man daartoe te bewegen, wij hadden geene gelukkige reis, wij moesten *Rio Janeiro* aandoen; daar vond ik den Heer GELPENSTEIN; hij overleed. Doch zijn zoon kwam bij ons aan boord, en reisde met ons. Een aanzienlijk koopman te *Janeiro* heeft mij den post van boekhouder aangeboden, en mij zelfs hoop gegeven om eenmaal deel in zijnen handel te hebben. Mijn arme, nog zwakke vader heb ik bezorgd bij eenen ouden bloedverwant, men heeft mij genoeg inkomen beloofd om voor zijn onder-

houd te kunnen zorgen; eerstdaags vertrek ik naar mijne bestemming. KARNHEIM was aangedaan, en roemde zijn gedrag. Maar wat verlangdet gij nu (vraagde hij) zijt gij om geld verlegen voor u, of voor uwen vader? spreek, KAREL! het zal mij een wellust zijn u te helpen. KAREL rees van zijnen stoel op, en stond voor den Grijsaard. U om geld vragen, Mijnheer KARNHEIM! ik, die door u verstooten werd? neen, dank zij den Hemel! ik behoef nog niet te bedelen; mijn vader is arm, want hij is krank en hulpeloos, maar hij heeft eenen zoon, die door de Goddelijke goedheid met gezondheid en vermogens begunstigd is, en die trotsch is op zijne onafhankelijkheid. Neen, mijne bede betreft geen vergankelijk goed, ik bid (o! dit wil ik geknield van u bidden) dierbare Grijsaard! laat mij van MARIANNE afscheid nemen. Ik was haar speelgenoot, zij is mijne zuster. Vergun mij slechts eenmaal haar vaarwel te zeggen voor eeuwig. De diep geroerde KARNHEIM poogde KAREL, die zich op eene knie had nedergeworpen, op te rigten. Omhels mij, Jongeling! (sprak hij) ja, ik heb u uit mijn huis verstooten, dit was onregtvaardig; de tijd, en vooral het lijden, dat mijn Hemelsche Vader mij deed ondergaan, hebben eene zondige vijandschap, die ik tegen uwen vader voedde, vernietigd. O! het lijden is een voortreffelijk geneesmiddel voor zedelijke krankheid. Lang heb ik het uwen vader vergeven wat hij mij misdeed, want, hoe toch kon ik anders bidden: ‘Hemelsche Vader! vergeef mij mijne schulden?’ Deze tranen, Jongeling!

die gij eenen Grijsaard ziet weenen, zijn tranen van waarachtig berouw. Voorzeker zult gij MARIANNE zien; ach! dat zij komen, en haren broeder even zoo onschuldig in de armen zinke, als toen zij u, als een lagchend kind, voor bloemen of vruchten die gij haar bragt, dankte. Weet MARIANNE dat gij hier zijt? KAREL verhaalde nu, dat hij bij zijne komst in het Vaderland haar een briefje gezonden had, waarin hij zijn duldeloos verlangen betuigde om haar te zien, doch dat zij hem niet had geantwoord. Dit land verlaten, zonder haar te zien (zeide hij) was mij niet mogelijk, ik verstoutte mij daarom, met GELPENSTEIN hier te komen, ik dacht mij toen bij u bekend te maken, doch de woorden stierven op mijne lippen. Ik vreesde, dat gij mij op nieuw het huis zoudt ontzeggen. Gij hieldt mij dan voor zoo hard? zoo onverzoenlijk? en gij boodt mij toch zoo liefderijk uwe hulp, alsof gij mijn zoon waart? (vraagde de oude). Waar is de onmensch, die zoo iets niet doen zoude? antwoordde KAREL, terwijl de kamerdeur openging en MARIANNE, leunende op den arm van hare nog zwakke Tante binnen trad. Omhels uwen broeder, mijn kind! (riep de Grijsaard) en het meisje lag bewusteloos aan het hart van den luid weenenden KAREL; hij droeg haar naar de kanapé, plaatste zich nevens haar op dezelve, en met hulp van Mevrouw WELMAN bragt hij haar weer tot zich zelve. Met haar doodbleek gelaat op zijne borst rustende, noemde zij hem: lieven, dierbaren KAREL! ik zie u dan weder? mijn' broeder! o! dat heb ik zoo lang van God gebeden. KAREL kon zich niet verzadigen met haar

te beschouwen. Mevrouw WELMAN sprak van hunne kindsche dagen, van hunne vrolijke spelen, en van de teedere zorg die KAREL voor zijne kleine zuster altijd plagt te dragen. Hierdoor gevoelden zich de gelieven dan ook weêr in het paradijs der vroegste jeugd verplaatst; ook voor den Heer KARNHEIM schenen de vervlogene jaren terug te keeren, hij herinnerde hun hoe vrolijk zij om hem heên huppelden, wanneer hij in den tuin wandelde, en vruchten voor hen plukte; hoe KAREL dan de beste voor MARIANNE uitkoos, of hoe het lieve meisje al hare lekkernijen zorgvuldig voor KAREL bewaarde. De blos der vreugde lachte nu weêr op MARIANNES gelaat, doch toen zij van KARELS ophanden zijnde vertrek hoorde, barstte zij uit in eenen vloed van tranen, terwijl KAREL, in stomme smart verzonken, haar met zijne beide armen omving. Na eenige oogenblikken herstelde zich de jongeling. Eenige vriendin van mijn hart! (sprak hij) hier, in de tegenwoordigheid van uwen vader, en deze uwe moederlijke vriendin, durf ik belijden, wat het oog des Alwetenden in mijne ziel leest: ik bemin u voor de eeuwigheid. Zonder u ken ik geen geluk op deze aarde, maar vereenigd kunnen wij, aan deze zijde van het graf, niet worden, ik zoek mijne vertroosting in het vervullen mijner pligten, en in de zalige hoop, dat wij aan de overzijde van het graf nooit weêr scheiden zullen. Dit alleen verscheurt mij het hart: de rijke GELPENSTEIN zegt, hier gekomen te zijn, om uw Echtgenoot te worden; uwe liefde kunt gij hem nimmer schenken, dierbare MARIANNE! hij is een zedeloos mensch; God geve dat hij u niet onge-

lukkig make. En nu, vaarwel! ik moet ..... Hij drukte zijne koude lippen op de hare, hield zijne door zielenleed verwilderde blikken op haar gevestigd, en wilde, maar konde niet scheiden. Ook MARIANNE hield hem krampachtig vast. Zoo niet (gilde zij) KAREL! neen, zoo moet gij niet scheiden. Ook de Heer KARNHEIM riep met eene weenende stem: blijf, KAREL! ik heb u nog veel te zeggen; komt hier, mijne kinderen! MARIANNE naderde haren vader en trok KAREL met zich voort. Dierbare MARIANNE! (sprak den Grijsaard) door mijne gestrengheid tegen KAREL heb ik uw jeugdig leven verbitterd, vergeef dit aan uwen vader. Hij bedoelde dit nimmer. Ik kende uwe liefde niet voor KAREL! uwe droefheid mijn kind! is voor mij eene smartvolle straf. Doch alles kan nog vergoed worden. KAREL! ik schenk u de hand van mijne dochter, haar hart, dit zie ik, was sinds lang met het uwe vereenigd. MARIANNE liet nu de hand van KAREL los, en omhelsde haren vader. Ik zoude u verlaten? mijn vader! ik zoude u niet meer helpen? niet meer vertroosten? en dan gelukkig kunnen zijn? neen - nooit. Ook KAREL trad toe, en drukte de hand des Grijsaards beurtelings aan zijn hart en aan zijne lippen. Edeldenkend man! (sprak hij) kunt gij gelooven dat de arme KAREL, die het leven van eenen vader door zijnen arbeid moet onderhouden, de hand van dezen Engel zoude kunnen aannemen, en zich met hare bezitting verrijken? Neen - bij den Hemel! dat niet! Ik moet in staat zijn om door mijne eigene vlijt, of door mijne verworvene bezitting in

de behoefte van mijne dierbare Gade te kunnen voorzien, eer ik haar als den onwaardeerbaarsten schat uit de handen van haren vader ontvang. Mislukken mijne pogingen; blijf ik arm; o! dan bid ik dat God zich over mij ontferme, en dit vreugdeloos leven spoedig voor mij doe eindigen. MARIANNE wierp zich in zijne armen. Het is genoeg (riep zij, in eene soort van verrukking) God, en mijn Vader hebben onze liefde gezegend. Nu is de toekomst helder en vrolijk voor ons; mijn vader zal herstellen, gij komt terug, met voorspoed gezegend. O, mijn KAREL! hoeveel zaligheid wacht ons. MARIANNES blijde vooruitzigten werden gedeeltelijk bekroond; KAREL vertrok naar *Janeiro;* eene onafgebrokene briefwisseling vertroostte de gescheidene gelieven. Alles gelukte den braven, den ijverigen KAREL; de koopman, wiens belangen hij behartigde, vond in hem eenen vriend; KAREL redde 's mans leven, bijna ten koste van zijn eigen, toen de koopman, te nabij eenen waterval zwemmende, door den stroom werd weggevoerd. Van dit oogenblik af noemde de edelmoedige MALDIGO, die geene bloedverwanten had, KAREL zijnen eenigen, zijnen geliefden broeder. Schatten werden door den handel van MALDIGO, en het beleid van den eerlijken KAREL, gewonnen. Twee jaren had KAREL reeds op *Janeiro* doorgebragt toen, gedurende den regentijd, eene verschrikkelijke aanstekende ziekte in *Janeiro* heerschte; ook MALDIGO werd daarvan aangetast, elk ontvlugtte hem nu, zelfs zijne bedienden. Eenzaam zoude hij op zijn leger

van dorst zijn versmacht, zoo niet KAREL nacht en dag om zijne sponde had gewaakt, en zijne brandende lippen telkens met lafenis had verkwikt. KAREL! (zeide de stervende menigwerf) gij offert mij uw leven. Ik volg de inspraak van mijn geweten. - En ik den pligt der vriendschap. (was dan het antwoord) Doch op den vierden dag stierf MALDIGO in de armen van zijnen vriend. De overledene had alles wat hij bezat bij uitersten wil voor KAREL bestemd; deze was dus in het bezit van een aanzienlijken rijkdom, maar ijlde nu ook naar het vaderland terug. De Heer KARNHEIM had zich, na het vertrek van KAREL, met diens vader volkomen verzoend, ook had hij, zoo geheim mogelijk, in al zijn behoeften voorzien. Doch de man was, door zijne aanhoudende krankheid, van levenskrachten beroofd, en stierf tot bittere droefheid van zijnen afwezigen zoon. De Heer KARNHEIM bleef in denzelfden toestand, geheel lam aan de regterzijde; en kort nadat MARIANNE met onbeschrijfbare vreugd den brief van KAREL, die zijne afreis naar het Vaderland meldde, hem had voorgelezen, maakte een nieuwe aanval van beroerte een einde aan het leven van den Godvruchtigen Grijsaard. KAREL vond zijne Geliefde dus in diepen rouw; zij vermengden hunne kinderlijke tranen, doch de zaligheid des wederziens hier op aarde, deed hen den voorsmaak genieten van de namelooze vreugde des Hemels, wanneer de verheerlijkten elkander voor eeuwig wedervinden. Zoo ras de welvoegelijkheid het gedoogde, werd de

zoo veel heilbelovende huwelijksverbindtenis voltrokken; Mevrouw WELMAN leefde als de getrouwe moeder bij hare voedsterling; KAREL is een werkzaam, een verdienstelijk lid der Maatschappij. Zes jaren zijn reeds voor de liefdevolle Echtelingen voorbij gevloeid; drie bevallige telgjes zijn zoo vele sieraden aan hunne huwelijkskroon, en juist op dezen dag vieren zij het vijfde levensjaar van hunnen lieven HERMAN, den eersteling van hunnen echt. En ook op dezen dag verblijdde hen het knaapje, dat slechts al spelend nog leerde, met volkomen verstaanbaar te kunnen lezen. Hier was ik reeds vroeg in den morgen, toen ik hun een bezoek gaf, getuigen van. De lieve, aanvallige jongen, met het rozenwaas der gezondheid op de wangen, en schuldelooze vreugd in de vriendelijke bruine oogen, kwam met een boekje, door eene kindervriendin uitgegeven, in de hand de kamer inhuppelen. Lieve Vader! zie eens, dat heb ik van Tante WELMAN. (riep hij) O! zoo vele lieve plaatjes zijn hierin, en ik kan alles lezen. Kom, dat met ik hooren (zeide KAREL en zette het knaapje op zijne knien). Duidelijk, en waarlijk met gevoel las nu het kind. Wij verheugden ons allen, doch toen wij nog druk in gesprek waren over het geluk dat de tegenwoordige geslachten te beurt vallen boven die uit de middeleeuwen, werden wij door gezelschap gestoord. Ik nam welhaast afscheid, doch ik schreef nog vóór den avond op de volgende wijze mijne gedachten aan mijne lieve Vriendin MARIANNE. Gij weet wat mij verhinderde

den geheelen dag bij u te zijn, lieve Vriendin! en uw huisselijk feest ter einde toe te helpen vieren; toch bragt ik u dezen morgen vlugtig mijnen gelukwensch, en ook mijn gering offer aan uwen verjarenden lieveling, wiens vlugheid in het lezen mij waarlijk verraste. Toen ik dit hier in mijne eenzaamheid nog eens nadacht, viel mij in, dat juist deze dag eenmaal tot feestdag was gekozen, om de uitvinding der Boekdrukkunst in *Haarlem* plegtig te vieren. Het is waar, de juiste dag, waarop LAURENS KOSTER, vier eeuwen geleden, de letters, die hij in een stukje boomschors had gesneden, toevallig op het papier overgedrukt zag, is niet wel te bepalen. Doch dit zegt niets; volgens de berekening van deskundigen, gebeurde dit toch op een' der dagen van het jaar 1423, en voorzeker in een jaargetijde, geschikt om met nog jonge kinderen, gelijk de kleinkinderen en leerlingen van KOSTER waren, eene wandeling buiten den gloed der zon in *Haarlems* lommerrijk bosch te doen. Wij kunnen dus de keus der achtenswaardige mannen, die in het jaar 1823 den heerlijken feestdag bestemden en de feestvreugd regelden, met geheel ons hart toejuichen, en elk jaar zal, zoo lang ik het leven geniet, de 10de Julij mij een dankfeest blijven. Welk eene uitvinding was toch voor de menschenwereld zoo heilzaam! zoo in alle opzigten geluk verspreidend, als de Drukkunst! in welk eene verschrikkelijke donkerheid leefde de volksmenigte, eer zij, over het algemeen, kon lezen en schrijven; zij moest gelooven wat haar werd voorgezegd, zonder immer te kunnen onderzoeken

wat zij eigenlijk geloofde; zelfs een aantal geestelijken waren niet in staat om Gods geopenbaarden wil te lezen, de weinigen slechts, die eene geleerde opvoeding, gelijk het genoemd werd, konden genieten, ontvingen eenig onderwijs in het lezen en schrijven. De boeken waren uitsterst kostbaar, want alles kon slechts geschreven worden. Een enkel boek uit de Gewijde Schriften kostte zulk eene aanzienlijke som gelds, dat die door maar weinigen slechts kon besteed worden. Natuurlijk werd ook door het gedurig naschrijven alles niet weinig vervalscht en onverstaanbaar gemaakt; geen wonder dan ook, dat de volken tot de verachtelijkste slavernij wegzonken, en dat hun gekluisterd verstand zich door het schandelijkst bijgeloof liet bedwelmen, ja, dat hun gevoel, door geene reine, door geene menschelijke gewaarwordingen veredeld, den hoogsten wellust vond, wanneer het door barbaarsche wreedheid geprikkeld of geschokt werd. Hooge Geestelijken en Koningen schenen, in het oog des onkundigen volks, wezens van een veel hoogeren rang dan de gewone mensch; want, immers, hadden deze een vrijen toegang tot de bronnen der kennis! en de geheimen der Godheid werden hun toevertrouwd. Geen wonder dan ook dat het volk zich, door Vorsten en Geestelijken, als slaven en lastdieren liet behandelen. Wat zeg ik? Koningen en Keizers, veeltijds even onwetend als hunne ellendige onderdanen, beschouwden de meestal zedelooze Geestelijken, die van hunne meerdere kennis het afschuwelijkst misbruik maakten, als bezielden door den Geest der Godheid. Zij bekrachtigden dan ook de wetten,

die deze snoodaards hun voorschreven, ook schoon het heilig regt daardoor vertrapt, en hun eigen geweten verkracht werd. Het volmaakt liefderijk Opperwezen werd beoordeeld volgens de geaardheid dier booswichten, die zich zijne tolken en vertegenwoordigers noemden, en voor wier banvloek de trotsche beheerscher van rijken en staten sidderde. Zulke denkbeelden van de Godheid waren verschrikkelijk, en baanden den weg voor het verbasterd Christendom tot de zinnelijkste afgoderij. Het is de menschelijke natuur toch eigen, om in den vreesselijksten angst naar uitkomst te zoeken, en zich bij het klimmen van den nood, al ware het slechts aan eenen grashalm, te willen vasthouden; de ongelukkigen, waarvoor de zuivere Godskennis verloren was gegaan, hoorden toch altijd nog iets van JEZUS komst in de wereld; Hij was geboren van eene maagdelijke moeder; deze werd door de verbeelding van onkundigen verrijkt met vrouwelijke zachtheid en deelnemende goedheid. Van JEZUS vormden zij zich eenige begrippen, als van een Wezen, vastbaar voor ontferming en liefde, en te gelijk begaafd met Goddelijke Almagt, doch waarvan hij een gedeelte aan de Geestelijken en aan de dood gemartelde Heiligen afstond. Natuurlijk wendden zich deze onverlichte, deze in donkerheid wandelende en geheel verzinnelijkte menschen, dan ook tot de Geestelijken, en tot de maagd MARIA, die zij de Moeder van God noemden; en doorgaans meer eerbiedigden dan haren grooten Zoon zelven. JEZUS werd hun in verschillende gedaanten zinnelijk voorgesteld, nu eens als een aanminnig,

schuldeloos kind, dat het hart verteederde, dan weer met doornen gekroond en aan het kruishout gemarteld; waardoor het medelijden ten sterkste werd opgewekt. Ook de eerste Christenen, die hunnen gekruisten Heer getrouw bleven aanbidden, schoon zij de wreedste mishandeling, schoon zij den smartelijksten dood moesten ondergaan, werden aanschouwelijk gemaakt. Al deze voorstellingen of afbeeldsels werkten onweêrstaanbaar op de zinnen des volks, te meer nog daar de looze Geestelijken aan vele dezer afbeeldsels, zoowel als aan de gewaande overblijfsels der Heiligen, de kracht om wonderwerken te doen toeschreven, en die schijnbare wonderwerken door de onvergeeflijkste bedriegerijen voor het oog der domme ligtgeloovigen bevestigden. Op deze wijze verdween alle ware Godsvereering. Den eenigen, waren, den onzigtbaren God in geest en in waarheid aan te bidden, dit was bij de volksmenigte onbekend geworden; en door beuzelachtige plegtigheden, ja door het Christendom vernederende dwaasheden, vervangen. Vruchteloos poogden eenige weinige onder de zoogenaamde geleerden, zich uit dezen nacht van onwetendheid te verheffen; deze onderzochten de Gewijde Schriften, en vonden in dezelve de eenvoudige waarheid. Doch hoe konden zij die aan het licht brengen? Zij stuiteden elk oogenblik op de algemeene onkunde, op de door werkeloosheid verlamde zielskrachten, en op de diep ingewortelde vooroordeelen, die door de laaghartigste eigenbaat en heerschzucht gevoed werden. Doch de zorgende Voorzienigheid des Allerhoogsten waakte; Hij, die spreekt en het is

er; Hij die door een enkel woord van zijne almagt eenen oceaan van licht het aanzijn gebood, en de nog ongevormde aarde met al hare uit het niet geroepene kiemen des levens, baadde zich in stroomende glansen. Hij, de Almagtige God, deed in ons dierbaar Vaderland de morgenster opgaan, die den komenden dag der algemeene volksverlichting verkondigde. LAURENS KOSTER, in *Haarlem* geboren, uit ouders die hem eene, toen veel kostende, geleerde opvoeding konden geven, en die met buitengewonen ij ver van dit geluk gebruik maakte: dit immers mogen wij besluiten uit zijne werkzame zucht om kennis te verbreiden? LAURENS KOSTER was bestemd om eene kunst uit te vinden, die alle hinderpalen voor de vrienden der waarheid zoude omver werpen. Zoo rijst, uit schijnbare kleinigheden, veeltijds hetgeen wij groot noemen. Uit eenen verworpen eikel ontstaat een boom, die eeuwen lang duizende van planten overschaduwt. Uit eene enkele bron op het gebergte ontstaat eene rivier, die een half werelddeel drenkt en vruchtbaar maakt. De schreijende vondeling, waarover de Egyptische Prinses zich ontfermde, werd een Heervorst, die *Egypte* deed sidderen, en uit magtelooze slaven, een vrij, een krijgshaftig volk vormde. In het oog van Hem, die elk deel, even voortreffelijk, even noodzakelijk als het volmaakt geheel, beschouwt, is het middel even schoon en verheven als het doel zelf. LAURENS KOSTER prentte zijne kleinkinderen de onderscheidene letters in het geheugen, en maakte zelfs hunne verlustingen leerrijk, ook dan wanneer zij met hem, de zomerzon ontweken, in *Haarlems*

lommer, de verkwikkende lucht inademden. Geene stift of schrijftafeltje hier bij de hand hebbende, om letters voor de lieve kleinen te teekenen, vergoedt hij dit gebrek door in een stuk boomschors letters te snijden; de leergrage kinderen juichen hierover, en noemen den braven grootvader, liefkozende, de letters, vrolijk op. Maar dit snijwerk mag niet verloren gaan, KOSTER wikkelt het in wit papier; hij ontdekt, dat, door eene meer dan gewone drukking, de gedaante der letters in het papier te zien is; en de nooit volroemde kunst is geboren. KOSTERS vernuft zal die verder opkweeken, de letters worden gekleurd, behoorlijk geplaatst, en duidelijk leesbaar overgedrukt. Welk een heerlijke lichtstraal gaat nu op voor den geest van *Haarlems* vereeuwigden burger! ja, een lichtstraal, die verhoogd is tot eene helder schitterende zon der kennis, die den geheelen aardbodem om straalt. Vol geestverrukking werkt KOSTER nu voort, eene eenvoudige drukpers is gevormd, tot stichting geschrevene, en nu gedrukte, boeken worden door geheel het land verspreid, het kenvermogen der volken wordt wakker, de weetlust wordt geprikkeld, min kostbaar en meer nuttig leert men nu lezen, moedige Hervormers zien op eenmaal den middernacht verdwenen; wat hun onmogelijk scheen, is door KOSTERS uitvinding en gedurige verbetering als tot een spel geworden. Zij prediken de eenvoudige waarheid des Christendoms, zij vertalen de Gewijde Schriften, het volk leest die in zijne moederspraak, het gevoelt de kracht van Gods

Woord, en het veracht de beuzelpraat der domme of trotsche Geestelijken, waardoor het zoo lang werd misleid. Heerlijk treedt nu de Hervorming te voorschijn, en, met dezelve, her gezuiverd Christendom, gelijk het door onzen goddelijken Verlosser en zijne Apostelen gegrondvest is. O, mijne geliefde MARIANNE, wat is de wereld niet al aan de Drukkunst verpligt! en welke reuzenstappen heeft het menschdom, sinds hare eerste ontdekking, niet gedaan! De verhevenste wetenschappen, naauwelijks kenbaar weleer voor de afgezonderde geleerden, die hun leven in droevige kloostercellen, onder studeren en gissen, wegkwijnden; die verhevene wetenschappen, staan heden in het helderst licht voor de eenvoudigsten, zelfs, des volks. Uw kleine HERMAN heeft reeds meer vorderingen gemaakt in kennis, dan in vroegere eeuwen een aantal Grijsaards, waarvoor de Bijbel verzegeld, het boek der natuur, door bijgeloof, onverstaanbaar, en de Godsvereering een beuzelachtig poppenspel was. In alle bekende werelddeelen lezen de volken Gods woord in hunne eigentaal, zij leeren in de natuur, Gods liefde, almagt en wijsheid kennen, en zij gewennen zich, om den onzigtbaren God van het heelal door dankbare gehoorzaamheid en liefde te vereeren. Ja, mijne Vriendin! God zij eeuwig gedankt voor het zoo eenvoudig schijnend middel om het nooit genoeg geroemd en gezegend doel te bereiken. Eenvoudig scheen het afbeelden van houten letters op papier, doch het was de eerste bron waaruit de onafmetelijke oceaan van geschriften, die het menschelijk geslacht verlichten, het was

de eerste bron waaruit zoo vele tallooze boekverzamelingen en letterschatten zijn voorgevloeid. Vijanden der verlichting spreken de waarheid, wanneer zij zeggen: ‘de drukpers wordt niet zelden schandelijk misbruikt tot het verspreiden van zedelijkheid en gelukverwoestende geschriften.’ Maar wordt het ijzer, dat de vruchtbaarheid van onze akkers bevordert, dat huizen en schepen te zamen hecht, en de voortreffelijkste werktuigen voor kunst en wetenschappen oplevert; wordt ook dat niet misbruikt, in de hand van dieven en moordenaars, tot breken en dooden? wordt het onmisbaar vuur, dat ons de voortreffelijkste diensten bewijst, dat ons in de koude verwarmt, en in de duisternis licht schenkt, niet misbruikt tot het verwoesten van huizen en steden? is het niet duizendwerf misbruikt door domme barbaarschheid, om schuldelooze broederen, als kettere gedoemd, op de smartelijkste wijze van het leven te berooven? Neen, de zegen des Almagtigen rust op de vrije drukpers, die zoo veel heil en vreugd verspreidt. Maar wee! de rampzaligen, die haar misbruiken om de onschuld te misleiden, en de reine zeden te besmetten. Doch ik hield u reeds te lang bezig, lieve MARIANNE! ik gaf aan mijne gedachten den vrijen loop, en ik weet dat het u genoegen geeft wanneer ik u die mededeel. Vaar dus wel, beste Vriendin! geniet, met de uwen, de reinste menschenvreugd, en denk met liefde aan

Uwe Vriendin

* * *

De 20ste Augustus.
Hermina, Rosalia en Maria.

HERMINA was echtgenoote en moeder, zij behoorde tot eene oude Nederlandsche familie uit den gelukkigen middelstand, waarin de reine zeden van onze achtbare Vaderen, gewijzigd naar de altijd vooruitgaande volksbeschaving, nog geëerbiedigd werden; en waarin eene natuurlijke wellevendheid, uit het eenvoudig gevoel van welvoegelijkheid voortgevloeid, en door geene laffe navolging gekluisterd, den vrij geboren Nederlander kenmerkt. Niet ver van de kleine stad *A*....., had haar echtgenoot voor weinige jaren een bevallig landverblijf gekocht, en op de best mogelijke wijze doen inrigten. Hier sleet het gelukkige huisgezin het grootste gedeelte van het jaar, ja, voor zoo ver het de ambtsbezigheden van HERMINA'S echtgenoot toelieten, genoot hij hier met zijne gade al de reine zaligheid, die de schoone natuur, en de heiligste liefde, aan twee voor de eeuwigheid vereenigde harten kunnen schenken. Maar moest HERMINA het gezelschap van haren dierbaren huwelijksvriend missen; ook dan wekte het getrouw vervullen van zijne pligten telkens op nieuw in HERMINA een edelen naijver om ook in haren kring, als vrouw en moeder, op de nuttigste wijze werkzaam te zijn, en nimmer eenen huisselijken pligt te verwaarloozen. Zij was de eenig-

ste verzorgster van haar dierbaar kroost, en te gelijk ook de leermeesteres van hetzelve. Haar zesjarig zoontje, en twee nog jongere dochtertjes, werden naar hunne vatbaarheid door de liefhebbende moeder onderwezen. Zij oefende het nog zwak geheugen zonder het immer te overspannen, want oefening - hiervan was zij overtuigd - is het heerlijke tegengift tegen, uit werkeloosheid geborene, verlamming. Daarom oefende zij ook op dezelfde wijs de ontwakende denkingskracht, zij verrijkte het verstand met eenvoudige kundigheden, en geleidde het vermogen om te beoordeelen volgens het inwendig gevoel der waarheid. Van tijd tot tijd ontving de lieve gastvrije HERMINA ook nog de waardige vriendinnen, die zij in hare jeugd reeds had gekozen; en niet zelden bragten eene of twee van dezelve, dagen en weken bij haar door. Dit was heden het geval met ROSALIA en MARIA; beiden woonden te *R*....., maar genoten, gedurende de schoone lange dagen van Oogstmaand, de genoegens van het landelijk leven en der vriendschap in de vreedzame woning van HERMINA en haren echtgenoot. De schoone voordemiddag noodigde heden de drie vriendinnen, nadat HERMINA voor alles wat het huisbestuur vorderde gezorgd had, naar eenen, op eene hoogte gebouwden, koepel, vanwaar het oog aan de eene zijde stuitte op een schaduwrijk bosch aan het eind van eene lange schoone beplante beukenlaan, terwijl aan de andere zijde een uitgestrekt graanveld, dat de sikkels der maaijers tegenruischte, en eene heldere beek, die aan deszelfs eene zijde

als een blinkend parelsnoer langs de gebogene gouden halmen vloeide, een bekoorlijk uitzigt opleverde. HERMINA'S twee oudste kinderen vermaakten zich in de beukenlaan, waar de kleine lieve WILLEM naast een jong geitje tusschen de boomen in het gras lag te spelen, terwijl het blozend vierjarig meisje de in het wild groeijende bloempjes vergaarde, om het wiegje van hare pop te bekransen, en de nog weinige maanden oud zijnde zuigeling lag gerust op de luchtige kinderkamer in de wieg te slapen. Deze stil voorbij rollende uren, het bevallig landelijk uitzigt, en de vrolijke stemming der drie vriendinnen, dit alles gaf aanleiding tot het volgende gesprek.

Mevrouw R.

Het gezigt op zulk een onafmeetbaar veld, met rijpe golvende korenaren, is toch voortreffelijk; zie het is als eene zee van goud, de daauwdroppels zijn nog niet geheel in damp opgestegen, maar hangen als fonkelend gesteente aan de wiegende halmen. Welk een rijk, welk een vruchtbaar land bewonen wij toch!

Mevrouw R.

Rijk? dat kan ik juist niet zeggen, ik noem een land rijk wanneer het inwendig schatten van wezenlijke waarde bezit, bij voorbeeld edele metalen, of edele gesteenten. Want zie - waren deze velden niet bebouwd, en met vlijt bezaaid, hoe arm zoude deze streek niet zijn!

Mevrouw R.

Wij zouden eerst moeten bepalen, lieve Vriendin!

wat wij door het woord rijk eigenlijk verstaan; er zijn lieden die door het woordje rijk het bezit van aanzienlijke geldsommen of van andere zaken, die hun geld verschaffen, uitdrukken. Anderen, en daar behoor ik onder, hechten aan dat zelfde woordje rijk, een denkbeeld, van dat alles te kunnen genieten wat onvermijdelijke behoeften vordert, en wat redelijke wenschen kan vervullen. Verstaat gij nu door een rijk land eene streek der wereld die edele metalen of edele gesteenten oplevert, dan is *Nederland*, vooral wat het noordelijk gedeelte betreft, waar geene mijnen ontdekt zijn, waarlijk een arm land; want het weinige goud, dat weleens in onze afstroomende rivieren gevonden wordt, is het opzoeken en bearbeiden niet waardig. Doch ROSALIA en ik, noemen ons land rijk, omdat het alles kan opleveren wat aan de dringendste behoeften der bevolking voldoet, en zelfs wat onze wenschen, naar verkwikkend ooft, gezonde moeskruiden, vleesch, melk, boter, en duizend andere dingen, kan bevredigen.

Mevrouw R.

Juist, zoo begrijp ik het ook. Bezaten wij niets dan goud- en zilvermijnen; wat zoude ons dat metaal baten, wanneer wij, bij voorbeeld, in zulk eene landstreek opgesloten waren, en wij ontvingen van elders geene levensmiddelen? Gronden, die rijk in metalen zijn, kunnen toch zelden bij uitnemendheid vruchtbaar genoemd worden.

Mevrouw R.

Kent gij een rijker gedeelte der wereld dan *Bra-*

zilie; rijk zoowel in goud, zilver, en diamanten, als in de heerlijkste voortbrengselen van het plantenrijk?
Mevrouw R.

Maar de uitgestrektheid van *Brazilie*, of die van ons Vaderland is niet met elkander te vergelijken. Vruchtbare streken, zoo groot als geheel *Nederland*, wisselen de onvruchtbare mijngebergten en zandwoestijnen af; maar wat schaadt het toch, dat wij geen goud of zilver hier uit onzen grond kunnen graven? ziet gij daar het golvend goud niet op het veld? Lieve! Het is waar, dit vordert ook arbeid, doch onze veldelingen behoeven in geen diepen afgrond de frissche lucht en het lieve daglicht te derven; zij behoeven geene vrees te voeden dat zij in het hart der aarde, onder losgerukte steenklompen, zullen begraven worden.
Mevrouw R.

Och neen! zij mogen in den Herfst of in de Lente met moeite en zorg het graan in de geploegde voren werpen, zij zien het vol hoop ontspruiten, en maaijen eindelijk, met dankbare blijdschap. Na weinige dagen zult gij het zien en hooren, hoe vrolijk de maaijers hun werk verrigten, gij zult hun luid gezang en dat der schovenbindsters hooren; en zeg mij dan, lieve MARIA! of dat goud uit het plantenrijk, dat toch tegen schitterend metaal in het einde wordt verwisseld, niet veiliger te verkrijgen is, en den grond geen vrolijker aanzien geeft, dan het goud uit de mijnen. En zie hier eens, door het raam aan uwe regterhand, die kostelijke malsche grasweiden vol

schoone koeijen; zoudt gij voor dit zacht, dit nuttig groen, zoudt gij voor de vetter melk en geurige boter, die wij van deze goelijke en zoo mild gevoede dieren verkrijgen, de prachtigste smaragden of andere kostbaarheden verkiezen, wanneer gij, bij het bezit daarvan, dit eenvoudig vaderlandsch gras, benevens de melk en room, die gij zoo bemint, de geurige boter, en smakelijke kaas, missen moest?
Mevrouw R.

Neen, voorzeker niet, ik ben met ons Vaderland volkomen te vreden, lieve Vriendin! Maar wanneer ik mijnen broeder PHILIP, die nu twee jaren lang door *Europa* gereisd heeft, zoo vol vuur en leven hoor vertellen van al de schoonheden die hij in *Italië*, in *Zwitserland*, en elders, gezien heeft; ja, dan beklaag ik mij weleens over de eentoonigheid die meestal in al onze vaderlandsche uitzigten heerscht.
Mevrouw R.

Om de Zwitsersche bergen eens te mogen beklimmen heb ik altijd gewenscht. Het moet waarlijk toch eene zonderlinge gewaarwording zijn, wanneer men daar zoo hoog boven den vlakken grond en boven de wolken, die in den lagen dampkring drijven, verheven staat, wanneer men de dampen uit grond en zee, gelijk een witten zamenpakkenden rook tegen het gebergte ziet opwentelen, of, wanneer men uit zware, donkere neêrhangende wolken, die over de aarde drijven, kronkelende bliksemvlammen ziet uitschieten, terwijl het geluid, dat zulke eene ontbranding of ontploffing maakt, donderend door den dampkring rolt. O! zulk een gezigt moet het diepste ontzag verwek-

ken! Hoe gaarne zoude ik daar eens getuige van zijn. De aarde met zwarte wolken bedekt te zien, terwijl de hemel boven u, helder is, en de zonnestralen, die niet door den dikken sluijer, welke over de aarde hangt, kunnen heênbreken, de waterstof des dampkrings met de heerlijkste kleuren tooit, en schoone schitterende beelden boven den nacht des onweêrs doet om u henen zweven: o! zeg mij, kunt gij u iets grootscher en schooner voorstellen?

Mevrouw R.

Gij schildert zulk een tooneel zoo levendig, als hadt gij met mijnen broeder die bergen beklommen. En dan die uitgestrekte ijsvlakten, waarin zich de heldere hemel spiegelt, en waarop het afwisselend vriezen en dooijen de zeldzaamste en prachtigste gedaanten vormt, als, bij voorbeeld, zuilen van het schitterendst zilver met fonkelende kleuren getooid, schijnbare bouwvallen als van gouden of tooverpaleizen, en soortgelijke voorwerpen meer. In waarheid, ik kan uren lang naar PHILIP opgetogen zitten luisteren.

Mevrouw R.

Dat zoude ik ook doen kunnen, hoe vele beschrijvingen ik ook las van reizen door *Zwitsterland*, hoe menigwerf ik de ligging daarvan op de kaart beschouwde, en hoe menigwerf de door teekenpen of penseel nagebootste uitzigten door mij gezien zijn; mijne begeerte om het genoegen der aanschouwing te genieten, blijft nog altijd onverzadigd; doch ik tracht mij zelve gerust te stellen met de gedachten, dat wij menschen, in ons kortdurend leven, niet in staat zijn al

het schoone der natuur, of zelfs van onzen aardbol, te zien en te genieten. Beklom ik, bij voorbeeld, de *Alpen* in *Zwitserland;* dan zoude ik verlangen om ook de driemaal zoo hooge *Chimboracco* in *Peru*, te beklimmen; en de bergen in *Thibet* (zegt men) zijn nog hooger. En wie weet hoe het in landen, die nog nooit bezocht zijn, gesteld is! Kon ik zoo gemakkelijk de *Alpen* beklimmen als de hoogte waarop deze koepel staat; en verzuimde ik zoo weinig andere pligten daardoor; ja, dan deed ik het zeker. Doch nu verlustig ik mij met het genot van een ruim gezigt over dit korenveld, over gindsche weiden, over den moes- en bloemtuin, en op de schaduwrijke beukenlaan. Maar o! zie toch eens WILLEM en KOOSJE al de sprongen van het dartel geitje nahuppelen.

Mevrouw R.

Maar heeft ons Vaderland geene hooge bergen; kunnen wij hier geene rivieren, gelijk de *Rijn* uit eeuwige ijsklompen op den *Gothard* of den vogelberg, zien geboren worden, en in zijne vroegste jeugd met beekjes, als met speelgenooten vereenigd, tot eenen stroom zien opgroeijen, en van rots op rots nederstorten, zoodat de zon door zijn stuivend schuim verdonkerd wordt, terwijl het wijd in het rond als een uit elkander spattende regenboog met heerlijke kleuren nederdruppelt. - Vindt gij dit niet regt dichterlijk beschreven? Maar met eenvoudige woorden wil ik maar zeggen, heeft ons Vaderland geene hooge bergen, geene geboren wordende stroomen; het heeft

ook geene verschrikkelijke sneeuwvallen, waaronder dorpen en velden begraven worden, te vreezen.
Mevrouw R.

Dat is waar, en de overstroomingen heeft het gemeen met alle landen die van groote rivieren doorvloeid worden, of die digt aan zee gelegen zijn. Maar vond PHILIP *Zwitserland* schoon; niet minder bekoorlijk was voor hem *Italië*, dat met regt den naam van *Europa's* bloemtuin verdient. De lucht is daar helder en zacht, en eene altijd bloeijende lente vergezelt zomer, herfst en winter. Mijn broeder zag in den winter, of het heele vroege voorjaar, opengaande rozen, die door eene noordsche bui met sneeuwvlokjes bestrooid waren. De grond vordert naauwelijks eenige bebouwing, de groeikracht is nimmer uitgeput. O! het moet een voortreffelijk land zijn!
Mevrouw R.

Dat is het zeker, maar deze heldere lichte zijde heeft ook hare dondere schaduw, de gedurig zich herhalende aardbevingen, de vreesselijke uitbarstingen van den *Vesuvius*, die stroomen van *lava* uitgiet, en wolken van asch doet opstijgen, waardoor de schoonste landen verwoest, waaronder dorpen en steden zelfs begraven kunnen worden; in het kort, het denkbeeld, dat men woont boven eenen brandende zwavelpoel, wiens rook op onderscheidene plaatsen uit den grond opstijgt; dit alles kan ik niet zeggen dat aan het bloeijende *Italië* heel veel waarde geeft.

Zeker niet. Maar wanneer ik zoo aan verschillende wereldstreken denk, dan verrukt mij het denkbeeld, dat geheel de bewoonbare aarde door den Eeuwigwijzen Schepper der natuur tot een gezegend verblijf voor menschen en dieren ingerigt is. Elk land heeft zijne eigene aantrekkelijkheden, die de inboorlingen aan hetzelve boeijen. Is de luchtsgesteldheid onderscheiden; het dierlijk ligchaam gewent zich aan al de verschillende graden van koude en warmte. De Laplander lijdt niet meer door de koude van het Noorden, dan de Italiaan of Spanjaard door de warmte van het Zuiden. Wij beminnen onze gematigte luchtstreek, immers, wanneer wij niet verbasterd, en door zucht naar alles wat vreemd is bedorven zijn, met dezelfde hartelijkheid als waarmede andere volken hun Vaderland, waarin voedsel en verkwikking hen als van zelve te gemoet groeit, beminnen. Rust de ledige Italiaan, bij voorbeeld, door de warme lucht omvloeid, in de schaduw van zijne vijgenboomen en oranjeboschjes, die hem voeden en verkwikken; in ons Vaderland geniet de landman welligt een nog veel hoogeren trap van genoegen, wanneer zijne vermoeijende vlijt met zulk een veld vol ruischende korenhalmen bekroond wordt; en hij rust even zacht van zijne arbeid uit, onder de schaduw van wilgen en populieren die hij zelf geplant en gekweekt heeft. Onze blozende kersen, onzen appelen, peren en andere vruchten, waarop wij een geheel jaar gehoopt hebben, ja, die zelfs menigwerf door

vorst of stormvlagen mislukken, beloonen onze verwachting welligt met meer genot, dan de vruchten die in andere streken, zonder eenige menschen-arbeid, groeijen en rijpen, de door geene vlijt vermoeide inzamelaars.
Mevrouw R.

Geene beschrijving van de schoonste landen vermindert in mij de liefde voor mijn eigen Vaderland. Ik betwist geen ander land zijne schoonheden, maar mijn Vaderland heeft ook de zijne. Hoe klein is het niet van omtrek, en hoeveel verscheidenheid in gezigten levert het niet op! *Hier* deze rijke graanvelden, *ginds* grasrijke weiden, *elders* verlustigt zich het oog in bloeijende of rijpende boekweit-akkers. Heugt het u nog? ROSALIA! hoe wij in den vorigen zomer door het *Sticht van Utrecht* en door *Gelderland* reisden, juist toen de boekweit in vollen bloei stond? Zoudt gij een bekoorlijker gezigt kunnen wenschen, dan zulke uitgestrekte vakken, overspreid met bloemen van het levendigst wit, waarover een zachte rozenkleurige tint zweeft? Hoe menigwerf klommen wij niet uit het rijtuig om bij zulk een bloemenkleed te vertoeven, terwijl de nijvere honigbijen in digte drommen om ons heên gonsden, en, in de zonnestralen glinsterende, hun verzamelden schat naar de korven droegen! en welke uitzigten boden zich, op die reis, ons niet aan, toen wij het heuvelachtige *Gelderland* doortrokken? toen wij van den top dier kleine bergen het schoon bebouwde land overzagen; *hier* welvarende dorpen, tegen den reizenden grond gebouwd;

daar korenvelden en boomgaarden, door de kronkelende *Waal* of *Rijn*, als met zilveren banden aan elkander gestrikt. Heugt het u, hoe wij de uitgestrekte heide met een duizendkleurig tapijt van groeijende kruid en mos overdekt zagen? hoe talrijke kudden schapen en lammeren aan de heuvelen der heide schenen te hangen? of hoe wij in digt belommerde dennebosschen uitrusteden, om op nieuw ons door de bekoorlijkste wandelingen op kunstvol aangelegde buitenplaatsen te vermoeijen?

Lieve ROSALIA! wanneer wij aan die reis denken merk ik, worden wij regt dichterlijk, en ik begin in waarheid berouw te krijgen dat wij niet elken avond onze gewaarwordingen met al het vuur der geestverrukking, waarmede wij die ontvangen hadden, opteekenden!

Mevrouw R.

Zulk een reisje moet ik ook nog doen; ik wil voor het minst mijn eigen Vaderland nader zien en kennen.

Mevrouw R.

Regt zoo! al de streken, die ik in ons Vaderland nog niet gezien had, heb ik met mijnen Echtgenoot in ons eerste huwelijksjaar doorreisd; en ik heb de verscheidenheid van ons land, dat weleens als zoo vlak en eentoonig wordt afgeschildert, bewonderd; zoowel als de onvermoeide vlijt, en het geduld van onze Voorvaderen, die zooveel lands aan de zee hebben ontrukt. De Zeeuwsche Eilanden, immers, wat zijn zij anders dan bergen of banken op den bodem der zee, die door hooge

bolwerken of dijken omringd zijn? de vruchtbare grond brengt het heerlijkste graan en ander levensonderhoud voort, ver beneden het peil der *Noordzee*, die buiten tegen de dijken af en aan rolt. Veilig en gerust groeit het kroost der Zeeuwen op, terwijl de golven hooger, dan de wieg waarin het sluimert, bruisen. Het overige land schijnt in gedurigen twist met rivieren, die nu eens tot boven de kruin der dijken zwellen, en dan weêr hare oevers als grasrijke weiden aan de vreedzame runderen prijs geven. *Gelderland*, *Overijssel*, *Drenthe*, *Vriesland*, en *Groningen*, elke streek heeft zijne eigene bevalligheid, en levert zijne eigen stof tot bewondering op. Welke schoone steden zijn gebouwd waar weleer de zee golfde, of waar een treurig moeras de lucht door zijne dampen verpestte! bloeijende dorpen, landhoeven, en velden versieren dezelfde streek, waar weleer zeilende kielen het water kliefden, en visschers hunne netten uitwierpen. Denk, om maar slechts iets te noemen, aan de vruchtbare *Beemster*. Ik heb zelfs al onze Eilandjes bezocht, *Urk*, *Marken*, *Ameland*, *Schokland*, *Schiermonnikoog*, en alles wat slechts tot ons Vaderland behoort, en grootere verscheidenheid, dan tusschen het beschaafde, het volkrijke en met prachtige gebouwen versierde *Amsterdam*, en het armoedig, met houten huizen bezet, *Marken* of *Urk*, waarover de baren zoo menigwerf heên spoelen, kan wel in geen ander land heerschen.

Mevrouw R.

En voegen wij dan bij dit Noordelijk gedeelte, ook de

Zuidelijke Nederlanden, die ik in het voorjaar met mijnen broeder en zuster S... doorkruisd heb, dan moeten wij zeggen dat ons Koningrijk, schoon het geen van de grootste is in *Europa*, schatrijk in verscheidenheid is. In de Zuidelijke Nederlanden, immers, bezitten wij bergen en dalen, vruchtbare bloeijende paradijzen, en woestenijen of dorre heigronden, uitgebreide bosschen, mijnwerken, onderaardsche grotten, en in het kort al wat de natuur in eene luchtstreek als de onze kan opleveren!
Mevrouw R.

En bedenken wij dan, dat al die verschillende landen bewoond zijn door een volk, dat zoo ijverig, als vernuftig, dat zoo vreedzaam, als heldhaftig, zoo ondernemend, als bedachtzaam, is; welk land zouden wij dan boven het onze verkiezen? Wat ondernemende menschen, door weldadigheid en zucht voor het algemeen belang aangevuurd, kunnen uitvoeren, dit getuigen de sinds zoo weinig jaren aangelegde kolonien, in de Noord- en Zuidelijke Nederlanden. *Frederiksoord* en de overige kolonien heb ik, nu twee maanden geleden, van nabij gezien. Wat ik toen gevoelde kan ik u niet beschrijven; ook in het mannelijk oog van mijnen lieven EGBERT, zag ik tranen zwellen, toen wij deze nieuwe menschelijke schepping aanschouwden. Eene landstreek, negen a tien uren in den omtrek, die voor weinige jaren geheel woest en ongebruikt lag, waar naauwelijks zwervende kudden schapen eenig heidekruid tot voedsel vonden, daar is nu alles bebouwd. Net geregelde dorpen bekoren het oog, dat nu eens rust op bloeijende en

bevallig aangelegde tuintjes, dan weer op wel onderhouden korenakkers, op aardappelvelden, op gegraven sloten, op nuttige fabrijken en werktuigen; maar vooral op scharen van welvarende, welgekleede en vrolijke menschen, die alle ijverig werkzaam zijn. Eene luchtige school, vol gezonde, verstandig onderwezene en leergrage kinderen verrukte ons, en al deze gemakkelijk wonende, goed gekleede, en arbeidende menschen en kinderen, strekten voorheen der onderscheidene burgerijen en armenkassen tot last. Bij al de liefdegiften die zij ontvingen leden zij, vooral in den winter, gebrek, vele waren door onkunde zedeloos, en de meestal in het wild opgroeijende kinderen, voorspelden, bij de veelal mindere gelegenheid om het eerlijke brood te winnen, een nieuw geslacht van bedelaars, of misdadigers. Zelfs de *bedelaarskolonie*, of *Ommerschans*, dwong mij, den Hemel te danken voor de milddadigheid en den moed onzer Landgenooten, waardoor dit alles is tot stand gebragt.

Mevrouw R.

Ik heb ook een gedeelte van de kolonien gezien. Gij hebt gelijk, ons Vaderland mag met alle nabuurvolken in alles wedijveren. Wat wordt in andere landen gemaakt dat ook bij ons niet vervaardigd wordt? de tentoonstelling van voortbrengsels van kunst en vlijt te *Haarlem*, in het jaar 1825, kan dit getuigen. Welk land roemt op Instituten of leerscholen, die wij ook niet hebben. Ik las nog onlangs ergens, dat onze Maatschappij; *Tot Nut van 't Algemeen*, in ander rijken en staten

niet slechts bewonderd wordt, maar ook tot een voorbeeld ter navolging verstrekt. Waar wordt de jeugd, zelfs op het geringste dorpje, meer getrouw onderwenzen dan bij ons?

Mevrouw R.

Neen, in ons land benijden de, over het algemeen zoogenaamde, groote lieden, menschen uit lagere standen niet, omdat zij in dezelfde kundigheden als zij onderwezen worden. Bij ons zijn slechts weinigen die zich op eene adellijke geboorte verheffen, en daarom zich geneigd gevoelen om hunne overige natuurgenooten dom en onwetend te laten opgroeijen, opdat ze hen door verstand en waarachtige verdiensten niet zouden overschijnen.

Mevrouw R.

Wanneer ik over andere koningrijken en staten nadenk, dan kan ik u niet zeggen hoe dierbaar mijn Vaderland mij is, en hoe vurig ik God dank, dat mijne lieve kinderen in dit land geboren zijn, en daarin mogen opgevoed worden. Neen, geen land of volk heeft bij mij die waarde, hoe rijk de grond daar ook zijn moge. Denk maar eens aan het ongelukkige *Spanje;* dat land ontving van de natuur alle mogelijke rijkdommen, en hoe arm, hoe woest is niet het land, en hoe rampzalig is niet daar het, met zijn ontwakend gevoel worstelende, volk! de Italiaansche Staten, door zulk eene milde lucht omvloeid, zijn behalve door de natuurlijke gevaren bedreigd, meestal onveilig door wreede roovers en sluipmoordenaars; uit domheid, uit ledigheid of gebrek aan handhaving der wetten, ont-

spruiten daar de zwartste misdrijven; en de reiziger, die door de bekoorlijkste natuurtooneelen omringd is, die langs een rijk bebloemden grond wandelt, of, omwaaid door de liefelijkste geuren van rozen en oranje-bloesems, en de geurigste planten van het Zuiden, in wellust badend zoude kunnen voorttrekken, siddert nu bij elken voetstap voor zijn leven en goederen; uit elken ruischenden struik verwacht hij eenen moordenaar, in elke koele grot, welks ingang door de natuur met loof en bloemen bekranst is, ziet hij de schuilplaats van roofbenden. En, wat geniet de volksmenigte in dat land? Werkeloos, en dus zonder zelfvoldoening, kruipen zij arm en onkundig het leven door; duizend duizenden alleen, in het prachtige *Napels*, slapen op de straten, bedelen, of verhuren zich tot slaafsche diensten, of het plegen van gruweldaden. *Frankrijk* wordt voorzeker door heilzamer wetten bestuurd, maar wie verkiest de Nederlandsche Vrijheid en rustige leefwijze niet? wie bemint de nog overgeblevene gulle rondheid, bedaarde standvastigheid, zuiverheid van zeden, en algemeene verdraagzame godsdienstige gezindheid, en andere deugden, die onze Landgenooten zoo natuurlijk eigen zijn, niet ver boven de hoedanigheden, aan andere volken meer eigen.

Mevrouw R.

En in welk land leeft men, vooral in dezen tijd, zoo gerust, zoo onbezorgd, zoo vrij om te denken en te spreken als onder het bestuur van onzen dierbaren Koning, die de echte Nederland-

sche geaardheid zoo heerlijk aan den dag legt, door standvastig op den eens gekozen weg te blijven voortgaan, en door onwrikbaar getrouw te blijven aan het verdrag dat hij met *Neêrlands* volk eenmaal bezworen heeft?
Mevrouw R.

Ach! zoo rustig, zoo gelukkig was ons Vaderland niet altijd. Gisteren avond de vaderlandsche geschiedenis inziende, sloeg in den moord aan J. en C. DE WITT op, in den *Haag* gepleegd in het jaar 1672, juist op dezen dag, den 20sten Augustus.
Mevrouw R.

Dat is eene droevige bloedvlek in onze volksgeschiedenis. Nooit ga ik (in den *Haag* zijnde,) voorbij de gevangenpoort, of mijne verbeelding schildert mij deze twee edele slagtoffers van de onzaligste tweedragt en opgeruide volkswoede. Toen ik de eerste reis in mijn leven de plaats betrad, waar de dolle volksmenigte deze twee vaderlandlievende Staatsmannen verscheurde, waar het bloed dier braven, die het land met zoo veel trouw dienden, die hun leven voor het geluk des volks veil hadden, zoo jammerlijk uit duizend wonden vloeide, toen kon ik mijne tranen niet bedwingen, en mij dacht ik had alles willen geven, wanneer ik deze zwarte gruweldaad uit onze geschiedenis had kunnen uitwisschen.
Mevrouw R.

Ik denk daar nooit aan zonder mij over deze gebeurtenis voor andere volken te schamen.
Mevrouw R.

Nu ja, maar welk volk heeft geene slagtoffers van

onzalige partijschap te betreuren! tegen eenen VAN OLDEBARNEVELD, wiens onschuldig bloed hier op het schavot vloeide, telt *Engeland* een aantal Edelen, die door beulshanden werden omgebragt. Tegen onze onsterfelijke DE WITTEN, wier afgrijsselijke moord zoowel als de bewerkers en begunstigers van dien moord, geheel ons Vaderland tot afgrijzen verstrekte; telt *Frankrijk* ontelbare ingezetenen, die, onschuldig, aan helsche staatkunde of Godsdiensthaat zijn opgeofferd. Wie denkt hier niet aan de duizenden van Protestansche onderdanen, die voor de oogen van eenen Koning, dien zij tot in den dood getrouw bleven, in den St. Bartholomeus nacht verscheurd, en dood gemarteld zijn. Ik zwijg van de menigvuldige ongelukkigen, die in de omwentelingen sinds 1789 omgekomen zijn. Ook in ons Vaderland vielen in de laatste tijden omwentelingen voor, ook hier woedde de booze geest der partijschap; maar God zij gedankt! geen haat, geen beulenzwaard heeft hier het bloed van anders denkende landgenooten vergoten. Geene wraak heeft zich verlustigd in den marteldood van vijandelijke ongelukkigen, schoon zij weleer hunne tegenpartij hadden getergd. Zeker is deze gematigdheid een gevolg van de aangeborene edelmoedigheid en goede geaardheid der Nederlanders. Zoo ras de vijand toch weerloos en in hunne magt is, houdt alle vijandschap op, en menschelijkheid en medelijden treden in de plaats. Maar wij vergeten door ons praten, lieve Vriendinnen! dat het reeds zoo laat is. Welligt is mijne kleine JULIA reeds wakker; ik vlieg naar huis. Gij brengt den kleinen, dartelen WILLEM

en KOOS mede, niet waar? ROSALIA! - MARIA, zie ik, heeft lust om een bloemtuiltje te plukken, zeker voor de bloemvaas in de zijkamer?

De eerste November.

Door alle volken, die *Rome's* kerkleer belijden, en dus ook door een aanzienlijk getal onzer Landgenooten, is deze eerste Novemberdag, sinds verscheidene eeuwen, tot eenen plegtigen feestdag gewijd. Ja, een feestdag, die, wanneer hij niet ontheiligd wordt door beuzelachtige bijvoegselen, of door geene leerstellingen, die strijdig zijn met den eenvoudig schoonen eerdienst, dien wij den eenigen, waarachtigen God en JEZUS CHRISTUS, dien Hij gezonden heeft, verschuldigd zijn, de reinste aandoeningen ook in de ziel der Hervormden moet verwekken. Deze dag, immers, is toegewijd aan de zegevolle nagedachtenis van alle heiligen, of van alle Godvruchtig afgestorvenen, die door hun leven ons ten voorbeeld verstrekten, die den strijd der waarheid en der deugd voleindigd, en het geloof behouden hebben; ja, die ten einde toe getrouw zijn gebleven, die stervende ingingen in de vreugde, die de Heer voor hen bereid heeft, en bij wier slapende asch wij mogen juichen: ‘zalig zijn de dooden die, in JEZUS, gereinigd van de besmetting der wereld, stierven. Zalig zijn zij

van nu aan; hun weleer bewerktuigd stof rust nu van alle vermoeijing, en het werk dat zij hier hebben aangevangen, het vorderen in zedelijke volmaaktheid, het streven om hunnen Vader, die in den hemel is, meer gelijkvormig te worden; dat heerlijke werk vervolgen zij ginds in het hoogere leven. Al hunne goede daden en bedoelingen in het aardsche leven zijn voor hen niet verloren gegaan. Neen, elke vervulde pligt blinkt hen daar in het onsterfelijk oog, terwijl het gebrekkige hunner pogingen, door de liefde, die in hunne ziel voor God en menschen ontgloeide, bedekt wordt. Elke goede daad, hier in zwakheid, maar toch uit gevoel van verpligting, om den wijzen, den liefdevollen wil des Eeuwigen te volgen, verrigt, elke goede daad geleidt hen daar tot een hoogeren trap van zaligheid.'

Welke gedachten worden in mijne ziel geboren, op dezen dag aan de vereering der zalig gestorvenen geheiligd! 'Ja, gaarne, Pausgezinde Landgenooten! vier ik met u dezen dag, hoe hemelsbreed onze gevoelens, bij dit vieren, dan ook onderscheiden mogen zijn. Ik, toch, bid God om kracht er navolging der Heiligen, gij aanbidt de Heiligen zelve. Ach! bij elke van uwe aanroepingen der eeuwiggezegende onder de vrouwen, uit wie de Zaligmaker der wereld, die de Zoon van God wordt genoemd, geboren is; ach! bij elke van uwe aanroepingen van andere verheerlijkten zegt, immers, uw geweten, dat de weêrgalm van de stem des Allerhoogsten is, in uw binnenste:

Den Heer uwen God zult gij alleen aanbidden en vereeren.' O! dat die stem nimmer verdoofd ware door zinnelijke begrippen, door menschelijke instellingen, die de zintuigen met zachte maar verachtelijke banden, kluisteren, en het geestelijke, dat in den mensch is, in slaap wiegen. Wat kunnen de afbeeldingen van wezens uit de onzigtbare wereld anders zijn dan een geheel niets beduidend, een geheel beuzelachtig speelgoed voor de zintugien, dat hoogst verderfelijk is voor den waren adel der ziel? Welk penseel toch heeft de gezegende MARIA, den getrouwen PETRUS, en andere nu Zaligen, immer hier op aarde naar het leven afgeschilderd? want, op verhitte verbeelding van dezulken, waaraan de hemellingen zouden verschenen zijn, is immers geen staat te maken? De voortreffelijkste kunstschilders hebben, bij voorbeeld, naar onderscheidene schoone vrouwen, hunne *Madonna's* geschilderd. Die van RAPHAëL zijn bekoorlijke romeininnen; die van RUBBENS vertoonen de aanminnige gelaatstrekken der Nederlandsche schoonen. Deze schilder, zegt men, nam doorgaans zijne eigene beminde ten voorbeeld. En onder al deze verschillende gedaanten pronkt de Moeder van onzen Goddelijken Verlosser, in de Heiligdommen van Roomschgezinde Christenvolken. - Pronken? ach! ware het dit slechts! Waarom zoude het oog zich niet verlustigen mogen in het spel der verbeelding? Maar het wordt in die Heiligdommen geplaatst, om als eene Godheid vereerd te worden. Beelden uit hout of andere stof gevormd en prachtig opgesierd,

pralen op het altaar, in gebouwen waar God alleen in geest en waarheid moet aangebeden worden. IJdel, toch, is het voorgeven van velen, wier gezond verstand het God onteerende van beeldendienst beseft, dat beelden, als beelden, geene Goddelijke eer genieten; maar wel de wezens, die door deze beelden zinnelijk voorgesteld worden. Maar vanwaar dan toch de verpligting om voor deze beelden neêr te knielen, en gebeden voor dezelve op te zeggen? vanwaar komt het dan toch, dat deze beelden gezegd worden wonderen te verrigten? Kunnen zij dat? dan mogen zij ook met regt aangebeden worden. Doch hoe onredelijk handelen dan de verhemelde Heiligen, wanneer zij aan de eene afbeelding van hunnen persoon meer kracht schenken dan aan anderen? en handelen zij hierin niet onredelijk, dan is ook elke afbeelding een werkend wezen op zich zelf, of eene afzonderlijke Godheid; en wie zal dit toestemmen? Verre zij het van mij, andersdenkende Landgenooten! dat ik u zoude willen verbitteren, of bedroeven door iets, wat door u heilig wordt gehouden, te beschimpen. Neen, God kent mijn hart, ik bemin u, schoon ik u voor dwalenden moge houden, als mijne zusters en broeders, als mijne mede-erfgenamen der zaligheid, die, volgens het licht dat hen bestraalt, door den Eeuwig Barmhartigen zullen geoordeeld worden. Maar kon ik slechts een uit u allen, het onedele, het onchristelijke doen gevoelen, dat in het vereeren van Heiligen, of van hunne beelden opgesloten ligt. O! hoe vurig zoude

ik dan uwen, en mijnen God, uwen en mijnen Zaligmaker niet danken! Neen, wij behoeven geen' voorspraak anders dan JEZUS CHRISTUS, die de vergeving onzer zonden, die de eeuwige zaligheid voor ons verworven heeft, en die in den Hemel verheerlijkt leeft, om voor ons te bidden. Hij kent onze nooden, en Hij alleen kan ons helpen. Hij kent onze menschelijke zwakheden, want hij was en is onze onbevlekte, onze hoogstverheerlijkte natuurgenoot. Ja, maar een natuurgenoot, die God zelf is, die door zijne alwetendheid onze gedachten verstaat, die door zijne overalomtegenwoordigheid, met zijne genade en geest bij en met ons is, die door zijne almagt ons uit de dringendste gevaren redt, en door zijne onveranderlijkheid, elk oogenblik, bereid is om ons te behoeden, te vertroosten, en te geleiden. Van al deze eigenschappen bezitten onze verheerlijkte Heiligen niet ééne. Zij zijn onze Natuurgenooten, zij waren in alles ons gelijk, doch van niet eenen hunner kunnen wij zeggen: *zij waren ons gelijk, uitgenomen de zonde.* Dit alleen kunnen wij van den eenigen Goddelijken Mensch JEZUS CHRISTUS zeggen. Al de overige kinderen van ADAM zijn vatbaar voor zedelijke verdorvenheid, en moeten strijd voeren tegen de neigingen tot zonde. Hoe zouden de verheerlijkte Heiligen al onze nooden kennen? hoe zouden zij al onze verborgene zuchten hooren? hoe zouden zij ons te allen tijde kunnen redden? daar zij noch alwetend, noch overaltegenwoordig, noch almagtig zijn. En zijn zij dat niet, waartoe dient

het dan dat zij aangeroepen worden? terwijl God zelf ons verzekert, dat wie Hem bidt, ontvangen zal; wie Hem aanroept in het uur der benaauwdheid, zal geholpen worden. Alles, alles wat wij begeeren in den geest, in de gezindheid, of in den naam van JEZUS, dat is, met onderwerping aan den volmaakt wijzen, den volmaakt goeden wil van God, dat zal ons geschonken worden. Doch, om nog eenmaal tot de afbeeldingen der verheerlijkte Zaligen terug te keeren; ach! het is God bekend of de hemelvreugd der verheerlijkten niet bewolkt wordt, door de aanbidding van hunne dwalende broederen op aarde. Ja, gewis, indien hun dit bekend wordt! en waarom zoude het niet! De hemellingen verblijden zich, immers, over het terugkeeren van afgedwaalden? Het is Gode bekend met welk eene hemelsche liefde zij uitzien naar de verlichting van uw verstand, wanneer gij wonderwerken van hunne afbeeldingen verwacht; of u jammerlijk door bedriegelijken schijn laat misleiden. Wonderkracht werd vereischt bij de eerste grondlegging van het Christendom; de Zaligmaker overtuigde zijne tijd- en landgenooten door buitengewone daden, dat hij het was, die de natuur hare wetten voorschrijft; dat hij het was, die de orde der dingen regelt, en het in zijne magt had, die orde, zonder haar te schenden, toch te veranderen; daarom genas hij alle krankheden en gebreken, door geene andere middelen, dan door zijn goddelijk bevel: ‘wordt gezond, wordt gereinigd, wordt ziende.’ Daarom riep hij tot de dooden: staat op! en tot de reeds begravenen: komt uit! Daarom beteugelde hij

den storm en de rollende zeegolven. Daarom vermeerderde hij het brood en de visschen, zoodat meer dan zeven duizend menschen verzadigd werden van hetgeen slechts een kleinen vriendenkring had kunnen voeden. En door dit alles, ja, door deze bewijzen van Goddelijke magt, konden de verhardste ongeloovigen overtuigd worden dat hij de Afgezant des Hemels, de lang beloofde Messias of de verwachte Godmensch was. Ook zijne Apostelen, zijne zendelingen, hadden zulke geloofsbrieven noodig. De Joden, immers, hadden weleer hunne Profeten, die in den Geest van God spraken, en die, ten bewijze dat zij van God gezonden waren, in den naam van Jehova, onder welke benaming hij zich de Beschermgod van Israël toonde te zijn, wonderen of bovenmenschelijke daden verrigteden! En onder de Heidenen vond men niet zelden lieden die het volk op alle mogelijke wijze verbijsterden, en in den naam van hunne Nietgoden wonderen deden. Zouden de Apostelen nu Joden tot het Christendom overbrengen, dan moesten zij overtuigend bewijzen, dat JEZUS Jehova zelf was, daar zij in zijnen naam, of door zijne kracht, zieken gezond, en dooden levende maakten; en om dezelfde reden moesten ook de Apostelen de Heidenen overtuigen, dat JEZUS, dien zij hun predikten, boven de geheele menschenwereld verheven, en God zelf was. Want, niet in schijn, gelijk hunne toovenaars, niet gehuld in verblindende plegtigheden, gelijk de Priesters, maar alleen in den geest van JEZUS, verrigteden zij bovenmenschelijke daden. Doch nu het Christendom onwankelbaar gevestigd is, nu wij de ge-

schiedenis van JEZUS en de schriften zijner eerste Apostelen, die in zijnen geest spraken en handelden, niet slechts bezitten, maar nu de zorgende Voorzienigheid, vooral door de eeuwen lange getrouwe bescherming van deze dierbare schatten, die Evangelisten en Apostelen ons hebben nagelaten, zoo wel als door de duizendvoudige vruchten, die door deze Evangelisten en Apostelen over de geheele aarde verspreid zijn, het merk der Goddelijke waarheid op dezelve gedrukt heeft; nu zijn volstrekt geene bovenmenschelijke daden meer noodig, om ons van het waarachtige des inhouds te overtuigen. Neen, zalig die niet gezien hebben maar gelooven. Waarom toch zouden wij een gedurig aanschouwen behoeven, daar wij als Christenen gelooven? en doen wij dat niet, dan dragen wij ook den naam van Christenen ten onregte. Want wie de bovenmenschelijke daden van JEZUS en de Apostelen niet gelooft, waarom zoude hij de komst op aarde en de omwandeling van onzen Goddelijken Zaligmaker gelooven? Bij de eerste grondvesting van het Christendom was het menschdom naauwelijks nog de eerste kindschheid ontwassen, de Joden waren door zinnelijke plegtigheden - dat vorderde hun toestand - aan den eerdienst van den eenigen waarachtigen God als gekluisterd. En de Heidenen, die den waren God niet kenden, drukten al hunne gevoelens omtrent eene hoogere magt, omtrent den oorsprong van het Heelal, door de grofste zinnelijke beelden en eerbetooningen uit. Zelfs in de ziel van den wijsten, van den meest veredelden onder hen, worstelden de meer gezuiverde denkbeel-

den van een hoogst wezen, onderscheiden van de stof, door dat wezen voortgebragt, nog altijd met zinnelijke begrippen en voorstellingen. Natuurlijk moesten deze allen opgeleid worden tot eenen zuiveren geestelijken eerdienst, doch dit kon niet anders geschieden dan door zigtbare bewijzen van almagt, die door het onzienlijk, het eeuwig volmaakt Opperwezen aan Predikers der waarheid werd medegedeeld. Doch de verheerlijkte JEZUS, de koning van het rijk der waarheid, grondvestte noch breidde dat rijk uit, door het mededeelen van Goddelijke almagt, aan, door menschen handen, gemaakte beelden van Hemzelven of van zijne nederige, en juist daarom door God zoo gezegende, Moeder, of van anderen in hem geloovende Heiligen. Neen - tot bevestiging van het Evangelie gaf hij die bewijzen van zijne almagt aan de eerste Predikers van hetzelve. Niet om hen daardoor boven volgende getrouwe leeraars en uitbreiders van zijn rijk te verheffen, - maar om hunne prediking der waarheid, die geheel nieuw was, voor de toenmalige Joden, zoo wel als voor de Heidenen ingang te doen vinden, ja, om in deze nog aan zinnelijke godsdienstoefening gewone hoorders, het geestelijke op te wekken; wonderen, of bovenmenschelijke daden, zijn zoo vele bewijzen van de verzwakte, de verbasterde of van haren eersten oorsprong afgewekene menschelijke natuur. Immers, de mensch, ware hij aan God getrouw gebleven, had hij zijne zedelijke vrijheid nimmer misbruikt, had hij het geestelijke gedeelte zijner natuur niet als versmoord of begraven in het

dierlijk of zinnelijk gedeelte, voorzeker zoude hij dan geene buitengewone daden, die van Gods almagt getuigen, noodig gehad hebben, om hem aan den heiligsten, om hem aan een geheel geestelijken eerdienst te verbinden. Neen, gewis niet, dan had hij in de geheele schepping wonderen van Gods almagt, wijsheid en liefde blijven aanschouwen. Elke opgaande morgen had van Gods grootheid hem blijven getuigen, en hem tot aanbidding van het eeuwig en onzienlijk Wezen gedwongen. Elke blinkende stip aan den azuren sterrenhemel had hem telkens uitgenoodigd om God, die eindeloos boven het stof verheven is, eer en hulde toe te brengen. Elke bloem, elke ontspruitende grashalm, elke glinsterende dauwdrop, was dan voor hem een wonderwerk of een geloofsbrief der natuur geweest, waardoor hij de ontwijfelbaarste zekerheid ontving, dat een ondenkbaar volmaakt Wezen de orde der dingen regelt, en de dankende liefde van elk genietend schepsel vordert.

Onse Heer en Zaligmaker verscheen op deze aarde, om de menschelijke natuur uit hare jammerlijke verbastering te verlossen, en om haar in het vlekkeloos oog des Eeuwigen welgevallig te doen zijn. En juist na deze menschheid verheerlijkende gebeurtenis, na deze heilvolle terugroeping van den weg der dwaling, zouden menschen, die zich naar JEZUS CHRISTUS noemen, zich vernederen om voor beelden neer te knielen, en die te aanbidden! iets, dat aan de Joden in den kindschen staat van het menschdom zoo gestreng was verboden; en dat

aan de Heidenen zelfs als het schandelijkste blijk van ontaarding werd toegerekend. Ja, nu, na de komst van JEZUS op aarde, van JEZUS, die ons geleerd heeft, dat de hoogste Godsvereering bestaat in den wil van onzen Hemelschen Vader te doen, in Hem boven alles lief te hebben, dit door al onze vermogens te toonen, en in al onze natuurgenooten lief te hebben als ons zelve; na de komst van dien Heer, dien Goddelijken Leeraar, zoude hij zelfs zijne Leerlingen tot de verachtelijkste zinnelijkheid verlagen! Hij zoude hen onbezielde beelden, als wonderdoeners, doen vereeren! door aan die levenlooze voortbrengsels der kunst; wat zeg ik? door aan vermolmde doodbeenderen van ware of gewaande Heiligen, de kracht te schenken om buitengewone daden te verrigten! Hier, zoude hij eene afbeelding van de gezegende maagdelijke Moeder, die vooral door hare zedigheid en stille godsvrucht in de Gewijde Schriften uitblinkt, het vermogen geven om krankheden te genezen; ginds zoude hij eene nietige afbeeling van hemzelven, van hem, die in zijnen verheerlijkten staat niet af te beelden is, kracht verleenen om de hand van het kruishout los te maken, of om andere met de natuur strijdende daden te doen! Ja, Hij zoude aan doodsbeenderen, die bestemd zijn om tot stof weder te keeren, eene meer dan menschelijke magt schenken! O, mijne Medechristenen! verheft u uit den donkeren nacht des bij geloofs, waarin men u deed nederzinken, en verheugt u in het goddelijk licht dat ook voor u, dat voor ons allen, opgegaan

is. De verheerlijkte JEZUS wilde, om volmaakt wijze redenen, niet langer dan veertig dagen, nadat hij uit den dood verrezen was, zigtbaar op deze aarde blijven; dezen tijd keurde Hij nog noodzakelijk om zijne Leerlingen omtrent zijn geestelijk koningrijk te onderrigten; en, zelfs gedurende die veertig dagen, gewende Hij zijne Vrienden aan het gemis van zijne ligchamelijke tegenwoordigheid; want, hij verscheen hun slechts als de verheerlijkte, de onsterfelijke, die niet meer aan het logge stof gekluisterd is, en die opvaren moest tot zijnen God, en hunnen God, tot zijnen Vader, en hunnen Vader. En eindelijk, toen zij voorbereid waren tot zijne scheiding, toen zegende Hij hen, toen sprak Hij niet: gedenkt aan mijnen dood, en aan mijn kruis, door mij aan hetzelve af te beelden. Neen, reeds eer Hij als mensch, als de Goddelijke Verlosser der wereld, alles volbragt had, heeft Hij het gedachtenisvieren van zijnen dood zelf ingesteld en verordend. Brood moest gebroken, wijn moest vergoten, en beide moest gemeenschappelijk gegeten en gedronken worden, om aan het verbreken van zijn ligchaam, en het vergieten van zijn bloed tot heil der zondaren, te gedenken, en om de naauwste vereeniging der verlosten onderling, en met hunnen Zaligmaker af te beelden, en te bevestigen. Maar bij het laatste vaarwel van JEZUS aan zijne nog sterfelijke vrienden, was het niet: ‘ik laat u mijne afbeeldingen, die gij maken kunt; maar het was: ik geef en laat u mijnen vrede. Ik ben met mijne genade en

geest bij u tot aan de voleinding der wereld. Waar slechts twee of drie in mijne gezindheid vergaderd zijn, daar ben ik in uw midden met mijne beschermende liefde en hulp.' De Godmensch breidde, bij het scheiden, zijne handen zegenend over zijne lievelingen uit, daar zij op den Olijfberg tusschen de palmen stonden. Hier was de laatste zinnelijke aanschouwing, hier op den Olijfberg daalde eene wolk en bedekte den zegepralenden Verwinnaar van dood en graf voor sterfelijke oogen. En zelfs van het staren op die wolk werden de Apostelen door Hemellingen terug geroepen. 'Wat staat gij en ziet op naar den Hemel?' zoo spraken zij, en wel verre van daar bij te voegen: maakt u een kruisbeeld van uwen Zaligmaker, en staart op hetzelve, voegen zij op eenen bemoedigenden toon bij hunne vraag: 'JEZUS, wiens zinnelijke tegenwoordigheid van u weggenomen is in den Hemel, zal eerst zinnelijk wederkomen wanneer hij de levenden en de dooden oordeelt.' Het is waar, JEZUS is aan zijne Apostelen na zijne verheerlijking in den Hemel, ook nog verschenen, hetzij dan dat zij Hem in geestverrukking, of waarlijk met hunne ligchamelijke oogen aanschouden; doch nimmer zagen zij den zegepralenden Vorst der menschenwereld meer in zijnen vernederden staat, of lijdende aan het kruis. STEPHANUS zag Hem in volle majesteit, als verheven aan de regterhand des Allerhoogsten. PAULUS werd door den met glans omstraalden Zoon van God op den weg naar *Damaskus* in zijne moordzucht gestuit, terwijl de luister, die van den Verheerlijkten afstraalde, hem verblindde.

JOHANNES, de lieveling van den Heer, dien wij aanbidden, zag den verheven Verlosser van het menschdom in eene heerlijkheid, die alle beschrijving te boven gaat, tusschen de zeven gouden kandelaren of tusschen de Christengemeenten, als hunne beschermer, wandelen. Komt, verheft uwe harten, gij, JEZUS beminnende Christenen! van het aardsche, het vergankelijke, het niets beteekenende, tot Hem, die boven alle schepselen verheven is, tot Hem, die in den Hemel woont en daar leeft om ons te beschermen en te besturen, terwijl hij met zijnen geest en genade ons nimmer verlaat. Wij hebben te weinig kennis van de onzigtbare wereld om te kunnen weten of de gezaligden weleens ooggetuigen kunnen zijn van onze bedrijven, maar kunnen zij dat; met welk een afgrijzen, (gelijk ik hierboven reeds zeide,) zullen zij dan de eer, die aan hunne beelden of beenderen wordt toegebragt, niet beschouwen! Neen gelukkig is het voor hen, in dit geval, dat zij niet alwetend zijn. Gelukkig dat zij niet overaltegenwoordig zijn kunnen. Want, ik herhaal het, een enkel Goddelijk eerbewijs aan hen zoude het genot van hunne zaligheid benevelen, indien de hoop op uwe hoogere verlichting hen niet vertroostte. Riep niet de Apostel PETRUS, diep in de ziel geroerd, toen de godvruchtige CORNELIUS voor hem wilde nederknielen: ‘Sta op, ik ben een sterfelijk mensch gelijk gij.’ Sidderde de groote PAULUS niet door afgrijzen, toen hem de Heidenen te *Lystren* goddelijke eer wilden bewijzen? En zouden de Heiligen meer dan deze sterfelijken,

nu verlichten, meer nog bekend met den eenigen aanbiddenswaardigen, hunne verengelde oogen nu niet met afschrik van de aarde wenden, wanneer zij uwe begroetingen, uw nederknielen, uw aanbidden voor, en van hunne beelden aanschouwden? O! - gevoelt, beseft uwe misleiding, belijdt uwe dwaling, en Hij, die medelijden met menschelijke zwakheid heeft, biedt u vergiffenis. Ach! van uwe misleiding getuigt immers alles, wat gij als overblijfsels uit lang verloopene eeuwen vereert! Hoe veel hout wordt u in de geheele Christenwereld niet vertoont, dat tot den kruispaal van den Zaligmaker zoude behoorde hebben! hoe vele nagels, waarmede de handen en voeten des Verlossers zouden vast gehecht zijn! hoe veel huisraad, kleederen en andere zaken, die eens de eigendom der heilige Maagd zouden geweest zijn, worden op onderscheidene plaatsen door u vereert! hoe vele handen, voeten en hoofden van Apostelen en andere Bloedgetuigen, worden u ter [a]anbidding niet aangeboden! Allen, allen kunnen zij immers niet echt zijn; of wie der bezitters heeft hier de waarheid aan zijne zijde? En al bezaten wij in dezen tijd nog waarlijk het hoofd of de beenderen van JOHANNES, van PETRUS, en al de Apostelen; al bezaten wij waarlijk een stuk van het kruis waaraan de Heiland bloedde, wij zouden, ja, met aandoening deze dingen mogen beschouwen, maar zouden wij deze doode, deze aan de vergankelijkheid onderworpene dingen als iets goddelijks mogen vereeren? Neen, dit ware verachtelijk in het oog van God, die alleen een

welgevallen heeft aan het geestelijke dat in den mensch is. Dwaasheid is het immers, sprookjes te gelooven, die het ontdekken van het kruis des Verlossers u voor beuzelen? Zorgde weleer de Eeuwige Wijsheid dat het Joodsche volk met het lijk of met het graf van den geëerbiedigden MOZES geene afgoderij kon bedrijven, door dat lijk, hetzij met eenen bergstroom naar den afgrond te doen voeren, of, op eene andere wijze het voor Israël onzigtbaar te maken; gewis, de Eeuwige Wijsheid en liefde van God zal ook, door het afzonderlijk bewaren, of door het geven van met de natuur strijdende krachten aan den kruispaal, waaraan de Heer zijn lijden voleindigde, de geloovigen tot geene afgoderij hebben uitgenoodigd. Neen, die kruispaal is voorzeker, gedurende veertig jaren dat *Jeruzalem* nog als de tempelstad praalde, of in de vreesselijke omkeering dier stad en haren omtrek, met duizend andere levenlooze voorwerpen vernield, en de vergankelijkheid ter prooi gegeven; en gewis heeft ook hetzelfde plaats gehad omtrent de beenderen der doodgemartelde Heiligen, over wier stof, waar het ook moge verstrooid zijn, de Engel der Opstanding eenmaal zal zweven, en waaruit het verheerlijkt, het geestelijk, het onverderfelijk ligchaam zal ontwaken. Het is Gode bekend hoe veel ergernis, door het aanbidden van beelden en overblijfsels, aan duizend duizenden, die het Christendom, zonder deze aanbidding, welligt zouden omhelsd hebben, gedurende zoo vele eeuwen is gegeven; ja, het is Gode bekend hoe vele duizenden

uit *Israël*, den schoonen Godsdienst van JEZUS zouden beleden hebben, wanneer het vereeren van beelden hen niet tot afgrijzen had verstrekt. De taal van hunne Profeten, toch, blijft eeuwig de taal der waarheid; en met welk eene kracht waarschuwen deze niet tegen het vereeren van beelden! met welk een zielveradelend vernuft bespotten zij den ellendeling niet, die van hetzelfde hout, waarvan hij een stuk op het vuur legt om zich te verwarmen, een beeld maakt waaraan hij Goddelijke eer bewijst. Doch, heil ons! de Volksverlichting schiet wijd en zijd heldere stralen; de morgenstond is verrezen, en, schoon het op vele plaatsen nog nacht is, de uren die voorbij rollen verkondigen toch den dag; de kennis der waarheid breidt zich uit, zij is de lichtende morgenster, die de donkere wolken der dwaling doet vlieden.

O, gij eerste Novemberdag! aan de gedachtenis der Heiligen gewijd, eenmaal viert u de geheele Christenheid gelijk het betaamt. Dan danken wij eenstemmig den Heer der wereld, voor zoo vele getrouwe getuigen van het Evangelie, wier geloof door geweld noch marteling tot wankelen werd gebragt; dan danken wij eenstemmig den Heer, den Koning van de verloste menschenwereld voor zoo vele heerlijke toonbeelden, voor zoo vele standvastige Godvruchtigen, wier geplengd bloed het ware zaad der kerk was, wier onwrikbare moed ons door alle eeuwen heên, de kracht, den hemelschen invloed van den eenigen waarachtigen Godsdienst van JEZUS, aanschouwelijk heeft gemaakt. Plegtige Dag!

zijt mij gezegend. O liefderijk God! indien het waar zij, wat mijn gevoel, wat mijne hoop mij voorspiegelt, en waarin mijne verbeelding zich verlustigt; o Liefderijk God, indien het waar zij, dat gij het aan de Zaligen vergunt, hunne nog sterfelijke geliefden te omzweven, of hen slechts in de uren der smart en des lijdens te bezoeken. (Welk eene verrukkende gedachte!) Waart gij het, o mijne verheerlijkte, mijne zusterlijke Vriendin! bij wier sterfkoets ik zoo bitter weende; waart gij het, die mij heden deze gedachten ter waarschuwing mijner geliefde natuurgenooten hebt ingefluisterd! o! dan zal welligt ook uw en mijn Verlosser die waarschuwing zegenen, en ook dit zal uwe hemelsche blijdschap vergrooten. Ja, dierbare Zalige! wordt het u vergund! ach! begeef dan uwe naar het graf kwijnende zuster niet. Liefdelijk, onbeschrijfbaar liefdelijk is mij het schaduwachtig denkbeeld: zij, die zoo lang hier op aarde de vertrouwelijke Vriendin van mijn hart was, zij geleidt mij ook nog, vol hemelsche liefde, op den donkeren weg mijns levens. Menigen hinderpaal doet zij verdwijnen, menige zielesmart verzacht zij, door mij vatbaar te maken voor de vertroosting van het Evangelie; door mij de stem der eeuwige ontferming te doen verstaan. Ja, zijt gij het? Hemelsche CELESTA! die mij, wanneer struikelingen en afdwalingen mij voor het vlekkeloos oog des Eeuwigen doen terug beven; o! zijt gij het dan, geliefde Zalige! die in mijn berouwhebbend hart dat nameloos zalig vertrouwen op Goddelijke liefde doet ontkiemen?

zijt gij het, hemelsche Geliefde! die mij dan, tot JEZUS, den eeuwigen vriend, den eenigen voorspraak voor zondaren geleidt, en mijn geloof aan zijne vergevende liefde in volle kracht doet ontvlammen? Dank! eeuwig dank dan, gij onbegrijpelijk, gij ondenkbaar hoogst volmaakt Wezen! dat wij God noemen; dank zij u, die ook de onzigtbare aan de zigtbare wereld vastschakelt, en door de edelste, de verhevenste middelen, uwe ontwerpen uitvoert. Ja, dank, eeuwig dank zij u, voor deze geleidende Zalige, O! dat zij mij ook in den laatsten strijd, wanneer deze borst naar den jongsten adem hijgt, vertroostend omzweve, en mij in de taal der Hemellingen dan moge toeroepen: ‘de dood heeft voor u geene verschrikking, de verheerlijkte Zaligmaker heeft hem overwonnen, en hij wil dat gij ook zijn zult waar Hij is.’ Ja, dat de hemelsche palmen der overwinning mij dan mogen omwaaijen, en het sterven mij eene zachte insluimering zij in het hoogere, betere leven, waar het heerlijkst licht, na den langen, donkeren nacht, die mij hier overschaduwde, voor mij zal opgaan, waar de natuur, in al hare Goddelijke schoonheid mij Gods grootheid, liefde en wijsheid zal getuigen, terwijl de heerlijkste werkkring zich voor mij ontsluit, dáár waar scharen van zalige Vrienden mij van kennis tot kennis zullen geleiden, waar dankende liefde geheel mijn aanzijn zal doorgloeijen, en waar ik den lofzang tot eer van God en mijnen Verlosser, met al de verheerlijkten, vol nameloozen wellust, zal aanheffen. -

Nog een dag in November.

Het is waar, de dag des doods brent ons nader tot onze ware bestemming, de dag des doods voleindigt de rij van dagen en jaren, waarin zoo veel moeite en verdriet elk zinnelijk genot vervangen, of zelfs daardoor heen geweven zijn. Want, welke vreugd genieten wij na de eerste jaren der gedachtenlooze kindschheid, die niet reeds verbitterd wordt door de bewustheid zelve, dat de meest geliefde vreugd ook slechts eene schakel is aan de keten der gedurige afwisseling? Waar bloeit eene enkele roos op onzen levensweg, zonder grievende doornen? De tijd voert de kommerlooze dagen der kindschheid, en de vrolijke uitzigten der alles hopende jeugd, vlugtig voorbij; schoone verwachtingen eindigen meestal in bedroevende teleurstellingen; bange zorgen vergiftigen maar al te vaak elk genot; aardsche goederen zijn vergankelijk; eer en roem, door nuttigen arbeid ingeoogst, wekken veeltijds nijd en afgunst, en verliezen zich niet zelden in duldelooze zielesmart. De hoogachting van edeldenkenden is ons dierbaar; liefde, de tot hemelsche vriendschap verhoogde liefde van uitgekozen vrienden, ja, deze is ons eene bron van zedelijken wellust, die tot in de Eeuwigheid voortstroomt; doch ook, zoo lang zij nog als eene beek langs de aarde zich heenkronkelt, voert zij het kenmerk van den grond

of van de bedding, waar langs zij henen vloeit, met zich. Ach! hoe menigwerf maken aardsche bekommeringen hare heldere golven niet troebel! hoe menigwerf worden de verkwikkende teugen, die zij ons aanbiedt, door gevoel van eigene onvolkomenheid, door verkropte boezemsmart, of zelfs door gedroomde schrikbeelden, niet vergiftigd! *Hier* plaatst zich het verschil van stand, van rijkdom, van kundigheid, of aardsch geluk, tusschen harten die door het reinst gevoel voor elkander kloppen; *ginds* verscheurt eene scheiding, uit omstandigheden geboren, de ziel des beminnenden vriends, die aan de zinnelijke tegenwoordigheid des geliefden vertrouwelings al zijne genoegens op deze wereld hechtte.

ERAST en SILAS waren van hunne vroegste jeugd af de teederste vrienden, doch ERAST stijgt tot de hoogste waarde, zijne werkzaamheden en zorgen vermeerderen met elken dag. SILAS waant zich door hem vergeten; en te groot van ziel om zich bij den verhevenen Ambtenaar in te dringen, gelijk hij dit noemt, verwijdert hij zich allengs meer van den geliefden, en betreurt in lagen stand het vervlogen geluk zijns levens.

ANSELMUS en RUDOLF voeden voor elkander meer dan broederlijke liefde; reine engelenvriendschap vereenigt hunne zielen; maar ANSELMUS bezit schatten, hij deelt in al de genietingen, die dit leven kan aanbieden, doch RUDOLF eet het brood des bangen kommers; menigwerf stijgt de nood bij hem op het hoogst; de wereld kent zijne verbindtenis met ANSELMUS, en biedt den noodlijdenden juist daarom

geene hulp. Maar de wereld kent het reine gevoel der ware vriendschap niet; ja, van vriendschap, die voor den schijn van eigenbaat terug schrikt; neen, RUDOLF verbergt zorgvuldig zijne bange zorgen voor den getrouwen vriend, hoe oplettend ook deze het lot des geliefden tracht te bespieden: of wordt RUDOLF, zijns ondanks, door den rijken vriend met weldaden overladen; ach! dan is voor hem de reine, zedelijke wellust der vriendschap door innig zielverdriet verbitterd. Het gevoel van verpligting vernedert hem wel niet, maar het bewolkt zijne vrije, zijne ongedwongene vertrouwelijkheid met zijnen edelmoedigen weldoener; hij snelt niet meer, met dat open hart, met dat bevredigend gevoel van gelijkheid, in de armen zijns vriends; hij bewijst hem niet meer met die zielverheffende zelfvoldoening duizend kleine diensten, gelijk voorheen; deze zijn in zijn oog nu slechts verpligtingen, en eene enkele gedachte, dat zij in het oog van anderen op eenig loon kunnen doelen, verpest het genoegen dat hij weleer zoo volop genoot.

AUGUST en WILLIAM vonden elkander op den weg des levens, en dankten de zorgende Voorzienigheid voor deze zalige ontmoeting. Lang dwaalde WILLIAM eenzaam rond, onder menschen die hij beminde, doch voor wie zijn hart vreemd bleef; vroeg was voor hem de bloem der vreugd, ach! zelfs de bloem der hoop aan deze zijde van het graf verwelkt; nu eens verschrikte hem het brullen der vertwijfeling, dan klonken hem uit de doolhoven van het door waan verbijsterd vernuft, de

galmen der valsche vertroosting tegen; doch de God der liefde ontfermde zich, de ongelukkige vond eenen vriend en in hem eenen beschermengel zijner wankelende deugd. AUGUST wekte den bijna verstorvenen moed, het bijna ingesluimerd geloof aan de Goddelijke wijsheid en ontferming, in het lijdende hart zijns vriends. De aarde was nu niet meer ledig voor WILLIAM, niet meer met ondoordringbaren nacht overschaduwd; neen, ook voor hem was nu het leven op aarde met hemelsche genoegens doormengeld; zijn lot was niet meer treurig, want zelfs de rampspoed had hem AUGUST in de armen gevoerd. Doch, is deze heilige vriendschap onafgebroken rijk in onvermengd genot? Neen, WILLIAM gevoelt het, zijn vriend leeft in den schoot des aardschen geluks; al zijne redelijke wenschen kan hij bevredigen, hij breidt zijne kennis dagelijks uit, zoowel als zijne nutte werkzaamheden, die hem de zaligste zelfvoldoening doen genieten. WILLIAM kent niets van dit alles, elke dag baart hem nieuwe, bange zorgen, het verledene voert zijne rampen niet met zich henen, het tegenwoordige is arm in genot, en de toekomst is vreesselijk donker voor hem. Toch blijft hij de geliefde vriend van AUGUST, ja, dat gevoel doet nog weleens het verledene, het tegenwoordige, en de toekomst in eene zielverkwikkende helderheid verdwijnen. Maar ook, hoe menigwerf wordt zijne ziel niet gepijnigd, door het denkbeeld dat de gelukkige, de verlichte, de van trap tot trap hooger stijgende vriend, zich waarlijk in het eind te ver-

heven zal gevoelen, om den door het ongeluk diep gezonkenen, den minkundigen en van elk vergetenen vriend, nog met dien eersten heiligen gloed der hemelsche vriendschap te beminnen. Ja, gewis, het tijdelijk geluk plaatst zich hier tusschen de eeuwig getrouwen. Niet dat dit geluk hen immer scheiden kan, neen, maar het berooft den ongelukkigen WILLIAM van dien reinen voorsmaak des hemels, dien hij zich weleer beloofde; hij gevoelt te veel zijne minderheid, om in al het heil des geliefden te deelen; zorgvuldig is hij op zijne hoede om het lijden van zijn hart te verbergen; neen, hij kan niet vrij aan den boezem des beminden vriends zijne innige zielesmart uitweenen. Immers, dit zoude de rust, het genoegen des deelnemenden verstoren! en dat wil, dat kan hij niet verlangen. WILLIAM verkropt zijn leed, hij dringt zijne tranen terug in de tegenwoordigheid des opgeruimden vriends, en gewent zich om vrolijkheid te huichelen, terwijl zijn hart schreit. Nimmer kan dus het medelijden van AUGUST zijn zieleleed verzachten, nimmer kan AUGUST eenen traan der deernis met de tranen der smart zijns vriends vermengen, en o! - hoe verkwikkend zoude zulk een traan niet zijn voor het gewonde hart des ongelukkigen! - Doch waartoe dient deze afleiding van gedachten? Wie gelooft, wie belijdt het niet met hart en mond, dat zelfs het edelste, het reinste dat hier kan genoten worden, - en wat is edeler, wat is reiner dan waarachtige zieleliefde, of vriendschap, in dezen staat van onvolkomenheid? - nog altijd met verbitterend jammer doormengd is. Voorzeker, het

gevoel van dit alles doet ons de woorden van den Koninklijken Prediker toestemmen: ‘de dag des doods is beter dan de dag der geboorte.’ *Prediker* VII: 1. Voorzeker beter, of voortreffelijker, voor den mensch, die een vreemdeling is hier op aarde, is de dag die hem den grenspaal van zijne vaak vermoeijende reis doet aanschouwen, de dag die hem geleidt in het vaderland, tot welks intrede hij hier moest voorbereid worden; of, zoude het geliefde kind, dat jaren lang geplaatst in eene oefenschool, waar vreemden zijne vermogens moesten ontwikkelen, waar goede en booze medeleerlingen telkens verschillende aandoeningen in zijne ziel doen ontstaan, waar de boozen hem door alle kwellingen griefden, en waar vele goeden, die hij hartelijk lief had, telkens aan hem ontrukt werden, omdat zij vroeger volleerd waren dan hij; zoude zulk een geliefd kind (zeg ik) den dag niet zegenen waarop het wordt overgebragt, uit de harde, de gestrenge oefenschool, in de vaderlijke woning, waar heerlijkheid en vreugde hem verbeiden, waar hij al zijne vooruitgegane lievelingen weder vindt? Ja, gewis uit den grond van elk moê gestreden hart, van de lippen aller bedroefden hier op aarde, weergalmt het, en al de zaligheid verwachtende Christenen stemmen het eenparig toe: ‘de dag des doods is beter dan de dag der geboorte.’ Doch wie kan het met dit alles ontkennen, dat deze algemeene uitroep slechts de kreet is der vermoeiden, of liever de uitboezeming des hijgenden verlangens? Zouden wij den dag der geboorte minder achten, mijne Medechristenen! dan

den dag des doods? daar de eerste, het zaad van God in den akker der wereld nederlegt ter ontwikkeling, terwijl de laatste den rijpen, naar het graf gebogen, halm afmaait, en in de hemelsche verzamelplaats invoert. Neen, ook gij zijt gezegend, dag mijner geboorte! geene donkerheid moet u bedekken, geene vervloeking moet op u rusten, ook schoon het aardsche leven, dat gij voor mij doet aanbreken, na slechts weinig blijde vlugtige morgenuren, met den jammervolsten middernacht bedekt wordt. Is niet het aanwezen een geschenk dat boven allen dank, dat boven allen roem verheven is? Ware de mensch slechts op deze schoone, op deze rijke aarde geplaatst, om na eene reeks van jaren geheel vernietigd te worden; dan nog zoude het aanwezen, voor dien korten tijd, eene weldaad zijn; want hoe vele stroomen van genot vloeijen niet hier door de zigtbare schepping! Elk zintuig kan zich in wellust baden, en hoe vele genoegens, hoe veel menschenvreugd kan, ondanks al de rampspoeden die ons treffen of dreigen, hier niet gesmaakt worden! want, welke klagten zich onder de galmen der blijdschap ook vermengen, wanneer wij al het goede, dat wij van onze wieg tot aan het graf genieten, tegen het kwade, dat ons bedroeft, in de weegschaal konden leggen, gewis het eerste zoude, zelfs bij de rampspoedigsten, de schaal doen zinken. Hoe weinige kwellingen grieven het hart in de dagen der kindschheid; en grieven zij het al eens! hoe veel teedere ouderzorg, of hoe veel liefderijke ontferming is niet altijd gereed om te verzachten, om te vertroosten, en te verblijden! ja zelfs voor hem, wiens

leven eene aaneenschakeling van lijden is, zijn tallooze verkwikkingen, tallooze zinnelijke genietingen bereid, terwijl deelnemende liefde en trouw elke bittere teug uit den kelk des jammers verzoeten. En zoude dan het aardsche leven zelf, niet beter, niet wenschelijker zijn, dan de ondenkbare, de voor elk gevoelig wezen zoo afgrijsselijke onaanwezenheid? Maar tot welk eene verhevene, tot welk eene onschatbare waarde stijgt niet het aanzijn, nu het aan de namelooze Eeuwigheid vast geschakeld is! Heil ons! wij zijn uit het niet, dat wij ons met geene mogelijkheid kunnen voorstellen, doch waarin geen gewaarworden, geen denken bestaat, geroepen om met de geheele heerlijke schepping van God in verband te treden, zoowel met den eersten Serafijn, die voor God staat, als met de bloemen, die voor onze treden ontluiken. Uit het niet zijn wij in het aanzijn groepen, om al de zaligheid, waarvoor de redelijke mensch vatbaar is, te genieten; niet voor eenige jaren, niet voor eenige eeuwen, maar voor eene eindelooze Eeuwigheid! Ja, uit het niet zijn wij in het aanzijn geroepen, om zelve de scheppers van ons hoogst geluk te worden, om, met zedelijke vrijheid toegerust, van volkomenheid naar volkomenheid, eeuwig, eeuwig op te stijgen, met het oog gevestigd op de voor eindige schepselen onbereikbare bron van alle volmaaktheid, met het oog gevestigd op God, van wien, bij elke vordering, bij elke poging, om Hem gelijkvormig te worden, de verhevenste zielewellust op den mensch nederstroomt. Heil ons! driewerf heil ons, dan! den-

kende natuurgenooten! dat wij geboren zijn; dat wij in den akker van God zijn gezaaid, ja, wel om te sterven maar ook om te ontkiemen voor het hoogere leven. De dag der geboorte is slechts de aanvang van het geboren worden in eene heerlijke wereld, in eene maatschappij, die eindeloos voortbloeit. De geboorte is het eerste punt, vanwaar een leven, dat uit God is, tot in de Eeuwigheid voortvloeit, een leven dat voor geene vernietiging vatbaar is. Heilig zijt gij mij, dag mijner geboorte! Telkens, wanneer gij in de rij der nevelige Novemberdagen terug keert; telkens wanneer uw laat aanbrekende morgen de graauwe wolken kleurt, vier ik u, met feestelijken dank aan Hem, die mij het aanzijn schonk, en mij hier, aan deze zijde van het graf, doet gewaar worden en denken, opdat de kiem van mijn voortreffelijk wezen hier, terwijl het omkleedsel wegsterft, zoude ontspruiten, en geschikt worden om, in den edelen vaderlandschen grond daar boven, verplant te worden. Dag mijner geboorte! welk eene reeks van herinneringen wekt gij niet in mijne ziel! Meer dan de heflt eens menschelijken leeftijds vloog voor mij voorbij, maar bij het terug keeren van den dag mijner geboorte, verschijnen mij de beelden uit het verledene; en zelfs de met glans omstraalde dagen mijner teederste jeugd, schijnen u, o dag der geboorte! te vergezellen; schoon en liefelijk zweven zij als engelen der vreugde mij dan nog voor den geest, en, beloofde de toekomst mij niets nog voortreffelijker, beloofde zij mij den helder lichtenden dag der Eeuwigheid niet; dan

was het herinneringsvermogen mij tot eene foltering geschonken, ja dan voerde deze levendige verbeelding mij tot vertwijfeling. Maar God zij eeuwig dank! nu ontsluit de herinnering mij bronnen van weemoedige vreugd, en de verbeelding schildert niet slechts het verledene, maar zij verspreidt ook den levendigsten gloed heden over alles wat mij omringt; zij scheurt het floers des nachts weg, en doet, in de vrolijkste oogenblikken mijns levens, zuivere wellustbeken niet slechts uit de natuur, maar zelfs uit de schoone natuur, door mijn aanwezen vloeijen. Wijze, liefderijke Vader in den hemel! zonder wiens wil geen haar gekrenkt wordt, ja wiens voorzienigheid het slapend levensbeginsel van het kleinste insekt behoedt, tot dat het, door den zoelen adem der lente gewekt, ontwaakt en zich alom het noodige voedsel ziet bereid; wijze, liefderijke Vader in den hemel! ook toen reeds, toen ik nog kommerloos in de armen eener geliefde moeder speelde, toen reeds was mijn geheugen door u vatbaar gemaakt voor de diepste indrukken van gewaarwordingen en beelden, die meestal in dien leeftijd verloren gaan. Ja, voor mij bleven die behouden, en zij vertroosten mij in lateren leeftijd, gelijk helder glinsterende sterren den eenzamen wandelaar in den nacht op zijn donker pad vertroosten. Doch het is ook waar, gelijk de laatste weêrglans van den weggezonken dag, de met onweêr bezwangerde wolken, die aan den gezigteinder zich zamen pakken, kleurt, en daardoor nog verschrikkelijker maakt, zoo doet ook weleens, de herinnering aan

het voor altijd verdwenene mij in treurige uren, wanneer droefgeestigheid alles met zwarte vleugelen overdekt, het jammer van het tegenwoordige lot op de grievendste wijs gevoelen. Maar pijnigend berouw over soortgelijke zwakheid moge dan dit hart doen bloeden, het geleidt mij toch naar de eeuwig springende fontein der ware vertroosting, het verheft mij boven het gevoel des lijdens, het doet mij de menigvuldige vergoedingen voor elk gemis der zinnelijke vreugd beseffen, en het dwingt mij tot ootmoedige aanbidding van den alwijzen, den algoeden Vader, die niets dan het waarachtige heil van zijne kinderen kan bedoelen. Neen, met streelend genoegen wil ik heden terug denken aan de onderscheidene plaatsen op den vaderlandschen grond, waar ik mij eenmaal zoo kinderlijk gelukkig gevoelde. *Vriesland!* waar van ouds uwe vrije zonen het verbasteren der eenvoudige zeden, op uwen grasrijken grond ontdoken; *Vriesland!* de lucht die u omvloeit, deed voor het eerst mijne ademende borst zwellen, mijn eerste kreet heeft die lucht doen trillen, ja, die lucht voerde dat geluid, of de stem des zinnelijken levens, eerst tot in het zwoegende moederhart, dat toen van smart en wellust klopte. *Vriesland!* op uwen vrijen grond heiligde mijn dierbare vader, die aan vreedzame dorpelingen het Evangelie verkondigde, mij door den Doop aan den Goddelijken Verlosser, aan Hem, die ook nog de onnoozele kleinen omhelst, zegent, en als leden van zijn koninkrijk bemint. Zalige vadervreugd doorstroomde toen de ziel des aan Godgetrouwen, die mij als een pand der teederste huwelijks-

liefde in zijne armen sloot, even bewusteloos als ik zelve, van het lot dat mij verbeidde. Vriezen! geliefde, trouwhartige Landgenooten! in uw midden ging het leven voor mij op, als een liefelijk lagchende lentemorgen, die eenen schoonen, helderen dag voorspelde. Voorspoed en gezondheid bekransten mijne wankelende wieg als met bloeijende rozen; zorgeloos lachte ik, aan den vollen boezem der teederste moeder, de toekomst tegen, terwijl elk voorwerp liefde en blijdschap in mijn jeugdig hart deed ontgloeijen. Gewis, het was die vatbaarheid voor liefde en blijdschap, die zulk eenen meer dan gewonen trap van opmerkzaamheid in mij verwekte; en die, zoowel de zwevende vlinder met zijne gebloemde vleugelen, de huppelende lammeren in het met madeliefjes bespikkeld gras, en de met bloesems getooide vruchtboomen, als mijne geliefde ouders, zusterlijke speelgenootjes, de fonkelende sterren aan den hemel, de helder lichtende maan, en de alles met gouden gloed omhullende zon, onuitwischbaar in mijne ziel grifte. O gij, gelukkige kindschheid! Maar neen! - mag ik het dan waarlijk geluk noemen, dat de hulpelooze zuigeling, gerust slapend op de woeste golven, een gewisse dood te gemoet wordt geslingerd? Is het waarlijk geluk te noemen, dat het spelend kind aan den uitersten rand van eenen verschrikkelijken afgrond zich met het verzamelen van bloemen vermaakt, terwijl de laatste schoon gekleurde bloem, die tot plukken uitnoodigt, den kleinen onnoozelen in de gapende duisternis doet neêrstorten en vergaan? Al dit ingebeeld geluk, immers, bestaat slechts in de

onwetendheid, die te gelijk de oorzaak is van zijnen ondergang! Neen, in lateren leeftijd vermijden wij de woedende golven, of met eene bedrevene hand sturen wij de vlottende hulk langs de dooddreigende rotsen; wij zien den gapenden afgrond, en ontvlugten dien. Maar hoe vele doodelijke schichten vliegen toch niet onzigtbaar om ons heên, schichten die wij niet vreezen, omdat wij die niet zien of kennen! Dus vergezeld ons ook dat zelfde zoogenoemde kinderlijk geluk op al de kronkelingen van ons levenspad. Doch het waar geluk, aan de kindschheid eigen, bestaat in de nieuwheid van alle gewaarwordingen, en in de vlugtige afwisseling van aandoeningen en begeerten. Elk zinnelijk voorwerp boeit en treft; droefheid en vreugde vereenigen zich in hetzelfde oogenblik; het kinderlijk oog weent nog, terwijl zich het rozenkoontje reeds tot een lachje plooit; eer de traan der smart nog opgedroogd is, danst reeds weêr de kleine, al juichende om den schoot der liefkozende moeder. Begeerten, door driften bevleugeld, ontwaken wel elk oogenblik, doch zij bepalen hunne vlugt tot ras verkrijgbare voorwerpen, en elke bevrediging baart ook weêr een oogenblik vol onvermengd genot. Ja, zelfs de begeerte die niet bevredigd kan worden, verliest zich ras in eene nieuwe opgewekte begeerte, zoodat de teleurstelling geen tijd heeft om het jonge hart grievende wonden toe te brengen. Voorzeker, van deze zijde beschouwd, mag de kindschheid op onbetwistbare voorregten roemen, hoe ver dan ook het zinnelijke genot, dat zoo vleijend voor haar is, verre beneden de waarde van zedelijke genietingen,

die aan lateren leeftijd verbonden zijn, wegzinkt. Toch! o! toch blijft gij mij beminnelijk, eerste jaren des levens! die voor mij, ach! die voor mij met zoo veel nooit meer genotene vreugd, even als bontgekleurde vlinders over een veld, vol opluikende bloemen, voorbij zweefden. O, gij nederig, gij vergeten *Aardenburg!* naauwelijks was uw naam op mijnen geboortegrond bekend, toch noodigdet gij mijnen dierbaren Vader, tot uwen Leeraar, en ook nu was het de zorgende Voorzienigheid van Hem, die met denzelfden beschermende blik den zwaai der wordende zonnestelsels, den loop der tallooze wereldbollen, en het insekt dat op een ontwikkelend rozenblad uit zijnen doodslaap ontwaakt, gadeslaat; die zelfde zorgende Voorzienigheid was het, die de plaats mijner opvoeding, de plaats mijner oefening, mijner vroege beproeving, ach! de plaats, waar de zon voor het laatst voor mij zoude ondergaan, bepaalde. Nog doorzweeft mijne verbeelding uwe bevallige omstreken, gij kleine maar toch in de geschiedenis met roem bekende stad! nog zijn de lieve vreedzame natuurtooneelen, die mijn kinderlijk oog daar aanschouwde, na zoo vele voorbij gewentelde jaren, vaak de verlustiging mijner eenzame uren. Eenvoudig *Aardenburg!* reeds bekend in de eerste eeuwen, die het Christendom telt; toen reeds waart gij, immers, door uitgebreidheid en sterkte een sieraad in het beschaafde gedeelte van *Europa?* uwe stads muren, van roode steenen gebouwd en lang bestand tegen de woedende aanvallen van barbaarsche volken, deden u onder den naam van *Roodenburg* als eene der

eerste steden van het Vlaamsch gewest pralen, terwijl uwe ruime haven, zelfs nog in lateren tijd, eene schuilplaats schonk aan talrijke vloten. Doch de stappen des tijds hebben u ter neder gedrukt, en de verdelgzucht van woeste volken heeft al uwe pracht in stuivend puin verkeerd; reeds in de vierde eeuw werd de naam van *Roodenburg*, door Hunnen en Wandalen, vernietigd; naburige steden werden met de steenen van *Roodenburgs* neêrgeplofte muren, bebolwerkt. Doch de vernielde stad herrees, schoon door aarden wallen omringd, en, met minder pracht versierd, onder den naam van *Aardenburg*. Doch ook nu stond zij vaak vijandelijke aanvallen ten doel, terwijl zelfs de natuur scheen mede te werken om den bloei der telkens afnemende stad te krenken; de bodem der zee wierp zandbanken op, die de golven verhinderden in *Aardenburgs* haven af- en aan te wentelen, zoodat de scheepvaart zich gedwongen zag hare gewone schuilplaats te ontwijken. Verkleind en vernederd, maar nog altijd door vestingwerken beschut, zag *Aardenburg* in het begin der zeventiende eeuw de vanen der vrijheid op zijne wallen zwieren. Zegevierend trok Prins MAURITS toen de stads poorten binnen, en de juichende burgerij bestrooide het pad des helds met laurieren. Sinds bleef het getrouwe *Aardenburg* (op de grenzen van Vlaanderen) de fiere Zeeuwen ten voormuur verstrekken, en, vol moeds, het hoofd bieden aan elken vijand, die het heil van ons Gemeenebest belaagde. Heeft immer eene stad in ons Vaderland door moed, door on-

wrikbare burgertrouw uitgemunt; het was *Aardenburg*. Ja, het was het jammerlijk verwaarloosde *Aardenburg*, dat in het jaar 1672, toen de krijgsbenden van eenen heerschzuchtigen LODEWIJK den XIVden, een gedeelte van het Vaderland overstroomden, toen de steden overweldigd, de dorpen verbrand, en de weerloozen landlieden door *Frankrijks* oorlogslieden vermoord werden; ja, toen was het *Aardenburg* met zijne vervallene vestingwerken, met zijn gebrek aan krijgsbehoeften, met zijne weinige maar dappere krijgslieden, en tot in den dood getrouwe Burgerij, dat niet alleen standvastig weigerde zich aan de alomzegepralende Franschen te onderwerpen, maar dat tien duizend forsch gewapende en van alles voorziene belegeraren van voor zijne wallen verdreef, en gedeeltelijk vernielde. Het was die aan God en het Vaderland gewijde Burgerij van *Aardenburg*, die in den bangsten nood de wapens aangordde, en zich plegtig verbond om onder het puin der vesting begraven te worden, of op den trotschen vijand te zegevieren. De zwakke Grijsaards, zoowel als de nog teedere knapen vlogen naar den wal; wat zeg ik? zelfs eene moedige vrouwenschaar, sidderende voor Barbaarsche vijanden, wier eerlooze wreedheid in de Hollandsche dorpen *Alphen* en *Zwammerdam*, zoo veel bloed en tranen had doen vlieten, die aan zoo vele moeders de weerlooze zuigelingen moordend hadden ontrukt, en zoo vele vrouwen en maagden meer dan den wreedsten dood hadden doen ondergaan; eene moedige vrouwenschaar vergezelde echtgenooten, broeders en min-

naars, in den heerlijksten strijd, om alles, wat aan den mensch op deze aarde het dierbaarst kan zijn, om Godsdienst, eer, vrijheid, en leven. Zelfs de meest weerlooze moeders en maagden zorgden, daar geene geweerkogels voorhanden waren, dat de heldhaftige verdedigers aan niets gebrek hadden. Al wat onder het huisraad, of in de winkels, uit ijzer of lood bestond werd met inspanning van alle vrouwelijke kracht klein gehakt, en naar den wal gevoerd. Zelfs de nog stamelende kinderen boden hiertoe hunne zwakke hulp. Menige moeder spreidde liefkozend, voor haren zuigeling, op den grond eene kleine legerstede, en gebruikte het ledige wiegje om krijgsbehoeften aan den heldhaftigen echtgenoot en vader te brengen. Maar, ook de getrouwe heldenmoed der dappere Aardenburgers werd bekroond. De trotsche belegeraars werden op de vlugt gejaagd, stoutmoedig vervolgd, of gedwongen de wapens neder te leggen. Zeshonderd Franschen, misleid door de schranderheid der belegerden, werden ontwapend, en als krijgsgevangenen in de stad gebragt, doch knarsten van spijt op de tanden toen zij gewaar werden dat hunne overwinnaars naauwelijks driehonderd weerbare mannen konden uitmaken. Glorierijk was deze zegepraal, maar ook niet minder heilrijk voor het nog niet geheel overwonnen Vaderland. De fransche trotschheid was vernederd, de ontmoedigde Nederlanders herstelden zich, de Zeeuwen hernamen hunne fierheid, hernamen hunne schrikwerkkende houding, en de Franschen hadden geleerd, dat de overwinning, tot hiertoe als bedwelmd door den wasem der leliën in

het wapen van *Frankrijk*, niet onafscheidbaar op hunne legervanen rustte. De eenige belooning, intusschen, voor de getrouwe stad, bestond in den dankbaren eerbied der nakomelingen van eene Burgerij, die een groot gedeelte van het Vaderland had helpen behouden. Nog in mijne kindsche dagen was het verjaren van den dag der overwinning een feestdag. Spelende, en zonder het gewigt der gebeurtenis te beseffen, was ik op den plegtigen dag, toen eene Eeuw over het graf der verslagene vijanden was heengewenteld, ook blijde met de blijden. Het gejubel van dappere afstammelingen der braven streelde mijn jeugdig hart, en liefkozend, en weetgierig luisterde ik, toen mijn Vader, trotsch op eene gemeente, door wier aderen het bloed van zulke aan God en het Vaderland getrouwen stroomde, mij de heldendaden dier Edelen verhaalde. Doch jaren lang voor dien plegtigen jubeldag, was *Aardenburg* reeds geheel weêrloos; de wallen, waarop trouwe burgers en krijgslieden den dood trotseerden, sluimerden in de grachten, als in hun graf, waarop nu rijen van diep gewortelde, van hoog opgaande, en breed getakte boomen, als zoo vele beelden der standvastigheid, ja, als achtbare levende zuilen met ruischende kapiteelen gekroond, groeiden. Gewis, dit waren de grafteekenen van heldengrootheid, die zij, in natuurlijke beeldenspraak, aan de wandelaars verkondigden, zoo vaak zij de verschroeijende zomerzon door hunne in elkander gestrengelde lommer afweerde, of de stormen des winters trotseerden.

Vergeeft het mij, gij! die mijne overdenkingen

immer lezen zult, dat eenige trekken van *Aardenburgs* geschiedenis hier met flaauwe verwen door mij geschetst zijn; konde het verledene mij op dezen dag bezig houden; en zoude ik *Aardenburg* kunnen vergeten? *Aardenburg*, eenmaal zoo belangrijk voor het Vaderland! en, ach! weleer zo belangrijk ook voor mij! Neen, ik vertroef niet bij de dagen der smart en des jammers, *Aardenburg!* die ik in uwen kring doorleefde, dagen zoo als maar weinige den vroegen menschelijken leeftijd verbitteren. Vreesselijk, toch, was het met al het besef van de reinste levensvreugd, met de levendigste vatbaarheid voor genoegen, maar ook voor zielesmart, uit het schoonste gedeelte der zinnelijke wereld, uit het bloemrijkst paradijs der onbezorgde, der alles genietende onschuld, hopeloos weg te zinken in den donkersten afgrond, een afgrond waar eindeloos meer nacht heerscht dan in het hart der aarde, waar de onregtvaardig mishandelde, of de afgrijsselijkst misdadige mijnslaaf, bij het glinsterend licht van brandende fakkels, die hem de duisternis des grafs nog verbergen, gedoemd is het kwijnende leven voort te slepen. Of is de verwisseling van zulk een donkeren afgrond met een bloeijend paradijs niet de beeldtenis van mijn lot? Zoo vraagt weleens moedeloos jammer in mij; ja, zoo schijnt welligt dit lot ook in het oog van eenige mijner natuurgenooten, die te weinig nadenken over de in alles voorziende liefde en goedheid van onzen Vader in den Hemel, die al zijne kinderen onzijdig bemint; die ons nimmer iets ont-

neemt, zonder het op eene andere wijze terug te geven. Ja, zoo moge het schijnen in het oog van natuurgenooten, die geen ander genot kennen, dan dat zij door de zintuigen ontvangen, of die zelfs de kracht van alle welgeoefende zintuigen niet kennen, en veel minder nog eenig denkbeeld hebben van zintuigen (mag ik die zoo noemen) welke aan de ziel alleen eigen zijn, en die het gemis van een ligchamelijk zintuig kunnen vervangen. Dit deden ook die zintuigen reeds in mijn vroegen leeftijd; ook toen stroomde waarlijk nog rein genot mij te gemoet; neen, het waren niet alleen dagen der smart en des jammers die over mij opgingen, zoete wellust mengde zich ook in de bitterheid des levens. Ook zelfs de kinderlijke ligtzinnigheid trachtte de punten der doornen, die voor mijne voeten opschoten, te verstompen. Immers, bij liefkozende speelgenooten, die vol goedhartig medelijden voor mij waakten, kon ik, onder zang en spel al het leed vergeten. O, hoe menigwerf waande ik mij even gelukkig als zij, wanneer ze mij in hunne huppelende reijen geleidden, of, waar uwe bloemrijke beemden en schaduwrijke dreven bevallig, *Aardenburg* mij uitnoodigden in hunne schuldelooze vermaken te deelen. Dierbare, ach! voor mij zoo vroeg gestorvene Moeder! zelfs de tranen die ik bij uwe veege sponde weende, omdat gij mij niet liefkoosdet, en omdat anderen weenden; die tranen waren alras opgedroogd, en mijne kinderlijke droefheid, om uwen langen kouden slaap, maakte spoedig plaats voor onvermengde vreugd over het

bezit van nietige beuzelingen; wat zeg ik? die droefheid maakte plaats voor het vrolijk verlangen om u eens weer te zien boven de wolken, van welk verblijf ik de onduidelijkste denkbeelden vormde.

Aardenburg! ja, altijd blijft gij voor mij een belangrijk stip op deze aarde; in u leerde ik het eerst de zaligheden der vriendschap genieten; dankbare liefde voor de trouwhartigste ontferming van allen die mij omringden, reine onuitdrukbare dankbaarheid, voor de teederste zorg, voor de onvermoeide hulp en de algemeene zucht om mijn leed te verzachten, en mijn genoegen te bevorderen; reine, dankbare liefde hechtte mij aan al mijne goedwillige stadgenooten. Maar het edelst gevoel, op hoogachting voor ware verdiensten gegrond, het edelst gevoel kluisterde mij voor eeuwig aan die weinigen, die met liefderijk geduld mijne kennis poogden uit te breiden, en nieuwe onwelkbaar bloeijende paradijzen der vreugd voor mij ontsloten. In *Aardenburg* galmden de eerste zwakke toonen van mijne dichtlier, Godsdienst, Natuur, Vriendschap en Vaderland waren de onderwerpen van mijne nog kinderlijke gezangen. Zij hadden geene waarde, dan alleen voor de toegevende vrienden mijner jeugd, maar zij waren de uitboezemingen van mijn ontwaakt gevoel; en, schoon ik al het gebrekkige dier toonen besefte, toch was het mij een wellust, mijne krachten te oefenen, om, ware het mogelijk, gedachten uit te drukken die mij aan den nacht des rampspoeds ontvoerden. Ja, eene belangrijke stip op deze aarde,

gij kleine, gij, sinds jaren lang, door mij niet meer bezochte stad! zult gij mij blijven; belangrijk, om de nimmer te vergetene lotverwisseling die mijne jeugd onderging; belangrijk, om de aaneenschakeling van innige zielesmart, en reine genoegens, die ik in uwen kleinen kring ondervond; belangrijk, om de menigvuldige tranen door huisselijk verdriet in u geweend, en om de eerste gezangen der stille weemoedige verrukking, die mijn hart ontvloeiden; belangrijk zult gij mij blijven, stad mijner vroege ontwikkeling! om het slapende stof mijner eeuwig dierbare Ouderen, dat gij in uwen schoot tot den dag der opstanding bewaart. Daar slaapt zij, mijne zalige Moeder! die den rampspoed van haar geliefd kind niet vooruit zag, toen zij het voor het laatst aan het moederhart knelde. O, heil u! gij Verheerlijkte, dat uw stervende blik niet in de toekomst doordrong; kendet gij, Dierbare! wier betrekking tot uwe aardsche lievelingen door geen dood kon verbroken worden, kendet gij, in uwen verheerlijkten staat, het lijden dat mij griefde, dit bewolkte uw geluk niet, want uw verhelderd oog zag in dat lijden de bron van mijn waarachtig heil. Voor u waren de voor ons met donkerheid omsluijerde handelingen des Algoeden, niet meer bedekt; gij zaagt zijne ontfermende liefde, en dankte, terwijl ik weende, voor mijn geluk, dat op aarde bitter lijden wordt genoemd. Hoe menigwerf heb ik aan de hand van mijnen dierbaren Vader, die u betreurde, bij uwe grafzerk in de jaren der kinderlijke onnoozelheid gespeeld, of, in lateren tijd, aan mijne weemoedige ge-

dachten den vrijen teugel gevierd! en, ach! onder deze grafzerk is ook het stoffelijk omhulsel diens dierbaren Vaders met uwe asch vereend. In dat kerkgebouw, waarin hij zoo menigwerf zondaren in JEZUS naam vergeving en zaligheid predikte, in dat graf, waarover de galmen van zijne stem zoo menigwerf henen zweefden, en waarop hij zoo vaak in eenzaamheid tranen der teederste huwelijksliefde stortte, dáár slaapt ook nu zijn gebeente den langen doodslaap, terwijl hij in hooger kringen, de vruchten van hetgeen hij hier zaaide, juichend inoogst. Doch reeds te lang boeide mij het verledene, ginds in de toekomst zweeft mij de dag des doods te gemoet, ja, gewis, beter is hij nog (zegt de Koninklijke Prediker) dan de dag der geboort. En, is het einde van den moeijelijken togt verkieslijk boven den aanvang? is de kalme avondstond, na eenen stormachtigen dag, die door dreigende en zich in onweêr oplossende wolken bedekt was, verkieslijk boven den droevigen morgen, die zulk eenen dag aankondig? ja, dan juich ik Israëls gekroonden Leeraar na: ‘de dag des doods is beter dan de dag der geboorte!’ immers de dag des doods is een nieuwe geboortedag; want, wat is het sterven anders, dan het geboren worden in een hooger leven! Ook vóór de eerste geboorte leeft het kind, dat onder het moederhart gevormd wordt. Doch hoeveel minder is die trap van leven, dan die, waarop het geboren kind geplaatst wordt, wanneer het den eersten adem haalt, wanneer de zintuigen, die tot hiertoe sluimerden, hunne werkzaamheden, hoe naauwelijks merkbaar dan ook, aan-

vangen, en de vatbaarheid voor levensgenot zich, van oogenblik tot oogenblik, meer uitbreidt? Hooger en hooger stijgt de mensch na zijne geboorte, totdat hij eindelijk rijp is voor een eindeloos hoogeren trap van leven, een leven, zeker meer verschillende met het tegenwoordige, dan het leven vóór de eerste geboorte in den schoot der moeder, met het leven na deze eerste geboorte. Dit, immers, mogen wij besluiten uit den rusteloozen voortgang in volkomenheid, die, volgens den wil der Eeuwige Wijsheid, aan de orde der dingen verbonden is. En zoude dan deze tweede geboorte niet voortreffelijker zijn dan de eerste? Is het tegenwoordige leven in deszelfs hoogste volkomenheid slechts eene soort van sluimering, in vergelijking met de eerste beginselen van het volgende? wie is dan in staat om zich een denkbeeld van dien heerlijken trap des levens te vormen? Zijn onze zintuigen, hier, slechts de grove zinnelijke afbeeldingen van die hoogere edeler zintuigen, die zich, na onze geboorte, in het betere leven zullen ontwikkelen? is onze vatbaarheid voor zedelijk genot, voor waarachtig duurzaam genoegen, hier, slechts eene schaduw van die vatbaarheid voor het genot der hoogste menschelijke zaligheid? O! hoe ondenkbaar is dan het geluk, dat wij verwachten, aan de overzijde van het graf, waar de onbestendigheid, zoo onafscheidbaar met de zinnelijke wereld vereenigd, waar de afwisselingen van vreugd en smart, zoo noodzakelijk in dezen staat der onvolkomenheid, zullen vernietigd zijn, waar elke verandering bestaan zal, in het toenemen van

geluk, in het uitbreiden van kennis, en in het opklimmen tot hoogere heerlijkheid? Vóór onze eerste geboorte blijven alle voorwerpen, blijven de trouwste vrienden, blijft zelfs de met smart dragende moeder ons onbekend; na de geboorte neemt deze kennis toe, en zij wordt eene bron van blij genot. Maar het merk der onvolkomenheid staat op deze kennis gedrukt. Wie, toch, kent den geest of de gezindheid van den mensch? Hoe vele teleurstellingen in liefde en vriendschap verscheuren hier niet het gevoelige hart! De teederste vertrouweling onzer ziel, zelfs, wie kent die volkomen? Wie ontdekt de innerlijkste beweegoorzaken van elk woord? van elke handeling? Wie kent den meestgeliefden vriend of de meestgeliefde vriendin, in alle mogelijke omstandigheden? Ach! wij kennen immers ons zelven niet, wij weten het niet hoe wij ons in nog onbekende omstandigheden zouden gedragen! Doch na onze tweede geboorte zal ook die kennis verhoogd zijn. Geene teleurstelling zal ons meer bedroeven, want het onsterfelijke oog zal de verborgenste roersels van het hart, of van het gevoel, aanschouwen. Velen, die wij hier met lof overladen hebben, zullen ons overtuigen dat wij hen niet kennen. En hoe velen, die wij niet opmerkten, hoe velen, die miskend en veracht werden, zullen de heiligste liefde van mensch en engel waardig zijn! Daar zal de vriend zijnen vriend in al zijne waarde kennen en beminnen. En wat zegt dit alles, bij de kennis aan God, onzen liefderijken Vader, en JEZUS

CHRISTUS, onzen Zaligmaker? O! hoe zal de volheid der Goddelijke liefde ons niet in eeuwige dankbaarheid en wederliefde doen ontvlammen, terwijl bij elk genot van onuitsprekelijke zaligheid, die dankbaarheid, die wederliefde eeuwig zal toenemen! Hier duizelt het eindige begrip. Neen, de sterveling kan niets hiervan bevatten. Vader in den Hemel! zal voor mij de dag des doods nog niet aanbreken? uw wijze wil geschiede. Maar, sterk, o! sterk gij! mijne zwakke krachten, om te rijpen voor de Eeuwigheid, om de gaven, die gij mij schenkt, nuttig te besteden. Verheerlijkte Verlosser! o! laat ik in het uur des doods uwe geleidende liefde ondervinden, opdat geene verschrikking, in den laatsten strijd der natuur, mij moge benaauwen; geef dat ik met stervende lippen den dag des doods nog moge roemen boven den dag der geboorte. Amen!

De 25ste December.

Eer ik den brief van R. aan B., die op den grooten Feestdag der Christenen geschreven werd, mededeel; moet ik eerst het volgende eenvoudig verhaal nederschrijven.

Op den avond van den 21sten December, had de waardige Dominé REINAARD zijne lieve gade, hare

zuster, en zijne twee oudste kinderen, (de drie jongste waren nog niet geschikt om te luisteren) het voortreffelijke Dichtstuk: *de Voorzienigheid*, uit de eerste deel der Oden en Gezangen van *Nederlands* meest geliefden Dichter, den nu zaligen FEITH, voorgelezen. Doorgaans werd de tijd, die onder het theedrinken vervloog, in dit beminnelijk huisgezin, besteed aan het lezen van iets, dat den zedelijken smaak veredelt, of, dat hetzelfde is, dat hart en verstand op eene nuttige wijze verlustigt. Nu eens las de bevallige JULIE, die doorgaans den winter hier in de vreedzame pastorij, bij hare geliefde zuster en aangehuwden broeder, dien zij niet minder hartelijk beminde, doorbragt; een welgeschreven zedelijk verhaal; liefst, van onze vaderlandsche schrijvers, of schrijfsters, ook weleens eene reisbeschrijving; dan eens, las de lieve EMILIA, veeltijds met haren slapenden of spelende zuigeling op den schoot, iets uit het mengelwerk van onze beste Tijdschriften, of andere korte stukjes; want de vrolijke kleinen, die telkens aan de lieve moeder iets te vertellen hadden, gaven haar niet lang rust. Doch wanneer men lust had om een Dichtstuk te lezen en te hooren, dan werd het lezen daarvan aan Dominé opgedragen; hij was een warm vriend van ware poëzij, zijn gevoel voor het schoone was levendig, zijn oordeel gezond, en zijne mannelijke stem zuiver en bij uitnemendheid bevallig; hij koos dan ook altijd de beste dichtstukken, en verwekte door zijn voortreffelijk lezen, al de reine gewaarwordingen die de Dichter had pogen uit te drukken. Elks opgetogen aandacht hing nog als aan de lippen des

Dichterlijken lezers, toen hij het boek reeds ter zijde had geschoven; en een aanvallig drie jarig meisje op zijne knien zette. Het kind, dat van gezondheid bloosde, had met uitgestrekt verlangen naar het einde van het Dichtstuk gewenscht om vader alsdan, liefdkozend, duizend dingen voor te snappen; met tintelende oogjes had zij lang aan zijne zijde gestaan, en, bij het omslaan van elk blad had zij nieuwe hoop gevoed dat het nu haast uit zoude zijn, zich al nader en nader aan vaders knien gedrongen, en zijne hand met kusjes overladen. Doch, terwijl nu de kleine SUZE volop aan haar verlangen voldeed, spraken EMILIA en JULIE over de plannen die zij gemaakt hadden om eenige liefdegiften uit te deelen. De beide zusters, namelijk, hadden eene kleine, geheel onverwachte, erfenis van eene oude bloedverwante pas ontvangen, en nu wilde EMILIA zoo gaarne aan onderscheidene arme huisgezinnen op en om het dorp, eenigen wintervoorraad bezorgen; terwijl JULIE de kinderen, welke tot die gezinnen behoorden, en die vrij talrijk waren, van warme winterkleederen wilde voorzien. Ach, Tante! (riepen WILLEM en KOOSJE, een knaap die tien, en een meisje dat omtrent acht jaren telden, te gelijk) aan de kinderen van den armen JOZEF moet ge toch ook denken; zij loopen bijna naakt. Ach, ja! ik had zoo gaarne (voegde WILLEM met tranen in zijne lieve sprekende oogen daarbij) dezen morgen mijn buisje uitgetrokken en aan den kleinen JAKOB gegeven; ik zag zijn vleesch door zijne kleederen, en zoo moest hij, door de sneeuw, iets ver buiten het

dorp wegbrengen. Ach, lieve Moeder! hij huilde zoo van de koude, niet waar? KOOSJE! wij huilden ook; en dan dat heele kleine kind, dat wij gezien hebben, en dat gij met de dekens uit uwe poppewieg toegedekt hebt. KOOSJE, die de tranen reeds over de wangen biggelden, werd nu bloedrood, liep naar hare Moeder, en sloeg de armpjes haar om den hals. Gij wilt het mij immers wel vergeven? (zeide het kind, luid snikkende) ja, ik heb alles uit de wieg van mijne groote pop weggegeven, maar hoor ook eens, lieve Moeder! Vader zond WILLEM en mij dezen morgen naar JOZEF, om te zeggen dat hij eene ton turf kon komen halen, en toen zagen wij een kindje, zoo groot nog niet als broertje HEIN, die daar op uwen schoot ligt, dat bijna niets aan had, bleek en koud in eene wieg op wat hooi liggen. De moeder dekte het met eenen dunnen katoenen rok; doch wanneer ze buiten op het dorp iets halen moest, dan trok ze den rok zoo lang aan. Zij ging ook juist uit, terwijl wij daar waren, en nu schreide het arme bevende kind zoo hard als het maar kon; dat kon ik niet hooren, ik had zoo even mijne groote pop met die mooije dekentjes warm toegedekt, en, zonder te denken dat ik niets mag weggeven, liep ik, terwijl WILLEM daar nog stond, stil in huis, en haalde alles wat in de groote poppewieg was. Het bed was een hoofdkussentje voor het van koude zieke kindje, en mijne dekentjes heeft Tante zoo groot gemaakt, dat ik heel het kindje daarmede bedekken kon. Gij vergeeft het mij immers? lieve Moeder! en Tante JULIE! ook? De moeder sloeg haren arm om het weenende meisje.

Neen, lieve KOOS! (zeide zij) gij moet het mij altijd zeggen, wanneer gij verlangt om aan de armen iets te geven, want gij weet nog niet wat best voor de armen is. Maar ik vergeef het u, en ik zal nog dezen avond een wiegebedje en eene warme deken aan het kindje van JOZEF zenden. Is dat niet goed? Zij en WILLEM omhelsden de Moeder, en ook Tante JULIE, toen deze zeide: welnu, ik zal, schoon JOZEF maar een Jood is, zijne arme kinderen ook kleeden. Maar een Jood? - herhaalde Dominé! die tot hiertoe met stille vadervreugde alles gehoord en gezien had - JULIE! JULIE! (vervolgde hij) de barmhartige Samaritaan dacht er niet aan dat de gewonde en van elk verlatene vreemdeling, maar een Jood was. Och neen, hij verzorgde hem als een broeder. Maar JOZEF is toch een Jood (hernam JULIE. Waren er geene arme Christenen, en ik wilde toch een liefdewerk doen? nu ja dan zoude ik het aan een armen Jood doen. En ik, (antwoordde REINAARD) ik zoude de meest noodlijdende onder Christenen en Joden, als menschen, als kinderen van mijnen Hemelschen Vader, die aanspraak op mijne liefde en hulp hebben, beschouwen, en eerst helpen, zonder een oogenblik aan hunne gezindheid te denken.

Ik volg ook daarin uw voorbeeld (sprak EMILIA nu, terwijl de kinderen uit de kamer gegaan waren) lieve REINAARD! ik zorg voor de arme Joden op ons dorp, even als voor de arme Christenen, en waren er arme Turken of Heidenen; ik zoude het voor hen ook doen. Maar tegen de Joden gevoel ik met dit alles eene soort van weerzin, omdat

zij de Christenen zoo onverzoenlijk haten, en op alle wijzen ons zoo trachten te bedriegen. Die haat is zoo onverzoenlijk niet als men wel denkt (hernam Dominé). Zij hebben veel verachting en mishandelingen van de Christenen ondergaan; en dat hierdoor eene soort van wraakzucht in vele van hen opgewerkt is, vind ik zoo onnatuurlijk niet.

Een luid gegil, dat zich op dit oogenblik buiten deed hooren, brak het gesprek af; en deed allen uitroepen: o Hemel! wat is dit? Wat is dit? Zekerlijk een ongeluk, zeide Dominé en had reeds de voordeur open. Het was vreesselijk donker, en de huilende storm joeg hem de digt neervallende sneeuw in het aangezigt. De vaart naar R. liep niet ver van de pastorij voorbij, nog één jammerkreet van daar klonk nu den goeden REINAARD in het oor. Vrouw en zuster hadden reeds eene lantaarn bezorgd, en de dienstmaagd klopte vrij luidruchtig aan de deuren van den tuinman en andere buren, want de Heer REINAARD, die naar den oever van de vaart ijlde, schreeuwde om hulp, terwijl hij in het water sprong, en met gevaar van zijn leven menschen poogde te redden. Een fourgon met een' Heer, eene Dame en een Kind lagen in de vaart. De voerman en de paarden reddeden zich door zwemmen, doch de Heer, die in den eenen arm een omtrent vijfjarig kind hield, en met de andere het hoofd van eene jonge vrouw poogde boven water te houden, scheen elk oogenblik met zijnen geliefden last te zullen verzinken.

Aan de menschlievende hulp van den Heer REINAARD hadden allen hun leven te danken. Hij greep het vijfjarig knaapje, en ondersteunde de zinkenden, zoo veel mogelijk, tot hij eindelijk, door den bijstand van een paar andere goede lieden, zoo gelukkig was zich zelven en de vreemdelingen behouden te zien. EMILIA had deze oogenblikken in den doodelijksten angst doorgebragt, en dankte God vurig toen zij haren geliefden REINAARD, uit wiens kleederen en haren het water droop, als aan den dood ontrukt zag. De reizigers werden met hartelijke deelneming ontvangen, en verzorgd. De jonge Dame had veel geleden, en haar broeder was in de doodelijkste ongerustheid over haar; doch de oppassing van EMILIA en JULIE, gevoegd bij de geneesmiddelen, die een kundig Geneesheer, welken REINAARD, ook zonder uitstel, uit de stad liet halen, deden spoedig het levensgevaar wijken. Ook het vijfjarig knaapje, op de beste wijze verkwikt, en in een verwarmd bed gelegd, was nog vóór middernacht in eenen gezonden slaap gevallen. De beide reizigers lieten voor dit kind de hartelijkste liefde blijken. Den geheelen nacht was het huisgezin van den Heer REINAARD, de kinderen alleen uitgezonderd, waakzaam, en ijverig bezig om zelfs door de geringste kleinigheden, gelijk men die noemt, hulp en liefderijke zorg te bewijzen, aan de door schrik en koude kranke vreemdelingen. Eerst tegen den morgen gaf de Heer REINAARD aan de bede van zijne lieve EMILIA gehoor, en begaf zich ter rust. Den volgenden dag beloofde

alles eene goede uitkomst, de Heer L. (dit was de naam van den vreemden Heer) bevond zich vrij welvarend, doch zijne zuster was koortsig en niet geschikt om de reis voort te zetten. De kleine KAREL, in de hem veel te groote kleederen van WILLEM uitgedost, speelde met de kinderen van Dominé zoo vrolijk alsof er niets gebeurd ware. De Heer L., een vriendelijk, een wellevend mensch, wist zijne erkentenis niet uit te drukken. Hij verzocht om den Heer REINAARD eenige oogenblikken alleen te mogen spreken, hij moest nog vóór den avond noodzakelijk te *R*..... wezen; en, alleen met Dominé zijnde, ving hij op de volgende wijze aan.

Mijnheer REINAARD! schoon ik u nimmer voorheên gezien heb, kende ik u sinds lang als een edeldenkend Christen; en ik was met mijne zuster op reis om u een gewigtig verzoek te komen doen. Gij verwondert u hierover! doch die verwondering zal welligt toenemen wanneer ik u zeg dat ik een Jood ben; ik woon met mijne familie te *A*....., en ik nam mijne reis over dit dorp naar *R*., om u te komen bidden, een kind, dat mij zoo dierbaar is als immer mijne eigene kinderen, indien de Hemel mij die ooit nog schenken zal, zijn zullen, in den Christelijken Godsdienst op te voeden. Aan een ruim jaargeld daarvoor zal het u niet ontbreken. Gij ziet mij vragend aan? lieve Dominé! ik versta u. Ja, in den Christelijken Godsdienst moet dit kind opgevoed worden; het is een wees, het is van Christen-ouders geboren. Aan den vader van hetzelve heeft mijne

familie, en heb ik in het bijzonder, alles te danken. Hij heeft ons uit den dringendsten nood gered, ik kan onze geschiedenis heden niet mededeelen, omdat de tijd mij daartoe ontbreekt. Mij heeft de brave man op den weg der deugd, waarvan ik afgedwaald was, te regt gebragt; en schoon ik getrouw bleef aan den Godsdienst mijner Vaderen, deze Christen was de vriend van mijn hart. Hij was mijn voorbeeld in het betrachten van alle menschelijke pligten. De edele man huwde, hij was gelukkig, zijne gade schonk hem eenen zoon, doch de beminnelijke vrouw bezweek een uur na de geboorte van haar kind. Mijn vriend betreurde haar met innige zielesmart, doch zoo als ik nog nimmer heb zien treuren. Want de hoop om haar zalig weder te zien, deed zijne droefheid weleens in weemoedige vreugd wegsmelten. Toen zijn kind bijna een jaar oud was, overviel hem eene doodelijke krankheid; ik heb hem als mijn' broeder opgepast, doch alle menschelijke hulp was vruchteloos. Kort vóór zijn ontslapen, knelde hij deze mijne hand aan zijn flaauw kloppend hart. JONATHAN! (zeide hij) mijne getrouwe vriend! ik laat u het eenige wat mij op deze aarde dierbaar is, ik laat u mijn kind. Aan wien, dan aan den vriend van mijn hart kan ik het zoo veilig toevertrouwen? Maar zweer heden aan uwen stervenden vriend, bij den eenigen waarachtigen God dien wij beiden aanbidden, dat gij mijn kind in den Christelijken Godsdienst zult laten onderwijzen en opvoeden. O! beloof mij, mijn goede JONATHAN! dat mijn dierbare KAREL gedurende nog vier jaren onder uw oog zal opgroeijen; gij zult

hem, dit weet ik, den Schepper van hemel en aarde, zoo verre het de kinderlijke vatbaarheid toelaat, uit zijne zigtbare werken leeren kennen, en, als een liefderijk zorgend God leeren aanbidden. Doch met zijn vijfde jaar vertrouwt gij hem aan een Christen-leeraar, liefst op het land; doch, gij blijft met vaderlijke zorg voor hem waken, trouwe vriend! Weenende, dus vervolgde JONATHAN, heb ik den heiligsten eed afgelegd, toen nam ik het kind in mijne armen, de stervende vader omhelsde en kuste het, JONATHAN! zeide hij met eene verzwakkende stem, daar ginds in het betere Vaderland, waar uw meer verlicht verstand ook mijnen en uwen Zaligmaker zal kennen, hoop ik u mijne dankbare liefde, voor uwe zorg aan dit weesje besteed, te toonen. Mijn vriend is, met het hoof op mijne borst rustende gestorven, en ik heb tot hiertoe mijn woord gehouden. Het kind bragt ik in het huis mijner ouders; wij behooren tot de Portugeesche Joden. Mijne brave moeder en mijne lieve zuster ROZANE hebben het met de teederste liefde opgekweekt, het was de vreugd van ons huis. Wij hebben getracht de zielvermogens van het vlugge, het geestige knaapje, zoo veel mogelijk, te ontwikkelen, en het eerbied en liefde voor het Opperwezen in te boezemen. Een paar weken geleden is het vijf jaar geworden; door mijne geloofsgenooten, mijnheer REINAARD! heb ik u leeren kennen, als den besten, den edelsten Leeraar onder uw volk; en als de trouwhartigste menschenvriend. Ik wilde u nergens over schrijven, maar u zelf spreken. Mij dacht, gij zoudt mijn verzoek niet weige-

ren, vooral dan niet wanneer gij den kleinen engel, dien ik u wilde toevertrouwen, met eigen oogen zaagt. Dringende zaken vorderden in dit saizoen eene reis naar *R*.....; uw dorpje ligt niet ver uit den weg, ik wilde dus mijn geweten bevredigen. Doch onze reis was reeds in het begin niet voorspoedig; te *E*..... kwamen wij veel later dan ik gedacht had; doch daar dit dorp slechts een paar uren verder is en zich hier eene goede dorpsherberg bevindt, besloten wij hier te vernachten. Ook dacht ik u dan dezen morgen te komen spreken; doch het weêr, dat reeds niet gunstig was, (toen wij van *E*..... reden) verergerde, zoowel als de duisternis; zoodat ongelukkig de voerman daar ginds aan den hoek het spoor mis reed, en ons in de vaart deed storten, waarin wij zonder uwe liefderijke hulp jammerlijk zouden omgekomen zijn. Mijne bedoeling was, om, zoo uwe omstrandigheden niet toelieten mijne kweekeling in uwe bescherming te nemen, hem met ROZANE, die als verzorgster van het lieve kind mij vergezelt, hier in de herberg te laten blijven tot ik van *R*..... terug kom, dat welligt morgen reeds zijn zal. Doch kunt gij mijn lieven kleinen KAREL ter opvoeding aannemen; dan laat ik den lieveling hier, en alles wat hij noodig heeft zal u bezorgd worden. Mijne lieve zuster zal vandaag wel naar de herberg kunnen vervoerd worden. ‘Vervoerd worden?’ viel REINAARD hem in, ‘zij mag dan in het huis van eenen Christen niet vertoeven? uwen kweekeling neem ik aan, en ik hoop, achtenswaardige JONATHAN! dat gij,

in mij te verkiezen tot opvoeder, u niet zult misleid hebben.' JONATHAN drukte hem de hand. Het jaargeld voor het kind stelde hij zoo hoog dat REINAARD zich bezwaard gevoelde om het aan te nemen. Men kwam eindelijk, door de tusschenkomst van EMILIA, overeen. ROZANE bleef bij hare gastvrienden, en JONATHAN vertrok nog dien zelfden dag naar *R*..... Den volgenden dag schreef hij aan den Heer REINAARD, dat zijne zaken niet zoo spoedig af te doen waren als hij gedacht had, dat hij nog eenige dagen te *R*..... zoude moeten blijven, doch, daar hij de gastvrijheid van zijnen redder niet wilde misbruiken, verzocht hij op nieuws dringend, om voor zijne zuster eene vrije kamer in de herberg te bezorgen. Natuurlijk werd aan dit verzoek niet voldaan; de bevallige Jodin was reeds eene geliefde huisgenoote geworden; de koorts had haar verlaten, doch zij bleef nog een weinig verzwakt. KAREL was reeds de lieveling van allen, doch ROZANE omhelsde hem menigwerf met tranen in de oogen, want zij dacht aan de scheiding van dit kind, dat haar zoo lief was geworden. Haar broeder JONATHAN (veel ouder dan zij) was gehuwd geweest, doch zijne gade en twee kinderen rustten in het graf. KAREL had hem door zijne schuldelooze liefkozingen menigwerf vertroost, doch nu bleef hem niets over, en ook ROZANE en hare moeder moesten de zoetste vreugd huns levens in dit kind derven. Doch JONATHAN kon aan den eed, dien hij zijn stervende vriend had gezworen, niet ontrouw zijn. EMILIA en JULIE waren met de Joden geheel bevredigd, sinds zij JO-

NATHAN en zijne zuster hadden leeren kennen. Vooral de edele handelwijze van den eersten, omtrent het kind zijns vriends, boezemde hun hoogachting voor hem in; terwijl de zachte geaardheid, de ongekunstelde dankbaarheid, en het door geen vooroordeel beneveld verstand van ROZANE, elk weldenkend hart aan het lieve meisje hechtte. Haar broeder kwam eerst na de kersdagen van *R.* terug; ROZANE woonde met genoegen de gesprekken van den Heer REINAARD en zijn gezin bij. Zij verzocht zelfs deel te mogen hebben aan de huisselijke godsdienstoefening. En op kersdag morgen, bespeelde ROZANE met genoegen de schoone *forte piano*, terwijl het gezin van den Heer REINAARD eenen lofzang tot eer van JEZUS geboorte zong; en op dezen zelfden dag schreef zij aan hare Vriendin eenen brief, dien ik hier woordelijk zal laten volgen.

Vrede en heil zij u, mijne geliefde BERONICE! Mijn' brief, waarin ik u het ongeluk, dat mijnen broeder en mij getroffen heeft, meldde, hebt gij voorzeker door mijne eerbiedwaardige Moeder ontvangen; gij hebt daar dan ook uit gezien dat wij ons leven en dat van den lieven KAREL, naast den Allerhoogsten, aan een braven Christen-Leeraar te danken hebben, als ook met hoe veel liefde wij in dat huisgezin ontvangen zijn. Ik schreef aan mijne Moeder en aan u, zoo ras ik de pen kon voeren, opdat geene vooruitzwevende geruchten de waardige oude vrouw, en u, mijne Vriendin! zouden bekommeren. Ik dacht toen ook weêr spoe-

diger bij u te zijn, doch JONATHAN wordt te *R*..... opgehouden, en ik slijt bij deze gastvrije vrienden waarlijk vergenoegde dagen. Ik ben met vele Christenen, in wier midden wij wonen, van mijne jeugd af bekend geweest, een aantal achtenswaardige lieden, ware menschenvrienden, die met al hun vermogen de goddelijke geboden, die op *Sinai* aan onze Vaderen gegeven zijn, trachten te gehoorzamen, heb ik onder hen gevonden; maar een huisgezin gelijk dit is, lieve BERONICE! neen, dat heb ik nergens aangetroffen. De uitgebreidste liefde bezielt hier ouders en kinderen, liefde is de drijfveêr van al hunne handelingen, allen, van den oudsten tot den jongsten, hebben zij maar één doel, en dat is het geluk en het genoegen van anderen te bevorderen. Vriendin! ik wenschte dat gij eene ooggetuige waart van het gedrag dezer Christenen; geloof mij, gij zoudt alles wat gij tegen de belijders van dezen Godsdienst hebt, hier afleggen. Ik weet het, onze natie heeft veel van de Christenen moeten lijden, en duizenden tergen ons nog door hunne grievende verachting, duizenden zien met verontwaardiging op ons neder, en vermaken zich met ons te honen en te beschimpen. Maar ik bid u, lieve BERONICE! bedenk toch, wat vooroordeel en onkunde onder alle natiën niet kunnen uitwerken! Het is u bekend hoe velen er onder de Joden zijn, die de *kabbald* en andere ongoddelijke boeken en overleveringen hooger schatten dan de schriften van MOZES en de Profeten. Deze, nu, haten en verachten de Chris-

tenen meer nog, dan deze ons. Dwalende Rabbijnen hebben, immers, de onkundige menigte doen gelooven, dat de Christenen geene onsterfelijke ziel hebben? en dus niet hooger te schatten zijn dan de redelooze dieren; ja zelfs, dat de schandelijkste ontrouw en meineedigheid omtrent Christenen, geoorloofd is, en soortgelijke dwaasheden meer. Men kan ligt begrijpen, wat uit zulk een geloof moet voortvloeijen, Christenen werden in menigte door de Joden misleid, ontrouw behandeld, en op alle wijze benadeeld. Wat wonder dan, dat men bedriegerij, ja zelfs dieverij, als Joodsche nationale ondeugden heeft beschouwd? Voeg hier nog bij het vooroordeel der Christenen tegen ons; die JEZUS, in wien zij gelooven, wien zij voor den beloofden MESSIAS, den Verlosser der wereld, houden, is te *Jeruzalem* door onzen grooten raad als een Godslasteraar ter dood gedoemd; en, als een gewaand Koning van Israël, aan den Romeinschen Stadhouder overgeleverd, om, als een muiteling en oproermaker, aan het gevloekte kruishout te sterven. Dit alles konden, in de eeuwen der barbaarschheid en onkunde, de Christenen aan de Joden niet vergeven; zij geloofden volkomen vrijheid te hebben om ons te mishandelen, want zij zagen de verwoesting van *Jeruzalem* en van ons Vaderland aan, als de straf, die onze natie ondergaan had om het dooden van JEZUS uit *Nazareth*. Jehovah had ons verstrooid en verworpen, dit (geloofden de Christenen) was eene soort van vrijbrief, om de Joden, de vijanden van hunnen CHRISTUS, en van hunnen

Godsdienst, van de aarde te verdelgen, indien zij den Godsdienst der Christenen niet wilden aannemen. En wat konden wij hier tegen doen? de Christenen hadden de overhand, wij waren de onderdrukte partij. Doch de vraag is, wanneer dit eens omgekeerd ware geweest, of wij ons dan beter zouden gedragen hebben. Het is waar, om proselieten te maken hebben wij nimmer vuur en zwaard gebruikt gelijk de Christenen; maar het vervolgen, het vermoorden en verbranden van ongeloovigen strijdt ook volkomen met de grondleer van het Christendom. Het vervalschen van die leer, door domheid en bijgeloof, was de eenige rampzalige bron van al het jammer dat wij verduurd hebben. Hoe meer de verlichting van het verstand voor de volken opdaagde, hoe meer het Christendom ook van bijgeloof werd gezuiverd; en het gevolg hiervan was dan ook, de vrijheid die de Joden in de meest beschaafde landen genoten, om den God der Vaderen, op hunne wijs te vereeren; vooral in dezen tijd, ja, vooral in dit ons aangenomen Vaderland, wordt zoowel de Jood, die de burgerlijke wetten gehoorzaamt, en zuiverheid van zeden bewaart, als de Christen zelf, met achting en broederliefde behandeld. Ik herhaal het: zoo onze natie, gelijk die nu is, over de andere natiën zegevierde, zoude de onkundige menigte, die door de geschriften van eenige Rabbijnen eene soort van afgrijzen van de Christenen is ingeboezemd, menschlievender handelen, of verstandiger maatregelen gebruiken om geloofsgenooten te winnen? dan weleer de Christenen, die door bijgeloof dwaalden, omtrent ons in het werk

stelden? Neen, BERONICE! laten wij toch geene menschen, die anders denken dan wij, haten; zij zijn toch allen uit hetzelfde bloed, dat door de aderen vloeide van het eerste menschenpaar, dat God geschapen heeft, voortgesproten, en dus ook aan ons vermaagschapt. Ik heb in deze vier dagen, die ik hier doorbragt, zeker veel van de denkwijze der echte Christenen leeren kennen; de Heer REINAARD heeft mij veel in het zoogenaamde Nieuwe Testament, dat ik voorheen eens met JONATHAN geheel doorgelezen heb, doen opmerken, en ik moet bekennen, dat de zuiverste zedekunde in die Schriften geleerd wordt. Wat zij van den Messias zeggen, geloof ik niet, maar dat JEZUS, hetzij hij een verdicht persoon is, gelijk JONATHAN en ik vaststellen, hetzij hij waarlijk bestaan hebbe, en door ons volk ter dood gebragt zij; het karakter, dat hem toegeschreven wordt, is voortreffelijk. Deze dag, is een der grootste Christen-Feestdagen, want de geboorte van JEZUS wordt op denzelven gevierd; de Heer REINAARD moet twee malen vandaag als Leeraar optreden, om de geschiedenis van die geboorte, schoon aan alle Christenen bekend, als een onderwerp van het plegtigst nadenken voor te stellen, om het belang, dat het menschdom bij die geboorte heeft, te doen opmerken, en om de verpligting, die daardoor op de Christenen rust, hen onder het oog te brengen. Ik ging dezen voordenmiddag met Mevrouw REINAARD, hare zuster, en twee kinderen in de kerk; ik zag daar nog drie Joden, die hier op het dorp wonen, en die, gelijk zij mij gezegd hebben, den

verstandigen, den menschlievende Leeraar gaarne hooren. Heden, nadenmiddag is het gezin weêr ter kerk; hoofdpijn verhinderde mij mede te gaan, en nu besteed ik den tijd met aan u te schrijven. De lieve KAREL, van wien ik eerlang zal moeten scheiden, zit met een engelachtig schoon driejarig meisje, aan een klein tafeltje, een prenteboek te doorbladeren, en vraagt mij elk oogenblik: 'Tante ROOSJE! blijft gij nog lang bij mij? Mag ik u ook brieven schrijven als gij weêr bij grootmoeder zijt? waarom blijft gij hier ook niet,' enz. Maar om nog eens terug te komen op dezen Feestdag. Het is toch zonderling, BERONICE! dat juist op dien tijd, dien de Profeten voorspeld hadden, uit een geslacht, dat zoo duidelijk was aangewezen, en op eene plaats, die eeuwen te voren als de geboorteplaats van den Messias werd genoemd, een zoon geboren is uit het huis van DAVID, in wien ruim zes millioenen menschen op den aardbodem, den beloofden Verlosser en Zaligmaker der wereld eerbiedigen. Het verhaal der vier levensbeschrijvers van JEZUS, is zoo eenvoudig, zoo volstrekt zonder eenig versiersel, of zelfs dichterlijke beschrijving, dat ik niet begrijpen kan hoe zij juist alle vier - voorzeker zonder van elkander te weten - in de hoofdzaak zoo eenstemmig geschreven hebben. De een verhaalt meer bij-omstandigheden dan den andere, doch dit bewijst juist dat zij elkander niet nageschreven hebben. En deze vier getuigen dat uit het huis van DAVID, te *Bethlehem*, een kind geboren is dat JEZUS of behouder werd genaamd.

De Heer REINAARD deed dezen morgen zijne gemeente opmerken, hoe de Goddelijke Voorzienigheid had gezorg dat alles juist zoo gebeurde als onze Profeten voorspeld hadden. HERODES de Groote zwaaide nog den schepter over *Juda;* deze was dus nog niet geheel geweken, de wet van MOZES werd nog bewaard en gehandhaafd, als een kleinood, dat tusschen de voeten van *Juda* ter verdediging was toevertrouwd. De zeventig jaarweken waren voleindigd, de stam van DAVID was niets meer dan een afgehouwen tronk, want elk, wie tot het oude koninklijke geslacht behoorde, verschool zich, voor den wantrouwenden HERODES, die, ten einde zijne zucht, om zelfs het geslacht der Makkabeën uit te delgen, te voldoen, zijne Echtgenoote, de schoone, onschuldige MARIAMNE, en hare twee zonen had vermoord. Doch in het afgelegen *Nazareth* leefden nog afstammelingen van DAVID, daar was eene Maagd, die hare afkomst van Israëls grooten Koning kon aantoonen, verloofd aan eenen jongeling met haar vermaagschapt. Deze Maagd werd, volgens de geschiedschrijvers der Christenen, zwanger, en afgezant uit den Hemel had haar deze wondere, of bovennatuurlijke, zwangerheid voorspeld en gezegd, dat het kind, hetwelk zij dragen zoude, uit God was, en dat zijn naam JEZUS moest zijn. JOZEF (dit was de naam des jongelings aan wien de Maagd verloofd was) werd door denzelfden Hemelbode het bovennatuurlijk zwanger worden van zijne Bruid bekend gemaakt; en hij nam haar nu ook in zijn huis. Men ver-

wachtte nu den Messias, doch deze moest uit *Bethlehem* te voorschijn komen, en niet uit *Nazareth*. Maar wat gebeurt! De Romeinsche Keizer wil het Joodsche land tot een wingewest maken; elke stad, elk vlek, moet opgeven welke stamhuizen daar weleer gebloeid hebben, en hoe vele afstammelingen daar nog van zijn; opdat hij behoorlijke schatting of hoofdgeld zoude kunnen doen heffen.

JOZEF en MARIA moeten nu ook naar *Bethlehem*, en terwijl zij daar vertoeven, wordt MARIA moeder van den Zoon, die God en Mensch is, en die zij, volgens het bevel des Hemellings, JEZUS noemen. Dit eenvoudig verhaal draagt in waarheid geen kenmerk van verdichting, en ik verwonder mij dat het geloof aan dezen gewaanden Messias zoo bestendig is gebleven, en zich zoo verbazend heeft uitgebreid; geene omstandigheden, toch, werkten immers mede om dit geloof te bevestigen. Volgens de Christelijke Geschiedschrijvers zelve, moest dit kind in *Egypte* verborgen worden voor HERODES. Het moest in *Nazareth* vervolgens opgroeijen, en het kwam eindelijk, niet als een Koning, die DAVIDS troon herstellen zoude, niet als een held, die Israël zoude verlossen, maar als een eenvoudig volksleeraar te voorschijn. Neen, BERONICE! dat kan de Messias niet zijn. Het is waar, zijne leer, die hij door bovenmenschelijke daden bevestigde, is zoo eenvoudig verheven, zoo vereerend voor God en menschen, en zijne wonderdaden waren zoo algemeen bij vrienden en vijanden bekend, dat ik

weleens twijfelmoedig worde. Vier afzonderlijke beschrijvers van zijn leven getuigen daarvan, andere geschiedschrijvers zwijgen meestal daaromtrent. Doch ook dit is niet onnatuurlijk. Ons Vaderland strekte zich niet ver uit, onze natie zonderde zich van andere volken af, en was, in het oog van Grieken en Romeinen (toen de meest beschaafde en met ons bekende volken) veel te onwaardig, dan dat hunne Geschiedschrijvers zich met een eenvoudigen Leeraar, die alle soorten van krankheden genas, zouden bemoeid hebben. Doch hoe meer ik nadenk; alles zegt mij: Neen, JEZUS was de Messias niet. Deze toch moet een heerlijk Koningrijk oprigten, hij moet over de geheele aarde heerschen, al de Heidenen moeten zich onder zijne banier scharen, en tot *Sions* berg komen, om Israëls God, den Eenigen, den Waarachtigen, te aanbidden.

Ik heb dit bovenstaande ook den Heer REINAARD, toen wij vriendschappelijk over de komst van den Messias spraken, tegengeworpen, doch hij antwoordde het volgende: De Profeten drukten zich uit in Dichterlijke beelden, de geheele Joodsche staat komt, bij voorbeeld, op verschillende plaatsen onder den naam van *Jeruzalem* voor, dat *Jerusalem* zal in de diepste vernedering wegzinken, het zal als eene verlatene weduw treuren, maar het zal ook eenmaal weêr verhoogd worden. *Sions* berg wordt meermalen verwisseld met den waren eeredienst aan het Opperwezen; zelfs in dien zin wordt *Sions* berg, die toch geen der hoogste bergen in *Palestina* was, als verheven boven alle

bergen voorgesteld. De Messias (zoo spreekt de Heer REINAARD wordt ja - wel als een Koning, die over de aarde heerscht, voorgesteld; maar ook als een Herder, die de schapen met zachtheid en onderscheiding geleidt en de lammeren in zijnen schoot draagt. Het Koningrijk van den Messias kan geen wereldsch Koningrijk zijn, want, dan zoude hij de volken met geweld als een overheerscher moeten onderwerpen. De Messias moet heerschen door het woord der waarheid; de volken moeten zich door het licht, dat hun verstand bestraalt, aan hem onderwerpen. Dat Koningrijk (zoo vervolgde de Leeraar) is gevestigd reeds bij de geboorte van JEZUS te *Bethlehem;* want, velen, die de vertroosting van Israël verwachteden, zagen dat alles in hem vervuld, en geloofden. Hij moest, door zijne volmaakte gehoorzaamheid aan de wet, waaraan geen mensch, zonder te struikelen, kon voldoen, de verbasterde menschelijke natuur in hare oorspronkelijke waarde en reinheid herstellen; hij moest door lijden, ja, door het ondergaan van de wreedste martelingen, toonen waartoe de mensch, wanneer liefde voor het geluk van anderen hem bezielt, in staat is. Die liefde moest al de schuld van het menschdom voor Gods oog als bedekken, hij moest het zedelijk kwaad, waarvan de Allerhoogste eenen afkeer heeft, vernietigen; daartoe moest hij de mensch uit God bij uitnemendheid, of de Zoon des Allerhoogsten zelf zijn. En dat hij dat was, dit is gebleken uit zijne opstanding van den dood. Hij had magt om zijn leven af te leggen,

en het op nieuw aan te nemen. Hierin, toch, toonde hij zijne ware grootheid, dat hij magt had om zich zelven uit de handen zijner boosaardigste vijanden te verlossen, maar het niet deed; omdat hij voor eene zondige wereld wilde lijden. Dat hij opgestaan is, hiervan zijn overvloedige getuigen; want, vruchteloos heeft de Joodsche Raad de Romeinsche wacht omgekocht, om een logenachtig verdichtsel te verspreiden, alsof zij bij het graf hadden geslapen, en dat de Leerlingen van JEZUS intusschen het lijk hadden gestolen. Slapenden kunnen immers niet getuigen? De Romeinsche Landvoogd had de krijgslieden, volgens de wet, met den dood moeten straffen, doch hij deed het niet. De Joden hadden welligt zijne hebzucht te baat genomen, of, daar hij toch waande eenen zoon der Goden veroordeeld te hebben, liet hij zich nu ligt bevredigen. Maar hoe dit zij! de Leerlingen zijn nooit met deze dieverij beschuldigd, zoo weinig als met het verbreken van des Landvoogds zegel. Ook zijn de Leerlingen nooit gedwongen om het lijk van hunnen Meester te voorschijn te brengen; het geloof in Hem was dan immers geheel vernietigd geweest? Maar neen, het Koningrijk van God was op aarde gekomen en gevestigd; en het breidt zich nog dagelijks uit. De tempeldienst op *Sion* was nu niet meer nodig, want de ware Hoogepriester had nu, door zijn eigen bloed, al de kinderen van ADAM geheiligd, en met het waarachtig zedelijk goede verzoend. En de Joden, hoe ongeloovig ook, dit moet gij mij vergeven, ROOSJE! zeide de vriendelijke Leerlaar, zullen eindelijk ook het Christendom omhelzen.

Zij blijven een volk op zich zelf, onvermengd met andere volken, opdat de Messias, die Israëls Heerlijkheid is, in het eind ook door hen des te meer moge verheerlijkt worden. Geheel uwe Natie is een toonbeeld van Gods Voorzienigheid op deze aarde; het licht der Heidenen is uit uw volk voor ons allen opgegaan, want JEZUS CHRISTUS is in het midden uwes volks uit eene Joodsche Maagd geboren, hij is de groote Zoon van DAVID, die in eeuwigheid zal regeren. Was de Messias nog niet geboren, lieve ROOSJE! (vervolgde hij in eene soort van geestdrift) gelijk uw volk gelooft, dan hebben uwe Profeten onwaarheid verkondigd, dan hebben zij niet in den Geest van God, die niet liegen kan, gesproken, dan zijn de beloften aan ABRAHAM en aan uwe Vaderen gedaan, ijdel geweest; dan heeft Jehovah zijn volk misleid en trouweloos verlaten. Zeventig jaren was Israël weleer onder vreemde volken verstrooid, omdat uw volk Jehovah had verlaten en afgoden gediend. Maar in de verdrukking keerde het zich tot God, ook heeft Hij toen de kinderen van ABRAHAM in hunne ballingschap niet verlaten. Aan Leeraars of Profeten heeft het hen niet ontbroken; getrouw bleef het alziende oog des Eeuwigen over het verwoeste *Jeruzalem* waken; ook geleidde hij het volk zijner bijzondere liefde weêr in hun vaderland; en geen afgodsdienst heeft het sinds dien tijd meer ontheiligd. Neen, uw volk bleef, en blijft nog aan den eenigen waren God getrouw, en toch is Israël uit het land der Vaderen verstooten; niet zeventig jaren, maar achttien eeuwen lang zwerft het op de geheele aarde

in ballingschap rond. *Palestina* blijft door Barbaren bewoond, de plaats der weleer heilige stad is naauwelijks meer te kennen. Dit alles is waar, mijn vriend! (viel ik hem zuchtend in de rede) maar hoe denkt gij over dit alles? Met aandoening greep hij mijne hand. Lief meisje! (sprak hij) het omzwerven van uwe Natie, zonder vaderland, zonder heiligdom, houde ik voor een treurig gevolg; ach! voor de vreesselijk bittere vrucht van het ongeloof aan God en de Profeten; uwe Natie, die JEZUS, den waarachtigen Messias, niet heeft willen aannemen, wil het ook nog niet doen; want dat rampzalig ongeloof wordt tot op dezen dag onder u voortgeplant. Het berooft uw volk van de zaligste zielerust, die JEZUS CHRISTUS alle zondaren aanbiedt; dat rampzalig ongeloof berooft u van de zalige bewustheid dat uwe zonden vergeven zijn, dat JEZUS CHRISTUS (de Zoon van God of de Engel des Verbonds) uw vriend, uw broeder, uw voorspraak bij den Eeuwigen, Eenigen, den vlekkeloos heiligen God is. En toch, schoon hij nog door uw volk verworpen wordt, toch is zijne eeuwige zondaarsliefde voor u niet verkoeld, toch is Hij uw Koning, uw beschermer. Hij is gezeten, niet op een vergankelijken troon, gelijk DAVID, maar op den eeuwigen troon der Almagt, die Hem gegeven is over hemel en aarde. Hij zal de verdwaalde schapen van het huis Israëls verzamelen; de tijd zal komen, en is welligt reeds nabij, dat uwe Schriftgeleerden de oude Godsprofeten zullen verstaan, dat zij het zien zullen dat de Messias op zijnen tijd is verschenen, dat geen

enkel woord van Jehovah is verloren gegaan, dat de man van smart, die de diepste vernedering moest ondergaan, die onder de overtreders werd gerekend, die uit het gerigt werd weggevoerd, en zich ter slagtbank liet geleiden als een lam dat zich niet verzet tegen zijne moorders, ook de zegepralende Koning is over *Sion*. Ja, zij zullen het zien en gelooven, dat Hij de ware scheut uit den bijna verstorven wortel van ISAÏ was, de vredevorst, die de geheele menschenwereld beheerscht, en die eenmaal over alle boosheid zal zegevieren, niet door geweld of krijgswapens, die slechts verpletteren maar niet overreden. - Neen, Hij zal zijne vijanden overwinnen door het heerlijk lichtend zwaard zijns monds, of door de prediking van vrede en vergeving van zonden. Geheel Israël zal voorzeker zalig worden, al de in Abrahams zaad gezegende volken zullen in JEZUS Koningrijk ingaan, want de aarde zal vol zijn van kennis aan den eenigen waren God, en aan JEZUS CHRISTUS, dien Hij gezonden heeft. Maar ééne Godsvereering, zal voor alle volken bestaan, want in geest en waarheid zullen allen aanbidden. De geheele aarde zal alsdan het ware *Sion* of de plaats van den heiligen eerdienst zijn. Vrede en geregtigheid zullen hier beneden wonen, geen geweld, geene list geene wraakzucht zal meer bestaan. Ach! (riep ik) dat deze tijd nabij ware? De lieve familie kwam nu in de kamer; de goede Leeraar had dit, meestal de kamer op en neder wandelende, en menigwerf voor mij stilstaande, geproken. BERONICE! ik wil

over het Christendom nadenken; o! dat ik gelooven kon, en zoo gelukkig ware als deze menschen. Doch bekommer u niet, ik ben nog op dit oogenblik geheel Jodin. Ik heb u alles woordelijk trachten te schrijven, en welligt heb ik het een en ander uit 's mans Leerrede, die ik dezen morgen hoorde, daarin gemengd. Doch alles wat ik schreef, heeft hij toch gesproken.

Ik heb dezen langen brief nog, nadat ik me den Heer REINAARD en de overige Vrienden, die uit de kerk waren gekomen, thee had gedronken, vervolgd; doch nu moet ik eindigen. Vaarwel, lieve Vriendin! ik verlang om weêr bij u, en mijne lieve Moeder te zijn, doch ik zal met leedwezen van dit achtenswaardig huisgezin, en van onzen lieven kweekeling scheiden. God zij met u! Ik ben

Uwe liefhebbende Vriendin
ROZANE.

De 31ste December.

Reeds eenige dagen geleden, bevond zich de aardbol, dien wij bewonen, op het standpunt, waar de korste dag over het Noordelijk halfrond opgaat; ja, waar het verre Noorden de afwisseling van dag en nacht niet meer geniet, maar met eenen

langen kouden nacht, die geen' morgen baart, bedekt is. Ook deze lang voortdurende donkerheid is het gevolg van de heerlijke orde der dingen, of, van de natuur, die met het kenmerk der hoogstvolmaakte wijsheid en der alles omvattende liefde van haren Schepper, praalt. De aarde, zoude zij alom bewoonbaar zijn, moest eene genoegzaam ronde gedaante hebben; en zulk eene ronde gedaante kan met geene mogelijkheid op alle standpunten, door de zon, dat groote, dat voortreffelijke middelpunt van een aantal wereldbollen, die daar om heen wentelen, te gelijk van alle zijden even sterk bestraald en verlicht worden. Slechts voor de middellijn der aarde, waarop de stralen der zon loodregt nederschieten, blijven dag en nacht bijna in gelijke uren verdeeld. Doch hoe verder de luchtstreken op de beide halfronden van die middellijn afwijken, des te ongelijker moet daar ook de lengte van dezen nacht zijn, tot eindelijk de stralen der zon, de uiterste pool der aarde, die in vier en twintig uren zich om hare as wentelt, aan die zijde welke van de zon afgekeerd is, geheel niet meer bereikt, terwijl de zon voor de tegenovergestelde pool alsdan geheel niet ondergaat. En hoe veel heil, voor den bewoonden wereldbol, ontspruit ook niet uit deze beurtelings langen dag en nacht aan de beide polen! Met het verminderende zonlicht, vermindert ook de warmtestof of derzelver werking; van daar die eeuwige ijsbergen aan de polen, die onafzienbare ijsvelden, die den stoutmoedigen beheerscher der aarde, die den mensch, het naderen tot den uitersten grenspaal van zijne heerlijke

woning betwisten. En werken deze versteende oceanen, deze sinds de schepping op elkander gestapelde ijsrotsen, al niet mede om dezen onbegrijpelijk vlug voortzwevenden wereldbol in evenwigt te houden! Voorzeker werken zij toch mede om den dampkring, waarin onze aarde als besloten is, den dampkring waarin, al wat leeft, ademt, onafgebroken, met alle noodige bestanddeelen te voorzien, en de schatkameren, waarin verkwikkende of zuiverende koelte, waarin vruchtbaarheid voedende regen, ja, waarin alles wat leven en groeikracht bevordert, verzameld wordt, overvloedig te vervullen. De door zonnestralen in elkander gewevene dagen, die heden aan de zuidpool zoo heerlijk schittteren, doen het ijs genoeg smelten om eenen stroom van dampen te doen opstijgen, dampen, die zich in hooger lucht tot zware regenwolken vormen, en die door den wind voortgejaagd worden naar streken, waar de lucht, door warmte verdund, haar gewigt niet kan dragen, maar, waar zij in plassende regens neêrstorten; de uitgedroogde beken van het gebergte doen vlieten, de verzengde dalen doen herbloeijen, en zelfs de brandende woestenij, waar al wat leeft van dorst versmacht, overvloedig drenken, en met lagchend groen versieren. Intusschen heeft zich de koude duisternis, waarin de tijd zijne stappen met geen morgen- of avondrood teekent, heden aan de Noordpool gelegerd; daar stolt alles wat de korte zomer ontdooid had op nieuws tot ijs; ja, alles wat door de in werking gebragte warmtestof aan het eeuwige ijs was ontroofd, wordt door de verstee-

nende koude weêr aangevuld. De ijsbergen, die nimmer op hun eeuwig voetstuk wankelen, worden op nieuws met kristallen kransen versierd, de wentelende golven des oceaans hebben zich weer vast gehecht aan de drijvende ijsvelden, die elkander vreesselijk stootend naderen, terwijl het donderend geraas van deze, langs en op elkander schuivende, gevaarten, den afgrond doet daveren, en de bevroren landen wijd in het rond schudden. Maar ook van hier vloeit de weldadige, maar vreesselijk koude luchtstroom - niet zelden met een schrikwekkend stormgeweld - naar minder koude streken, zuivert daar den dampkring van alles wat schadelijk, wat verpestend voor het leven is, stormt in het plantenrijk de levenskracht wakker, versterkt en verfrischt het dierenrijk, en voert verkwikking zelfs door de luchtstreken des aardbols, waar de dampkring door regt nederdalende zonnestralen gloeit, en waar, zonder deze verkwikking, het leven, als verzengd, zoude wegsterven. Maar ook zijn gindsche verblijfplaatsen van middernacht en koude, door de zorgende liefde van den Vader der natuur, niet vergeten; neen, ook daar voedt de hand der Voorzienigheid tallooze genietende schepselen, wier bloed, wier geheel zamenstel, naar de wereldstreek, die zij bewonen, berekend is. Dáár speelt de met vet omkleede walvisch in de diepte des oceaans, dáár verschuilen zich de menigvuldige zeegedrogten in ijsgrotten, of in holen, in de ijsvelden schijnbaar toevallig gevormd. Zware, digt met haar begroeide vachten, zijn het levenswarmte behoedend

kleed dat God aan de landdieren in het Noorden schonk; of, hij bestemde deze dieren om in eenen gevoelloozen slaap de strenge winterkoude te ontduiken. En zelfs de mensch, wiens meer veredeld zamenstel eene veel zachtere lucht schijnt te behoeven, vertoont zich ook daar, in het Noorden, als beheerschte hij, onder den Almagtigen Schepper der wereld, de geheele natuur. Hij zelf, schoon naakt in de wereld gekomen, weert, door verwarmende kleederen, de indringende koude van zich af. Door brandbare stof te ontsteken, schept hij zich eene soort van zonnevuur en licht; en, schoon de aarde hem maanden lang voedsel weigert, hij verzamelt zich nuttigen voorraad, of vindt in het dierenrijk verzadiging. Wat zeg ik? de Schepper en Onderhouder der aarde, die zich in de volmaaktheid van zijne werken met goddelijken wellust verheugt, biedt ook hier zijnen denkenden kinderen troost en genot. *Hier*, vindt de mensch een trouwe medgezel in het zachtaardige rendier, dat hem, voor sleden gespannen, langs besneeuwde bergen en dalen voert, hem met zijne melk voedt; en hem duizend andere diensten bewijst, *ginds*, beklimt de moedige jager de hemelhooge rotsen, en vindt zijne vlijt beloond door het gevangen wild. Zelfs de golven spoelen de boomstammen, die de stormen aan *Amerika*'s bosschen ontrukten, in een rijken overvloed tot brandstof, aan de noorder-stranden. Ook verliest de duisternis al het verschrikkelijke, door den duizendvoudigen glans der nimmer ondergaande sterren, door het wolkeloos maanlicht, door de van alle zijden door ijs en

sneeuw terug gekaatste lichtstralen, en het boven alle beschrijving heerlijke Noorderlicht, dat, met in onze streken nooit geziene pracht, de poolgewesten omglinstert; dat nu eens den helderen hemel in onbeschrijfbaar schoone lichtende gedaanten doorkruist; dat de heerlijkste bogen van veelkleurig licht vormt; dat, als zwevende kroonen van verblindenden glans, boven de met ijs en sneeuw bedekte vlakten flikkert; of, als veelverwige zuilen, die van den hemel naar de aarde dalen, praalt, en duizendvoudig van bergen en valleijen wordt weergekaatst. Ja, gewis ook in den langen nacht, die de polen overschaduwt, vertoont zich de liefdevolle Majesteit van Hem, die eenmaal al zijne werken overzag, en als goed, ja, als volmaakt beantwoordende aan zijn liefdevol doel, om al het geschapene in het geluk des aanzijns te doen deelen, met zijn eeuwig welgevallen bezegelde. Het laat aanbreken van den morgen, en het vroeg wegzinken van den dag, hier in onze gematigde luchtstreek, verplaatste mij als voor een oogenblik dáár ginds, wáár gedurende verscheidene maanden geene zon opgaat; doch de vleugelen des tijds verliezen door koude duisternis ook dáár de onafgebrokene vlugheid niet. De kortste dag is voor ons de dag der wedergeboorte van oogenblikken en uren, die in duisternis schenen verloren gegaan te zijn; en, ook voor de heden met nacht bedekte noordpool, zal het heerlijke daglicht weer eerlang opgaan. Reeds voor ons Vaderland zijn eenige tijdstippen aan de duisternis onttogen, sinds de aarde het standpunt, waarin zij zich bevond, toen de stralen der zon het

meest schuins op dit noordelijk halfrond vielen, heeft verlaten. Met elken dag vermeerderen deze tijdstippen, en worden eindelijk schitterende uren. Met dezen dag is weêr een jaarkring gesloten. Dit denkbeeld stemde mij reeds vroeg tot ernstige en te gelijk tot vervrolijkende gedachten; de loopbaan om de zon, voor den wereldbol, dien wij bewonen, afgeteekend, is weêr doorgeloopen; voor twaalf maanden bevond zich deze planeet waar zij zich heden bevindt. Ja, zij bevindt zich weer, waar ze zich duizend jaren geleden op dezen dag bevond. De kring, dien zij doorzweeft, is niet veranderd, haar loop is niet vertraagd, in spijt van al de veranderingen die hare oppervlakte ondergaan heeft; bergen zijn verzonken en opgerezen, landen zijn door den oceaan verzwolgen, en uit den afgrond weêr geboren; maar nog eindeloos meer veranderingen hebben de redelijke bewoners der aarde ondergaan, en veroorzaakt. Geslachten zijn verwelkt en zijn weêr herbloeid; *hier*, zijn eeuwen oude troonen vergruisd, *ginds*, nieuwe opgerigt; in het eene gewest, werden volken in ketens geklonken, terwijl in een ander gewest de slavernij werd afgezworen, en de kluisters, ten koste van stroomen menschenbloed, werden verbroken. Doch al deze woelingen hadden geen' invloed op den loop der aarde, of op hare omwenteling. Want, het eeuwig wijs, het eeuwig almagtig Wezen, dat alles deed worden, en in het volmaaktst verband doet werken, dat nameloos volmaakt Wezen zorgt, dat geene schakel in de keten der dingen verbreekt. Alle schepselen, die geene zedelijke vrijheid bezitten, bewegen

zich naar vast gestelde wetten, en deze kunnen niet veranderen, omdat ze volmaakt zijn. Maar de naar God gebeelde mensch, deze wordt door zijnen eigen wil, in zijne handelingen, bestuurd; zijn gevoel van regt en onregt is in hem de stem van zijnen Schepper, deze stem geeft hem de heilzaamste wetten, aan welks opvolging zijn hoogst geluk onafscheidbaar verbonden is. Dan ach! vaak wil hij het kwade, vaak maken onedele begeerten en hartstogten zijnen wil tot een verachtelijken slaaf; en alsdan misbruikt de mensch zijne zedelijke vrijheid; en bewerkt zijn eigen ongeluk. Ja, indien het mogelijk ware, zoude zulke en zedelijk bedorven mensch, het liefderijke doel des Allerhoogsten, om alle redelijke schepselen reine zaligheid te doen genieten, wederstreven, en vernietigen. Maar dank, eeuwig dank - zij de onbevatbare wijsheid en liefde van God; zijn volmaakt ontwerp *zal*, noch *kan* immer onvolvoerd blijven. Neen, ook zelfs het kwade maakt hij dienstbaar aan het goede. Wat zeg ik? het misbruik, dat het menschdom over het algemeen van zijne zedelijke vrijheid gemaakt heeft, en nog maakt, is op de verhevenste wijze hersteld; het daardoor veroorzaakt kwaad is weggenomen, door Hem, wiens geboorte wij voor weinige dagen vierden; door het Hoofd of door den Vorst van de geheele menschenwereld, door Hem, die, op eene voor ons onbegrijpelijke wijze, God en Mensch is, door JEZUS CHRISTUS onzen aanbiddelijken Heer en Verlosser, door wien wij allen de hoogste zaligheid verwachten.

Ook gedurende dezen jaarkring zijn tallooze veran-

deringen, zoo wel voor het menschelijk geslacht in het algemeen, als voor elk in het bijzonder, voorgevallen. Ik bepaal mij slechts tot den kleinen kring mijner bekenden. Den laatsten dag van het vorige jaar, zag mijne lieve HERMINA haar huisselijk geluk in vollen bloei, het herboren wordend jaar beloofde aan haren echtgenoot den rijksten voorspoed; het vierjarig knaapje, waarin hun beider beeld zich vereenigde, het eerste pand hunner zuivere huwelijksliefde, speelde, van gezondheid blozende, om hen heen, en de hoop op een tweede telgje ontkiemde: en, heden! welk eene verandering! heden voedt HERMINA in weduwlijken rouw haren vaderloozen zuigeling met melk, die zich met hare moederlijke tranen op de lipjes des onnoozelen vermengt. Naauwelijks tooide de lente zich nog met haren veelkleurigen bloesemkrans of het dierbare kind, de vlugge, de beminnelijke WILLEM, die zoo even uit HERMINA'S omhelzenden armen aan de hand van zijnen teeder zorgenden Vader naar den schoonen bloemtuin huppelde, werd van daar, stervende, in de armen des wanhopenden vaders, haar terug gebragt. Ach! in hoe weinige oogenblikken was hier de reinste vreugd door verscheurende zielesmart afgewisseld! Wandelende voorbij den hoog opgebouwden koepel, aan het einde van den bekoorlijken lusttuin, begroette ik HERMINA'S huwelijksvriend, in wiens sprekende oogen zoete vadervreugd glinsterde; zijn arm omvattede den lieven WILLEM, die in de vensterbank zat, de vader maakte het kind opmerkzaam op mij, en het lagchend Engeltje wierp mij met kinderlijke gulhartigheid liefderijke zoentjes toe. Maar, goede

Hemel! eenige minuten later, werd het spelend, het dartelend kind op den grond in den koepel nedergezet, en - terwijl de vader een enkelen blik van hetzelve afwendde, - stortte het neder van den vrij hoogen trap. De val was doodelijk; en, bewusteloos op den schoot der Moeder nedergelegd, ademde het den jongsten snik. LEONARD verwierp alle vertroosting, hij verweet zich zelven, te weinig zorg voor zijnen lieveling te hebben gedragen; vruchteloos was alle tegenspraak hieromtrent, zelfs HERMINA, die van zijne teedere trouw overtuigd was, bad hem te vergeefs hare droefheid door zijne wanhoop niet te verzwaren. LEONARDS nog jeugdige levenskrachten waren door het verscheurende leed te sterk aangetast, en eene brandende koorts van weinige dagen, deed den braven maar al te gevoelvollen LEONARD bezwijken. Ach! voor zijnen dood moest hij nog den jammervollen staat waarin hij zijne HERMINA achterliet van nabij kennen; een eerlooze bedrieger had zijne welvaart verwoest, en zijn verwachten voorspoed in onherstelbare schade verkeerd. HERMINA is arm, en verlaten van meest allen, die in haar geluk zich weleer hare vrienden noemden. Alleen de Godsdienst, die den beker der vertroosting haar toereikt, heeft haar niet verlaten. Ruim eene maand na het verlies van haren Echtgenoot werd HERMINA op nieuw moeder; maar hoe geheel anders, dan toen zij haren lieven WILLEM ter wereld bragt! Geen Vader wiegde den jonggeborene in zijne armen. Geen dankende Echtgenoot knielde bij hare kraamkoets, en kuste de diep ingegrifte teekens der smart haar van

het verbleekt gelaat. Geene vrolijkheid lachte op de lippen der omstanders, die den schuldeloozen kleine verwellekomden, en de Moeder zegenende toejuichingen influisterden; of den eersten kreet der behoefte van het naauwelijks ademhalend wichtje, door blijde liefkozingen, verdoofden. Neen, treurig stilzwijgen heerschte nu in het nederig kraamvertrek, het geschrei van het vaderloos weesje trilde als de toon des weemoeds door het koudste hart van loontrekkende hulpvaardigen; en in de ziel der weduwlijke moeder ontworstelde zich het dankbaar moederlijk gevoel slechts een enkel oogenblik aan de bitterste droefheid en aan den bangsten kommer. Dan, ach! HERMINA is niet de eenige, die den laatsten dag van het jaar met weenende blikken begroet. Neen, het licht van dezen dag spiegelde zich in tallooze tranen, door verijdelde hoop, door smartvolle verliezen, of folterende ligchaamskwalen afgeperst. Het is waar, de laatste dag van het vorige jaar ging ook voor velen in droeven rouw onder, voor wien hij, heden, een dag der vreugd en der dankende verrukking is. Velen vonden in dit jaar den grenspaal van hun lijden, den grenspaal van hunne lang uitgestelde verwachting; en bekransten dien grenspaal met nieuwe bloemen der hoop. Hoop! dochter des Hemels! neen gij vergaat niet, uwe jeugd bloeit tot in de Eeuwigheid. In de Natuur staat uw beeld, waar wij het oog heên wenden, bekoorlijk geschilderd, maar vooral voor den Christen is de hoop de glinsterende morgenster der zaligheid.

Onwillekeurig namen mijne gedachten eene geheel andere rigting, dan ik mij voorstelde, toen ik deze stille uren, die weer eenen jaarkring, het honderste gedeelte van eene eeuw, zullen besluiten, aan ernstige bespiegelingen wijdde. Het niet verouderen der Natuur, het gedurig herboren worden van alles wat verwelkt in de zigtbare schepping, behalve alleen het stoffelijk omkleedsel van den mensch, zweefde mij voor den geest; en alleen daaraan heiligde ik mijne overdenkingen. Doch waarom zoude ik mijne gevleugelde gedachten kluisteren, wanneer hare vlugt geene wet noch orde schendt! Heden, toch, poogt mijne verbeelding den sluijer der toekomst op te tillen, en zich toe te geven in het verlustigend spelen met schaduwen, die ook, schoon zij nimmer een wezenlijk bestaan ontvangen, toch onzen Vader in den Hemel niet onteeren, noch zijne denkende kinderen op aarde schaden kunnen. Bijna zes duizend jaren zijn vervlogen, volgens onze Goddelijke Openbaring, sinds deze aarde woest en ledig was; sinds donkerheid den afgrond bedekt, en de adem des Almagtigen vormende over de wateren zweefde; maar was dit het uur der wording van deze planeet? het uur der wording van dit geheel zonnestelsel? of behoorde de wereldbol, dien wij bewonen, weleer tot een anderen sfeer? werd hij daar bewoond door wezens naar hunne standplaats in de Schepping berekend? ontvingen deze wezens in het onbegrensde huis des Vaders eene andere woning? en werd hun voormalig verblijf, dat nu het onze is, volgens de-

zelfde wijze wetten der Natuur, die de verdorde bladeren in den Herfst gebieden af te vallen, uit de toen voor zijne afgeteekende loopbaan geschokt, en in zijne tegenwoordige geplaatst, om nieuwe schepselen, ja, om een nieuw Godsgeslacht ter ontwikkeling voor de Eeuwigheid, te vertrekken? Wie zal, wie kan deze vragen beantwoorden? en waartoe zoude deze beantwoording ook nuttig zijn! God heeft ons geopenbaard, dat Hij in het begin, of in den aanvang der aanwezigheid, hemel en aarde, dat is, het heelal, heeft geschapen, en dat deze aarde, eer zij ter bewoning voor het menschelijk geslacht geschikt was, zich woest en ledig bevond, ja, dat geen licht haar omvloeide, eer de Almagt sprak: 'daar zij licht,' en het was er. Voorts kennen wij de trapswijze vorming der dingen, die wij aanschouwen, uit de beschrijving van den door God onderwezenen MOZES. Maar wat zal aan het einde der tegenwoordige huishouding, het lot van deze, met zoo veel wijsheid en liefde gevormde, van deze, met zoo veel schoonheid, met zoo veel ongekende voortreffelijkheden toegeruste, aarde zijn? zal de tegenwoordige huishouding zoo lang in stand blijven, tot het menschdom alles, wat op en in de aarde is, kent en bewondert? zoo lang tot de mensch, zoowel op de hoogste bergtoppen, als in de nog nooit onderzochte kern der aarde, stof tot aanbidding der onbevatbare volmaakte wijsheid, ontdekt heeft? Van eeuw tot eeuw, toch, streeft de mensch voort in kennis. De tijden zijn geweest, waarin de meest gevorderde

in Aardrijkskunde, de aarde als eene vlakte, op de wateren drijvende, waande te beschouwen, of, waarin hij haar voor het middelpunt van geheel het zonnestelsel hield. Heden wordt de ronde wereldbol omgereisd en gemeten. Heden berekent men den weg dien zij in eene enkele minuut aflegt, op hare baan om de zon. Heden worden tallooze planten, dieren, en delfstoffen gekend, die weleer niet aanwezig schenen te zijn. Maar voor hoe vele millioenen menschen, die sinds de schepping geleefd hebben, waren toch niet al deze kundigheden verloren! Al het schoone, al het nuttige, het Godverheerlijkende, hebben zij nimmer opgemerkt. En zoude dan dit voortreffelijk gebouw, door almagt, wijsheid en liefde gesticht, in het einde gesloopt, of vernietigd worden, zonder dat het immer de dankende liefde van al zijne bewoners had opgewekt; en zonder dat het hun dus ook de bedoelde vreugd had geschonken? Neen, vernietigd wordt gewis geen stofje dat immer het aanwezen ontving, want het volmaakte is onvergankelijk; en was het werk van den Schepper niet hoogst volmaakt? Is ontwikkeling niet de gedurig voortgaande schepping van Hem, die zoo onveranderlijk als wijs en almagtig, voortwerkt? Keert niet, na elke verwelking, eene vernieuwde jeugd weder? ontwikkelt zich uit de dorre zaadkorrel geen ruischende graanhalm; of, uit den onaanzienlijken bloembol, geene bekoorlijk bloeijende bloem, die het oog door hare kleuren verrukt, en den geest, door eene wolk van geuren, ten hemel verheft? Ja, het einde der tegenwoordige huishouding zal eenmaal naderen; voor

het verwelkt omkleedsel der menschen zal, na een langen winterslaap, alsdan de lente aanbreken. Mindere schepselen, gelijk de planten, worden elk jaar herboren, en komen in hunne nieuwe schoone gedaante te voorschijn. Maar de zigtbare gedaante van het edelste schepsel der aarde, vordert, volgens de eeuwige wetten der wijsheid, eenen eeuwen langen slaap, eer die verheerlijkt herboren wordt. Het stof keert tot stof, gelijk het omkleedsel van de graankorrel ontbonden wordt en tot stof keert. Maar de kiem van het verheerlijkte ligchaam blijft aanwezig, en ontspruit tot een hooger, edeler leven. Het uur komt, waarin de dooden de stem des Almagtigen zullen hooren, ja, die zelfde stem, die eenmaal riep: ‘daar zij licht!’ zullen zij hooren; en, even gelijk, op dat bevelend woord, de lichtstof in volle werking was, en als een schitterende oceaan de wordende Schepping omvloeide, even zoo zullen ook de tallooze millioenen verheerlijkte ligchamen - voorzeker uit de edelste, de fijnste, de aan zuivere geestelijkheid grenzende stof te zamen gesteld - ontwaken (of liever) in volle kracht, en voor de eeuwigheid met het boven alle zinnelijkheid verheven wezen van den mensch vereenigd, leven, en de heerlijkste werkzaamheid aanvangen. De Zaligmaker noemt het: ‘zij zullen uitgaan uit hunne graven.’ Dat is te zeggen, zij zullen te voorschijn treden, en de plaats, waar zij eeuwen lang onder het alziend oog des Eeuwigen bleven bestaan, verlaten. Tallooze millioenen menschelijke ligchamen rusten in den schoot der aarde en in den afgrond der zee; zij

zijn tot stof ontbonden, tot asch verbrand, of hebben andere schepselen tot voeding verstrekt; en toch bleef de Almagtige, die zorgt dat de lichtstof niet verteerd wordt, waar zij ook doordringt, of schijnt verzwolgen te worden; toch zorgt de Almagtige, dat de kiem van het geestelijk of tot heerlijkheid bestemd ligchaam, voorzeker nog uit edeler stof dan het licht bestaande, niet vergaat. Maar werken de wetten der ontwikkeling in de geheele natuur voort? hebben zij invloed op alles wat aanwezig is, en naar volkomenheid voortstreeft? waarom zoude dan ook mijne verbeelding zich niet mogen verlustigen in eene meer veredelde Aarde en nu zigtbaren Hemel? waarom zoude dit voortreffelijk gebouw, deze schoon gevormde planeet, die wij bewonen, en die zoo volkomen ingerigt is naar de tegenwoordige huishouding, waarom zoude deze schoon gevormde planeet ook niet eenmaal ingerigt zijn naar de behoefte (mag ik mij zoo eens uitdrukken?) van verheerlijkte menschen, die haar toch altijd met verrukking, als hunnen moederlijken grond zullen blijven beschouwen? Zoo weinig de mensch, gelijk hij nu is, de geschiktheid heeft voor den staat der verheerlijking, zoo weinig hij heden vatbaar is voor de zalige genietingen des hoogeren levens, zoo weinig heeft ook de aarde, gelijk die nu is, de geschiktheid om eene woning of een verlustigend verblijf te zijn voor onverderfelijke en onsterfelijke menschen. Ik weet het, het lot der aarde, het lot der geheele zigtbare Schepping blijft ons een diep geheim, de mensch weet alleen volkomen zeker, dat hij zelf onsterflijk is, en dat

hij de vruchten van zijn tegenwoordig gedrag, in de eeuwigheid, zal inzamelen. Meer te weten is tot zijn geluk niet noodzakelijk. Maar vinden wij al geene duidelijke wenken van de voortduring der aarde in de Gewijde Schriften; het kan toch niet strijdig zijn met de eer des Allerhoogsten, wanneer wij ons de mogelijkheid daaromtrent voorstellen. Dwalen wij in soortgelijke gissingen! geen nood, het gemis van deze onschadelijke en naar eigen willekeur gevormde hersenbeelden, zal ons alsdan, door eene meer verhevene wezenlijkheid, vergoed worden. Maar welligt behoort het ook tot het beeld van onzen Schepper, dat ons ingedrukt is, dat wij ook denkbeeldige scheppingen ons voorstellen, of vormen; JEZUS, toch, die ten Hemel gevaren is, zal eenmaal wederkomen, ja, wel om levenden en dooden te rigten, maar toch ook niet om de plaats, waar het Koningrijk Gods gevestigd is, te vernietigen. Neen, het geheele schepsel moet toch eenmaal in de vrijheid van Gods kinderen deelen; alles wat geweld, wat vijandschap is, moet onder de bewoners der aarde vernietigd worden. Ja, in stroomen van het liefelijkst genot baadt mijne verbeelding hare vleugelen, en zweeft over deze zelfde, (maar dan welligt tot eene zon verhevene) planeet, waar het heerlijkst licht nooit ondergaat; terwijl haar glans op andere, uit het niet geboren wordende, werelden, afstraalt, dáár voor die werelden de schoonste, in rozenverw gehulde morgens doet aanbreken, of het liefelijkst

avondrood over jong geschapene, bloeijende paradijzen verspreidt.

Dan is hier alles ondenkbare zaligheid, dan praalt hier alles in eeuwig toenemende Goddelijke schoonheid, waarvan onze tegenwoordige zintuigen geene gewaarwordingen aan de ziel zouden kunnen doen toestroomen. Neen, eindeloos meer verhevene zintuigen zullen daarvoor berekend zijn, en een ondenkbaar Goddelijk welgevallen in ons verheerlijkt aanwezen verwekken. De rijken der Natuur (gelijk wij die heden noemen) zullen alsdan de wijsheid, almagt, en liefde des Eeuwigen, die slechts de verstandigste hier leert opmerken, op de heerlijkste wijze voor elk denkend wezen, met nooit gekenden luister, verkondigen. De schoonste, de voortreffelijkste bloem, die hier het oog door verw en gloed verrukt en wolken van verkwikkende geuren ademt, zulk eene bloem kan slechts eene flaauwe schaduw zijn van de minst schoone plant in de verheerlijkte wereld. De liefelijkste lommer, die hier den vermoeiden kalme rust te gemoet ruischt, kan slechts eene ruwe schets zijn van de daar ginds schaduwrijke boomen, bij uitnemendheid boomen des levens genoemd, omdat zij ook in het verheerlijkt leven de zalige onsterfelijken ter verlustiging zullen strekken; de schoot der veredelde aarde zal alsdan niets verborgen houden, voor het doordringend oog der onsterfelijken, dat de heilrijke bestemming van elk metaal, van elk met sterrenglans flonkerend gesteente, ja, van elke delfstof, zal doorgronden. Maar met welk eene zielbevredigende blijdschap dwaalt mijne verbeelding

door het veredeld dierenrijk der alsdan verheerlijkte aarde! Neen, geen geweld geene vijandschap zal ook hier meer gekend worden. Het schoonste, het wenschelijkste, dat een gevoelig, maar door verstand verhoogd, sterveling zich kan voorstellen van eene vergoeding, die deze hier zoo vaak onderdrukte, de mishandelde en van alle levensvreugd beroofde schepselen, kan voorstellen; zal alsdan meer dan verwezenlijkt worden. De mensch, de voortreffelijkste der aardbewonders, zal alsdan de beeldtenis van God zijnen Vader, in geheel zijne reine liefderijke gezindheid uitdrukken; hij zal geene andere heerschappij kennen, dan het vermogen om te doen genieten, om vreugd te verspreiden, en gelukkig te maken. O! welk eene rij van liefelijke, van hemelsche denkbeelden rijst voor mijnen geest niet op! O, gij onschuldige, gij beminnelijke schepselen! die in de uren der smart mij zoo vaak door ongehuichelde liefkozingen, ach! die mij zoo vaak door dankbare vrolijkheid den grievenden kommer hebt verzacht, zoude ik u eenmaal veredeld wedervinden? Neen, dan heb ik mij niet te vergeefs gevleid, dat iets onsterfelijks met uw stoffelijk gedeelte was vereenigd. Niet te vergeefs heb ik mij dan verbeeld, dat uwe vermogens voor veredeling vatbaar waren, en zich niet lieten kluisteren aan de u ingeschapene aandrift, waardoor de God der liefde aan u het gemis van oordeelskracht vergoedde. Gewis uw aanwezen zal het veredeld zinnelijk genoegen der onsterfelijken vergrooten. Leven en genot te aanschouwen is toch waarlijk

Goddelijke wellust; terwijl geen verdriet over mishandeling, geene smart over wreedheid, weleer uit menschelijke ontaarding ontsproten, de vreugd der door liefde zoo geheel zaligen, zal verbitteren. Doch waar voeren mij deze voorstellingen heen? Velen houden, welligt, dit alles voor niets beteekenende beuzeltaal, doch dat zij zoo; deze toch hebben geen meer bewijs voor de wezenlijkheid van eene toekomst, die zij zich schilderen, dan ik, voor de toekomst gelijk ik mij die schilder. De Goddelijke wijsheid houdt de nog onzigtbare wereld, tot ons heil, bedekt; alles wat ons aan kan sporen om tijdelijk en eeuwig gelukkig te worden, kennen wij. Het tegenwoordige is ons eigendom, en, volgens het gebruik dat wij van dien eigendom maken, zal ons lot in de toekomst zijn. Dat vrij dan de jaren elkander afwisselen, dat vrij deze aarde hare vastgestelde baan doorloope, en op nieuw dien loop weêr aanvange, terwijl Herfst en Lente, verwelking en herbloeijing, onophoudelijk prediken, dat niets in Gods heerlijke Schepping vergaat. Ja, dat vrij wegstervende en geboren wordende menschengeslachten, het ons luid verkondigen, dat de zigtbare gedaante van den mensch niet wederkeert, gelijk de bloemen der lente, maar eenen eeuwen langen winterslaap behoeft, om heerlijker, dan alles wat in de zigtbare schepping bestaat, te herbloeijen. Eindelijk, toch, zal het doel des Eeuwigen in het doen worden dezer aarde, door al zijne denkende kinderen gekend, bewonderd, en toegejuicht

worden. Eenmaal, toch, zal eene vernieuwde jeugd, een algemeene heerlijke lentemorgen aanbreken, wanneer Hij, aan wien de magt in hemel en op aarde is toevertrouwd, wanneer JEZUS, die de menschenwereld van het zedelijk kwaad verloste, en tot eeuwige zaligheid inwijdde, alles zal zijn in allen, en de laatste, de nameloos heerlijke vrucht van zijne onbevatbare liefde voor zondaren zal inoogsten!